

בעזרת השם יתברך

הקטף העשובה

הדרכה רוחנית ומעמיקה
למצות התשובה

בחמלת ה' עלי
רונן שהרבני
אלול תשע"ו לפ"ק

הזקנו העושה

מהדורא ראשונה אלול תשע"ו

כל הזכויות שמורות לרון שהרבני
© 2016 by Ronen Shaharabany

להשיג את הספר בחינם, וכן המעוניינים להפיץ ספר זה
בחינם באזור מגוריהם, בישיבות, בתי כנסת וכדומה צרו קשר
בפרטים המצויינים למטה.

לקבלת דבר תורה שבועי ("מעפר קומי") מאת מחבר הספר,
וכן לקבלת עלונים באזור מגורך, נא לשלוח בקשה לכתובת
המייל המצוינת למטה.

To receive this Sefer for free, or to distribute it for
free in your community, shuls, yeshivot etc. please
contact the number below.

To receive a weekly Dvar Torah on the Parsha by the
author via email please send a request to the email
address below.

RONEN SHAHARABANY

917.903.4167

meafarkumi@gmail.com

להשיג את הספר בא"י

02-9994368

Printed in Israel

עיצוב הכריכה והשער ע"י
חיים יוסף בערנאטה

Calligraphic
Art & Graphic
Design
718.438.1334

הכנת הספר לדפוס ע"י
מכון בית אבות

MBU TYPESETTING
718.436.3049

הסכמה

OVADIA YOSSEF
RISHON LEZION
AND PRESIDENT OF TORAH SAGES COUNCIL

עובדיה יוסף
רש"ט
נשיא מועצת חכמי התורה

ירושלים ט"ו סיון תשע"ב
JERUSALEM

הסכמה

הובאו לפני גליונות מספר "מעפר קומי" וחידושים דברי הגות ומוסר על התורה, מעשה ידי אומן נטע נאמן, חכו ממתקים וכולו מחמדים, שמן תורק שמו טעמו ונימוקו עימו, כש"ת הרה"ג ר' רונן שהרבני שליט"א, אשר חידש מדיליה, וקיבץ כעמיר גורנה ואסף איש טהור מהש"ס וממדרשי חז"ל, ומגדולי המפרשים, והדברים ערוכים ומסודרים בטוב טעם, תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו, ולפעלא טבא אמינא, איישר כחו לאורייתא.

ואסיים בברכה להמחבר שליט"א שיזכה לברך על המוגמר בקרב ימים, ויפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה, ברכות הטובה גם עד זקנה ושיבה, וסיב ובלה בה, ומינה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה, ועוד יעלה מעלה מעלה לגאון ולתפארת, בתורה וביראת ה' טהורה, והיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ לגאון ולתפארת, ירום ונשא מאוד, והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח.

י"ט סיון תשע"ב

ש"ט סיון תשע"ב

הסכמה זו זכיתי לקבל ממרן צ"ל על החידושים שאדפיס בעזהש"ת

שלו' ראובן פיינשטיין
ראש הישיבה
ישיבה ד'סטעטן איילענד
718-356-4323

[illegible]

הסכמה

פנחס פרידמאן

ראש הכוללים דחסידי בעלזא
בעל מחבר פרי הדוד על הפמ"ג
ושבילי פנחס על התורה
פה ירושלים עה"ק תובכ"א

כס"ד

יום א' פרשת כי תבא, ט"ו אלול ימי רחמים ורצון שנת תשע"ו לפ"ק.

הן בא לפני הרה"ג ר' רונן שהרבני שליט"א, וכידו תכריך כתבים חידושי תורה בענין רבי אלעזר בן דורדיא שפתח שער בפני כל בעלי תשובה, למען ידעו נאמנה כי שערי תשובה לא ננעלו, כי הקב"ה ברוך רחמיו וחסדיו חותר חתירה מתחת כסא הכבוד לקבל אפילו את החוטא היותר גדול בתשובה, והוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה חידושי תורה על ענינים שונים, וראיתי שהוא בונה את כל דבריו על יסודות נאמנים מסופרים וספרים הקדושים.

על כן אמינא לפעלא טבא יישר, ויהי רצון שחפץ ה' בידו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה, יפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה ללמוד וללמד ולחדש חידושי תורה מתוך נחת והרחבת הדעת, ויזכה לכתיבה וחתימה טובה בתוך כל ישראל עד ביאת הגואל צדק במהרה בימינו אמן.

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדי

פנחס פרידמאן
ירושלים

ברוך אשר יקים את דברי התורה

בשיר וקול תודה נברך,
לכבוד ידידנו מאוד נעלה,
רודף חסד וצדקה,
מודע בשערים בטוב לבו

מר שמואל אמיר דרטבה הי"ו
שתרם בעין יפה וברוח נדיבה להוצאת הספר

לעילוי נשמת

מורדך בן תמרה ז"ל
תמרה בת רחל ז"ל
חנה בת שרה ז"ל
שמואל בן יפה ז"ל

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות
המצוה תעמוד למשפחת דרטבה,
וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה
ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי
חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות,
להגדיל תורה ולהאדירה, ששים
ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו
לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא
מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

ברוך אשר יקים את דברי התורה

בשיר וקול תודה נברך,
לכבוד ידידנו מאוד נעלה,
רודף חסד וצדקה,
מודע בשערים בטוב לבו,

מר ישראל גולסה הי"ו

שתרם בעין יפה וברוח נדיבה
להוצאת הספר

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות
המצוה תעמוד לו ולכל משפחתו,
וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה
ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי
חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות,
להגדיל תורה ולהאדירה, ששים
ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו
לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא
מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

ברוך אשר יקים את דברי התורה

בשיר וקול תודה נברך,
לכבוד ידידנו מאוד נעלה,
רודף חסד וצדקה,
נודע בשערים בטוב לבו,

מר דני בן שושן הי"ו

שתרם בעין יפה וברוח נדיבה להוצאת הספר

לעילוי נשמת אחותו

סוזן טובול ז"ל

בת אליהו וחנה בן שושן ז"ל

ולעילוי נשמת הוריו

אליהו וחנה בן שושן ז"ל

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות
המצוה תעמוד למשפחת בן שושן,
וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה
ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי
חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות,
להגדיל תורה ולהאדירה, ששים
ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו
לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא
מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

**ברוך אשר יקים
את דברי התורה**

בשיר וקול תודה נברך,
לכבוד ידידנו מאוד נעלה,
רודף חסד וצדקה,
נודע בשערים בטוב לבו,

מר שבתאי הררי הי"ו

שתרם בעין יפה וברוח נדיבה להוצאת הספר

לעילוי נשמת

יחיאל ישראל מייקל

בן פולה ז"ל

נפטר ה' ניסן תשס"ט

עובדיה בן מסעודה ז"ל

פורטונה בת תמאם ז"ל

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

ולרפואתה השלימה של

פולה בת הולדה הי"ו

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות
המצוה תעמוד למשפחת הררי, וימלא
ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה,
ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם
באושר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל
תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל
הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה,
בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך
ימים ושנות חיים, אמן.

זכרה ה' לטובה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה
רודף צדקה וחסד

מר **יניב ניר** הי"ו

שתרם בעין יפה וברוח נדיבה
להוצאת הספר

להצלחת משפחתו הי"ו
יניב, רחל שלי
ירין, ליאם, אלה

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות
המצוה תעמוד למשפחת ניר, וימלא
ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה,
ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם
באשר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל
תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל
הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה,
בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך
ימים ושנות חיים, אמן.

תשית לראשו עטרת פז

להרב הגאון

הרב נח שמואל סמיד שליט"א

ראש כולל, כולל בני תורה

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה, ושיזכה להמשיך להרביץ תורה ברבים, ולהעמיד תלמידים הגונים. ושיזכה הוא וכל משפחתו לשפע של פרנסה וברכה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן.

**הנני מכיר טובה לכבוד הרב על כל עזרתו,
ולולא עזרתו, ספר זה לא היה נכתב.**

זכרה ה' לטובה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף צדקה וחסד

מר חיים בן סימון הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר
לרפואה שלמה לכל עם ישראל ובכללם

אביב רפאל בן אילנה הי"ו

ולהצלחת כל משפחת בן סימון באשר הם

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות המצוה תעמוד למשפחת בן סימון, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

הנני מעריך ומוקיר את עזרתו האדיבה של מר חיים בן סימון הי"ו להגהת ספר זה.

יהי רצון שזכות המצוה תעמוד לו ולכל זרעו עד עולם.

זכרה ה' לטובה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף צדקה וחסד

מר **עודד אטיאס** הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

עִישָׁה דָּנִינוּ בת **אסתר** ז"ל

אסתר בן **עִישָׁה** ז"ל

רבקה בת **מסעודה** ז"ל

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות המצוה תעמוד למשפחתו אטיאס, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

זכרה ה' לטובה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף צדקה וחסד

מר **איל נח** הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

צדוק בן **חנה** ז"ל

בתיא בת **רחל** ז"ל

מוסיה בת **רוזה** ז"ל

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות המצוה תעמוד למשפחתו נח, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

זכרה ה' לטובה ולברכה
לידידנו היקר והנעלה רודף צדקה וחסד

מר שלמה רצאבי ה"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר
לעילוי נשמת הוריו

סעדיה בן יחיא דוד ז"ל
מזל בת משה ואהובה ז"ל

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות המצוה תעמוד למשפחת רצאבי, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

זכרה ה' לטובה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף צדקה וחסד

מר יניב דהרי ה"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר

להצלחת כל משפחת דהרי באשר הם

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזכות המצוה תעמוד למשפחת דהרי, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם באושר וכבוד ושובע שמחות, להגדיל תורה ולהאדירה, ששים ושמחים כל הימים בזה ובבא. ויזכו לפרנסה טובה, בריאות איתנה ונהורא מעליא, לאורך ימים ושנות חיים, אמן.

האקסוד
העשזכה

תוכן הענינים

כא **הקדמה**

כז **דע את אביך שבשמים**

תירגול מעשי – להכיר את הבורא מחדש בכל יום • מכתב חיזוק מהרב
פינקוס

לג **"לך לעצמך" - הפגישה עם עצמנו**

מי הוא יהודי? • אישיותו של רבי אלעזר בן דורדיא • "מקומו של אדם"
• תשובה – הדרך חזרה אל עצמנו • "הבובה החיה" • "לך לך" – לך
לעצמך! • מאיפה לנו הכח לשוב לעצמנו? • הסתכלות נכונה על העבירות
שלנו • איזהו מכובד? המכבד את הבריות עם מטאטא • הרשע האמיתי
• אשת פוטיפר ורבי אלעזר בן דורדיא • האם אתה "בפני עצמך"? •
"ויעשה מה שלבו חפץ"? • עצה למעשה • גיורו של האדמו"ר
מפיאסעצנא • "שלא עשני גוי" או "שעשני ישראל"?

נב **תחילת התשובה - התחדשות**

איך מתחילים לשוב? • "ויעזוב בגדו בידה" • בכל רגע אדם נעשה בריה
חדשה • סוד ההתחדשות • מה עושים כשנופלים מהסוס? • מסרו
הטהור של החזיר • העת המסוגל לעשות תשובה לפי שורש נשמתו •
אם כל גוי יכול להתגייר, כל יהודי יכול לעשות תשובה • ה' מבקש
שנעשה רק כפי יכולתנו • לא להתמהמה אפילו רגע! • בכל יום נפתחת
דרך חדשה לתשובה

סא **סוד התשובה**

כוחו של רבי עקיבא

סו **יציאת מצרים הרוחנית**

יהודי לעולם לא "תקוע"! • "לא היה ולא עתיד להיות"! • אתה לא
גרוע מיוצאי מצרים! • "תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים" •
שער הנו"ן של הטומאה מביא לטהרה? • התחזקות פרעה מחזקת כל

- יהודי • אפילו לא מצליח יש לבטוח בה' • אין מעצור לה' להושיע ברגע אחד • אני ערב בדבר שבודאי יעזור ה'
- תאוות ה' - ושכנתי בתוכם**..... עג
 - "תאוותו" של מלך מלכי המלכים • הקב"ה יושב ומצפה לישראל שיעשו תשובה • הרוצה בתשובה
- אל תהי רשע בפני עצמך**..... עו
 - "והסר השטן מלפנינו ומאחורינו" • תחבולות היצר • הדרך לנצח את שתי המלחמות • הדרך להלחם לאחר החטא • נסיונו ועבודתו של רבי אלעזר בן דורדיא • "רבי" לכל העולם
- הישועה שבתוך הצרה**..... פד
 - השמש - התרופה הטובה למחלת היאוש • הישועה טמונה בצרה עצמה
- יהודי לא מתיאש**..... פז
 - "אין יאוש כלל אצל איש יהודי" • המתיאש גרוע מהשטן! • "לא היה ולא עתיד להיות!" • היאוש שייך לרשעי אומות העולם
- תכלית הנסיונות**..... צ
 - נסיון - קריאה אישית אלי מאת הבורא! • נסיון הכעס • נסיון הקנאה • נסיון רדיפת הכבוד • עם מי מתעסקים - השליח או המשלח?
- דע את יצרך**..... צה
 - היצר הרע הוא רכושנו הגדול • כוחה של נשמת ישראל • אילו היית צריך כוחות יותר חזקים היו נותנים לך! • כפירה מסוג אחר • כח היצר - רק מה שניתן לו בגזירת המלך • יצר הרע - מפחיד אבל חלש! • שנאה טובה
- אין הדבר תלוי אלא בי**..... קא
 - יסוד גדול בכוחות הנפש • את מי ומה אנו מאשימים? • סביבה מפתה מעוררת לתשובה? • "אם אין אני לי - מי לי?" • לחזור לעצמנו - "קרוב אליך הדבר מאוד" • גילוי האהבה אל עצמנו
- חיזוק לדורנו**..... קיא
 - ה"חפץ חיים" והאופה • כל הדורות הקודמים עומדים על מעשי דורנו • העומדים בבית ה' בלילות • אילו היית צריך כוחות יותר חזקים היו נותנים לך!

חשיבות מעשינו	קטו
היסוד לכל עבודת ה' • איך לא באים לידי עבירה? • כוחה של אנחה – כוחה של מחשבה • "אין פתחיהם מכוונים" • מה פסיעה קטנה שלנו מעוררת אצל ה'? • כמה שווה התאפקות של רגע? • "ר'אשית ג'וים ע'מלק" – "רגע" • הכל או כל שהוא • כוחו של הנחש בעקב, וכוחנו בראש	
גאווה דקדושה	קכה
תפארתו של העבד העברי • "ויגבה לבו בדרכי ה'" • גאווה דקדושה • דוגמאות מעשיות • התפארות דקדושה • מהו העוז של אלקים? • מקור שמחתנו	
הפותח שער לדופקי בתשובה	קלד
איזה שער ה' פותח לדופקי בתשובה? • עבר עליה שבעה נהרות • איך עושים תשובה כאשר הלב סתום העינים חשכו?	
תשובה - גילוי חסד ה'	קלח
מעלתו של בעל התשובה על הצדיק הגמור • הלקח הנפלא מסדום ועמורה • תשובתו של החוצפן והרשע הגדול ביותר • העצה למי שמכף רגלו ועד ראשו אין בו מתום • מה חטא העגל מלמד אותי היום • מי מרחם על רבי אלעזר בן דורדיא? • "וריחמתי את אשר אנכי צריך לרחם עליו"	
סכנת התשובה	קמז
על מה בכה רבי?	
הבוחר בעמו ישראל באהבה	קנב
עבותות האהבה	קנד
ה' קשור בישראל בעבותות האהבה • אהבת ה' לכל איש ישראל	
אל תתיר את הקשר	קנו
השוכן אתם בתוך זומאתם	קס
"אהבתי אתכם אמר ה'" • הלך... עמד... ישב... שכב... • עצות לצאת משאול תחתית • תירגול מעשי • עצה למי שאינו יכול לחשוב אפילו מחשבה אחת טובה • "אפילו שם יכולים להכיר את ה'"	
חיזוק למתאווה	קעא
המוותר על הנאה גשמית אינו מפסיד כלום • "אשריך בעולם הזה!" • סכנת התאווה – כהטובע בים • תאוותו האמיתית של כל יהודי	

- סוד התאווה** קעז
- ריש לקיש, מ"רבי" של ליסטים, ל"רבי" של חכמים • זאת תורת התאווה • הגדולה הטמונה בכל רשע ובעל תאווה • כוחות נפשו של רבי אלעזר בן דורדיא • המפתח להבנת המעשה • התעוררות לתענוגים רעים – סימן טוב הוא?!
- אני כל עולמו של ה'** קפו
- "בשבילי נברא העולם" • אנו אומרים "בשבילי נברא העולם", וה' אומר... • "יש קונה עולמו בשעה אחת" • עצה להתקרב לה' אפילו כשאדם בתכלית השפלות • רוגז של אהבה • תירגול מעשי
- שבע יפול צדיק וקם** קצג
- שבעה שמות ליצר הרע • שבע מידות רעות • שבעה מדורי גיהנום • שבעה נהרות • "רשעים בחושך ידמו" • "כי אשב בחושך ה' אור לי" • מאין יבוא מחשבה קדושה לאדם השקוע ברע? • "כי נפילתי קמתי" • עצה טובה לנופל
- אין לך אדם שאין לו שעה** רא
- כוחו של רגע • האם כל יהודי יעשה תשובה? • איך ברגע אחד אדם מתקן מה שחטא כל ימי חייו? • לקחו האדיר של רבי אלעזר בן דורדיא • "הייתי ככלי אבד" • "המנוס הוא התשובה"! • החושך יעבור ובמקומו יופיע אור! • אם אתה נושם, יש לך צורך בעולמו של ה'!
- רעת המתאחר לשוב** רי
- מה יותר חמור מהחטא עצמו? • מחתרת חתורה לפניך! • מי אני במשול? • "אחרי בלותי היתה לי עדנה"
- האלקים יבקש את הנרדף** ריד
- שערי תשובה נפתחים** ריז
- בכל יום נפתחת דרך חדשה לתשובה • האבות דופקים תמיד בלבם של ישראל לעשות תשובה • אפילו עבירות שאין יכולים לעשות עליהם תשובה... • מה הועילה תפילתו של נח לאחר המבול?
- סופו הטוב של כל יהודי** רכא

הקדמה

אם נשאל בני אדם למנות קצת מן הטובות שהבורא יתברך מעניק להם, נשמע תגובות כגון שהם מודים לה' על בריאות, שיש להם אשה או בעל, ילדים, פרנסה, בית, וכדומה. אבל מהוא זה שיאמר שמן הטובות שה' מעניק לו היא האפשרות לחזור בתשובה?

רבינו יונה פותח את ספרו "שערי תשובה" בזה הלשון: "מן הטובות אשר היטיב ה' יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן", ע"ש.

קשה לנו להבין את גודל טובת התשובה. רבי ישראל מסלאנט אמר: אם רוצים לציין את מידת רחמיו של הקב"ה, הרי ראוי להבליט דבר גדול. ומה כתוב, "והוא רחום – יכפר עוון", רק עוון אחד. רואים מזה עד כמה גדול העונש על עבירה, שבמחילת העונש מצטיינת ומתבלטת מידת רחמיו של הקב"ה, ע"כ. וכי יש טובה גדולה מהתשובה, המביאה כפרה לכל חטאינו מיום הוולדנו?

אנו חיים בדור אפל וחשוך עם נסיונות שלא היו מימי עולם. קל היום ליפול לחטאים חמורים, מאשר היה אי פעם.

הדרך לחטא פתוחה וסלולה לפני כל החפץ לשקוע בה. אבל יחד עם עובדה קשה זו, מתעצמת הטובה הגדולה שנתן לנו אבינו שבשמים – התשובה. ככל שאנו מרגישים ורואים ששערי טומאה נפתחים יותר ויותר, צריכים לדעת, שכנגדם, שערי תשובה נפתחים יותר ויותר.

האמרי אמת^ב כתב שבכל יום נפתחת דרך חדשה לתשובה. ומה שאנו אומרים^ג "הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח", אלו הם שערי תשובה. ועוד כתב האמרי אמת^ד, שהקב"ה פותח שערים חדשים לאלה שחטאו בחטאים חמורים, שחז"ל אמרו שאי אפשר לשוב עליהם. ובזהר הקדוש^ה כתוב שלפני הגאולה, יפתחו שערי חכמה. ובספר הזכות^ו כתב שכוונת הזוהר שיוכלו לעשות תשובה אפילו על עוונות קשים.

מה עושה יהודי כאשר הוא מוצא את עצמו בשאול תחתית של חטא, ובשיא הטומאה? איך הוא יקום מהחושך המוחלט שבו הוא נמצא? ראשית, על כל יהודי ויהודי לדעת ולהאמין בלי שום צל של ספק, שביכולתו לקום מכל נפילה, לשוב בתשובה שלימה, ולתקן את כל אשר קלקל. רבי משה מקוברין היה רגיל לומר: ^ז יהודי צריך ומחויב להאמין בכל מצביו כי "קץ שם לחושך" (איוב כה, ג), והחושך יעבור ובמקומו יופיע אור! ואמרו חז"ל^ח על הפסוק "כי נפלת קמתי כי אשב

ב. פרשת יתרו.

ג. ברכת יוצר לשבת.

ד. פרשת וארא תרע"ה.

ה. ח"א קיז.

ו. ליקוטים נח.

ז. תורת אבות, עמוד קצנ אות רט.

ח. מדרש תהלים שוחר טוב, מזמור ה.

בחשך ה' אור לי" (מיכה ז, ח) – אילולי שישבתי בחשך, לא היה אור לי.

ואלו הם דברי קדשו של רבי צדוק הכהן: "אין ליהודי להתייאש משום דבר – בין בעניני הגוף, בין בעניני הנפש. אפילו נשתקע למקום שנשתקע, וחמא בדבר שאמרו חז"ל שאין תשובה מועילה חס ושלום, או שתשובתו קשה, או שרואה עצמו שוקע והולך בעניני עולם הזה. אל יתייאש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין יאוש כלל אצל איש יהודי, וה' יתברך יכול לעזור בכל ענין... כי זה כל האדם הישראלי – להאמין שאין להתייאש כלל, דלעולם ה' יתברך יכול לעזור, ע"ש.

יהודי לעולם לא חוזר בתשובה לבד, לא נלחם עם יצרו לבד, ולא מתמודד עם נסיונות לבד. בכל רגע בחיינו, בכל נסיון וקושי, אבינו שבשמים עומד לצידנו ומשגיח, מתערב, עוזר, ותומך במלחמתנו. עלינו לשתף אותו בכל מה שעובר עלינו. בכל מכל כל! לפנות אליו כבן יחיד הפונה לאביו האוהבו ומחבבו יותר מכל דבר שבעולם. וזה לשון רבי צדוק הכהן: "הפותח שער לדופקי בתשובה", כאשר האדם רק דופק ומבקש ומתגעגע לשוב, ה' יתברך פותח שער לתשובה, ע"ש.

אין ביכולתנו לתאר כמה ה' מתגעגע לכל יהודי שישוב בחזרה לזרועותיו האוהבות והמרחמות. כתב בספר שיחות חכמה ומוסר: "בכל המצוות האמורות בתורה, אף בגדולה ובחמורה

ט. דברי סופרים, אות טז.

י. פרי צדיק, פרשת וילך ושבת תשובה.

יא. לרבי דוד קראנגלאם. ח"א עמ' נ.

שבהם, אין רצונו יתברך גדול וחזק כל כך כתשוקתו בתשובה. אפילו תלמוד תורה שהוא כנגד כולם, וחביב מאוד מאוד בעיניו יתברך שמו, אך אין זה ערך ודמיון כלל לנחת רוח והשמחה שיש לו מתשובה. ומשתוקק הוא ומתאוה, מייחל ומצפה לתשובת רשעים. מבקש הוא ומתחנן אלינו על ידי כל הנביאים לשוב אליו וכו'. ולכן אנשי כנסת הגדולה תקנו לנו בשמונה עשרה ברכת "הרוצה בתשובה", ולא אמרו "ברוך אתה ה' מקבל שבים", כנוסח שאר הברכות, להורות בזה גודל החפץ והרצון שלו בתשובה, עכ"ל. כל יהודי צריך לקחת את המילים הללו אישית. ה' משתוקק ומתאוה, ומייחל ומצפה לתשובתי והתקרבותי אליו! וככל שיהודי רחוק יותר, כך הקב"ה מתגעגע ומתאוה לתשובתו יותר.

פעמים רבות אנו רוצים ומנסים לחזור בתשובה, להשתפר, ולהתגבר על יצרנו הרע, אך לצערנו "נכשלים". מצבים אלה יכולים להביאנו לנפילה ברוחנו ולחשוב שאין תועלת בהשתדלותנו. איך נתייחס לכל הפעמים שרצינו ונסינו לחזור בתשובה, אך הדבר לא עלה בידנו? כתב הר"ן: ^{יב} מי שמשלים חק תשובתו הרי זה משובח. ומי שאינו משלים בה, אלא שהתחיל בה ולא גמרה, הרי הקל מחמאתו – שאפילו מי שמשלים אל לבו דעת לשוב בתשובה, מיקל עונשו, עכ"ל. ביאר דבריו בספר שיחות חכמה ומוסר: ^{יג} אם חשב אדם בלבו לעשות תשובה, דהיינו שנתעורר לעשות תשובה, אף על פי שלא שב עדיין, לא חרטה על העבר ולא קבלה על להבא, אף על פי בן הקב"ה מיקל עליו מעונשו ומרחם עליו, ע"כ.

יב. דרשות הר"ן, סוף דרוש העשירי.

יג. ח"א, עמ' מד.

מבאן אנו למדים שמה שהיצר הרע מציג בפנינו כ"כשלון", אבינו שבשמים מייקר ומחבב. אילו ידענו מה נעשה בשמים עם כל רצון טוב לעשות תשובה שלא יצא לפועל, וכמה ה' מתמלא ברחמים עלינו בעבור כל תשוקה לשוב אליו, היינו יוצאים מדעתנו. וכמובן שלא היינו נשברים מה"כשלון", כי עצם הרצון לשוב אל ה', הוא נצחון בפני עצמו. וכבר אמר רבי אברהם מסלונים זצ"ל: ד' "ה' יתברך יעזור לנו שנאמין כי מחשבה קדושה אחת יקרה מכל הון דעלמא!".

בספר זה ימצא כל יהודי – באשר הוא שם – מזור לנפשו והדרכה כיצד להגיע לשער התשובה האישית שלו.

דע את אביך שבשמים

"תשובה" פירושה לשוב – לשוב אל הקב"ה. אבל לפני שלומדים איך לשוב, צריכים להכיר אל מי שבים. נבוא ונכיר את אבינו שבשמים שאליו אנו שבים.

אדם הראשון נברא עם מעלות נשגבות, והוא יציר כפיו של הקב"ה, כדכתיב "ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם" (בראשית א, כו). ופירש רש"י שכל הבריאה נבראה במאמר, והאדם נברא בידים של ה'. וחז"ל אמרו (סנהדרין נט:): אדם הראשון מיסב בגן עדן היה, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר, ומסננין לו יין. עד כדי כך, שמעו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו "קדוש" (בראשית רבה ח, י). דהיינו שמעו לחשוב שהוא אלוה.

אדם הראשון נצטווה בדבר אחד בלבד מאת ה', לא לאכול מעץ הדעת טוב ורע. ונבין, אדם הראשון לא קרא ציווי זה מהספר, אלא שמע אותו מאת הקב"ה בכבודו ובעצמו! אדם הראשון דיבר עם ה', ולמרות זאת המרה את פיו, חטא ואכל מעץ הדעת. ומתי אדם הראשון חטא? האם חודש לאחר ציווי ה'? שבוע? יום? לא ולא! אדם הראשון חטא בו ביום שה' הזהיר אותו, שעות ספורות לאחר שנברא. נורא ואיום!

נמחיש את הדברים: נתאר לעצמנו שהיינו משקיעים הון רב ובונים ארמון ענק ומפואר, ובו מאות חדרים. ובתוך כל חדר וחדר עולם מלא. חדר אחד גן חיות. חדר אחד אוצרות זהב ואבנים טובות. חדר אחד בריכות ומפלים. חדר אחד גן בוטני, וכו'. והיינו עושים טובה עם אדם אחד ונותנים לו רשות להיכנס ולהנות מהארמון. אך אז הרהר

אחת אליו בפינו: "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את ארמוני". לפתע, רגעים ספורים לאחר שהוא נכנס לטייל בארמון, הוא מדליק גפרור, ומול עינינו שורף את הארמון עד עפר! איך היינו מרגישים, ומה היינו רוצים לעשות לאדם זה באותו רגע?

הלוואי וזה מה שקרה כשאדם הראשון חטא. אמרו חז"ל (מהמדרש קהלת ז, יג): בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נמלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, עכ"ל. אדם הראשון עשה דבר גרוע מלשורף ארמונו של בשר ודם. הוא קילקל והחריב את כל עולמו של מלך מלכי המלכים שעות לאחר שנברא. וכל העולם שקלקל והחריב נברא בשבילו. וגרם ללוויה של כל אדם עד סוף כל הדורות.

נשאל את עצמנו, מה היתה צריכה להיות תגובתו של הקב"ה באותו רגע כשאדם הראשון אכל מעץ הדעת? בוודאי היינו חושבים שחמת המלך תבער בו, ומרוב כעס נורא יעניש וייסר את האדם מיד בלי שום רחמנות. ודאי היינו מצפים שהקב"ה לא ירצה לשמוע מאדם הראשון, ולא להתעסק איתו כלל. אולם נעיין ונביט בדבריו של הקב"ה בעצמו, ואיך הוא באמת הגיב והתנהג עם האדם, ונתפעל ונשתומם.

לאחר שחטא, הדבר הראשון שהקב"ה אמר לאדם הראשון לא היה קללה או עונש. ואף לא "ירד" עליו או השפיל אותו לאמר "רשע מרושע! החרבת את עולמי! לא יכולתה לשמוע לציווי אחד קטן?!", כפי שהיינו חושבים. אבל מה באמת אמר לו ה'? "ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו איכה". מפרש רש"י (בשם חז"ל): איכה - ה' ידע היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום, ע"ש. הפלא ופלא! הקב"ה עשה להיפך ממה שהיינו חושבים. הוא נכנס עמו בדברים כדי שאדם הראשון לא יבהל.

מזושיך ה' לדבר עם אדם הראשון: "ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה, המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת". ומה

עונה לו אדם הראשון? "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל". כתב רש"י שבאן אדם כפר בטובה, שלא אמר "האשה נתנה לי ואכל", אלא האשה "אשר נתתה עמדי". אדם הראשון האשים את הקב"ה בחטאו! נתבונן, לאחר שחטא, קלקל, והחריב את העולם, מה אדם הראשון עושה? מאשים את ה' יתברך! האם זה לא מכעים? האם ה' לא היה צריך להענישו ולהוכיחו במקום? אבל ה' שותק, ועובר לאשה לשאול אותה אם היא אכלה, ואז עובר לנחש, ורק לאחר מכן ה' מענישם.

אך הפלא הכי גדול הוא שאחרי הקללות, הפסוק אומר "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם". כתב רבינו בחיי: ראוי היה שיאמר כתנות עור "ללבוש" (כענין שכתוב "ובגד ללבוש"). אבל רצה לייחס פעולת ההלבשה אליו יתברך להורות על אהבתו וחמלתו על יצוריו, שאף על פי שחטאו, לא זו מחבבן, והוא בעצמו השתדל בתיקונם ובנימול חסדים, עכ"ל. לא יאומן כי יסופר! לכאורה היינו חושבים שהכל היה צריך להיות הפוך! איפה חמתו של המלך? איפה כעסו ורגוזו?

מבאן שהציור שלנו של הקב"ה לגמרי מוטעה! והראיה הגדולה היא, שאם היינו צריכים לנחש איך הקב"ה היה צריך להגיב ולהתנהג עם אדם הראשון, לא היינו מצפים שיתנהג איתו כמו שכתוב בתורה. נבוא ונכיר את אבינו שבשמים, האוהב אותנו יותר מכל דבר שבעולם. הרוצה וחפץ בנו יותר מכל דבר אחר. היושב ומצפה לתשובתנו, אפילו אם קילקלנו והחרבנו את כל עולמו! אבא רחמן שלא מעוניין להעניש, להפחיד, ולהבהיל שום אדם. אלא להפך, לוחש לנו "איכה", כדי שלא נפחד ונבהל. בא במו ידיו ומכין לנו בגד ללבוש, לחם לאכול, בית לגור, וכל שאר הטובות שיש לנו בחיים, למרות שחטאנו לו אין ספור פעמים ללא תשובה! והכל כדי שנבין ונקלוט, שאהבתו אלינו היא למעלה מכל השגה, למעלה מכל הבנה, ובלי שום הסברים וגבולות כלל. כמה האדם מאכזב את אבינו הרחמן אם הוא לא עושה תשובה וחוזר לידיו המרחמות והאוהבות! מה נענה לו כשישאל אותנו (והוא ישאל את כל

אחד מאיתנו), "מדוע בני, למרות כל הטובות שהשפעתני לך, וכל האהבה שהראתי לך, לא שמעת בקולי? למה לא התאמצת קצת יותר? האינך יודע שאני מתגעגע ומחכה לך בכל עת ובכל רגע ממש! מדוע התרחקת ממני כל כך?". יהי רצון שנוכה להכיר את אבינו אב הרחמן, ובזכות זה נוכה לנצל את רחמנותו האינסופית ולשוב אליו מאהבה אמיתית... עכשיו!

❁ תירגול מעשי – להכיר את הבורא מחדש בכל יום ❁

כתב רבי משה רוזנשטיין (יסודי הדעת ח"ב פרק פג): כתוב בתורה "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני" (שמות יט, א). אמרו חז"ל (רש"י שם) "ביום הזה", שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו.

כמו כן, ידיעת הבורא יתברך צריכה להיות לאדם בכל יום לדבר חדש.

הנה יצייר האדם במחשבתו, שעד הנה, כל ימיו שהיה חי, לא ידע מאומה, אף בהשערה, מידעת הבורא יתברך. והיה כל ימיו חי ורואה את עצמו בדרך וגלמוד, נידח ונעזב. לא היה לו לפני מי לשפוך שיחו ולהגיד צרתו. לא היה לו לפני מי להתחנן ולבקש על חייו ועל חיי בני ביתו ועל צרכיו ומחסוריו הרבים. לא היה לו לפני מי להגיש דינו על בני אדם המציקים ומרעין לו. היה רואה את עצמו ואת בניו ובנותיו אהובי לבו, עזובים ומופקרים לכל נגע ומחלה ולכל תקלה ולכל מיני פורענויות, ואין מישוהו בעולם שישמרם ויצילם מכל זאת. היה רואה את עצמו ואת בני ביתו צפויים תמיד לחרב ולרעב ולדבר ולכל הרעות שבעולם, ולא מצא מקום להסתתר ולהנצל, ובמי לחסות תחת כנפיו. לא מצא בכל העולם מישוהו שידע וירגיש נגעי לבבו ומצוקותיו ויגוננו הרבים. ראה כל העולם זרים ונכרים לו, אין מי שידאג בעדו ויתן דעתו עליו. נמצא תמיד במר נפשו ומצוקת רוחו, ואין מישוהו שיפיג את צערו ממנו.

והנה פתאום נודע לו שיש לו אדון העולם, הוא הבורא והוא היוצר ועושה הכל, אדון כל הבריות, אלקי כל הנפשות. אשר אוהבהו

ונוצרהו כאישון עינו כאב את בנו יחידו, משגיח ומרחם עליו לשמרו ולהצילו מכל צרה. זן ומפרנס אותו, תמיד ידו פתוחה להשביע לו רצונו. ויש לו עתה לפני מי לשפוך שיחו ולהגיד צרתו, ולהתחנן ולבקש מלפניו על עצמו ועל בני ביתו, על חייו ועל חייהם. ויודע עתה שאין הוא עוד בדד ונעזב, כי אם בכל מקום שהולך, בוראו ויוצרו עמו. ומצוי לו בכל עת לבקש ממנו כל משאלות לבו הטוב, ויש לו עתה לפני מי להגיש דינו על בני אדם המרעין לו. הנה יש לו עתה מקום מבצר ובטוח להסתר שמה, ולהנצל מכף כל אויב ואורב ומכל נגע ופגע ומכל מיני רעות המתרגשות לבוא. הנה תחת אשר עד עתה היה כחרס המתגולל בחוץ, הנהו עתה יושב בסתר עליון ובצלו יתלונן. כל זה נודע לו עתה, אחרי אשר עברו עליו רב שנותיו אשר לא ידע מאומה.

הנקל לצייר את שמחתו הגדולה ואת ששון לבו, וכמה היה עליו ושמח תמיד, ולא היה מסיח דעתו מבוראו יתברך אף רגע אחד, ותמיד תהלתו בפיו, ורואה את עצמו מאושר ומוצלח כל ימי חייו. הנה ענין מציאות בוראנו ויוצרנו יתברך, אם היה לנו בכל יום כדבר חדש אשר לא ידענו עד עתה, וסבלנו מזה ענויים גדולים ויסורי הנפש, לא היה קץ לשמחתנו, והיינו יודעים ומבינים כמה יש לנו לשמוח בידיעתנו ממלך העולם אשר הוא אבינו ומלכנו, ע"כ דבריו הקדושים.

✧ מכתב חיזוק מהרב פינקוס ✧

לכבוד הבחור היקר איני מכירו שליט"א

קראתי את מכתבך ולא הגעתי למדרגה לתת עצות ולומר לך מה לעשות, אבל אכתוב מה שנראה לעניות דעתי אחרי התיאור של הדברים שכתבת.

נראה לי שאתה משתדל מאוד בעלייה בתורה ויראת שמים, ואתה עושה את כל יכולתך ויצאת ידי חובת השתדלות. עכשיו אתה נמצא בשלב שאתה צריך עזרה מבחוץ. הסיבה לזה הוא פשוט מפני שהדברים הם כל כך נשגבים ונוראים, לזכות לתורה ולחשק פנימי, וככל

שתיארת, זה פשוט למעלה מכוחות אנושיים, ואף על פי שודאי צריך גם השתדלות מצידנו, אבל מגיע רגע שצריך לפנות לעזרה מבחוץ.

על כן אני אתן לך שם וכתובת, שאליו תפנה והוא יעזור לך.

קוראים לו ה' יתברך.

הוא חזק מאוד, שבאמת הוא ברא הכל, ואני יודע בסוד שהוא גם אוהב אותך באופן אישי, והוא מחכה בכליון עיניים שתפנה אליו.

אין בעיה למצוא הכתובת שלו יתברך, שהוא נמצא בכל מקום, כפשוטו, גם הרגע הזה שאתה קורא את המכתב אתה יכול לפנות אליו.

אני כותב זה, מפני שהרבה חושבים שהוא ענין של תפילה ועשיית מצווה וחיפוש מדרגות. כל זה נכון אבל אינו העיקר – העיקר הוא שהקב"ה אישיות ברורה, חי וקיים, שאפשר לתפוס איתו קשר אישי, ולעולם לא התאכזב מי שעשה כך.

ומה שהדבר יותר פשוט ופרקטי – יותר טוב ויותר מועיל, והעיקר שיהא קשר אישי – פשוט לספר לו על הבעיה שלך, ולבקש ממנו עוד פעם ועוד פעם.

מי שיתן לך עצה אחרת, חבל על ההשתדלות, תלך ישר למי שיכול לעזור באמת, ותתפוס אותו ואל תעזוב אותו, "אל תתני דמי לו" עד שהשגת את כל שלבך חפץ.

החותם בכבוד גדול לבן תורה המחפש באמת,

ורק חבל שאינו יודע היכן לחפש.

שמשון דוד פינקוס*

"לך לעצמך" - הפגישה עם עצמנו

❁ מי הוא יהודי? ❁

המושגית של ליקווד, רבי נתן ואכטפויגל זצ"ל^א היה רגיל לומר בשעת קידוש לבנה: אדם עושה קידוש לבנה במשך שבעים שנה ונותן לחבירו "שלום עליכם", ועוד מחפש מישהו שאפשר לומר לו "שלום עליכם". והאדם לעצמו, מעולם לא נתן "שלום עליכם", ועדיין לא נפגש עם עצמו, ע"כ.

מי הוא יהודי? כולנו יודעים שיש לנו גוף ונשמה. לכן באפשרותנו לזהות את עצמנו באחת משתי הנוסחאות הבאות:^ב א. גוף שבתוכו נשמה. כלומר עיקר הזיהוי הוא עם הגוף, אלא שבתוך הגוף נמצאת גם נשמה. ב. נשמה שמלוכש עליה גוף. כלומר האדם מזדהה עם נשמתו, אלא שעליה ישנו לבוש הנקרא בשם "גוף".

האמת ברורה – יהודי אינו גוף, יהודי הוא נשמה קדושה, חלק אלוה ממעל. עורו ובשרו אינם אלא לבוש הנקרא בשם "גוף"^ג. נתבונן נא: האם ישנו אדם המזהה את עצמו עם החולצה שהוא לובש?

א. לקט רשימות, עמוד כו.

ב. כפי שכתב בספר "דע את עצמך", עמוד עה.

ג. כן כתב רבינו חיים ויטאל בשערי קדושה (ח"א, שער א). והוכיח זאת מהפסוק "על בשר אדם לא ייסך" (שמות ל, לב), "בשר אדם" כלומר שהבשר הוא דבר צדיקי וחיצוני מעצם האדם. וכן מוכח מהפסוק "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסככני"

(איוב י, יא).

הרי בלילה היא כבר נמצאת בכביסה ובבוקר הוא לובש חולצה אחרת. כשם שברור לאדם שהוא אינו חולצה ומכנסיים, אלא אדם לבוש, כן יהודי אינו אלא נשמה הלבושה בגוף.

למרות זאת, לא קל להרגיש שאנו נשמה המלוכשת בגוף. כתב הרמח"ל (דרך ה', א פ"ג במין האנושי): האדם מורכב משני הפכים, דהיינו מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארצי ועכור, שכל אחד יטה במבטו לצדו, דהיינו הגוף לחמירות והנשמה לשכליות. ותמצא ביניהם מלחמה, באופן שאם תגבר הנשמה, תתעלה היא ותעלה הגוף עמה... ואם יניח האדם שינצח בו החומר, הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו, ע"ש. מכאן נבין, ככל שהאדם נמשך אחר גופו ותאוותיו, הוא מזדהה יותר עם גופו. מתגבר אצלו כח גופו ומסתתרת ונעלמת נשמתו, עד שהוא לא זוכה "להכיר" אותה ולהרגיש ב"אני" האמיתי שלו כלל.

❁ אישיותו של רבי אלעזר בן דורדיא ❁

כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימוש והגבעות תמוטנה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי

אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

הגמרא פותחת את הסיפור במילים "אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא", ללמדנו שהוא היה ידוע ומפורסם בחטאיו. שמו הלך לפניו כמי שלא היתה זונה בכל העולם שלא בא עליה, ולא ניסה להסתיר זאת כלל. לא מדובר פה באדם שתקפו יצרו לחטוא, אלא באדם השקוע כל כולו ביצרו ובתאוותיו.

המהר"ל^ד מאיר את עינינו לגבי רבי אלעזר בן דורדיא. נצטוונו בתורה "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (דברים ו, ה). "בכל לבבך" – הלב הוא מרכז חיות הגוף, ומקור כל הרצונות והתאוות, ועל האדם להעתיק את תאוות הגוף שיתאוות להקב"ה. "ובכל נפשך" – במסירות נפש. "ובכל מאודך" – בכל ממונה. רבי אלעזר בן דורדיא היה כל כך אדוק בעבירה זו, שמסר עליה את נפשו, גופו וממונו. הלך דרך רחוקה עד כרכי הים, והיה מוכן לסבול את טרחת הדרך אשר מי כמוה משברת את כל הגוף. הרי טרח בגופו (בכל הלב בכל הגוף) – כנגד "בכל לבבך". סיכן נפשו לעבור עליה שבעה נהרות, על כל המכשולים שבהם – כנגד "בכל נפשך". וגם זימן כסף רב – כים מלא דינרין – על מנת למלא תאוותו – כנגד "ובכל מאודך". כולו היה ברשות תאוותיו בלא שיור. וחז"ל אמרו שהיא היתה בכרכי הים ללמד על עוצם ריחוקה ממנו, ואמרו שהיו שבעה נהרות מפסיקות בינו לבינה, לומר שהיה הפסק גמור בינו לבינה.^ה תאוותו היתה ללא גבולות ומעצורים.

ד. נתיבות עולם, נתיב התשובה, פרק ח'. על פי הסברו של השפתי חיים, מועדים א, התחלת הספר. ועיין עוד בחידושי אגרות לעבודה זרה יז.

ה. המספר שבע מבטא תמצית של עולם הטבע, כלומר רבי אלעזר בן דורדיא חצה כל מכשול אפשרי ברכו אליה.

חז"ל גילו לנו כל זה כדי ללמדנו שאלעזר בן דורדיא נמשך כל כך אחר תאוות גופו עד שאיבד את אישיותו ועצמיותו לגמרי.

❁ "מקומו של אדם" ❁

"מקומו של אדם" הוא אישיותו ועצמיותו, ואלעזר בן דורדיא נמשך אחר תאוות גופו "בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו", עד שהוא "יצא ממקומו" ואיבד את אישיותו ועצמיותו לגמרי.

מבואר בספרים¹ שתאוות ניאוף כוללת את כל שאר התאוות. ואיתא בחז"ל (ספרא קדושים, פרשה ג) שהמילה "זימה" פירושה "זה מה הוא". והכוונה² שאדם הנמשך אחר תאוות ניאוף וזימה, מאבד את אישיותו וזהותו, עד שאפילו את עצמו אינו מכיר - "זה מה הוא". וזה בבחינת "וילכו אחרי ההבל ויהבלו" (ירמיהו ב, ה). כלומר, בעבור שאדם הולך אחר ההבל, נעשה גם הוא הבל מבלי ממש (עיין במצודת דוד על הפסוק).

עתה נבין³ את עומק אמירת הזונה: "בשעת הרגל דבר, הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה". אפילו הזונה הזאת, כשראתה שרבי אלעזר בן דורדיא היה אדוק בחטא "בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו", הכירה שכבר אין כאן "אדם", אלא "הבל" - ולכן הפיחה. הפחה, היא "הבל מאוס", רוח שאין לה קיום מעבר לרגע. כך היא לא ראתה בו כל הוויה, אלא "הבל מאוס", רוח, בהיותו כולו כבוש בידי יצרו ודמיונו עד תום. הזונה תמדה על אלעזר בבחינת "זה מה הוא" - הינו "אדם מחוק", חסר זהות וקיום. אלעזר בן דורדיא "יצא ממקומו" ונחפך להבל.

1. עיין בספר יושר דברי אמת, קונטרס דרך אמת א'. ולקוטי הלכות, הלכות נשיאת כפיים הלכה א'.

2. על פי המהר"ל בנתיבות עולם, נתיב התשובה, פרק ח'.

3. על פי המהר"ל שם.

הזונה ידעה שהתשובה היא למצוא את הדרך חזרה אל שורש הקיום האישי. ובראותה את המרחק העצום שאלעזר יצר בינו לבין "מקומו" - אישיותו ועצמיותו - חשבה ה"אדם" אלעזר נעלם, ואין לו דרך חזרה אל עצמיותו ושורש קיומו, וממילא אין לו תשובה. אין כאן "אלעזר" כדי שיחזור לעצמו, כאותה "הפחה" שאין לה דרך חזרה למקומה כי היא כבר נעלמה. ולכן היא אפילו לא אמרה משפט זה אליו ישירות, אלא אמרה זאת לעצמה, כי הרגישה שאין כאן אדם שאפשר לדבר אליו כלל.

❖ תשובה – הדרך חזרה אל עצמנו ❖

למרות זאת, רבי אלעזר בן דורדיא זכה לעשות תשובה שלימה. מזה לומדים שבכח התשובה להחזיר את האדם אל עצמו אף שהלך לכרכי הים – לסוף עולמו. יש דרך חזרה גם כאשר אדם נמצא בהעלם מוחלט מעצמו. וזה החדוש הנפלא של מצוות התשובה.

ואפשר שזו הייתה כוונת רבי שאמר "יש קונה עולמו בשעה אחת". כתב החיד"א (פתח עינים, עבודה זרה יז.), כידוע האדם נקרא עולם קטן. ממילא המושג של "קונה עולמו" פירושו שקונה הוא את עצמו, ע"ש. ולפי דברינו זה נפלא. מדוע האדם נקרא "עולם"? "עולם" הוא מלשון "העלם" ו"הסתרה", כי אלקותו יתברך נמצאת בהעלם והסתרה בתוך העולם.^ט במקביל, נשמתו של אדם (האלוקות שבו) נמצאת בהעלם ובהסתרה בתוך גופו, ולכן הוא נקרא "עולם". ויש אדם הנמצא בהעלם מוחלט מעצמו, עד שאיבד את עצמיותו וזהותו לגמרי. בכל זאת, "יש קונה עולמו בשעה אחת", דהיינו בכח התשובה לקנות לאדם בחזרה את עצמו - נשמתו - מהעלמו ומהסתרתו הגמור.

תשובה משמעותה לשוב אל ה' – וזה גופא השיבה אל עצמנו, בהיותנו חלק ממנו יתברך. וזה שכתוב לגבי התשובה, "כי קרוב אליך

ט. בני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר ד, דרוש א.

הדבר מאוד" (דברים ל, יד), כי מי ששב לה', בעומק הוא גם שב לעצמו. הוא מגלה את החלק אלוה ממעל שבקרב ומזדהה איתו.

עתה נבין דבר נפלא. בגמרא (יומא פו:): אמר רבי לוי "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד". יש לדקדק, מדוע רבי לוי אמר שתשובה מגעת דווקא עד "כסא הכבוד"? הסברנו שכאשר יהודי חוזר להקב"ה, הוא בעצם חוזר אל עצמו, אל נשמתו. זה גופא מה שרומז לנו רבי לוי. שורש ומקור נשמות ישראל הוא מתחת כסא הכבוד. אם כן, כאשר אדם עושה תשובה וחוזר אל ה', הוא חוזר אל עצמו ומגיע למקור נשמתו שמתחת כסא הכבוד!

❁ "הבובה החיה" ❁

כתב הרב דסלר: "מעשה באשה אחת שמת בנה יחידה בקטנותו, ויצאה מדעתה, ולא היו חייה חיים, עד שבא אחד והביא לפניה סחבות וסמרטוטים בדמות בנה, ונחגה בכובה זו כמנהגה עם ילדה. ובדמיונה היה שהוא חי, ומחמת זה חזרה לתפקד כאחד האדם. אשה זו דבקה בדמיון, וכן הם חייה, כי אף שחיה חיים אשר בהם יש לה ההרגשה שילדה חי, ושמחה בזה, אבל אין חייה ואין שמחתה אלא דמיון. ולפי דעת כל אדם מוטב היה לה להצטער בצער אבלה האמיתי כל ימיה, מלהשתגע בהתדבקה בחיי דמיון, למרות שעל ידי זה היא יכולה לתפקד כאחד האדם, ע"כ דברי הרב דסלר.

אדם רגיל מסתכל על אשה כזו וחושב שאין לו שייכות לדמיונות ולשנעונויות כאלה כלל. חושב הוא שהתנהגות כזו אינה נוגעת לרוב בני אדם, ורק למיעוט מהמשוגעים. אבל המעמיק יבין, שיתכן מאוד שרוב אנשי העולם יותר מדומיינים מאשה זו! היא דמיינה שהבובה היא בנה. ואילו אנו מדמיינים שהבשר, עור, גידים, שיער, דם – הגוף – זה

י. זוהר, הובא בראשית חכמה קדושה ו, כה.

יא. מכתב מאליהו על אלול-ראש השנה, עמוד סה.

אנחנו! הגוף הוא רק לבוש, כעין בובה! ואין מדומיין יותר מיהודי, שהוא באמת נשמה חלק אלוה ממעל, החושב שהוא גוף. אדם זה אינו מדמיין שהבן שלו בובה, אלא שהוא עצמו בובה! היש שגעון גדול מזה?

❁ "לך לך" – לך לעצמך! ❁

זה סוד הפסוק "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (בראשית יב, א). כתב החתם סופר ש"לך לך" פירושו לך לעצמך, כי האדם תוכו טוב חלק אלוה ממעל, וקליפותיו וארציות גופו המקיפים וסובבים את נפשו היפה, המה המונעים ממנו כל טוב. ולפעמים זוכה להגביר נפשו על גופו מצד עצמו, אך בני ביתו וארץ מולדתו והנהגותיהם מנעו כל טוב ממנו. ומפני המונעים האלו אין אדם יכול להגיע אל עצמו, רוצה לומר עצמיותו ומחשבתו הפנימית חלק אלקי ממועל אשר בקרבו, אשר זה הוא האדם באמת. על כן אמר הקב"ה לאברהם: לך לעצמך לתוך פנימיותך, מארצך - גופך, הארציות שבך, ע"ש.

סוד התשובה הוא "לך לעצמך"! וזה על ידי שהאדם הולך "מארצו", מהארציות שבו, המסתירה את נשמתו. זה בדיוק מה שעשה רבי אלעזר בן דורדיא – "אמר, אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו". הוא קיים "לך לעצמך" על ידי "לך מארצך" – הלך מארציותו וחזר אל עצמו, אל נשמתו הקדושה. וכמו עובר הוא הכנים את ראשו בין ברכיו ונולד מחדש, ו"פגש" את עצמו לראשונה. ומאחר והוא גילה את עצמו לראשונה, יכל לומר אין הדבר תלוי אלא "בי". אדם שאינו מכיר את עצמו, לא יכול לומר "בי".

❁ מאיפה לנו הכח לשוב לעצמנו? ❁

נשאלת השאלה, מאיפה יש ליהודי שנפל לדיוטא תחתונה ושקע עד עומק התהום, את הכח לשוב להקב"ה ולעצמו?

אפשר להסתכל על רשע ולראות אדם שפל, פושע ומרדן... אדם רע! האם זו באמת מהותו העצמית של הרשע? התשובה היא, לא! מהותו האמיתית של כל יהודי, כולל הרשע, היא נשמתו הקדושה שהיא חלק אלוה ממעל. וכשם שלא שייד פגם בהקב"ה, כך לא שייד פגם בשום חלק ממנו יתברך, בשום נשמה מנשמות ישראל. איתא בגמרא (סנהדרין מד.) על הפסוק "חַטָּא יִשְׂרָאֵל" (יהושע ז, יא) – "אף על פי שחטא, ישראל הוא", כי החטא אינו פוגם בעצם קדושת היהודי.²¹ פנימיותו של יהודי הוא קדש קדשים ללא שום קשר למעשיו ולפעולותיו הרעים.²²

ואיתא במדרש (בראשית רבה סה, טו) על הפסוק "ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשיו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק" (בראשית כו, יא). "ואנכי איש חלק" – כמו שכתוב "כי חלק ה' עמו" (דברים לב, ט). רבי לוי אמר משל לקוויץ (בעל שיער) וקרח שהיו עומדים על שפת הגורן. עלה המוץ בקוויץ, ונסתבך בשערו. עלה המוץ בקרח, ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך עשיו הרשע (שהוא איש שעיר) מתלכלך בעוונות כל ימות השנה, ואין לו במה יכפר. אבל יעקב (שהוא איש חלק) מתלכלך בעוונות כל ימות השנה, ובא יום הכפורים ויש לו במה יכפר, ע"כ.

ביאור הדברים: נשמות ישראל הם חלק אלוה ממעל ("כי חלק ה' עמו"). לכן אפילו אם יהודי ירשיע דרכו בתכלית, אותו חלק אינו נפגם והרע לא נדבק בו, אלא הוא כאיש חלק שכל לכלוך נופל ממנו. ממילא ביכולת כל יהודי לשוב בתשובה ולתקן את כל אשר פגם כל חייו ברגע אחד. וכן, אפילו אם הוא בהעלם ובהסתתר מוחלט מעצמו, ביכולתו לשוב לעצמו, מאחר ועצמיותו לא נפגמה. מה שאין

יב. עיין רש"י שם. וכתב רבי צדוק הכהן (דברי סופרים אות לג): "כל ישראל דבוקים בה' יתברך, ואפילו פושעי ישראל, דאף על פי שחטא ישראל הוא, כי "חלק ה' עמו", ע"ש.

יג. אמר רבי מרדכי מלכוביץ זצ"ל (תורת אבות, עמוד קעג אות נט): "יהודי הוא כמו מטבע. ואם כי יש ולפעמים הוא מעלה חלודה או מלוכלך בבויץ, צריך רק לרחצו ולמרקו ולנקותו, ואז יחזור אליו שוב זיו אורו כבתחילה, ע"כ.

כן עשיו, שהוא איש שער, כמו שטיח, כל הלכלוך נדבק בו, ואי אפשר להפרידו ממנו. י"

והדברים נפלאים ביותר, שהרי בעל המימרא שאמר "גדולה תשובה שמוגעת עד כסא הכבוד" הוא רבי לוי. ובעל המימרא של המשל עם הקוץ והקרח במדרש, הוא גם רבי לוי. וזה מדהים, כי מאמרו האחד של רבי לוי מבאר את מאמרו השני. דהיינו, הסיבה שתשובה מוגעת עד כסא הכבוד – וניתן לכל יהודי לחזור לעצמו ולנשמתו – היא גופא בגלל שהוא איש חלק, וכל הרע אינו נדבק בו, ועצמיותו לא נפגמה כלל.

❖ הסתכלות נכונה על העבירות שלנו ❖

ביארנו לעיל שיהודי הוא חלק אלוה ממעל, ואף על פי שחטא "ישראל" הוא, ופנימיותו לעולם לא נפגמת. זה עומק הגמרא (ברכות יז): "רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה" (דהיינו היצר הרע – רש"י). אפילו אם כל מהלך חייו של יהודי הוא נגד התורה, רצונו האמיתי הוא אך ורק לעשות רצון ה'. וזה לשון רבי צדוק הכהן מלובלין (דברי סופרים, אות לח): "כי לבבו [של כל יהודי] טוב, ורק היצר מסיתו לכל חטאיו. ואצל ישראל באמת הוא כן, דלא ידח מהם נדח, ואף על פי שחטא ישראל הוא, דשורש מעמקי לבבו דבוק באלקים חיים חלק ה' עמו", עכ"ל.

וכן רואים מדברי הרמב"ם הידועים בהלכות גירושין (פ"ב הלכה כ), לגבי אדם שאינו רוצה לתת גט לאשתו, שכופין אותו עד שיאמר "רוצה אני". ואף שהבעל צריך לתת גט מרצונו, וכאן הבעל לכאורה אנוס, ורק מסכים בפיו מחמת המכות, אבל בלבו הוא לא רוצה לתת גט,

יד. עיין בשפת אמת ליום כיפור שנת תרנ"ו. והביא שם שבני ישראל דומים ללב שאינו מקבל מום, כדכתיב "כולך יפה רעיתי ומום אין בך" בעצם. כמו שכתוב "שחורה אני ונאווה", ע"ש.

הגט כשר. והסיבה, כי אין זה נקרא שאנסו אותו לתת גט, אלא הוא אנס את עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, אלא שיצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר "רוצה אני", כבר גרש לרצונו, ע"ש.

אם כן, מהי ההסתכלות הנכונה לגבי העבירות שהאדם עבר? הנביא מכנה את העבירות "בגדים צואים", כדכתיב "הסירו הבגדים הצואים מעליו" (זכריה ג, ד). מגלה לנו התורה, שלעולם אין העבירות שיהודי עובר נעשות חלק ממנו, אלא הם רק כמלבושים מלוכלכים שעוטפים אותו.¹⁰ וכשם שאין האדם מזדהה עם מה שהוא לובש, כך אין לאדם להזדהות עם העבירות שעשה. על האדם להזדהות עם עצם מהותו, נשמתו הקדושה. אדם הנופל בחטא בלילה, כשקם בבוקר אומר "אלוקי נשמה שנתת בי טהורה היא", שהרי באמת נשמתו עומדת בטהרתה, למרות רוב פשעיו. וזה מה שחז"ל (סנהדרין סד.) שבחו את ישראל, שאפילו כאשר עבדו עבודה זרה נאמר עליהם "הנצמדים לבעל פעור" (במדבר כה, ה), דהיינו שלא נעשו חלק עם הרע, אלא רק נצמדו ונתקרבו אליו כצמיד על ידי אשה. אבל כשעושים רצון ה' כתוב עליהם "ואתם הדבקים בה'", "שדבוקים בה' ממש, "קב"ה וישראל חד הוא".

❁ איזהו מכובד? המכבד את הבריות עם מטאטא ❁

כתוב במשנה (אבות ד, א): איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו" (שמואל א ב, ל). שמעתי פירוש נפלא מ ידידי הרב איתמר בן שבת: נספק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן של, סעיף ב), אסור לכבד את הבית אלא אם כן הקרקע מרוצפת, ע"ש. והמקור מהמשנה (שבת צה.) תנו רבנן... המכבד בשבת בשוגג, חייב

10. כהמדרש הנ"ל, שישראל נמשלו לאיש חלק ואין הרע נדבק בעצמיותם.

חטאת, ע"ש. מכבד פירושו לטאטות. וכוונת המשנה: "איזהו מכובד? המכבד - דהיינו המנקה - את הבריות", כלומר שמחזיר את בניו של ה' בתשובה ומנקה אותם מטמאתם - הוא המכובד בעיני אבינו שבשמים, עד כאן שמעתי, ודפח"ח.

נראה לי בס"ד להוסיף דבר נפלא. המשנה נקטה "המכבד" את הבריות, ולא "המנקה" את הבריות וכדומה ללמדנו דבר נפלא. איזה סוג לכלוך אדם מכבד ומנקה במטאטא? רק לכלוך חיצוני, כגון אבק או פירורים וכדומה. אבל אם הלכלוך נבלע לתוך הרצפה ונעשה כתם, את זה לא מכבדים ומנקים עם מטאטא. הסברנו שהחטאים של יהודי הם כבגדים מלוכלכים, לכלוך חיצוני שאפשר לנקות בנקל - שאפשר לטאטות. וזה שרמזו חז"ל, איזהו מכובד, המכבד את הבריות, דהיינו שהוא מנקה את הבריות (מחזירן בתשובה) עם מטאטא! הוא מבין שכל הרע שיהודי עשה אינו חלק ממנו, אלא הכל כמו אבק שעל הרצפה, ובנקל יכולים להחזיר יהודי בתשובה ולנקותו מכל הלכלוך אשר עליו.

וזה נפלא, כי זהו ממש כפשוטו של המשנה, דהיינו "המכבד" את הבריות - שנותן להם כבוד וחשיבות. שהרי הסיבה שהוא "מכבד" ומנקה את הבריות עם מטאטא, היא בגלל שהם נשמה קדושה חלק אלוה ממעל, והרע לא נבדק בהם. נמצא בזה שהוא "מכבד" ומנקה את הבריות עם מטאטא, הוא בעצם "מכבד" אותם כפשוטו - מחשיבם ומייקדם, כי הוא מראה שהם חלק אלוה ממעל, הדבר הכי מכובד שבעולם!

"איזהו מכובד המכבד את הבריות, שנאמר 'כי מכבדי אכבד'". לכאורה קשה, המשנה מדברת על אדם המכבד את הבריות, והפסוק מדבר על אדם המכבד את ה' ולפי דברינו זה נפלא, כי בזה שהוא "מכבד" ומנקה את הבריות במטאטא, הרי הוא "מכבד" אותם ממש שמחשיב אותם לנשמה חלק אלוה ממעל, ובזה הוא גופא מכבד את הקב"ה בעצמו, בהיותם חלק ממנו יתברך. ומכבד את ה' בזה שמראה שנשמות ישראל - שהן חלק ממנו יתברך - לעולם אינן פגומות ומלוכלכות.

✻ הרשע האמיתי ✻

בתוב בהגדה של פסח, כנגד ארבעה בנים דברה התורה... רשע מה הוא אומר, "מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב, כו), לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו, "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ח), לי ולא לו, ואילו היה שם לא היה נגאל. ושאינו יודע לשאול, את פתח לו, שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ח). הקשו המפרשים, מדוע התורה רמזה תשובה לרשע באותו פסוק שרמזה תשובה לשאינו יודע לשאול?

לפי דברינו הנ"ל, נבין זאת באופן נפלא. למרות שכלפי חוץ הרשע אומר "מה העבודה הזאת לכם" ומוציא את עצמו מן הכלל, בפנימיותו, נשמתו צועקת "יעזוב רשע דרכו וישוב אל ה'" (ישעיהו נה, ז), כי זה רצונו האמיתי! הרשע באמת רוצה לשאול כיצד לעבוד את ה', אך יצרו הרע מסתיר את רצונו האמיתי, ונשאר כ"אינו יודע לשאול"! לכן הפסוק שרומז תשובה לרשע, הוא אותו פסוק שרומז תשובה לשאינו יודע לשאול, להורות שבפנימיותיהם הם שווים. וזה גופא הסיבה שהתורה מכנה אף את הרשע "בן", כי בפנימיותו הוא באמת בן למקום כמו החכם.

חידוש זה לומדים מחג הפסח. הקב"ה קרא לנו "בני בכורי ישראל" (שמות ד, כב) דווקא בהיותנו במצרים, שקועים במ"ט שערי טומאה, בבחינת "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". ה' לא המתין לקרוא לנו "בנים" עד לאחר שיצאנו משפל מצבנו ונתקדשנו בהר סיני, להורות שיהודי הוא בן קדוש לה' ללא קשר למעשיו החיצוניים, ואין הם משנים את מהותו האמיתית כלל. וכרבי מאיר האומר, בין אם ישראל עושים רצונו של מקום, בין אם אינם עושים רצונו של מקום, קרויים "בנים" (קידושין לו.).

לכן, אפילו אם רשע צועק "מה העבודה הזאת לכם" ונראה ככופר בעיקר, באמת דבריו אינם אלא מן השפה ולחוץ. בפנימיותו,

הוא בן קדוש המשתוקק לדבר אחד בלבד – לעשות רצון אביו שבשמים. וכיון שכל הרע שעושה אינו חלק ממנו אלא כלבוש בלבד, אפשר לפשוט את לבושו המלוכלך ולהחזירו בתשובה ברגע קט. וזה שמוכא מהאדמו"ר מריז'ין לפרש את הפסוק "כרחק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשענו" (תהלים קג, יב), שעל ידי סיבוב כל שהוא – כמו שאדם מסתובב ממזרח למערב – יכול אדם להתרחק מפשעיו, ולהתקרב לה' יתברך. וזה שאמר רבי אשר מסטאלין^{טז} על הפסוק "בנים לא אמון בם" (דברים לב, כ) – שלעולם אין אמונה ביהודי, כי יכול להיות רשע כל ימי חייו, וברגע אחד להתהפך לצדיק. וכדוגמת יציאת מצרים, שעם ישראל היו שקועים בטומאת מצרים, וברגע אחד יצאו משם ונכנסו לצד הקדושה.^{יז}

בתיב "ובערת הרע מקרבך". ונראה לי לפרש שהתורה מורה לאדם לבער את המחשבה שהרע שהוא עשה נוגע לקרבו ולעצמיותו. על כל יהודי לדעת שקרבו תמיד טוב וקדוש, למרות רוב פשעיו. וכן מורה לנו דוד המלך: "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לד, טו). כלומר, יהודי צריך לסור מהמחשבה שהוא עצמו רע, ועליו להתחבר לפנימיותו הטובה. ובה יזכה לעשות טוב בפועל ממש, ולא ילכד ברשת יצרו המרמה אותו שהוא כבר אבוד ורחוק מתשובה, וממילא יכול לעשות מה שלבו חפץ.

טז. מוכא בסוף ספר בית אהרן.

יז. כתב הבית אברהם (שבת שובה ד"ה שובה) על הפסוק "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוונך" (הושע יד, ב): אפילו חגיעו העוונות עד ה' אלקיך, בכל זה שובה ישראל. "כי כשלת בעוונך", כל העוונות הם רק כשלון, כי שורש נשמת ישראל חצובה מתחת כסא הכבוד ונמשכת רק להטוב, והרע רק מצד פתוי היצר הרע. ואחר כך מפילו ביאוש כי לא תועיל לו תשובה כי גדול עונו מנשוא, וביחוד אם פגם בחטאים כאלו שמוכא בספרים הקדושים שאין מועיל תשובה עליהם, וגם על זה נאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוונך, ואין ח"ו להתיאש כי הם רק כשלונות, וידו פשוטה לקבל שבים הרוצים באמת, ע"ש.

❁ אשת פוטיפר ורבי אלעזר בן דורדיא ❁

כתוב לגבי יוסף הצדיק ואשת פוטיפר, "ותתפשטו בבגדו לאמר שכבה עמי" (בראשית לט, יב). פירש הבית אברהם (פרשת וישב, ד"ה ותתפשטו): "בגד" מלשון בגידה, כדכתיב "בבגדו בה" (שמות כא, ח). הכוונה, היצר הרע תופס את האדם בעבירות ובבגידות שבגד בה'. וכל כוונתו לייאשו, שהוא רע ושנוא בעיני הבורא מחמת רוב פשעיו, ואין רפואה למכתו. כל כוונתו לפתחו "שכבה עמי" – אם כבר בגדת כל כך הרבה, תעשה גם את העבירה הזאת, ע"ש.

והמשכיל יבין שטמון כאן דבר נפלא ביותר. מדוע בגידה מלשון "בגד"? נראה לי שזה גופא ללמד שכל הרע יהודי עושה, וכל הבגידות שלו נגד ה', הם רק בגדים מלוכלכים, ולא הוא עצמו! ולכן יכול לפשוט בגדיו המלוכלכים לשוב בתשובה וליטתר ברגע קט. היסוד הוא לא להאמין ליצר הרע האומר לנו שהבגידות הם מצידנו, מצד רצוננו האמיתי. אלא ונהפוך הוא, כל הבגידות הם באמת מצד יצרנו הרע – מכח התאוות שהוא מכניס לתוך לבנו המהור והבווער לעשות רצון אבינו שבשמים. וזה הסוד שגילה לנו יוסף הצדיק. היצר תפס אותו בבגדו ואמר לו שהוא עצמו רע, כי הנה הוא בגד בה' וחטא לאלקיו. ומה עשה יוסף? "ויעזוב בגדו בידה" – כלומר הוא ייחס את כל הבגידות שלו אליה, אל היצר הרע! אין הבגידות מצידו, כי הם רק בגדים ולא חלק ממני. ולכן ברגע קט פשט אותם בגדים מלוכלכים, עזב אותם בידה, ושב לאלקיו. כן מוטל על כל אחד מאיתנו, לעזוב את הבגידות והנפילות שלנו בידי יצרנו הרע ולייחס אותם אליו, ולהזהות עם נשמתנו העומדת בקדושתה לעולם.

ויתכן שאותה זונה באה לרבי אלעזר בן דורדיא בתחבולתה של אשת פוטיפר – לתפוש אותו "בבגדיו", בבגדותיו. היא ראתה את שפל מצבו ורוע מעשיו, ולכן אמרה לו "אין מקבלין את אלעזר בן דורדיא בתשובה". זו עצת היצר כדי לשבור את

האדם. " אבל הוא כביכול "עזב בגדו בידה", כלומר פשט את בגדיו הצואים והתחבר לנשמתו הקדושה שבקרבו, ושב בתשובה. וזה שאמר "אין הדבר תלוי אלא בי", כי הבין שלמרות רוב פשעיו, אם הוא רק יתחבר לעצמיותו הקדושה - "בי" - ביכולתו לשוב בתשובה ולתקן את כל חייו. " ואפשר שזה רמזו בשמו "אלעזר", כלומר פנימיותו האלוקית, היא זו שעזרה לו לשוב בתשובה.

❁ האם אתה "בפני עצמך"? ❁

איתא במשנה (אבות ב, יג) "אל תהי רשע בפני עצמך". נראה לי לפרש: כשיהודי פושט מעליו את הבגדים הצואים ועומד "בפני עצמו" - בפני נשמתו הקדושה שהיא עצמיותו האמיתית - הוא מגלה שאפילו אם חטא עד לשמים, אין הוא רשע כלל. הוא מגלה את ה"ועמך כולם צדיקים", את לבו המהור לעשות רצון אביו שבשמים. הוא מגלה שפנימיותו רשפי אש שלהבתיה, אשר מים רבים לא יוכלו לכבות את אהבתו לבוראו.

ונראה לי לחדש שהאותיות הפנימיות של "ישראל" הן "שרא" - ראשי תיבות "רשפי אש שלהבתיה" (שיר השירים ה, ו). זה ללמדנו

יח. כתב הבן יהודיע (עבודה זרה יז): היא אמרה לפניו שאין מקבלין את אלעזר בן דורדיא בתשובה, כדי לחזק לבו במעשה הרע יותר ויתאש מן התשובה מכאן ולהבא, ואז יתמיד ברשעתו. וחשבה לעשות לו חבלים חזקים בדבריה אלו כדי למשכו לעומק הקליפה, ע"ש.

יט. עתה נפלאים דברי חז"ל (מדרש תהלים, מזמור קד) "הים ראה וינס" (תהלים קד, ג) - מה ראה, את ארונו של יוסף. אמר הקב"ה ינוס מפני הנס, דכתיב אצל יוסף "וינס ויצא החוצה" (בראשית לט, יב). השטן קטרג שאין לים להקרע לישראל, כי "הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה" (ילקוט שמעוני שם רמז רלד). ומדוע באמת נקרע? אלא מאחר וראה שיוסף הצדיק עזב "בגדו" - הבגידות - בידה ונס החוצה, מתגלה שכל הרע שעשו ישראל הוא רק לכלוך חיצוני, בגדים צואים. אבל פנימיותם נשארה קודש לה. ולכן אף שמצד מעשיהם החיצוניים ישראל היו בדיוק כמו המצרים, אבל מצד פנימיותם לא קרב זה אל זה. המצרים טמאים, ובני ישראל נשמות קדושות, חלק אלוה ממעל - וראויים להגאל.

שפנימיותו של כל יהודי בוערת כאש לעשות רצון ה', למרות שחיצוניותו נראית אחרת. ומובא בספרים שהאותיות הפנימיות של "בני ישראל" הן "נר", כי בתוך כל יהודי ישנו "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), נשמה קדושה הבוררת כאש באהבת ה'.

יהודי זוכה להרגיש זאת רק אם הוא "בפני עצמו", מחובר לפנימיותו ולנשמתו. לכן היצר הרע מנסה בכל כוחו לא לתת לאדם להיות "בפני עצמו", אלא בפני בגדיו המלוכלכים. בזה הוא מסלק ממנו כל רגש חיובי כלפי עצמו, משפילו עד העפר ומיאשו לגמרי מהתשובה.

❁ "ויעשה מה שלבו חפץ"? ❁

איתא בגמרא (מועד קטן יז, קידושין מ.) אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתעטף שחורים, ויעשה מה שלבו חפץ, ע"ש. פירשו התוספות, חס ושלום שחותר לו לעבור עבירה, אלא כוונת הגמרא שיגיעת דרכים והאכסנאות ולבישת שחורים, משברים את היצר הרע ומונעים אדם מן העבירה, ע"ש.

נמצא, הגמרא נותנת עצה לאדם שיצרו מתגבר עליו – תלבש שחורים, תצא לדרך רחוקה וכו', ובוה יכנע לבבך ותוכל להתגבר על היצר ולהנצל מהחטא. אבל המשכיל יבין שטמון כאן דבר נפלא. לשון הגמרא היא "ויעשה מה שלבו חפץ". לכאורה לשון זו קשה, שהרי אין הכוונה שהוא באמת יעשה את העבירה שלבו חפץ מתחילה, אלא שיתגבר על יצרו ולא יעשה מה שלבו חפץ מתחילה! אם כן מדוע הגמרא אמרה "ויעשה מה שלבו חפץ"?

נראה לי שחז"ל באו לגלות לנו שאפילו אם יהודי מרגיש שהוא חפץ לחטוא, אין זה רצונו אמיתי! התשוקה לחטא היא רק בגדר "אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו". כלומר יצרו מתגבר על רצונו האמיתי – שהוא לעשות רצון ה' – ושותל בלבו רצונות זרים. אבל לעולם על כל יהודי לדעת, אפילו בהיותו טובע בים התאוות, שבפנימיותו לכוני

חפץ בזה כלל! ולכן כאשר יהודי נמנע מחטא, זה נקרא שעושה "מה שלבו חפץ", כי לבו באמת חפץ להיות צדיק ולא לחטוא! וזה רמוז נפלא בדברי הגמרא.²

אנו אומרים "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר". זו הוראה לכל יהודי: אם רק תזדהה עם נשמתך הנמצאת בסתר גופך, תגלה שאתה לעולם ירא שמים וצדיק, אפילו בהיותך בשאול תחתית של חטא, כי "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, אלא ששאור שבעיסה מעכב".

❁ עצה למעשה ❁

כתב האדמו"ר מפיאסעצנא (צו וזרו, אות כד) בזה הלשון: "אם כבר נסית את הכל עליך, ולא הועלת. אם כבר עוררת את עצמך בכל אמצעים ולא נתעוררה נפשך, להזהר בכל הדברים שצריכה להזהר בהם, ולהשתוקק בפועל התשוקין וכסופין שצריכה להשתוקק בהם. עשה זאת, איפוא, צייר בעצמך שאתה צדיק, וראה בדמיוןך את גודל נשמתך בשרשה, ואת תפארתה בשעה שה' בא וכל קדושינו עמו להשתעשע ולטייל עמה בנן אלקים בעדן. הישקע והתמיד במחשבה ודמיון זה נגד עיניך, ואז אי אפשר שלא יתעורר בך זהירות יתרה, שלא למגף את יקר תפארתה כשהיא נתונה בזרועות מלכו של עולם, ותשוקה עד כלות הנפש לזכות לזה תתעורר בך", עכ"ל.

❁ גיורו של האדמו"ר מפיאסעצנא ❁

כתב האדמו"ר מפיאסעצנא (צו וזרו, אות יט), וזה לשונו: ברוך ה' נכנסתי כבר בשנת הארבעים לימי חי. ובעוד איזה חדשים אחיה אם ירצה ה' בן ארבעים שלמים. זאת אומרת שכבר יתחילו ימי הירידה שלי, וכבר אתחיל להודקן.

ב. ושוב ראיתי שכיוונתי בפירוש זה לדברי הבאר מים חיים, דרוש ת. לרבי יצחק הלוי משאלוניק, נדפס בשנת תקמ"ו.

לבי ירא ויפחד. לא מן הליכות שנותי כל כך אני מפרכס, כי לכך נוצרתי. רק מן דלות שנותי, שעברו ועוברות בדלות ורקות, בשפלות וקטנות.

הוי בן אדם, בן אדם, הימים שלך כבר עברו, ורק כשימי הירידה, היינו הגויעה מתחלת כך, נזכרת לשוב.

והאם עתה כבר בטוח אני בעצמי. וכמה תקופות בחיי עברו כמו כן בתקווה ובהבטחה ומה היה סופם? כשלג ביום קציר וגסו ואפסו. גם קודם הבר מצוה, קודם החתונה וכו', הרגשתי מין יראה והתחזקות כזו, ואמרתי אז, כבר מוכרח אני מעתה להיות עבד נאמן לה', בלתי לו לבדו, ומי יודע אם גם עתה כשיאריך ה' את שנותי ואתרגל בשנות הארבעים, כמו אז גם עתה. היראה, יחד עם התקווה, תכלינה ותאפסינה חס ושלום, אין זכרון לראשונים וגם וכו'.

אבל אל נא אתיאש, עתה בעוד לבי מזדעזע מן שנת הארבעים אשר לנגדי, ומן ראשית הזקנה הקרובה אלי אברי דא לרא נקשן, אנסה להתאזר בכל כחי לקבל עלי, ולהתקשר בו יתברך בקשר של קיימא, וכולי האי ואולי.

ומה אקבל עלי? ללמוד יותר? כמדומני שמה שאפשר לי שלא ללכת בטל אינני הולך בטל. להתרחק מן התאוות? אם אין יצרי מרמה אותי, ברוך ה' אינני משועבד כל כך לתאוות גופנית חס ושלום. ומה חסר לי? פשוט להיות יהודי חסר לי! דומה אני בעיני כצורת אדם מצוירת שהכל בה, הגוונים, הצורה וכו', רק אחת חסרה, הנשמה חסרה. רבוננו של עולם צופה ומביט כל נעלם, לפניך אתוודה ומלפניך אתחנן, מושלך ומרוחק אני ממך ומכל היכליך הרחק מאוד. פשוט רוצה אני מעתה להתגיייר, ולהיות מעתה יהודי! רבוננו של עולם הושיעני שלא אבלה את שארית שנותי בין חמורי אתוני וכלבי. קרב אותי אליך והכניסני היכל לפנים מהיכל, קשור אותי אליך לעולם ועד מתוך הרחבה, עד כאן לשון קדשו של האדמו"ר מפיאסעצנא.

❖ "שלא עשני גוי" או "שעשני ישראל"? ❖

עתה נראה לי בס"ד לתרץ תירוץ נפלא מדוע אנו מברכים כל בוקר ברוך אתה ה' "שלא עשני גוי", ולא ברוך "שעשני ישראל". התשובה היא כי אין לנו תפיסה כלל וכלל מהו יהודי כדי להודות על זה! האדמו"ר מפיאסעצנא אינו מוצא דקה מבוטלת בחייו כדי לקבל על עצמו ללמוד יותר. אינו מוצא תאוה אחת שיכול להתרחק ממנה יותר. קדש קדשים כמלאך ה' צבאות! ומה הוא מבקש? להתגייר! פשוט להיות יהודי! זה מה שחסר לו. וכי אנו יודעים מה זה להיות יהודי? יהודי, זה הסוד הכמוס ביותר בכל הבריאה כולה, יותר מכל תורת הסוד ומעשה מרכבה, ואין ביכולתנו להודות על דבר שאין לנו השגה כלל מהו.

נבא ונתחזק להכיר את עצמיותנו הקדושה, להזדהות עם נשמתו, ופשוט להתגייר ולהרגיש בעומק לבבנו מה זה להיות יהודי באמת!

תחילת התשובה – התחדשות

איך מתחילים לשוב?

אמרו חז"ל (עקדה שסו, ועיין נדרים ט:): "רשעים מלאים חרטות". הקשה רבי יצחק בלאזער, אם הם מלאים בחרטות על עוונם, הרי הם בעלי תשובה ולא רשעים! וביאר, שישנם "חרטות" שמקורם מהיצר, כי יצר זה אין עיקר מטרתו בעצם הדבר שהלה יפול ברשת החטא, אלא כל רצונו שאחר העבירה יפול היהודי לבלבול ויאוש. וכל החטא הוא הכשר דבר לייאשו. לכך, אחר שמפילו ברשת החטא, בוא יבוא לעורר בו רגשי חרטה ויאוש, לחשוב מחשבות שאבדה תקוותו להשתנות לטובה, וכבר אי אפשר לו לשוב לצור מחצבתו בתשובה שלימה, ובוה נסתם הגולל עליו. ולכן כינוהו חז"ל רשעים המלאים חרטות כאלו, ע"כ.

ובתוב בספר עבודת פנים (עמ' נח אות ו): בתחילה כשרוצה אדם לחזור בתשובה, צריך שיסיח דעתו מחטאו כאילו לא חטא מעולם, ויתחזק ויחדש עצמו כבריאה חדשה ובתינוק שנולד, כמאמר הכתוב "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב יז, ו). ועל זה אמרו חז"ל (יומא כט). "הרהורי עבירה קשים מעבירה", כלומר כשאדם מהרהר ומתבונן בעבירות שעשה, זה יכול לגרום לו להתייאש וליפול לגמרי, נוק גדול יותר ממה שהעבירה עצמה גרמה. ורק לאחר שעבר זמן בלא חטא, יקיים "וחטאתי נגדי תמיד" (תהלים נא, ה) כדי שיחא לבו שבור, ויתודה על חטאו, ע"ש.

❁ "ויעזוב בגדו בידה" ❁

נראה לי שדבר זה רמוז במעשה יוסף הצדיק עם אשת פוטיפר. כתיב "ותתפשטהו בבגדו לאמר שכבה עמי" (בראשית לט, יב). פירש הבית אברהם (פרשת וישב, ד"ה ותתפשטהו): "בגד" מלשון בגידה, כדכתיב "בבגדו בה" (שמות כא, ח). והכוונה, היצר הרע תופס את האדם בעבירות ובבגידות שבגד בה'. וכל כוונתו לייאשו, שהוא רע ושנוא בעיני הבורא מחמת רוב פשעיו, ושאין רפואה למכתו. וכל כוונתו לפתחו "שכבה עמי" – אם כבר בגדת כל כך הרבה, תעשה גם העבירה הזאת, ע"כ דברי הבית אברהם.

ומה עשה יוסף כדי להמלט מעצתה? "ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". יוסף פשט מעליו את בגדו – את הבגידות שלו – והסיר דעתו מחטאו כאילו לא חטא מעולם, והתחזק והתחדש כבריאה חדשה ובתינוק שנולד. וזוהי עצה יקרה לכל הבא לשוב בתשובה.^א

ובתב בספר תורת שמעון (פרשת בראשית, ד"ה אלי) על הפסוק "בראשית ברא אלקים" – הזהירה התורה בהתחלת דבריה שלא יאמר האדם איך אשא פני לשוב ואני כל כך מלוכלך בחטאים. על כן אמר "בראשית ברא", דהיינו שיראה האדם את עצמו כאילו הוא עכשיו ראשית ובקטן שנולד, ועל ידי זה יוכל לשוב.

א. ולפי המבואר נראה לי שזה פירוש המדרש (בראשית רבה כא, ו) אין "ועתה" אלא תשובה, כי בתחילה כשרוצה אדם לחזור בתשובה, צריך שיסיר דעתו מחטאו כאילו לא חטא מעולם, ויתחזק ויחדש עצמו כבריאה חדשה ובתינוק שנולד עתה. וכתיב "ועתה ישראל" מה ה' אלקיך שואל מעמך (דברים י, יב). פירש רבי ברוך ממעזיבון (בוצינא דנהורא) – הקב"ה אומר לאיש הישראלי, מה שהיה היה, רק מעתה תהיה ישראל, ע"כ. והעבודת ישראל (פרשת יתרו) כתב על הפסוק "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי" – אין "ועתה" אלא תשובה. הקב"ה רומז להתקרבים אליו שאל יתיאשו ואל ייראו מגשת אליו עבור עוונותיהם שעשו מקודם, כי העיקר על כל פנים להתקרב מהיום והלאה ושלא לחטוא עוד. ולזה "ועתה אם שמע תשמעו בקולי",

❁ בכל רגע אדם נעשה בריה חדשה ❁

כתב הקדושת לוי (מגילת איכה ותשעה באב): איתא במדרש (בראשית רבה כא, ו) אין "ועתה" אלא תשובה. ופירושו כך: כל אדם ואדם מישראל מחויב להאמין באמונה שלימה שבכל רגע ורגע הוא מקבל חיות מהבורא יתברך, כמו שדרשו (כ"ד יד, ט) על הפסוק "כל הנשמה תהלל יה" (תהלים קנ, ו) על כל נשימה ונשימה תהלל יה, שבכל רגע החיות רוצה לצאת מן האדם והקב"ה שולח לו בכל רגע חיות חדשה. נמצא לפי זה שמועילה תשובה לכל אדם, כי בעת שעושה תשובה, האדם מאמין שהוא כעת בריה חדשה (ועיין ברמב"ם, פ"ב מהלכות תשובה ה"ד), ובוה ה' יתברך ברוב רחמיו אינו מזכיר לו עונות הראשונים. אבל אם חס ושלום אינו מאמין בזה, לא מהני התשובה. וזה פירוש המדרש "אין ועתה אלא תשובה", כיון שהוא מאמין שהוא עתה בריה חדשה, מועילה לו תשובה, ע"ש.

❁ סוד ההתחדשות ❁

כתוב שיחות הר"ן (אות מח): כלל גדול מאד בעבודת ה', לכל יניח עצמו ליפול ח"ו מחמת שנפל מאיזה עבודה או מתפלה בכוונה, או שנפל למקום שנפל ח"ו, עם כל זה יחזק את עצמו בכל האפשר, ויתחיל בכל פעם מחדש כאלו היום התחיל להתקרב לה' יתברך. ואף אם יהיה כן כמה פעמים, דהיינו שיחיה לו כמה וכמה נפילות בעבודתו יתברך, עם כל זה יתחיל בכל פעם מחדש, אפילו כמה וכמה פעמים. ובלא זה אי אפשר להיות איש כשר באמת ולהתקרב לה' יתברך באמת. ואפילו ביום אחד צריך לחזק את עצמו כמה פעמים ולהתחיל בכל פעם מחדש, עד אשר יזכה ברבות הימים לילך בדרכי ה' כסדר, ע"כ.

וזו מצוות התשובה, והיא חסדו הגדול שרוצה לקרב השבים ושלא לזכור להם מעשיהם הראשונים, ע"ש.

ורבי משה מקוברין (תורת אבות, עמ' קעג אות סח) אמר, אפילו אם נכשלים ונופלים מאה פעמים, צריכים שוב עוד פעם ועוד פעם להתחזק ולהתחזק. וכתב הליקוטי הלכות (ברכות הרי"ה הלכה ד, אות א), בוודאי צריכים להיות בורח מן העבירה בתכלית הבריחה, אך אחרי שכבר עבר מה שעבר ח"ו, צריך לידע ולהאמין שאין שום יאוש בעולם כלל, ואפילו אם כבר רצה להתגבר אלפי פעמים להיות איש כשר ולא עלתה בידו ונפל למה שנפל, ואפילו אם נפל לעבירות גמורות וחמורות ח"ו, אף על פי כן עדיין יש לו תקוה כל עוד נשמתו בו, ע"כ.²

ואיתא בחז"ל (קידושין ל:): "יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום", ואמר רבי משה מידנר שלעומתו צריך האדם להתחדש בכל יום כנגדו, כי אם אינו עושה כן, הריהו בסכנה גדולה (תורת אבות, עמוד קצ אות קנח).

❁ מה עושים כשנופלים מהסוס? ❁

פעם אחת דיבר הרה"ק רבי נפתלי מקאברין בשולחנו הקדוש מענין התחזקות, כאשר אם אפילו יפול הנופל בעיניו פיתוי היצר רח"ל, שלא ישאר מושכב שם, אלא יתחזק על עמדו וילחם עמו מחדש. ואז היה ר' מרדכי הוקן גם כן אצל שולחנו, אשר בנערותו נתגדל בכפר, ויאמר אליו הלא נתגדלת בכפר, האם רכבת על סוס? ענה לו ואמר הן, רכבתי לא אחת ולא שתיים. שאל לו האם נודמן לך פעם אחת בעת שרכבת על הסוס שנפלת ארצה? ויען לו אשר כמה פעמים קרה לו שנפל. שאל אותו, ומה עשית? אז ענה לו, קפצתי עליו בחפזון עוד

ב. ובספר חמדה גנוזה (מועדים, אות צז) כתב על הגמרא (שבת כא.) "כבתה זקוק לה" – אם אדם בישראל מרגיש בעצמו שעשה הרבה חטאים, יכול חלילה על ידי זה לחתיאש מלעשות תשובה. על זה אמרו חז"ל שאפילו "כבתה", שנראה לו שכבתה נרו מיראת ה', "זקוק לה", צריך להדליקו מחדש, ולא יתיאש מתורה ומצוות, כי על ידי זה יהיה בכחו לתקן הכל, ע"ש.

הפעם ורכבתי. ויען, כן צריך האדם להיות בעבודת ה', כאיש רוכב על הסוס שירכב על היצר הרע שלו, ואף אם מפילו פעם, יקום תיכף וירכב עליו עוד, וכן בכל פעם ופעם בהתחזקות (אמרות טהרות, סיפורים ומאמרים ד"ה פעם).

❁ מסרו הטהור של החזיר ❁

כתוב בספר ארון עדות (פרשת שמיני ד"ה ואת) על הפסוק "ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא" (ויקרא יא, ז): לפעמים מרגיש האדם קושי גדול בעבודת ה' יתברך, וחש כאילו דוחים אותו מן הקדושה בסיבות שונות, ואף על פי כן צריך שיתחזק בכל מאמצי כחו וידחוק עצמו לתוך הקדושה, ואל ישגיח על הדחיות, כי אין זה כי אם נסיון שמנסין אותו מן השמים. דבר זה יש ללמוד מהחזיר, כי טבע החזיר הוא, אף כשמרגשים אותו בנויפה, חוזר הוא ונכנס לאותו מקום ואינה מועילה נגדו שום דחיה. ועל שם כך נקרא שמו "חזיר", מלשון חזרה. ומטעם זה יש לו סימן טהרה ברגליו, להורות כי אף שכל גופו טמא, מכל מקום מרגליו יש ללמוד ענין טוב לילך למקום שדחו אותו משם. שהיא מידה טובה לעבודת ה'.

❁ העת המסוגל לעשות תשובה לפי שורש נשמתו ❁

אמר רבי משה מידנר (בתורת אבות, עמוד רנ אות נא): ענין ההתחזקות בתשובה גם לאחר שכבר קיבל על עצמו, אלא שתשובתו לא נתקיימו בידו, כי מששת ימי בראשית אין רגע דומה לחברו בהשפעת הקדושה היוורדת מלמעלה. ואם כן הלא יתכן מאד שהשפעת הקדושה אשר תרד ברגע זה תהיה יותר מסוגלת לפי שורש נשמתו, שקבלתו תתקיים מעתה גם על העתיד. עוד יש לומר לענין ההתחזקות בתשובה, שמכיון שהקב"ה עדיין ממשיך בו חיות, הרי זה סימן כי עוד יש לו תקוה לשוב, ע"ש.

❁ אם כל גוי יכול להתגייר, כל יהודי יכול לעשות תשובה ❁

כתוב לגבי אברהם אבינו, "והוא יושב פתח האוהל" (בראשית יח, א). ואיתא במדרש רבה (מח, ז) פתח טוב פתחת לעוברים ושבים, פתח טוב פתחת לגרים. ביאר הבית אברהם (פרשת וירא, ד"ה והוא), אברהם אבינו פתח פתח אפילו למי שעבר על רצון ה' הרבה פעמים, מכל מקום יכול לשוב אליו יתברך. שאפילו לגרים פתח פתח, שהוא גוי גמור, ומכל מקום אם מקבל עליו להתקרב לה' יתברך ולהיות יהודי, הקב"ה מקבלו. כל שכן מי שהוא יהודי ורק נתרחק מה' יתברך, שיכול שוב להתקרב אליו יתברך, ע"ש.¹

ובספר "אך פרי תבואה" (פרשת יתרו, ד"ה וישמע) כתב על הפסוק "וישמע יתרו כהן מדין חותן משה" (שמות יח, א): התורה רמזה לנו שיכול האדם להפוך את עצמו מהיפך להיפך, דמתחילה יתרו היה כהן מדין, ואחר כך געשה חותן משה, ע"ש.

כל יהודי צריך להתבונן בנקודה זו היטב – הלא הגוי הכי שפל שבעולם, אם רק ירצה, יכול להתגייר ולהכנס תחת כנפי השכינה ולהיות יהודי. האם אני לא יכול לעשות תשובה? האם אני, שכבר יהודי, גרוע ממנו? מחשבה זו צריכה להכנס לעומק לבו של כל יהודי באשר הוא, ולהזרים לחייו זרם בלתי פוסק של חיזוק ותקווה.²

וכתוב על התשובה, "קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יד). ביאר רבי צדוק (פרי צדיק, פרשת וילך ושבת תשובה): כי על ידי השתדלות מועמט שלו בפך וגו', ה' יתברך יעזרהו שיבוא עד

ג. והבט נא וראה מי התגיירה במסכת מנחות דף מד עמוד א'.

ד. ואפשר שזה גופא מה שעורר את רבי אלעזר בן דורדיא לעשות תשובה – לשמוע שאין לו תשובה מגויה פרוצה נבזה השטופה בזימה. כי למעשה, היא יכולה להתגייר ולהיות יהודיה. ואם היא יכולה ללכת מלהיות גויה פרוצה שפלה ונבזה, ליהודיה קדושה תחת כנפי השכינה, ודאי שאלעזר בן דורדיא, שכבר יהודי, יכול לשוב בתשובה!

ה' אלהיך... וכמו שאמרו במדרש (שיר השירים רבה ה, ג) על פסוק "פתחי לי אחותי" (שיר השירים ה, ב) – פתחי לי פתח של תשובה כחודה של מחט, ואני אפתח פתחים גדולים. וכמו שאומרים "הפותח שער לדופקי בתשובה", כאשר האדם רק דופק ומבקש ומתגעגע לשוב, ה' יתברך פותח שער לתשובה, ע"ש.

❁ ה' מבקש שנעשה רק כפי יכולתנו ❁

כתב רבינו יונה (שערי תשובה א, א): התבאר בתורה כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו, עכ"ל. וכתב על זה הבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ד - גדולה תשובה, דרוש ג, יד): הגם שהתשובה צריכה להיות מעומקא דליבא באהבה עזה לה', היות והאדם עדיין משוקע בחטא, הנה החטא מכסה את אור הנפש, והשכל לא יתפעל באהבת בוראו בהתגלות לבו כמו שמתפעל באהבה עולמית, כאהבת אשה ובנים. עם כל זה כיון שמסכים בלבו ומתחיל לשוב, ועושה כל מה שהוא בטבעו לפי ערכו, יעזרהו ה' ברוב חמלתו ויתגלה לו אהבת בוראו ויעשה תשובה באהבה עזה, תשובה עילאה. וזה שכתוב "שובה ישראל עד ה' אלקיך" (הושע יד, ב), כלומר אין לך לשוב אלא עד ה', מה שהוא בטבעך, וה' יעוררך באהבה. "כי כשלת בעונך" והחטא מכבה את האהבה ומעווור את העין (וממילא הוא עצמו אינו יכול להגיע לשלמות אהבתו יתברך), על כן האדם יעשה את שלו על כל פנים לשוב כפי טבעו, והבורא יעורר את האהבה, ע"ש.

מכאן לימוד חשוב לכל יהודי. טבע האדם לקבוע עתידו לפי מה שהוא רואה בהווה. אדם חושב לעצמו, אני מכיר את עצמי, את הטבעים שלי, את הרגשות שלי, את היכולות והכוחות שלי, וכדומה. ואני יודע שאין ביכולתי להגיע לדרגה מסויימת או מידה מסויימת. מחשבות אלו הן פסולות לגמרי, כי אבינו שבשמים מבטיח שהוא זה שיחדש בקרבנו רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו כשאין הדבר בהשג ידינו באופן טבעי. אסור ליהודי לראות את הטבע כגבול או מחסום

לפניו. יהודי הוא מעל המבע, וה' מבטיח להשפיע לכל אחד שפע ממרום להגיע לדרגות הרבה יותר גבוהות מאשר טבעו מרשה. אם רק נעשה מה שכן ביכולתנו, נזכה לראות את הנהגתו הנסית של אבינו שבשמים.

❖ לא להתמהמה אפילו רגע! ❖

איתא במשנה (אבות ו, ב), "אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" (ובוהר כתוב שיוצאת בת קול ומכרות "שובו בנים שובבים"). הקשה ה"בעל שם טוב" (עיין בתולדות יעקב יוסף, פרשת בהעלותך), ממה נפשך, אם הבת קול יוצאת, למה אין שומעים אותה; ואם אין שומעים אותה, לצורך מה היא יוצאת?

מפרש ה"בעל שם טוב": כרוז זה אינו כרוז של דיבורים גשמיים, הכרוז אינו נשמע לאוזן אלא ללב. הבת קול היא הרהורי תשובה וחרטה שאבינו שבשמים שולח לנו בכל יום ויום, ע"ש.

החכם יודע לנצל את אותם רגעי הרהורי תשובה, נאחז בהם ותכף ומיד מתחיל לפשפש במעשיו, עד שבאמת זוכה לתשובה. אך מי שאין בו דעת, אינו נותן דעתו להרהורים אלו, ובאדישות עובר לו לסדר יומו הרגיל. ונראה שעל זה הזהירה התורה, "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך אשר ה' אלקיך נותן לך" (דברים טז, יח). "בכל שערך" – "שער" רמז לתשובה, כענין "פותח שער לדופקי בתשובה", "שערי תשובה". "אשר ה' אלקיך נותן לך" – כלומר הבת קול וההתעוררות תשובה שה' נותן לנו בכל יום. ומהירה אותנו התורה לתת שופטים ושוטרים כדי לשמור על הבת קול שה' נותן לנו ולא לאבדה, ומיד לשוב בתשובה אמיתית לה'.

❖ בכל יום נפתחת דרך חדשה לתשובה ❖

כתב האמרי אמת (פרשת יתרו, ד"ה בחודש השלשי): בכח התורה, בכל יום נפתחת דרך חדשה לתשובה (כמו שאנו מתפללים "השיבנו אבינו

לתורתך"). ואיתא במשנה (אבות ו, ב) "בכל יום ויום יוצאת בת קול מהר חורב ומכרות ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". והכוונה, שבכל יום מתגלות הארות חדשות, ואם אין נוטלין אותן, זהו "עלבונה של תורה". וכשם שמתגלות הארות חדשות מהתורה, כך נפתחים דרכים חדשות לתשובה, ע"ש.

וכתב האדמו"ר ממודו"ץ (אמרי אש, פרשת שופטים): בעת בא יום פקודת האדם ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים, ישליך אשמתו נגד היצר הרע שהסיתו והדיחו, ויסבור להפטר בטענה זו. אכן ישיבוהו, "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה", והקב"ה שולח לכל אדם הרהורי תשובה בכל יום לעוררו. ועל כך תהיה התביעה כנגדו, למה לא שת לבך להתעורר בתשובה מאותה בת קול! וזהו שרמזו בפסוקים: "שופטים ושוטרים תתן לך" – דהיינו עתיד האדם ליתן משפט על "בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך" – כענין "פותח שער לדופקי בתשובה". דהיינו האדם יתן דין על שלא לקח לעצמו התעוררות מהבת קול. מהשמים פתחו לו בכל יום ויום פתחים ושערים לשוב אל ה', והוא לא ניצלם, ע"ש.

סוד התשובה

כתוב בתורה "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה. עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'" (ויקרא כג, טו-טז). פסוק זה קשה, הלא אין סופרים חמישים יום, אלא ארבעים ותשע יום. ורש"י פירש, שהכוונה, "תספרו חמשים יום" – "עד ולא עד בכלל", ונמצא סופר מ"ט יום. אך נשאלת השאלה, לכאורה היה עדיף שהתורה תכתוב בפירוש "תספרו ארבעים ותשע יום". מדוע התורה השתמשה כאן עם המושג "עד ולא עד בכלל"?

ועוד, הקשו המפרשים, הלא ספירת העומר היא ספירה לקראת מתן תורה, כמו שכתב ספר החינוך (מצוה שו'): "משרשי המצוה, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר ה' למשה (שמות ג, יב): "זוה לך האות כי אנכי שלחתך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא", ע"כ. ולפי זה, היה לנו למנות את הימים שעדיין חסרים לנו עד מתן תורה, כחתן הסופר את הימים שעוד נשארו לו עד יום חתונתו, ולא את מספר הימים שכבר עברו עלינו.

נראה לי בס"ד לפרש כך: כתוב "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוונך" (הושע יד, ב). לכאורה קשה, * ידועה המחלוקת האם "עד ועד בכלל", או "עד ולא עד בכלל".² אם כן, מדוע לא נאמר שובה ישראל "אל" ה' אלקיך, ככתוב "שובו אלי נאום ה' צבקות ואשוב אליכם אמר ה' צבקות" (זכריה א, ג), "לכו ונשובה אל ה'" (הושע ו, א). מהו "עד", הנותן פתח לסבור ש"עד ולא עד בכלל", שהרי על ידי תשובה, שבים ממש אל ה'?

פירש רבי שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל, שאכן לכך הכוונה: "שובה ישראל עד ה' אלקיך" - "עד, ולא עד בכלל". ללמדנו, שאין לנסות להגיע מיד אל הפסגה, לשלמות מוחלטת ולדבקות מוחלטת. שלמה המלך אומר: "ועיני כסיל בקצה הארץ" (משלי יז, כד). הכסיל רואה לאן הוא צריך להגיע, המטרה הסופית, ומתיאש בחושבו שלעולם לא יוכל להגיע בה רחוק. אבל החכם מביט על הצעד הבא, וצועד. כך, שלב אחר שלב, עד שמגיע למטרה. וזה שאומר הנביא "הציבי לך צינים שמי לך תמרורים שתי לבך למסלה דרך הלכתי הלכת שובי בתולת ישראל" (ירמיה לא, ב). יש לאבחן את הדרך, לדעת מה המסילה, אז להציב ציונים, תחנות ביניים... צעד אחר צעד, עד הפסגה.

לכן "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" (נדרים פא.), ו"אין מצויין תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם" (שם). מדוע? כי בן העני כל מעלה שמשיג יקרה בעיניו, ומתעלה צעד אחר צעד אל הפסגה. אבל הני בני תלמידי החכמים רואים את הפסגה מול עיניהם, את גדלותו העצומה של האב, ומה תוסיף להם עוד מעלה בתחתית הסולם. אינם שמחים בה כשלעצמה, ונואשים מראש. וזה הסוד שמגלה לנו הנביא, באומרו "שובה ישראל עד" - ולא עד בכלל, אלא צעד אחר צעד. וכך הדרך להגיע ל"ה' אלקיך".

א. עיין להרב יעקב גלינסקי, והגדת, אלול וראש השנה, עמוד 393.

ב. ברכות כו, ג; נזיר ו, ג; נדה ג, ג; ערכין יח, ג; ועוד.

וזה המשך הפסוק, "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוונך" – שהרי גם למצבך הירוד לא הגעת בקפיצה אחת, אלא בהדרדרות איטית, כשלון אחר כשלון. שכך דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך. ו"מאויבי תחכמוני" (תהלים קיט, צח), לעלות צעד אחר צעד, עד להגעה אל היעד. נמצא, המושג "עד ולא עד בכלל" הוא סוד התשובה, הדרך לשוב ולעלות במעלות הקדושה עד ה' אלקינו (עד כאן מספר "הגדרת", בקצת שינוי).

ימי ספירת העומר הם ימי תשובה ועליה. יציאה ממ"ט שערי טומאה של מצרים, והגעה לרום המעלות – מתן תורה. ללכת ממצב של "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", למצב של "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן" (שבת קמו.). איך עושים זאת? איך נגיע מבירא עמיקתא לאיגרא רמא? דבר זה לא נוגע רק לישראל יוצאי מצרים, אלא לכל אחד מאיתנו. בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ושהוא מקבל את התורה בחג השבועות. כולנו צריכים לשוב בתשובה ולהגיע לרום המעלות.

עתה נבין מדוע התורה כתבה "תספרו חמשים יום" – שהכוונה, "עד ולא עד בכלל" – במקום לכתוב בפירוש "תספרו ארבעים ותשע יום". התורה באה ללמדנו איך מגיעים ליום החמישים, יום מתן תורתנו – רום המעלות. הדרך היא: "עד ולא עד בכלל!" צעד אחר צעד. דבר יום ביומו. לא להסתכל אל המטרה הסופית כבר מהיום הראשון, אלא להסתכל רק על היום. וכך, יום אחר יום נתעלה עד שנגיע ליום החמישים. מתחתית המדרגות לרום המעלות.

עתה נבין מדוע סופרים את הימים שעברו, ולא את הימים שנשארו. איך אדם יתמיד לצעוד צעד אחר צעד? מדוע לא יתיאש מהתקדמות כה איטית? רק אם אדם מבין שכל מעלה – ולו הקטנה ביותר – שמשגי בעבודת ה' יקרה היא לאין ערוך, יזכה להמשיך הלאה. אבל אדם שלא מעריך תזוזה קטנה בתחתית הסולם, יתיאש מראש וישאר על הקרקע. וזה הלקח של ספירת העומר, ספירה יומית, ללמדנו לצעוד צעד אחר צעד – "עד ולא עד בכלל". וספירת הימים שעברו,

ללמדנו להעריך ולהחשיב כל התקדמות בעבודת ה', אפילו התווצה הקטנה ביותר. הדרך להתקדמות רוחנית היא להסתכל בסיפוק על התקדמותנו, למה כן זכינו, כי מזה נשאב את הכח להמשיך הלאה, ולבסוף להגיע לשלמות אמיתית.

❖ כוחו של רבי עקיבא ❖

איתא באבות דרבי נתן (נוסחא א פרק ג): רבי עקיבא היה אומר הקורע את בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, סוף שיעבוד עבודת אלילים. שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו קרע את בגדיך ולמחר אומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד עבודה זרה, ע"כ. מדוע דווקא רבי עקיבא חידש מימרא זו? יש לומר, שדווקא לרבי עקיבא היו את העינים לראות את "המשבר כליו בחמתו" כעובד עבודה זרה.

ידועים דברי חז"ל (אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ו): מה היה תחלתו של רבי עקיבא. אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר, אמר מי חקק אבן זו, אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום. אמרו לו עקיבא אי אתה קורא "אבנים שחקו מים" (איוב יד, יט). מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו, מה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשין כברזל, על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה. הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות. אמר לו רבי למדני תורה. אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח. כתב לו אלף בית ולמדה. אלף תיו ולמדה. תורת כהנים ולמדה. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה, ע"ש.

רבי עקיבא חי עם היסוד "אבנים שחקו מים", שהוא בעצם היסוד של "עד ולא עד בכלל". טיפה ועוד טיפה, עד שלבסוף שוחקים אבן. ורבי עקיבא עצמו הגיע לגדולתו בתורה בזכות יסוד זה. נמצא שרבי עקיבא ראה על בשרו איך כל צעד קטן פועל, ואיך שלבסוף כל הצעדים מצטרפים יחד להביא את האדם לרום המעלות. אם כן, יש לומר שלרבי עקיבא היו את העינים לראות גם את ההפך, איך כל צעד קטן למטה,

כל עבירה קלה, יכולה להרוס ולהוריד את האדם לתחתית הבור. צעד ועוד צעד – בדרך עליה – בונה את האדם השלם. צעד ועוד צעד – בדרך ירידה – בכוחו להפוך אדם לעובר עבודה זרה.

עתה ניתן לבאר דבר נפלא. ידוע שעשרים וארבע אלף תלמידים מתו לרבי עקיבא בין פסח לעצרת (יבמות סב). המפרשים הקשו, מדוע מתו התלמידים דווקא אז. אבל השאלה נשאלת גם מצד השני. לא רק מצד התלמידים, אלא מצד הרבי, מדוע מתו לרבי עקיבא תלמידיו דווקא בין פסח לעצרת?

נתבונן מה עבר על רבי עקיבא באותה תקופה שמתו תלמידיו. הדברים מסמרי שיער, ולא ניתן להמשילם. יותר מ-720 תלמידים מתו לרבי עקיבא בכל יום. לקבור למעלה מ-720 תלמידים בכל יום, למשך 33 יום, היש דבר יותר קשה מזעזע ומדכא מזה? רבי עקיבא מסר את חייו ועמל בכל כוחו להרבות תורה בעולם, ובחודש אחד העולם נעשה שמם מתורה, כמו שכתוב בגמרא שם. איך בונים את העולם מחדש? איך קמים מדבר כזה? איך לא מתיאשים ומרימים ידיים?

אולי בעבור זה הקב"ה לקח מרבי עקיבא את תלמידיו דווקא בימי ספירת העומר, המורים על היסוד של "אבנים שחקו מים", "עד ולא עד בכלל". העולם נעשה שמם מתורה, ורבי עקיבא הוצרך להקים את העולם שוב. איך? "אבנים שחקו מים"! כמו שרבי עקיבא עצמו היה שמם מתורה עד גיל ארבעים, ונעשה מלא תורה על ידי "אבנים שחקו מים", כך יחזור רבי עקיבא למלא את העולם בתורה – טיפה טיפה – עם חמשה תלמידים בלבד (יבמות סב:). אין להתייאש, אין להרים ידיים, שהלא "אבנים שחקו מים". וכן "אבנים שחקו מים" עולה בגימטריא "אין יאוש בעולם כלל" (עם הכולל) (607).

יציאת מצרים הרוחנית

❖ יהודי לעולם לא "תקוע" ❖

כתוב בתורה "אל תפנו אל האלילים ואלקי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלקיכם" (ויקרא יט, ד). בימינו, אין לרוב בני ישראל תאווה לעשות להם אלקים אחרים ולעבוד עבודה זרה. לכן קל מאוד לקרוא פסוקים כאלה ולהמשיך הלאה, בלי לשייך אותם לחיינו. אך למעשה כל דבר בתורה נוגע לכל אדם למשך כל הדורות, ואם כן במה נוגע לנו האיסור "ואלקי מסכה לא תעשו לכם"?

מזהי בדיוק "מסכה"? מפרש חמי השלוח (ח"א, פרשת קדושים), "מסכה" היא דבר הניתך ממתכות שלא יוכל לזוז ולהתנענע. לפי זה, מבאר חמי השלוח, אדם שירגיל את עצמו באיסורים או הנאות עולם הזה, אפילו הקטנים שבהם, עד שכביכול מרגיש שאינו יכול לפרוש מהם, זה יקרא "מסכה". ועל זה מצווה אותנו ה' יתברך "ואלקי מסכה לא תעשו לכם" – אסור לנו לחשוב שאין ביכולתנו להשתנות ולפרוש מאיסורים ותאוות עולם הזה, אפילו אלו שהורגלנו בהם עד שנדמה לנו שאיננו יכולים לזוז מהם. עד כאן דברי ה"מי השלוח".

פירוש זה אינו רחוק מפשוטו של מקרא, ש"אלקי מסכה" הוא עבודה זרה ממש. נבאר: עמוד האמונה הוא הפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". ידועה הקושיא, מדוע לא כתוב "אנכי ה' אלקיך אשר בראתי את העולם", שזה לכאורה יסוד כל האמונה בה' ? וביאורו: אמונה שלימה בה' אינה רק להאמין שה' ברא את העולם לפני ששת אלפים שנה. שלמות האמונה היא להאמין ולדעת שה' משגיח עלינו ומעורב בחיינו באופן פרטי, בכל עת ובכל רגע ממש. וההוכחה

לזה היא שהקב"ה בכבודו ובעצמו הפך את הטבע והוציא אותנו מארץ מצרים. זה הגילוי שהוא יתברך משגיח ומנהיג את העולם ואת חיינו הפרטיים, ושולט על כל מערכות הטבע.

כידוע, יציאת מצרים לא היתה מקרה שקרה פעם אחת בהיסטוריה לפני אלפי שנים, אלא הוא דבר שקורה בכל דור ודור, ובכל עת. הפסוק אומר "אל מוציאים ממצרים" (במדבר כג, כב) בלשון הווה, דהיינו בכל זמן, ולא "הוציאים" בלשון עבר. ו"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (הגדה של פסח).

האם יציאת מצרים היתה רק גאולה והצלה משעבוד גופני של עבודת פרך בחומר ובלבנים? האם הקב"ה רק משגיח להוציאנו מקשיים ומצוקות גשמיות בלבד? ודאי שלא! בעומק, מצרים מסמלת את השעבוד הרוחני שלנו בידי יצרנו הרע - פרעה הרשע. ויציאת מצרים היא ההצלה משעבוד היצר הרע. כמו שה' הפך את הטבע להוציאנו ממצרים הגשמית, כן הוא הופך את הטבע להוציאנו ממצרים "הרוחנית" - משעבוד יצרנו הרע.

עתה נבין, ש"מסכה", דהיינו התחושה שהאדם אינו יכול לפרוש מתאוות ועבירות שבהן הוא שקוע, היא גופא עבודה זרה. מדוע אדם חושב שאין ביכולתו להשתנות? מדוע מגיע למסקנה שהכל אבוד ומצבו הנוכחי ישאר לעולם? הוא ניסה להשתנות, להתגבר על יצרו ולפרוש מאיסור, ולא הצליח. שוב פעם השתדל ושוב פעם נפל וכו' וכו'. מזה הגיע למסקנה שזה מצבו, וכך הוא ישאר לעולם - "אני תקוע!" בזה האדם מכחיש את הפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כי אינו מאמין בהשגחת ה' להוציא משעבוד יצרו בכל מצב.

❁ "לא היה ולא עתיד להיות!" ❁

כתוב בתורה, "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה..." (דברים כא, יח). ובגמרא (פנהדרין עא) אמרו בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות.

מכאן מצאנו סמך לדבר, שלא יאמר אדם אפסה תקוותי – איככה אוכל לשוב ללכת על דרך המלך – כאשר כל כך מעוותות דרכי, מכף רגל ועד ראש אין בי מתום. אלא ידע "כי לא ידח ממנו נידח", ואף לחוטא הגדול ביותר יש עוד תקוות טוב לשוב לבוראו. כי הנה לפי המבואר בגמרא שם (עא:): נידון הבן סורר ומורה על שם סופו – שסופו שישב בפרשת דרכים וילסטים את הבריות, ואמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. על זאת אמרו לא היה ולא עתיד להיות – לא תהא כזאת בישראל להחליט על אדם שסופו לאבדון, אלא כל אחד ואחד מבני ישראל, אפילו בן סורר ומורה, יכול לשנות את דרכיו ולהיפך לצדיק גמור, כמי שנולד מחדש ולא הוא האיש שקלקל וחטא.^א

❁ אתה לא גרוע מיוצאי מצרים! ❁

כתב רבי צדוק (פרי צדיק, לחג הפסח, אות כד): בצאת בני ישראל ממצרים לא היה שום הפרש ביניהם למצרים, בבחינת "הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה". רק שהקב"ה חשק בהם וגשבע לגואלם, ובחסדו הגדול האיר וחופיע בתוך עומק לבבם מגודל קדושתו בלי הכנה מצדם, עד שהוציאם ממצרים. לכן נצטוינו לזכור בכל יום יציאת מצרים. ואין המכוון על הזכרה בפה בלבד, אלא שיהיה דבר זה נקבע בעומק לב כל ישראל, שבאם חס ושלום יהיה משוקע באיזה תאוזה וסיאוב רחמנא ליצלן, ולא יוכל לשית עצה בנפשו, אל ייאש עצמו, רק יאמין ויצפה לה' יתברך, ויוציאו מהסגירו. כי יתחזק לבבו שאיננו משוקע יותר ממה שהיו אז ישראל משוקעים בארבעים ותשע שיערי טומאה, וה' יתברך הוציאם משם בלי אתערותא דלתתא. כן גם לי יעזור ה' יתברך. ולזה נצטוינו לזכור יציאת מצרים, ע"ש.^ב

א. הובא בגליון באר הפרשה, לרבי אלימלך בידרמן, פרשת כי תצא תשע"ו.

ב. עיין באמרי אמת, פרשת וארא תרפ"ט, על הפסוק "ויצק משה את ה' על דבר הצפרדעים".

ועוד כתב רבי צדוק (דברי סופרים, אות מז): אין ליהודי להתיימש משום דבר – בין בעניני הגוף כמו שאמרו (ברכות י) אפילו חרב חדה על צוארו אל ימנע מהרחמים, בין בעניני הנפש. אפילו נשתקע למקום שנשתקע, וחטא בדבר שאמרו חז"ל (זוה"ק ח"א ריט:) שאין תשובה מועלת חס ושלום, או שתשובתו קשה, או שרואה עצמו משתקע והולך בענייני עולם הזה. אל יתיימש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין יאוש כלל אצל איש יהודי, וה' יתברך יכול לעזור בכל ענין, ע"ש.

❧ "תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים" ❧

אנו אומרים בקידוש "תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים". אמר הרבי מצאנו, בשם הזרע קודש: אם יחשוב אדם האידך אלך לקדושה, איש כמוני מלא עבירות וחטאים משוקע בטומאה? אז יזכיר לעצמו "תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים" – כי היו ישראל במ"ט שערי טומאה, ואף על פי כן הלכו לקדושה עליגה. וזו הזכירה תועיל שיתחזק להתקרב אל הקדושה.

❧ שער הנו"ן של הטומאה מביא לטהרה? ❧

כתב החתם סופר (חידושי למסכת גדה ט.) בשם החפלאה, על הגמרא "מי יתן טהור מטמא לא אחד": ישנם נו"ן שערי טומאה, ונו"ן גמטריא "טמא" (50). ושער הנו"ן, הגם היותו יותר מטומא, מכל מקום הוא הגורם עיקור טהרה, כי לגדל טומאתו כל המשתקע בתוכו אין תקומה למפלתו, ואין הקב"ה רוצה ההשחתת עולמו, על כן הקב"ה מוציא האדם משם בחזק יד שלא בבחירתו של אדם, כמו שאירע לנו במצרים. ועל כן תיבת "טמא" נחלק לשני מספרים מ"ט בפני עצמו וא' בפני עצמו – לומר שזה השער הא' היותר קשה מכולם, מכל מקום הוא גורם יותר טהרה מכולם. וזהו "מי

יתן טהור מטמא לא אחד" – זה השער האחד המרומז באלף של
טמא, ע"ש.¹

❁ התחזקות פרעה מחזקת כל יהודי ❁

כתב הבית אברהם (פסח, ד"ה אמר), כשם שאנו רואים גודל התחזקות
פרעה, אחרי שראה כחו יתברך במצרים בעשר המכות וידע
אחריתו, בכל זאת התחזק ואמר "ארדוף אשיג וכו'", הגם שעד כאן
אבד הכל, מכל מקום חשב שמעכשיו יצליח ירדוף וישיג. כל שכן שאיש
יהודי צריך להתחזק ביותר, הגם שיודע עד כמה ירד לשפל המצב,
מכל מקום מעתה יעזור לו הקב"ה שירדוף וישיג.

❁ אפילו לא מצליח יש לבטוח בה' ❁

כתב הבית אברהם (פרשת ויגש, ד"ה בהפטר), לא רק בענינים הנוגעים אל
הגוף צריך להיות תמים, אלא אפילו בענינים הנוגעים אל הנפש
ועבודת ה' צריך ללכת בתמימות. כי יש כאלו שהם מתוועים בעבודת
ה' בכל כחם ונפשם ואין רואים סימן ברכה בעבודתם, והעצה לזה היא
"תמים תהיה עם ה' אלקיך" (דברים יח, יג), ולהתחזק בבטחון בה', ולא
ליפול ביאוש ח"ו. כי רוצים לנסות מן השמים את מידת הבטחון שלו,
ולא יפנה לטענות היצר הרע שהוא כל כך רחוק מה', רק יתחיל לעמוד
בנסיון.

❁ אין מעצור לה' להושיע ברגע אחד ❁

כתיב "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות יז, ח). פירשו חז"ל,
(סנהדרין קו.) מאי לשון "רפידים", שריפו עצמן מדברי תורה. הקשה

ג. ואפשר שזה מה שקרה עם רבי אלעזר בן דורדיא, שה' עוררו לתשובה טרם
ששקע בטומאה ללא תקומה.

השם משמואל (פרשת ויקרא, שנת תר"ע): מה היתה התביעה על בני ישראל שרפו ידיהם מן התורה, הלא עדיין לא ניתנה להם תורה, ומצות תלמוד תורה בוודאי רק מסיני נצטוו עליה, ולמה הגיע להם עונש על רפיון ידים מהתורה שלא נצטוו ללמוד?

מפרש השם משמואל: בעוד ישראל במצרים, הודיע להם משה רבינו מאמר ה' "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה" (שמות ג, יב). והנה בודאי ידעו כי לקבלת התורה צריכים הזדככות רבה, וכמו שבאמת היה, שפסקה זוהמתו. לכן כשהגיעו לרפידים, שהוא המסע האחרון קרוב לסיני, חשבו שעד אז הם כבר יהיו מזוככים כראוי ומוכנים לקבלת התורה. אבל כאשר עשו חשבון הנפש מצאו את עצמם עדיין רחוקים מזה, ורפו ידיהם כמתאישים שבעוד ימים ספורים יגיעו להזדככות כראוי. וזה שרפו ידיהם מן התורה שעתידין לקבל. וחשיבה זו נחשבה להם לחטא, כי יש לו לאדם לבטוח בה' יתברך ולעשות ככל אשר נצטווה, כי אין מעצור לה' להושיע ברגע אחד. כי מאחר שהאדם עושה כמו שנצטווה והוא שליח ה', הרי שלוחו של אדם כמותו, וכל מה שעושה הרי הוא כאלו ה' יתברך הוא העושה, ובודאי סוף הכבוד לבוא ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף. ובכן איננו רחוק לאיש שעדיין איננו מזוכך, שבעוד זמן קטן יגיע לשלימות אם הוא רק עושה מצוות ה' בתמימות כמו שנצטווה, כי אולי בעוד זמן קטן זה יקבל שכרו בפעם אחת מכל מה שעשה עד הנה, ואז ימצא עצמו מזוכך בפעם אחת, כי גם זה מתנת ה' יתברך היא. ולא יפה עשו החשבון על להבא, שבוה הסירו הבטחון בה' יתברך וחשבו שההזדככות צריכה לבוא מעצמם ואיננה מתנה מה' יתברך, וזה שקר. ובאמת שבעוד ימים מספר אחר כך כשבאו לסיני פסקה זוהמתו, ע"כ דברי השם משמואל.

וכתב האמרי אמת (נצבים וילך תרצ"ג, ד"ה לא יאבה ה' סלוח לו): איתא ברמב"ן שהבעל עבירה מתאווה לתאוות גשמיות אפילו שלא כדרך הטבע. ולמה ניתן הכח הזה? אלא כדי שיהיה כח להיפך, שהבעל תשובה יוכל להתקרב בדרכים שלא כדרך הטבע, ע"כ.

❖ אני ערב בדבר שבדאי יעזור ה' ❖

כתב בעל היסוד ושורש העבודה, בצאוותו לבניו (אות יא): בחנתי בעצמי לא פעם ולא עשר פעמים בעזרת ה' בטהרת המדות, וראיתי בחוש כי לולא ה' עוזר לי בהתפללי אליו יתברך שמו בתמידות, ובפרט בברכת "השיבנו", במחשבותי מקירות לבי, כמעט לא היה ביכולתי לטהר עצמי בכל וכל בכל המדות. לכן חקקו, בני אהובי, עבודה רמה הזו על לבכם וכו', ובפרט על הגול, ועל הרהורי עבירה, ועל מניעת התאוות, תתפללו בתמידות לה' יתברך שיציל אתכם מעוונות מרים אלה.

גם על מה שתרגישו בעצמכם איזה הרגל עוון בהסתת היצר, רחמנא לצלן, תתפללו בתמידות על זה לה' יתעלה שיציל אתכם מן הסתת היצר בעוון זה. ובפרט בכל התפלות בברכת "השיבנו", בתבות "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", תתפללו במחשבה אל ה' יתעלה מקירות הלב מאוד, ממש כבן המתחמא אל אביו באיזה בקשה, שיציל אתכם מעוון שתרגישו בעצמכם; אך תקבלו בלבבכם קבלה אמיתית על להבא, ואני ערב בדבר, בני אהובי, שבדאי יעזור אתכם ה' יתברך, כי הבא לטהר מסייעין אותו, עכ"ל.

תאוות ה' – ושכנתי בתוכם

❖ "תאוותו" של מלך מלכי המלכים ❖

אמרו חז"ל (הובא בתניא, פרק לו) **תכלית בריאת עולם הזה היא שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, עכ"ל.** נתבונן, האם אנו יכולים להבין ולשער מהו המושג של "תאווה" של הקב"ה? אנו מכירים ומזדהים עם תאוות בשר ודם, אך תאווה של מלך מלכי המלכים, אשר לו השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה (דברים י, יד), ואשר השמים ושמי השמים לא יכלכלוך (מלכים א, ח), האם אפשר להבין אפס קצהו של עוצם תאוותו? כמו שאי אפשר להשיג את עצמיותו יתברך, כך אי אפשר להשיג את תאוותו. אך למעשה מהי תאוותו? להיות לו דירה בתחתונים! לדור עם כל יהודי ויהודי, בבחינת "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח). וכתוב "ונתתי משכני בתוכם" (ויקרא כו, יא). פירש אור החיים הקדוש, שעיקר משכנו יתברך הוא בתוך נשמות עם קדוש. אין לה' רצון ותשוקה חזקה יותר מזה שיהודי יכניס אותו יתברך ללבו ויחיה עמו בדבקות עצומה בכל רגע ממש. רק אז תנוח ותשקוט דעתו יתברך מתאוותו העצומה.

כתב הדברי ישראל, (בחוקותי ד"ה א"י והתהלכתי, השני) – הנה גן עדן של בני ישראל הוא בשמים, וגן עדן של הקב"ה הוא בתוך ישראל – "ושכנתי בתוכם", דהיינו בתוך לבו של המפנה לבו מהבלי העולם ומוסרו לאביו שבשמים. וזה מה שפירש רש"י (ויקרא כו, יב) "והתהלכתי בתוכם" – אטייל עמכם בגן עדן. דהיינו "בתוכם", כי שם הוא הגן עדן של הקב"ה, ע"ש. והאור החיים כתב "והתהלכתי בתוכם"

לומר שיהיה לו יתברך נחת רוח בהשראת שכינתו בתוך תוכם. ופירוש "והתהלכתי" הוא טיול הערב, ע"ש.

לפעמים אדם כל כך מורגל לחיות עם הפסוק "אם צדקת מה תתן לו" (איוב לה, ז), דהיינו שהבורא יתברך הוא תכלית השלמות ולא חסר לו כלום, וממילא אינו צריך אותי כלל וכלל – ואלא מה, פשוט עשה לי טובה וברא אותי משום שרצה להיטיב לברואיו. ואף שזו אמת, זה רק צד אחד של המטבע. הצד השני הוא שבתוך ליבי זה הגן עדן שלו יתברך! הוא מתאוה אלי, חומד וחושק בי בכל עת ובכל רגע ממש. מצפה ומשתוקק שאכניס אותו ללבי, ואעשה לו דירה נאה לשכון בה. "בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לו.) – ה' טרח בעשרה מאמרות לברוא את כל העולם, ואף קיימו לאלפי שנים כדי שאני אוולד ואזמין אותו לדור בתוך חדרי לבי. ולמעשה, כל הביטויים והתיאורים המסבירים עד כמה ה' מתאוה וחושק בקרבת יהודי – אפילו הפשוט שבפשוטים – אינם אלא הבל לעומת תשוקתו האמתית.

עלינו להתהלך בכל רגע בחיינו עם ההרגשה הנפלאה שאני ה"תאוה" של בורא עולם – הוא חפץ בי, רוצה בי, וחומד את קרבותי! לגשת לכל מצווה עם ההרגשה שה' יתברך משתוקק ומתאוה לעבודתי ולמעשי. וידע האדם, שכל כח המחשיך את עיניו מלראות ומלהרגיש זאת, הוא כחו והשפעתו של היצר הרע. רק כאשר בוערת בלבו של יהודי ההרגשה שהוא "תאוות" בוראו, ושואן להקב"ה בעולמו כלום חוץ מקרבתו, זכה להתחיל להבין את הקשר שיש לבורא עולם איתו.

❁ הקב"ה יושב ומצפה לישראל שיעשו תשובה ❁

כתוב בתנא דבי אליהו (לא, ל), שאליהו הנביא אמר: מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל, יותר ממה שמצפה האב לבנו והאשה לבעלה, שיעשו תשובה, ע"ש.

וכתב רבי חיים פלאג' (בכף החיים): האמנתי כי אדבר, שבכל פעם שאני קורא מאמר הנכבד הלזה, עיני יורדה מים, איך יתכן שמלך

הכבוד אלקי עולם ה', הוא יושב ומצפה לנו שנחזור בתשובה כדי לעשות עמנו כל הטובות שבעולם, וכל אחד הולך בשרירות לבו ואין איש שם על לב לאמר לכו ונשובה אל ה'. ואם בבנו החביב לו יארע שלעת ערב איחר לבוא לביתו יותר מהשעה שרגיל לבוא בכל ערב, אזי האב עיניו כיונים משגיה מן החלונות מציץ מן החרכים, מתי יבוא לביתו. וכן האשה שהלך בעלה למדינת הים, כמה צער מגיע לה עד שתראה פני בעלה, וזה צער השמים. ואם הקב"ה סובל שיעור זה הצער עלינו, למה אנחנו ישנים בתרדמה גדולה כזו, ואין אנו חוזרים בתשובה שלימה? ע"כ.

❁ הרוצה בתשובה ❁

בתוב בפסוק "אמר אלקים חי אני נאום אדני ה' אם אחפץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל" (יחזקאל לג, יא). כתב רבי דוד קראנגלאס (שיחות חכמה ומוסר, ח"א עמ' ג), וז"ל: "בכל המצוות האמורות בתורה, אף בגדולה וחמורה שבהם, אין רצונו יתברך גדול וחזק כל כך כתשוקתו בתשובה, אפילו תלמוד תורה שהוא כנגד כולם, וחביב מאוד מאוד בעיניו יתברך שמו, אך אין זה ערך ודמיון כלל להנחת רוח והשמחה שיש לו מתשובה. ומשתוקק הוא ומתאוה, מייחל ומצפה לתשובת רשעים. מבקש הוא ומתחנן אלינו על ידי כל הנביאים לשוב אליו וכו'. ולכן אנשי כנסת הגדולה תקנו לנו בשמונה עשרה ברכת "הרוצה בתשובה", ולא אמרו "ברוך אתה ה' מקבל שבים", כנוסח שאר הברכות, להורות בזה גדל החפץ והרצון שלו בתשובה" עכ"ל. *

א. כתב רבי אברהם מסלונים (תורת אבות, עמוד רמט אות לו): חז"ל אמרו על העושה תשובה, שהקב"ה חותר לו חתירה מתחת כסא הכבוד ומקבלו (עיין סנהדרין קג.). והמעם בזה, כי הדבר תמוה מאד אצל המלאכים, שאינם מסוגלים להבין את גודל אהבתו יתברך לבני ישראל, עד כי יתכן שיקבל תשובה גם אחרי שהאדם חטא כל

אל תהי רשע בפני עצמך

❁ "והסר השטן מלפנינו ומאחורינו" ❁

אנו מבקשים מה' "והסר השטן מלפנינו ומאחורינו". מהי משמעות בקשתנו?

מלחמת היצר היא על שתי פנים: לפני החטא, ולאחר החטא.

לפני החטא, היצר טוען לאדם: "אתה לא אדם חשוב ומרומם, וממילא אין למעשיך השפעה וחשיבות כלל כדי לקלקל ולפגום בבריאות. ולכן לא נורא כל כך אם תחטא". כך היצר מביא את האדם לעבור אפילו על העבירות החמורות שבתורה.

לאחר החטא, היצר הרע משנה את סיפורו לגמרי. אז הוא מגדיל את חומרת החטא ומגדיל את רעת האדם. אומר לאדם: "זכור ואל תשכח אין ספור פשעים! אתה אדם רע ושנוא בעיני הבורא! מעשיך הרעים קלקלו ופגמו בכל העולמות כולם! ולרשע כמוך לא תועיל תשובה. ומאחר ונטרדת מהעולם הבא, צא ותהנה מהעולם הזה!". בזה הוא משליך את האדם ליאוש, ומפילו לבאר שחת (עיין פרי צדיק, פרשת זכור).

כך הרבה, ועל ידי זה שיתמהו, יבואו לקטרג על האדם. על כן חותר לו הקב"ה חתירה ופותח לו פתח חדש שאפילו למלאכים המקטרגים אי אפשר להכנס שם, כדי שלא יכירו בו, ע"ש. והמגיד מקאזניץ אמר על זה שה' חותר חתירה תחת כסא כבודו כדי לקבל שבים: כי לפי כבודו יתברך אינו ראוי שיועיל תשובה, אך ה' יתברך בביכול מוחל על כבודו וחותר תחת כבודו לקבל בתשובה (ישמח משה, פרשת כי תשא).

על שתי בחינות אלו אנו מבקשים מה' "והסר השטן מלפנינו ומאחורינו"
 – שיצילנו מהיצר הרע הנלחם איתנו לפני החטא ולאחר החטא
 (מאיר עיני חכמים, תליתאה, קרח ד"ה ולא).

❖ תחבולות היצר ❖

כתוב במעשה יוסף הצדיק ואשת פוטיפר, "ותתפשהו בבגדו לאמר
 שכבה עמי" (בראשית לט, יב). פירש הבית אברהם (פרשת וישב, ד"ה
 ותתפשהו): "בגד" מלשון בגידה, כדכתיב "בבגדו בה" (שמות כא, ח). והכוונה,
 היצר הרע תופס את האדם בעבירות ובבגידות שבגד בה'. וכל כוונתו
 לייאשו, שהוא רע ושנוא בעיני הבורא מחמת רוב פשעיו, ושאין רפואה
 למכתו. וכל כוונתו לפתחו "שכבה עמי" – אם כבר בגדת כל כך הרבה,
 תעשה גם את העבירה הזאת, ע"ש.

ונראה לי שזה סוד המשנה (אבות ד, ב) "עבירה גוררת עבירה". היצר
 הרע מראה לאדם את העבירות שכבר עבר ואת גודל קלקולו,
 ובזה משכנעו שאין הבדל אם יעבור עוד עבירה, כי בן כך הוא כבר
 אבוד.

אמרו חז"ל (יומא כט.) "הרהורי עבירה קשים מעבירה". פירש העבודת
 פנים (עמ' נח, אות ו): כשאדם מהרהר ומתבונן בעבירות שעשה,
 זה יכול לגרום לו להתייאש וליפול לגמרי – נזק גדול יותר ממה
 שהעבירה עצמה גרמה, ע"ש. ורבי נחום מטשערנאביל זצ"ל אמר: אין
 כוונת היצר הרע כל כך על העבירה, כמו שכוונתו על המרה שחורה
 של העבירה (אור הגנוז, עצבות).^א

א. כתב העבודת ישראל (פרשת זכור) על הפסוק "זכור את אשר עשה לך עמלק"
 (דברים כה, יז): עמלק בטומאתו וברשעתו הכניס במלחמה אז איזה ניצוץ וענין
 רע בלב כל איש אשר לא לחם כנגדו כראוי. וזה שכתוב "זכור את אשר עשה
 לך עמלק", "לך" ממש, שעשה בקרבך ענין עמלק (שהכניס איזה ניצוץ "עמלקי"
 בלבך). "אשר קרך בדרך", קרך הוא מלשון קרירות, שקורר אותך מהתלהבות, שראוי

✿ הדרך לנצח את שתי המלחמות ✿

הדרך להלחם ביצר היא ממש להפוך את דבריו על פניו.

לפני החטא, היצר ממעט בחשיבות עצמנו וממעט בחומרת החטא, וכך מביאנו לחטוא. לכן עבודתנו היא להחשיב את עצמנו בכל מצב שהוא, ולדעת שכל מעשינו חשובים ומשפיעים על כל הבריאה כולה. רבינו יונה פותח את ספרו "שערי עבודה", בזה הלשון: "הפתח הראשון הוא שידע האיש העובד ערך עצמו, ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו, וגדולתם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא יתברך... ויצא לו מזה, כי כאשר יתאוות תאוות לעשות דבר שאינו הגון, יבוש מעצמו ויבוש מאבותיו, וישיב לנפשו ויאמר, "אדם גדול וחשוב כמוני היום שיש בי כמה מעלות טובות רמות ונשאות, ושאני בן גדולים בן מלכי קדם, איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים ולאבותי כל הימים". ואם ח"ו לא יכיר את מעלתו ומעלת אבותיו, נקל יהיה בעיניו ללכת בדרכי הפריצים, ולמלאות תאוותו בחיקו, ע"ש. וכן הורו חז"ל (אבות ב, יג): "אל תהי רשע בפני עצמך". פירש הרמב"ם: "אם ידמה האדם עצמו פחות, לא תהיה חמורה בעיניו פחיתות שיעשה". ולזה נתחכם יוסף ואמר לאשת

להיות כל אדם בלבו כמוקד אש לפני ה' תמיד, והיצר הרע מקרר את האדם ומעצלו, ובא אליו בכמה מיני פיתויים ומתנכר בלבושים וענינים, עד שמפתה את האדם ואומר לו: מה לך תיגע לריק ותלד לבהלה, הלא אתה עשית כמה עבירות עד אין מספר, וכבר ממך הדבר לעשות תשובה כראוי. לכן למה לך ללמוד תורה ולהתפלל בכוונה, ועליך נאמר "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, כו). אין בידך לא משלוות העולם הזה, וגם נכובה תוחלתך לעולם הבא, ותירש תרתי גיהנום. שמע נא על כל פנים ושמח בחור בלדותך בעולם הזה, ואכול ושתה וייטב לך היום, ואל תדאג דאגת מחר לעולם הבא. וגם מה שאתה רואה כמה אנשים מכונים בשם צדיקים וחסידים ואנשי מעשה אשר הם מונעים את עצמם בתורה ובעבודה, אל תביט אל מראיהם, כי מי יודע מה מעשיהם בסתר. ועוד כהנה מדבר היצר הרע בלב האדם עד שמפילו בעצלות בעבודת ה' ומחזק לבו למרות עיני כבודו עד שמוליכו כשור למבחן. לזה הזהיר הקב"ה "זכור את אשר עשה לך עמלק אשר קרך בדרך", שקירר אותך כשאתה הולך בדרך ה', ע"ש.

פוטיפר "איננו גדול בבית הזה ממני", דהיינו שחזיק את עצמו שהוא אדם גדול וחשוב, וכך ניצל מידה.²

ובה כתב הנפש החיים (שער א', פרק ד): "ואל לו לאדם להפחית מערכו ולחשוב שמעשיו אינם משפיעים. ובאמת, צריכים לרעוד מהידיעה שאפילו חטא קל שלנו מקלקל והורס הרבה יותר ממה שהחריבו נבוכדנאצר וטיטוס את בית המקדש", ע"ש. וכתב המסילת ישרים (פרק א): "כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו, ע"ש. וכאשר נפנים זאת ללבנו, בוודאי שנינצל מעצת היצר ולא נחטוא.

❁ הדרך להלחם לאחר החטא ❁

הדרך להלחם ביצר לאחר החטא, היא גם עם המשנה "אל תהי רשע בפני עצמך". פירש רבי חיים מוולאז'ין (רוח חיים): לפעמים היצר הרע תופסו בזה לאמר הלא כבר אתה בשער נז"ן משערי הטומאה, ולא יועיל לך תשובה, ולא תעמוד לדיק, אך עשה מה שלבך חפץ. לזה אמר אל תחזיק עצמך ברשע כל כך, כי מכל מקום יועיל התשובה. כמו שאמר הכתוב "תשב אנוש עד דכא", עכ"ל.

ורבינו יונה פירש: שלא יהא רשע בפני עצמו שאינו יכול לחזור בתשובה, שנמצא זה מתיאש לבו מן התשובה, ואם באה לידו עבירה הותרה לו, לפי שחושב שהיא קלה כנגד החמורות שעבר עליהן, ע"ש.

ב. אמרו חז"ל (אבות א, ז) "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע". פירש העבודת ישראל (ליקוטים לאבות שם): אל יקח האדם לנפשו מדת הענוה והשפלות עד שיהיה באמת שפל ונבזה, ולא יעבוד את ה' יתברך בחושבו שהוא כלה ונאבד. לזה אמר "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע", שאף אסור לאדם להחזיק עצמו ברשע, ע"כ.

והספורנו פירש: אל תהי רשע בפני עצמך כמו שעשה אלישע "אחר", שבשביל שחשב שאין לו תקנה לא רצה לחזור בו. אבל ראוי שאם תחטא, תחשוב שיש לך תקנה ותשוב, בהיותך מתנחם על הרעה, ע"כ.

ואיתא בלקוטי מוהר"ן (תניינא, תורה קיב): לענין התחזקות לבל יפול האדם בדעתו מחמת ריבוי הפגמים והקלקולים שקלקל על ידי מעשיו, ענה ואמר, "אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן", ע"כ.

וכתב בספר אור המאיר (לשבת תשובה): לפעמים יש לך אדם שהסכיל עשות איזה עבירה, ואומר בלבו, הרי אני כעין יבש ככלי שאין בו חפץ, ומחמת זה מרחיק את עצמו מהבורא. ובאמת זה מעשה היצר הרע המחשיך פני הבריות. ובאמת מדות הבורא לעבור על פשע כי חפץ חסד הוא, אחר החרטה הגמורה, ועוזב עוונותיו לבלתי יעלה על הלב לעולם. ושמעתי מהמגיד זצלה"ה, "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לד, טו), חובת גברא לדחות מעליו מחשבותיו הבאים לנגד פניו, בשעת תורה ועבודה, לומר מי אתה שפל בריה, וכזה וכזה עשית, ואיך ימלא לך לעמוד ולגשת אל עבודת הקודש פנימה. וידע נאמנה שכל זה מעצת היצר הרע, הצופה אליו ומבקש להמיתו, לבלולו מעבודתו. ולזה בעצה יגיד הכתוב, "סור מרע" - מאותן המחשבות המזכירין לך רוע מעשיך, "ועשה טוב" - ואל תתן רפיון בעבודתך, וקום בקיומך כאלו לא עשית רע מעולם. וזה רמז הכתוב, "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך": "חשבתי דרכי" - לשון חשיבות, כל בחינות דרכי שדרכתי בהם בעבודת הבורא, החשבתי אותם לומר, הרי אני חלק אלוה ממעל, ויש לאל ידי לפעול פעולות גדולות באמצעות מעשי מצותי ותורתך ותפלתך, ע"ש.

וכעין זה כתוב בתורת אבות (עמוד, אות קעא) על הפסוק "סור מרע ועשה טוב": בשעה שאתה עושה טוב, היה בעיניך כאילו היית סור מרע כל ימי חייך ומעולם לא עשית כל רע, כדי שתוכל לעשות הטוב בשמחה פנימית.

❁ נסיונו ועבודתו של רבי אלעזר בן דורדיא ❁

עתה נשכיל שזה היה נסיונו ועבודתו של רבי אלעזר בן דורדיא. כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דיגריין בשכרה. נטל כים דיגריין וחלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא שמע שאין לו תשובה. פנה להרים ולגבעות, ולשמים ולארץ, לחמה וללבנה, לכוכבים ולמזלות שיבקשו עליו רחמים. כולם דחו אותו – "עד שנבקש רחמים עליך נבקש על עצמנו". וקשה, מה תשובה היא זו שהשיבו לו? ביאר בספר ברכת אברהם, כי במעשה האדם ומחשבותיו תלויין כל הנבראים, וכולם נפגמו בחטאיו של רבי אלעזר בן דורדיא. לכך היה להם לבקש רחמים על עצמם, מחמת הפגם שפגם בהם בחטאיו. וכאשר הפנים רבי אלעזר את דבריהם, והבין עד היכן הגיע גודל הפגם במעשיו, אזי געה בבכיה עד

שיצתה נשמתו. וזהו שאמר רבי "יש קונה עולמו בשעה אחת", "עולמו" דייקא, העולם התלוי בו ובמעשיו, ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא עמד בנסיון עצום שאין כדוגמתו. הנה אדם שלא הניח זונה אחת בכל העולם שלא בא עליה, טבע לעומק התהום, חטא עם גויות, פגם בבריתו ובכל קומתו, קלקל את כל הבריאה כולה, ושמע שאין לו תשובה. בקלות יכל להרים ידים, לחשוב שמצבו אבוד, ולהיות מתלמידיו של "אחר", שאמר "מאחר ונמרדתי מהעולם הבא, לפחות אהנה מהעולם הזה".³ כאן מתגלית גדולתו של רבי אלעזר בן דורדיא – שהוא לא התייאש! הוא הסתכל על עצמו ועל הבריאה שקלקל במו ידיו, ובכל זאת לא היה רשע בפני עצמו! אלא התנער מעפרו, ואמר לעצמו: "אם אתה מאמין שיכולים לקלקל, תאמין שיכולים לתקן!". ולכן אמר "אין הדבר תלוי אלא בי", כלומר בידי לתקן את כל אשר קלקלתי. ואז שב בתשובה שלימה, ותיקן את עצמו ואת כל אשר קלקל, וירש חיי העולם הבא.

❁ "רבי" לכל העולם ❁

לאלעזר בן דורדיא ראוי התואר "רבי". כתב רבי ירוחם ממיר (עי' מכתב מאליהו ח"ה עמ' 393), אלעזר בן דורדיא נקרא "רבי" כי באותו רגע של תשובה הורה כח התשובה לכל העולם, וממילא נעשה רבי לכל העולם, ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא הוא ה"רבי" לכל יהודי שהלך לכרכי הים, פגם בבריתו אין ספור פעמים, שקע לשער נו"ן, וקלקל את כל הבריאה

ג. וזה גופא הייתה כוונת הזונה במה שאמרה: "כשם שהפיתה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה". כתב בספר עיני יצחק: היא לא כיוונה לטובתו כדי שישוב, אלא אדרבה, אמרה לו מאחר שנכנסת לסכנה עצומה לעבור שבעה נהרות, וגם פיזרת כים דיגרים בשכרי, מזה נראה שכבר אתה משוקע בטומאה וכבר אבדת עולמך. על כן לך ותהנה מהעולם הזה, ע"ש. הרי דרכו של "אחר" הייתה ממש מוצגת לפניו.

כולה. הוא המלמדנו איך לעמוד בנסיונות הקשים ביותר. איך להתייחס לחמאינו. שאפשר לקום מכל נפילותנו – אפילו הקשות ביותר, ושאין להתייחס לאומרים לנו שאנו אבודים ושאין לנו תשובה. הוא המלמדנו שלאיש יהודי אין מושג של יאוש כלל. והוא המלמדנו שאין הדבר תלוי אלא בנו – "אם אתה מאמין שיכולים לקלקל, תאמין שיכולים לתקן"!

בנוסף, רבי אלעזר בן דורדיא מגלה לנו חידוש במשנה "אל תהי רשע בפני עצמך". היינו יכולים לחשוב שמשנה זו מדברת אל חוטא "ממוצע". אבל אולי אין המשנה מדברת לאדם שלא הניח פרוצה אחת בכל העולם שלא בא עליה, פגם בבריתו אין ספור פעמים, וקלקל את כל הבריאה כולה. בא רבי אלעזר בן דורדיא ולמדנו שהמשנה מדברת גם לאדם כזה! ואל לו ל"רשע" הגדול שבענקים, שקלקל את כל קומתו ואת כל הבריאה כולה, להיות רשע בפני עצמו!

כתוב "ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך" (בראשית ד, ו). פירש הספורנו: "ולמה נפלו פניך – כי כשיש לקלקול איזה תקנה, אין ראוי להצטער על מה שעבר, אבל ראוי להשתדל להשיג תיקון לעתיד", עכ"ל. דע קורא נעים, כשם שה' שאל את קין "למה נפלו פניך", כך הוא שואל כל יהודי המתעצב ומתיאש ממצבו – "למה נפלו פניך"?! אם אתה מאמין שיכולים לקלקל, תאמין שיכולים לתקן, והוי מתלמידיו של רבי אלעזר בן דורדיא!

הישועה שבתוך הצרה

❁ השמש – התרופה הטובה למחלת היאוש ❁

הייתי מהלך בדרך ביום חורף קר ומעונן. ואז השמש יצאה מבין העננים, והרגשתי על גופי את קרני השמש אשר חיממו אותי והנעימו לי מאוד. ואז עמדתי להתבונן, השמש היא בריאה ענקית, ומרחקה למעלה מ- 149,000,000,000 קילומטר מכדור הארץ. והתבוננתי, הלא דבר הוא, מדוע הבורא יתברך הרחיק את השמש כל כך מאיתנו. לכאורה ה' יכל להאיר ולחמם את העולם מקרוב. מה אנו לומדים ממרחק העצום של השמש מכדור הארץ?

אז עלה בדעתי התלמדות נפלאה. אני עומד כאן על כדור הארץ, במרחק מהשמש שלא נתפס כלל בשכל האנושי. ובכל זאת אני מרגיש את חומה, ורואה לאורה! בורא עולם מאיר לי את עולמי ומחמם את גופי ממרחק כל כך עצום כדי ללמד דבר נפלא. פעמים אנו מרגישים שחשך עלינו עולמנו. מסובכים אנו בצרות רבות וקשיים עצומים, עד שלא רואים שום פתרון באופק. ואולי גם איננו יכולים אפילו לתאר פתרון כלל וכלל למצבנו ה"בלתי פתיר". במצבים כאלה, עלינו להביט אל אור השמש, ולהתבונן שאור זה בא ממקום כה רחוק, שאין ביכולתנו לתפוס או לדמיין. עלינו להרגיש את חום השמש, ולהתבונן שחום זה בא ממקור כל כך רחוק, שלא היינו יכולים אפילו לדמיין שנהרגיש משם חום.

ומכאן נלמד, שישועתנו יכולה להגיע מרחוק, ממקום שלא חשבנו עליו כלל וכלל. בוראינו יכול להושיענו באופן שלמעלה

מהשגתנו ותפיסתנו. ופעמים רבות, דווקא מהמקום הכי רחוק – מהצרה עצמה – צומחת הישועה! והוא סוד הפסוק "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע" (ירמיהו ל, ז), שפירושו (עיין באלשיך ובמצודות), שגופא מהצרה עצמה תבא הישועה – "ממנה יושע" – כי בתוך הצרה עצמה טמונה הישועה.

כולנו יודעים בשכלנו שיד ה' אינה קצרה מלהושיענו, אבל על ידי השמש, זוכים להרגיש זאת בחוש, ולראות זאת בעיניים. יתעמק החכם בדבר ויתפלא, כי בו מונח המפתח להתגבר על כל יאוש שבעולם. אדם נקלע למצבים קשים גשמיים ורוחניים, חולאים רבים, וצרות רבות הסוככות אותו מכל פינה. מאין יבוא עזרו? אינו יכול להתחיל להשיג, אינו יכול אפילו לדמיין! אבל המאור הגדול תנחמנו מעצבוננו, ותחזקנו באמונתנו שידיו המרחמות והטובות, האוהבות והבוטחות של אבינו שבשמים אינן קצרות מלהושיענו. מהשמש אני מרגיש את ה' מרחוק, ומפנים לליבי שישועתי תוכל לבוא ממקום שאין שכלי יכול לדמיין. נצא נא אל מול השמש, נרגיש את חומה, ונשכיל שאנו בעצם מרגישים את ידיו המרחמות החמות והאוהבות של בוראינו מרחמנו, העוטפות אותנו ממקום כה רחוק, ממקום הרבה יותר רחוק ממקור ישועתנו.

בתיב, "שמש ומגן יהוה אלקים" (תהלים פד, יב), והוא ראשי תיבות "איש". כאשר נלמוד ונרגיש מהשמש את כוחו יתברך להושיענו בכל עת ובכל מצב – אף ה"בלתי פתיר" – ננצל מכל יאוש שבעולם. ובמקום להתיאש, נתרפא ונתחמם בידיו המרחמות והעוטפות של אבינו מרחמנו.

❁ הישועה טמונה בצרה עצמה ❁

בתוב "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע" (ירמיהו ל, ז). "ממנה" – הצרה עצמה – "יושע", כי מהצרה עצמה תצא הישועה, כי בתוך צרה טמונה הישועה. לכן המילוי הפנימי של "עת צרה" (עיין תו צדי ריש הא) – הרומז למה שבתוכו – עולה בגימטריא "ישועה"! (391).

אמרו חז"ל (ברכות לג:): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". זה משום שבתוך הרעה עצמה טמונה הישועה, ובעומק אין הבדל בין הרעה לטובה. לכן המילוי הפנימי של "הרעה" (הי ריש עין הי) גם הוא עולה בגימטריא "ישועה" (עם הכולל).

ובן המילוי הפנימי של "הסתר" (הה סמך תיו ריש) עולה בגימטריא "ישועה" – כי בתוך ההסתר טמונה ישועתו של האדם.

יעזרנו ה' לא ליפול ליאוש משום מצב שבחינו, אלא לזכות למצוא את הישועה הממונה בכל צרה ורעה!

יהודי לא מתיאש

❁ "אין יאוש כלל אצל איש יהודי" ❁

כתב רבי צדוק (דברי סופרים, אות טז): אין ליהודי להתייאש משום דבר – בין בעניני הגוף כמו שאמרו (ברכות י) אפילו חרב חדה על צוארו אל ימנע מהרחמים, בין בעניני הנפש. אפילו נשתקע למקום שנשתקע, וחטא בדבר שאמרו חז"ל (זוה"ק ח"א ריש:) שאין תשובה מועלת חס ושלום, או שתשובתו קשה, או שרואה עצמו משתקע והולך בעניני עולם הזה. אל יתייאש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין יאוש כלל אצל איש יהודי, וה' יתברך יכול לעזור בכל ענין.

וכל בנין האומה הישראלית היה אחר היאוש הגמור, שאברהם ושרה זקנים, ומי מלל לאברהם הניקה וגו' (בראשית כא, ז), שלא עלה על דעת אדם עוד להאמין זה. ואפילו אחר הבטחת המלאך, ושרה הצדקת ידעה והאמינה שה' יתברך כל יכול, ועם כל זה צחקה בקרבה, שהיה רחוק אצלה להאמין זה, בדיעת זקנת אברהם, דטוחן ואינו פולט, וכן זקנתה. ואם היה רצון ה' יתברך לפקדם, היה פוקדם מקודם, דלמעט בנס עדיף, ולא עבד ניסא במקום שאין צריך. אבל באמת מאת ה' היתה זאת, שיהיה בנין האומה דווקא אחר היאוש הגמור, שלא האמין שום אדם, ואפילו שרה, שתיפקד עוד. כי זה כל האדם הישראלי – להאמין שאין להתייאש כלל, דלעולם ה' יתברך יכול לעזור, והיפלא מה' דבר, ואין לחקור בחקירות למה עשה ה' ככה.

ואברהם אבינו ראש האומה, הוא שפתח דבר זה שלא להתייאש משום דבר. כשנשבה לוט וכבר נתיאשו כולם מלהציל... ואברהם

אבינו אזור עצמו עם שלוש מאות ושמונה עשרה ילידי ביתו לרדוף אחר ארבעה מלכים. ואמרו חז"ל (גרים לב.) שהוא גימטריא "אליעזר". ומשמעות השם "אליעזר" מפורש בתורה אצל משה רבינו – "כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה" (שמות יח, ד), שכבר היה חרב פרעה על צווארו. וה' יתברך יכול לעזור גם אחר היאוש, שאין להתייאש משום דבר. וזהו רמז מספר 318 ("אליעזר") שהוא גימטריא "יאוש" (עם הכולל), דהיינו שמספר זה הוא המוציא מידי יאוש, ומורה שה' יתברך עוזר מכל דבר שהאדם חושב להתייאש, ע"ש.

❖ המתיאש גרוע מהשטן! ❖

כתב רבי יצחק בלאזער (כוכבי אור, עמוד קסה): השטן נבהל בשעת התקיעות של ראש השנה עד מאד, וחושב: "עכשיו בא המשיח! ואף על פי שכל כך הרבה שנים תקעו והריעו והמשיח לא בא, אולי עכשיו עם ישראל יעשו תשובה!"

נמצא, אדם הנאחז בעבותות היאוש, בחושבו: "הלא עברו עלי כל כך הרבה שנים וימים נוראים ותקיעות שופר ולא עשיתי תשובה, כבר אין לי תקווה..." – הוא גרוע מהשטן! שהרי השטן מאמין באפשרותו של כל יהודי לחזור בתשובה, למרות חוסר הצלחתו בשנים קודמות. ואם כן, איך אנו לא נאמין בעצמינו?

❖ "לא היה ולא עתיד להיות!" ❖

כתוב בתורה, "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה..." (דברים כא, יח). ובגמרא (פנהדרין עא) אמרו בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות. מכאן מצאנו סמך לדבר, שלא יאמר אדם אפסה תקוותי – איככה אוכל לשוב ללכת על דרך המלך – כאשר כל כך מעוותות דרכי, מכף רגל ועד ראש אין בי מתום. אלא ידע "כי לא ידח ממנו נידח", ואף לחוטא הגדול ביותר יש עוד תקוות טוב לשוב לבוראו. כי הנה לפי המבואר בגמרא שם (עא): גידון הבן סורר ומורה על שם סופו – שסופו שישב

בפרשת דרכים וילסטם את הבריות, ואמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. על זאת אמרו לא היה ולא עתיד להיות – לא תהא כזאת בישראל להחליט על אדם שסופו לאבדון, אלא כל אחד ואחד מבני ישראל, אפילו בן סורר ומורה, יכול לשנות את דרכיו ולהיפך לצדיק גמור, כמי שנולד מחדש ולא הוא האיש שקלקל וחטא.^א

❧ היאוש שייך לרשעי אומות העולם ❧

כתוב במגילת אסתר, "לעשות כרצון איש ואיש" (אסתר פרק א, ח). ואיתא בגמרא (מגילה יב.) אמר רבא: לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי – דכתיב "איש יהודי", המן – "איש צר ואויב", ע"כ. ואינו מובן, מנין לו ש"איש" היינו מרדכי, ואילו "ואיש" היינו המן, אולי נאמר איפכא? ואמרו לרמזו,^ב כי "ואיש" הוא אותיות "ואוש", והיאוש שייך לרשעי אומות העולם, על כן אמרו שהמן נרמז בתיבה זו. כי כל רצונו ושאיתו של המן מזרע עמלק להפיל יהודי לעצבות ויאוש. אך עבודת בני ישראל לעמוד איתן במשמרתו כגיבור ואיש מלחמה, ולומר למשחית "לא" – אף אם נפלתי מטה מטה מעתה הנני מתחזק ועולה מעלה מעלה, וזו מצוות "עד דלא ידע", לדעת לענות ליצרו "לא", אינני מתיאש לרגע אחד.

א. הובא בגליון באר הפרשה, לרבי אלימלך בידרמן, פרשת כי תצא תשע"ו.

ב. הובא בגליון באר הפרשה, לרבי אלימלך בידרמן.

תכלית הנסיונות

❖ נסיון – קריאה אישית אלי מאת הבורא! ❖

כתוב "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לכו" (שמות י, א). מדוע ה' אומר למשה "בא" אל פרעה, היה צריך לומר "לך" אל פרעה? ועוד קשה, וכי בשביל שה' הכביד את לכו זו סיבה לבא אל פרעה? אדרבה, זו סיבה לא ללכת אליו.

אמרו חז"ל (פסוק נב), יצרו של אדם מתחדש ומתגבר עליו בכל יום. וכתב המסילת ישרים (פרק א) "כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הגה הם נסיונות לאדם". מהי הדרך הנכונה לגשת ולהביט על נסיונות החיים?

נתבונן בנסיונות המצויים בחיינו היום יומיים.

❖ נסיון הכעס ❖

נסיון הכעס. מדוע הבורא יתברך ממציא לאדם דברים שעלולים להביאו לידי כעס? וכי לא היה עדיף שה' יתן לאדם לישב בשלווה?

אמרו חז"ל, כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. פירש בעל התניא (תניא איגרת הקודש, פרק כה): הטעם מובן ליודעי בינה, לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא היה בכעס כלל. ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקלל, או מכה, או מזיק ממונו, ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע

בחירתו, אף על פי כן, על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום. ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכחו או מקללו, מתלכש בו כח ה' ורוח פיו יתברך המחיהו ומקיימו. וכמו שאמר דוד על שמעי בן גרא "כי ה' אמר לו קלל" (שמואל ב מז, י). והיכן ה' אמר זאת לשמע? אלא שמחשבה זו שנפלה לשמע בלבו ומוחו ירדה מאת ה', ורוח פיו המחיה כל צבאם (ה'), החיה את רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד. כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של שמעי, לא יכל לדבר מאומה, ע"כ.

עתה נתבונן, איך מתגברים על מידת הכעס? התשובה ברורה: על ידי אמונה! כאשר מתחזקים באמונה, לא כועסים.

מכאן נבין, שבעומק, כל נסיון של כעס, הוא בעצם קריאה אישית אלי מאת ה' לחזק את אמונתי בו. להפנים שכל מה שקורה לי בחיי מושגה ונפעל על ידו יתברך. ושכל צער וכאב שבחיי, נשלח אלי מאת ה' בהשגחה. כי רק על ידי זה נוכל להתגבר על נסיון הכעס. הרי מנסיון הכעס, קנינו אמונה ודבקות בה', ויצאנו ברכוש גדול!

ואפשר שלזה רמזו חז"ל באומרם, "רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו" (קידושין מ). מה הכוונה לא עלתה בידו "אלא רגזנותו", וכי מה עוד היה צריך לעלות בידו? אלא האמת היא, שכל פעם שבא לידינו נסיון הכעס והרגז, התכלית שלמענה ה' הביא נסיון זה לחיינו, היא כדי שנצא ברכוש גדול של אמונה בה'. וזו הכוונה שלא עלתה בידו "אלא רגזנותו", כי באמת היה צריך לעלות בידו חיזוק באמונה, אך מחמת שנכשל והתרגז, לא עלתה בידו אלא רגזנותו.

❁ נסיון הקנאה ❁

פעמים באים אנו במגע עם אנשים או דברים שמעוררים בנו רגשי קנאה. איך נזכח את יצר הקנאה? כך צורתם של דברים: ישב האדם בינו לבין עצמו ויתבונן: "ה' הרחמן, אני מאמין שאתה הוא היודע מה הכי טוב ומועיל עבורי. ולכן אני מאמין באמונה שלימה שמה שיש

לי, זה בדיוק מה שאני צריך. ומה שאין לי, זה בגלל שנשמתי אינה זקוקה לכך ברגע זה, ואותו דבר לא טוב בשבילי כרגע. ולכן, אין לי במה לקנא באף אחד בעולם. אין מקום לקנאה בחיי. כל מה שיש לי וכל מה שאין לי, זה בדיוק בהתאם לתיקון נשמתי. ה', זכני לדעת ולהרגיש שאתה מרחם וחומל עלי יותר מכל מרחם. אתה לא מתעלם ממני ולא מזניח את צרכיי. אתה דואג לי כל הזמן. אתה מודע לצרכיי ומשגיח עלי. זכני לבטוח בך בבטחון גמור שאתה הוא מכלכל את חיי בחסדך. זכני לשמוח בחלקי בלי דאגה ועצבות כלל, שארגיש שאיני צריך לכולם, כי באמת לא חסר לי כלום. אני מאמין ויודע שכל דבר מגיע אלי בזמן הכי טוב, ובדרך הכי מדויקת ומושלמת לתיקון נשמתי".

אדם המפנים דברים אלו עמוק ללב, יתגבר ויבטל את רגשי קנאתו. נמצא, כל רגש קנאה המתעורר בו, הוא בעצם קריאה אישית אלי מאת ה' לחזק בליבי את התחושה שה' משגיח עלי בהשגחה פרטית, ועושה לי כל צרכי. זו עת שה' מזמין אותי להפנים עמוק לליבי שלא חסר לי כלום בעולמו הנפלא של אבינו שבשמים! נמצא, בהתגברות על קנאתי, יוצא אני ברכוש גדול שאין כמוהו, במקום להרגיש שחסר לי דבר, אני מרגיש שיש לי הכל!

❁ נסיון רדיפת הכבוד ❁

נסיון רדיפת הכבוד. איך מתגברים וזוכחים את יצר הכבוד? ראשית, יש לגלות מה השורש והגורם לרדיפת הכבוד? המשכיל יבין, שרדיפת הכבוד נובעת מחוסר ההרגשה שה' אוהב אותנו, נותן לנו מקום בעולמו, מעריך ומוקיר כל מאמץ קטן שלנו ומאשר כל הזמן את אישיותנו. אדם המרגיש את עוצם אהבת ה' אליו, אהבה שאינה תלויה בדבר, אהבה המכילה תחושה משמעותית של כבוד אמיתי, ודאי לא ירדוף אחר כבוד מבני אדם. הוא לא יהיה זקוק לכבוד מדומה מזולתו כדי להרגיש חשוב ויקר. הלא כל הכבוד והחשיבות שיוכל לקבל מבני אדם, כאין וכאפס, בטלים ואינם קיימים הם אצל האדם שטעם מקצת אהבת ה' אליו. התחושה שאני אהוב בעיני מלך מלכי המלכים, ומחובק

בתוך בזרועותיו, היא הרגשה שאין כדוגמתה, המשמחת יותר מכל הנאות המדומות הקיימות בהאי עלמא. ובעומק, זו היא החשיבות האמיתית, וכל הרגשת חשיבות זולת זו הרי היא דמיון אחד גדול. אם כן, אדם הרודף כבוד, עדות נאמנה שאין אהבת ה' קבועה בליבו, ואינו מרגיש אהוב, כבנו יחידו של מלכו של עולם. ממילא זקוק הוא לכבוד וחשיבות מדומה מבשר ודם.

נמצא, כל רגש לרדוף כבוד המתעורר בו, הוא בעצם קריאה אישית אלי מאת ה' להפנים עמוק לליבי את עוצם אהבתו יתברך אלי. להרגיש איך שאני חביב ויקר לה' בכל עת ובכל מצב. כי זו דרך ביטולה של רדיפות הכבוד, ואם כן, זה הרכוש הגדול שה' רוצה שארכוש מנסיון זה.

❧ עם מי מתעסקים – השליח או המשלח? ❧

מבאן נבין, שבעומק, אין לנו עסק עם היצר הרע, וכמו שהיצר הרע עצמו אמר ליעקב "למה זה תשאל לשמי" (בראשית לב, ל), דהיינו אין לך להתעסק איתי. כל נסיון נשלח אל חיינו מאת הבורא יתברך, מרצונו הטוב שנרכוש מעלות נשגבות. והיצר הרע הוא רק כלי ביד היוצר, שלוחו של ה' לעורר בקרבנו קנאה, כבוד, כעס וכדומה, כדי לבצע בפועל את רצונו יתברך לנסותנו. לכן, כשמסתכלים על כל נסיון לעומק, אין לנו לראות את השליח המבצע את הנסיון, שהוא היצר הרע. אלא עלינו לראות את המשלח, הבורא יתברך המנסה אותנו (כשם שאין לנו עסק עם הַדָּוָר המביא לידינו מכתב, אלא עם בעל המכתב עצמו). וביתר עומק, יש לנו לראות גם את התכלית – הרכוש הגדול – שה' רוצה שנפיק מכל נסיון. מי שלא רואה את הרכוש הגדול המזמון בכל נסיון, יתכן שיתקע רק בראיית השליח שהביא לו את הנסיון, ואת הרע והקושי שבנסיון – ונמצא דבוק ביצרו הרע, במקום ביוצרו הטוב.

עיני העשיר תמיד על הכסף שירוויח מעסקיו, ואינו נתקע באמצעים הקשים שבהשגת הכסף. ראיית הכסף שירוויח מהעסק, היא

שמאפשרת לו לא להתקע באמצעים הקשים. אך מי שלא רואה את הכסף, ורואה רק את העמל והמורה שבעסק, לבסוף יניח את כל העסק ויחזור לביתו בידים ריקות. זה ההבדל בין אדם הרואה את הרכוש הגדול שה' טומן לו בכל נסיון, לבין אדם שלא רואה אותו. מי שרואה אותו נלחם ויוצא ברכוש גדול, ומי שלא רואה אותו יוצא בידים ריקות ועם כאב לב, מדוכא, ומתוסכל.

עתה נבין את הפסוק "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו". הקשנו, מדוע ה' אומר למשה "בא" אל פרעה, היה צריך לומר "לך" אל פרעה? ועוד הקשנו, וכי בשביל שה' הכביד את לבו זו סיבה לבא אל פרעה? אדרבה, זו סיבה לא ללכת אליו.

כתב הרמב"ם לאברהם בנו: "דע אברהם בני, שפרעה הוא היצר הרע". וכוונתו שפרעה הוא דמות וסמל של יצר הרע הנמצא בכל אדם (יסודי הדעת, פרק קמ"ז). והרי ביארנו, כשאנו ניגשים להלחם עם הקנאה הכבוד והכעס שלנו, אין לנו באמת עסק עם "פרעה" – השליח, אלא כל עסקנו עם ה' – המשלח. וזה שאמר ה' למשה: דע, כשאתה הולך אל פרעה, אתה באמת בא אליו! "ויאמר ה' אל משה בא" אליו, כשאתה הולך אל פרעה. תראה רק אותי, ולא אותו! ומדוע? "כי אני הכבדתי את לבו" – אני המשלח, והוא רק השליח. * אין לך להתעסק עם הַדָּוָר אלא עם בעל המכתב! ובתוך המעטפה השחורה של "פרעה" תמצא רכוש גדול – "וידעתם כי אני ה'"! ולכן המילוי הפנימי של "פרעה" (פה ריש עין הי) – הרכוזה להמסתתר בתוכו – עולה בגימטריא "שכינה" (385).

דע את יצרך

❖ היצר הרע הוא רכושנו הגדול ❖

כתוב "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו" (שמות י, א). הקישו המפרשים, וכי בשביל שה' הכביד את לבו זו סיבה לבא אל פרעה? אדרבה זו סיבה לא ללכת אליו.

נראה לי בס"ד לפרש כך: כתב רבי משה רוזנשטיין (אהבת מישרים, פרק פה), וזה לשונו: אין לנו להתלונן על יצרנו הרע אשר נתן בקרבנו, כי הוא רכושנו הגדול הניתן לנו, אשר בו נקנה כל קנינינו הרוחניים, החכמה והמדע, יראת ה' ודעת אלקים. כי לא יזכה האדם לכל זה בחינם, כי צריך לקנות אותם בזביחת יצרו הרע, כמו שכתוב "קנה חכמה קנה בינה" (משלי ד, ה), כי לא ישיג אותם בחינם אלא צריך לשלם בעדם. והכסף אשר הוא משלם, הוא בזביחת יצרנו הרע. ואם כן כל עניני יצרנו הרע, הקנאה והתאוה והכבוד, המה רכושנו הרב הניתן לנו לקנות בהם כל קנינינו הרוחניים. וכל מה שיוגדל יצרו של אדם, כן יגדל רכושו. וכמו שאין העשיר מתלונן על רכושו הניתן לו לקנות עניני העולם הזה, אף שהוא נטרד ברכושו, כן אין לנו להתלונן על רכושנו הניתן לנו לקנות בו כל קניני העולם הבא, אף שאנחנו נטרדים בו, עכ"ל.

עתה נבין את הפסוק "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו". הקשנו, וכי בשביל שה' הכביד את לבו זו סיבה לבא אל פרעה? אדרבה זו סיבה לא ללכת אליו. אלא פירושו כך: כתב

הרמב"ם לאברהם בנו: "דע אברהם בני, שפרעה הוא היצר הרע".^א והרי אמר רבי משה: "כל מה שיגדל יצרו של אדם, כן יגדל רכושו". ואם כן, ככל שהיצר הרע גדול וחזק יותר – "כי אני הכבדתי את לבו" – זו אכן סיבה ל"בא אל פרעה", כי כך יגדל הרכוש הרוחני שנרכש מנצחוננו.

בזה נראה לי לפרש דקדוק הגמרא (סוכה נב): אמר רבי יצחק, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר "רק רע כל היום" (בראשית ו, ה). אמר ריש לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו, שנאמר "ה' לא יעזבנו בידו", עכ"ל. מדוע הגמרא קורא ליצר הרע "יצרו של אדם", ולא סתם "היצר הרע מתגבר וכו'"? אלא אפשר שבאו חז"ל לרמוז ליסוד זה שהיצר הרע הוא "של האדם" – רכושו של האדם! וכמו שכתב רבי משה: "כי הוא רכושו הגדול הניתן לנו, אשר בו נקנה כל קנינינו הרוחניים החכמה והמדע, יראת ה' ודעת אלקים".

ויש לומר, שזו גופא הסיבה שדווקא כאן הגמרא דקדקה לומר "יצרו של אדם". במאמרים אלו הגמרא מגלה לנו כמה קשה הוא היצר הרע, שהוא מתגבר כל יום ויום ללא הפסקה ורחמנות, וכן הוא מבקש להמיתנו. והרי זה עלול לגרום לאדם ליפול ברוחו, להתייאש מלגשת למלחמת היצר, ולהפסיד את כל רוחניותו. לכן דווקא כאן חז"ל דקדקו בלשונם הקדוש ואמרו "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום", "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו". ללמדנו יסוד נפלא זה, שהיצר הרע הוא רכושו האמיתי, ורק על ידו נוכל לקנות את כל קנינינו הרוחניים. וכל מה שיגדל יצרו של אדם, כן יגדל רכושו. וכמו שאין העשיר מתלונן על רכושו הניתן לו לקנות עניני העולם הזה, אף שהוא נטרד ברכושו, כן אין לנו להתלונן על רכושו הניתן לנו לקנות

א. הובא ביסודי הדעת עמוד רסב. ויסוד זה מובא בהרבה ספרים.

בו כל קניני העולם הבא, אף שאנחנו נטרדים בו. הוי אומר "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו"!

ויש לרמוז, שהמילוי הפנימי של "פרעה" (פה ריש עין הי) עולה גימטריא "שכינה" (385), ללמדנו שרכושנו הגדול – השכינה הקדושה – מסתתרת דווקא בתוך היצר הרע, פרעה. ורק על ידי נצחוננו ניתן לרכוש את הדבקות בו יתברך וכל המעלות הרוחניות. הוי אומר (בראשית רבה ט, ז) "טוב מאוד" זה יצר הרע!

❁ כוחה של נשמת ישראל ❁

בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבנו של עולם מה לילוד אשה ביננו. אמר להם לקבל תורה בא. אמרו לפניו, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים". ומשה רבינו השיבם שהתורה שייכת דווקא לבני ישראל כי "כלום יצר הרע יש ביניכם" (שבת פח:).

כתב רבי אברהם מסלונים (תורת אבות, עמוד קעג אות סט): הרי המלאכים לא חזרו לאמר שאדרבה, יתנו גם לנו יצר הרע כדי שנזכה על ידי זה לקבלת התורה, כי המלאכים ידעו שאי אפשר להתקיים בעולם הזה בהתגברות היצר הרע, ורק לנשמות בני ישראל יש כח זה.

❁ אילו היית צריך כוחות יותר חזקים היו נותנים לך! ❁

כתוב "להודיע לבני אדם גבורותיו" (תהלים קמה, יב). פירש רבי אברהם מסלונים (תורת אבות עמ' קפח אות קמב): רוצה לומר, שעל האדם לדעת גבורת עצמו, שבידו לנצח את יצרו הרע אף על פי שהוא מלאך, כי אין נותנים לו מן השמים יצר הרע שהוא למעלה מכוחותיו.

ועוד כתב רבי אברהם מסלונים (שם, עמ' קפט אות קנב): מלך שלח אחד משריו לחזית המלחמה ושלח עמו אנשי חיל כפי הצורך. אלא שלפי דעתו של השר, לא היה מספר אנשי חיל זה מספיק בכדי שיוכל לנצח את האויב, ונפלה רוחו בקרב, וכידוע תחלת נפילה ניסה (סוטה מד:). כמו כן בעניי עבודת ה', שגם בעת קטנות הדעת על האדם להאמין כי בכשרונות אלו שחנן אותו הקב"ה, בהם יש בכוחו לנצח במלחמת יצרו. ואלמלי היה זקוק לכלים וכוחות גדולים וחזקים יותר, היו נותנים לו זאת מן השמים.

ואיתא במשנה "אל תהי רשע בפני עצמך". פירש המרכבת המשנה (לר"י אלאשקר): הוא כנגד יצר הרע, שלא יאמר האדם כבר נתגבר עלי יצר הרע ואיני יכול לו, אל תאמר כן, שאם אתה רוצה להתגבר עליו התגבר, ויצר הטוב יעזור לך.

❖ כפירה מסוג אחר ❖

בהגדה של פסח נאמר: "רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם". פירש רבי משה מקוברין (תורת אבות, עמוד פג אות י'): ודאי אין המדובר כאן ברשע הכופר בעיקר שהוא מין. אלא ברשע שהיצר הרע בוער בו מגודל כח התאוות, ואין לו כח להכניע ולשבר את יצרו. ואומר "מה העבודה הזאת לכם", לכם ולא לו, דהיינו שחושב כי רק אנשים שאין להם יצר הרע גדול כל כך, רק בשבילם העבודה, אבל לא לו. ועל ידי זה כפר בעיקר, שזהו עיקר העבודה להכניעו בשעה שמתגבר ביותר, ע"כ.

ואדרבה, אין זו סימן קללה שהאדם בוער בתאוות הגוף. הרי לך דבריו הנפלאים והמחזקים של רבי צדוק (צדקת הצדיק, אות מד): "מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף, אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך. כי אדרבה הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת", ע"כ.

❁ כח היצר – רק מה שניתן לו בגזירת המלך ❁

כתב השפת אמת (פרשת בא תרל"ח): צריך כל אדם לידע זאת שגם כח היצר הרע והסטרא אחרא הוא רק מה שניתן לו כח בגזירת המלך... וכשיודע האדם זאת מתחזק נגדו בנקל יותר. ואף שרואים בעלי עבודה כמה מיני נפילות, כענין "שבע יפול צדיק וקם", ידע נאמנה כי הכל לטובה. כמו שכתוב "ויחזק ה' את לב פרעה" (שמות ט, יב)... וכמו כן כל הנפילות שיש לאדם, הכל צורך עליה, ע"ש.

❁ יצר הרע – מפחיד אבל חלש! ❁

כתב האדמו"ר מפאסעצנא (הכשרת האברכים, ריש פרק ט): הן יצר הרע קשה יש לנו, אבל כמה שקשה הוא וכחו של היצר הרע רב הוא, לא כמידת גבורתו הַרְבֵּה אשר יִרְאֶה בו האיש, באמת נמצא בו. וראה נא גם ראה את דברי המדרש (בראשית רבה כב, ו): אמר רבי אבא, היצר הזה דומה ללסטים שפוף [חלוש] שהיה יושב בפרשת דרכים. כל מאן דעבר הוה אמר הב מה דעלך (כל מי שעבר אמר לו תן לי מה שעלך). עבר פקח אחד וראה שאין בו תוחלת לגזול לו כלום, התחיל מכתתו. כך כמה דורות איבר יצר הרע – דור אנוש, דור הפלגה, דור המבול. כיון שעמד אברהם אבינו, וראה שאין בו תוחלת התחיל מכתת, ע"ש. דומה הוא היצר הרע ללסטים שבאמת חלש הוא, וגזול את כולם רק מפני שהם מפחדים ממנו ודומים שגבור הוא, אבל הפקח רואה שלא גבור הוא, ומכתתו ומשברתו.

ממשיך האדמו"ר מפאסעצנא: ואגב אומרים אנו בזה שהמלמדים ומחנכים המדברים דברי מוסר עם תלמידיהם, אם מציירים הם בדבריהם את היצר הרע לגבור כל כך איום, וכחו כל כך רב וגורא, לא טוב הם עושים בזה. כי כך טבע האיש, כשמציירים לפניו איזה איש לגבור גורא ורב כח, ידיו מתרשלות וכל גופו מתרופף לבלי התאמץ נגדו. ואז באמת האיש אשר נגדו מתגבר נגדו – לא מפני גבורתו של

זה, רק מפני חולשת עצמו. וכשהם מציירים את היצר הרע בכל כך גבורה רבה ואיומה, אז מתרגל גופם של התלמידים להתרשל ולהמם בפניו, עד שבאמת נעשה גבור עוד יותר מכפי מדת גבורתו אשר לו באמת. ולבכם לא ידאב אם חם ושלום יכשלו בפניו, כי יצמדקו לאמר מה לי לעשות אם היצר הרע כל כך גבור ורב ממני. ואף כשיגדלו לא יתאמצו להתגבר נגד כל גרוי של תאוות. נסה נא בחור ואברך לרקע ברגלך אחת על הארץ בשעה שיצרך מגרה אותך לאיזה נמוכיות ולגזור אומר בן אני אומר, רק בתורה אעשה ולא כיצרי. ואז תזכר כי הרבה מגבורת היצר הרע רק דמויה ורמיה, ורק מהתרשלות ורפיית עצמך היא ולא באמת, כדברי המדרש הנ"ל, עכ"ל.

❧ שנאה טובה ❧

עוד כתב האדמו"ר מפיאסעצנא (צו וזרות, אות מז): אי אפשר לך לרחק את יצרך בלתי אם גם תשנאהו. לא רצון שלא לאהבה לו בלבד תעורר בקרבך, רק גם שנאה אליו על שרוצה לאבדך מב' עולמות, וכעם גדול עליו על שמטשמש את דעתך ולבך, רק אז יקל לך לכובשו. "לעולם ירגיש אדם יצר טובה על יצר הרע" – רוגז וכעס ממש!

אין הדבר תלוי אלא בי

✧ יסוד גדול בכוחות הנפש ✧

כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נופלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

כתב השפתי חיים (מועדים א, עמוד ט): שמעתי בשם גדול אחד, שלמד ממעשה של רבי אלעזר בן דורדיא הערה נפלאה, והוא יסוד גדול בכוחות הנפש של האדם: טבעו של האדם, כשאנו שבע רצון ממצבו

הרוחני, נוהג הוא להשקיט את מצפונו ולתלות את הדבר בסיבות שונות. "אילו היה לי חבר טוב, חברותא טובה, שכן טוב וכו' הייתי לומד טוב יותר". ובאמת אין אלו אלא "תירוצים". מצב זה מסוכן הוא עד מאוד - כיון שבכך נאבדת כל הדחיפה לשינוי עצמי, שהרי לדעתו מצבו הרוחני תלוי בסיבות שאינן בשליטתו. אין בכך אלא אשליה עצמית שישועתו תצמח ממקום אחר, והרי זה מדרכי היצר להרגיע את האדם בסברו שאין הדבר תלוי בו, והוא עצמו אינו יכול לפעול מאומה בנידון.

אכן, הישועה האמיתית של האדם היא כאשר מגיע להכרה "שאין הדבר תלוי אלא בי". אז ייווכח שכל התירוצים תירוצי שווא הם, ולפני הקב"ה לא יוכל לטעון כל זה.

אין לומר "אילו היה לי". מחשבות כאלו רק משתקות את האדם ומפריעות לעלייתו. מהשמים מבקשים מכל אחד שיעבוד את ה' עם ה"כלים" שיש לו, אך שינצל את כל ה"כלים" שיש לו. מסופר על רבי נפתלי מאמסטרדם זצ"ל שאמר לרבו רבי ישראל סלאנט זצ"ל: "אילו היה לי הראש של השאגת אריה, הלב של בעל היסוד וישורש העבודה, והמידות הטובות של רבנו, אז יכולתי לעבוד את ה' יתברך". ענהו רבי ישראל: "נפתלי! אתה עם הראש שלך, עם הלב שלך, ועם המידות שלך, תהיה רבי נפתלי, היינו תוכל להיות עובד ה' באמת". במקום בו הוא יושב ולומד, עם הכשרונות שלו, ועם כל הקשיים שלו נדרש לעשות את מרב המאמצים שבאפשרותך (והן גדולים ורבים). כשמגיע אדם לידי הכרה כי "אין הדבר תלוי אלא בי", נפתח לפני הפתח לעלייתו.

בשעשה רבי אלעזר בן דורדיא בתחילה את כל החשבונות וחיפש את הישועה בדרכים שונות לא שב, אבל כשהגיע להכרה ש"אין הדבר תלוי אלא בי" - בא לידי תשובה גמורה. קיבל סייעתא דשמיא וידע לנצל את לעלות בשעה אחת מן הדיוטא התחתונה, ולהיות בעל תשובה גמור, ע"כ דברי השפתי חיים.

❁ את מי ומה אנו מאשימים? ❁

רבי אלעזר בן דורדיא פנה להרים ולגבעות, לשמים ולארץ, לחמה וללבנה, לכוכבים ולמזלות – כדי שיבקשו עליו רחמים. לכאורה התנהגותו לא מובנת, וכי מה יעזרו לו אותם דוממים?

ראיתי שביארו כך: כששמע רבי אלעזר בן דורדיא שגויה שפלה מכירה בכך שהוא הרחיק לכת בחטאיו, עד שלא ראתה לו שום דרך חזרה, זה זעזע אותו. ואז הוא ניסה להצטרק. פנה אל החרים – ההורים. האבות משולים לחרים והאמהות לגבעות.¹ זאת אומרת: אולי החינוך שקיבלתי מהוריי, הוא הסיבה לשפל מצבי ולרוב פשעי, ואין אני אשם. ולכן בקשו עלי רחמים, כלומר תתנו התנצלות עלי שלא אענש, כי אתם הסיבה לחטאיי. על זה ענו לו הוריו: אם אמנם שגינו ופשענו בחינוך שלך, זו בעייה שלנו ועלינו ליתן על זה את הדין, אך אין זה פוטרי אותך מאחריות.²

שוב חזר ואמר "שמים" – אלו גדולי הדור שראשם בשמים – אילו היו יורדים אל העם יותר, אולי היו משפיעים עלי. "וארץ" – אלו אנשי שוליים שהיה במחיצתם – אולי הם אשמים. ושוב אותה מענה, אפילו אם הם אשמים, אין זה מוריד ממך את האחריות.

חזר ואמר "שמש וירח" בקשו עלי רחמים. השמש מקרינה – והיא משל לכוהן ההשפעה השלילית שבדור. והלבנה קולטת ומאירה מאור השמש – משל אל עצמו, כרגיש לקלוט השפעות שליליות אלו. גם כאן נענה, שאין זה מסלק ממנו את האחריות.

א. עיין נחלת יעקב לבעל התיבות, פרשת ויקרא ד, ב.

ב. הנחלת יעקב (שם) ביאר: התורים מולידים את הטבעים והמידות בלדיהם, ורבי אלעזר בן דורדיא חשב להצטרק שאולי הסיבה לחטאיו היא הוריו שהולידו בו מדות רעות. אבל אז הכיר שזו טעות, כי מוכרח שיש לאדם בחירה חופשית, ואם כן אין האבות סיבה לבטל את הבחירה, ואי אפשר להאשים אותם, אלא את עצמו.

עמוד וחשב, "כוכבים ומזלות" בקשו עלי רחמים. כלומר, אולי המזל שבו נולדתי, הוא זה שגרם לי לחטוא. וגם כאן נענה שאין זה פוטרו מהאחריות, ובמיוחד ש"אין מזל לישראל".

אז הבין אלעזר בן דורדיא שהכל תלוי בו, ואינו יכול להטיל אחריות על שום דבר חוץ מעצמו. בזה הוא הפך להיות "רבי" אלעזר בן דורדיא – "רבי" לכל בעלי התשובה. יסוד התשובה הוא ההודאה על החטא. ועיקר גדול במצוות התשובה הוא הווידוי, שתוכנו להגיע להכרה המלאה שאין דבר אחר בעולם שאשם בחטאיי ובמצבי – חוץ ממני. לקיחת האחריות המלאה על מעשיי ומצבי – ולא להטילה על שום אדם אחר או סיבה אחרת – הוא מה שמלמדנו ה"רבי" של כל בעלי התשובה, רבי אלעזר בן דורדיא.¹

❖ סביבה מפתה מעוררת לתשובה? ❖

יש לעמוד על עוד נקודה נפלאה בסיפורו של רבי אלעזר בן דורדיא: ² זונה זו אינה מפתה אותו, אינה מצויה בקרבתו ואינה מגיעה אותו. בכל זאת המוטיבציה שלו לחטא אדירה, והוא מוכן להסתכן ולשלם הון תועפות עבור כך. והנה, במציאות של שפל המדרגה, בעיצומו של מצב שבו הוא שקוע בחטא, דווקא היא, הרחוקה, הפסיבית, ה"זונה" – שמסמלת את המסוכן שבפתויים, את החטא בעצמו – גורמת לו להתעורר ולחזור בתשובה.

ג. ובספר נתיבות התורה (לרב אהרן סימן טוב), כתב שגופא בעבור שאלעזר בן דורדיא הכיר בחטאו בלי להאשים אחר אלא את עצמו, נפתחו לו שערי תשובה ומזומן היה לחיי העולם הבא. וכתב הנחלת יעקב (שם), אין לו שום התנצלות בסיבה חיצונית אשר תכריחנה לבחור ברע. כי אלקים ברא את האדם ישר, לבל ישלטו בו ידי זרים להניא את לבבו מדרכי ה', והוא בשאט נפשו עושה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, על פי סיבות חיצוניות. ועיין בספר אור יהל פרשת ויחי, עמוד קג ד"ה ואמר.

ד. כפי שראיתי מבארים.

מבאן נובעת המסקנה, שהאדם אינו מותנה לחטוא בגלל סביבתו, אלא הדבר תלוי רק בו. שהרי בהעדר פיתוי אמיתי בטווח השנה קרוב, חטא רבי אלעזר בן דורדיא כשהוא מונע מבפנים, ומתוך בחירה. ודווקא בסביבה המפתה, הוא מתעורר לשוב בתשובה.

הכל תלוי רק באדם, בבחירתו והכרתו בכוחו, ואין להטיל אחריות על גורם חיצוני, אפילו לא על "זונה", המהווה את הפיתוי הקשה ביותר. קל וחומר לא על אשה סתם. וכן אין להאשים את מצב דורנו, שכיום נמצאים פיתוים ונסיונות אשר לא היו מימי עולם. עם כל זה, האחריות המלאה היא רק על עצמנו, להתרחק מהנסיונות ומחפיתוים, ולהתגבר ולגדור את עצמנו כראוי. ובהתאם לגודל הנסיונות והפיתוים שנמצאים היום, אבינו שבשמים מטעין אותנו בסיעתא דשמיא ובכוחות אדירים להתגבר על הכל. מצבי הדור ונסיונותיו אינם מתירים שום חטא כלל ועיקר!

עלינו להתבונן על כל מי ומה שאנו מאשימים במצבנו ובחטאינו. עלינו לעבור אחד אחד ולדמיין לעצמנו איך שלפי האמת, כל אחד משיב לנו שעדיין אנחנו אחריים על מצבנו. יש לדעת היטב, שבעומק, הרצון להאשים גורמים חיצוניים במצבנו, הוא הרצון לברוח מעצמנו. קשה לנו להתמודד עם עצמנו ועם הבחירות הרעות שבחרנו בחיינו, ולכן אנו מאשימים גורמים חיצוניים. הצועד בדרך זו, מוכטח לו שימשיך לשקוע עד עומק התהום, ועלייתו אינה נראית באופק.

מפלתו של אדם היא כאשר הוא בורח ומתעלם מעצמו, וישועתו של אדם היא החזרה אל עצמו – מודעות עצמית. כל עוד שאנו לא לוקחים אחריות על מעשינו, איננו מודעים לבחירה החופשית שלנו. ורק כאשר נכיר ש"אין הדבר תלוי אלא בי", חיינו ובחירתנו יהיו נתונים בידנו.

עלינו להגיע למסכנה, שללא נטילת אחריות, אין לנו סיכוי. ורק חיזוק הדמוי העצמי שלנו, נטילת השליטה בחיינו – "אין הדבר תלוי אלא בי" – תגרום לנו להתחבר לפנימיותנו האמתית, לנשמתו הקדושה.

את התיקון שלנו, עלינו לבקש מבפנים. עלינו לבודד את עצמנו לחלוטין מהחוץ, כביכול להניח ראשנו בין ברכינו, כמו שעשה רבי אלעזר בן דורדיא, ולהתרכז כולנו בתוך עצמנו פנימה – פנים אל פנים עם חיינו כהווייתם. וכמו שאצל רבי אלעזר בן דורדיא, דווקא הפרוצה – סמל החטא והפיתוי – גרמה לו לחפש את עצמו ולחזור בתשובה, כן אצלנו, דווקא הנסיונות הקשים ביותר יכולים לגרום לנו לחפש את עצמנו ולחזור בתשובה.

❁ "אם אין אני לי – מי לי!" ❁

רוצים אנחנו להתחזק ולחזור בתשובה. פונים אנו לשמוע שיחות מוסר, לקרוא דברי חזוק וכדומה. הכל טוב ויפה, אולם מחובתנו לזכור כי התיקון האמיתי ייעשה אך ורק על ידי חיפוש ופשפש בתוך תוכנו פנימה – תיקון עצמי.

רבי אלעזר בן דורדיא לימד אותנו יסוד גדול בתשובה: המקור הוא ה"אני", ואני בלבד! ככתוב "יעזוב רשע דרכו" – כל אדם יעזוב את דרכו המקולקלת באופן אישי וישוב אל ה'. במקום לברוח ולחפש עזרה אצל אחרים, יש לחדור אל תוככי ה"אני" – ולהשתנות, לפי שאין הדבר תלוי אלא בי!

הלל אמר "אם אין אני לי מי לי" (אבות א, יד) – נתאר לעצמנו תרנגולת לבנה, צחורה כשלג, שהשתכשה בעפר, וכל כנפיה התלכלכו לבלי היכר. אם נרצה לנקותה במים וסבון וכדומה, הלכלוך עלול להידבק בה יותר וללא הועיל. הדרך הטובה ביותר לניקיונה היא שהתרנגולת תתנער מעצמה, תנער את כנפיה כמה פעמים, ותחזור לצחותה ויופיה.

כך ידע האדם שאף אחד לא יוכל לנקותו מחטאו. אין שום שיטה בעולם שבה יוכל האדם להשיג ניקיון לנפשו, אם לא שהוא עצמו יחליט: "אם אין אני לי - מי לי!" ויתנער מחטאיו, ותהיה נשמתו צחה ונקיה מכל חטא ועון.

זכה כתב רבינו יונה (שערי תשובה ב, כו. לשון השערי תשובה מודגש, והסברו של השפתי חיים בסוגריים) בביאור המשנה "אם אין אני לי מי לי, וכשאני אני לעצמי מה אני, ואם לא עכשיו אמתי": "אם האדם לא יעזר נפשו, מה יועילוהו המוסרים (אל יחשוב האדם שהשינוי בנפשו יבוא מבחון, כי באמת דברי המוסר שמקבל מאחרים הם רק ההתעוררות הראשונה, ולאחר מכן צריך להעיר בעצמו את נפשו ולשנות דרכיו, שאם לא כן לא יועילוהו המוסרים), כי אף על פי שנכנסים בלבו ביום שמעו (אפילו שומע דברי מוסר נפלאים), ישבהם היצר ויעבירם מלבבו... (אמנם בשעת מעשה מתעורר לשעה קלה, אמנם התעוררות זו פגה לאחר זמן. אם כן מה עליו לעשות?) אכן צריך האדם בשמעו המוסר לעזר נפשו ולשום הדברים אל לבו, ולחשוב בהם תמיד, ועליהם יוסיף לקח (גם להסיק מסקנות מדברים אלו), ומלבו יוציא מילין (הלב עצמו צריך ליהפך למעיין של התעוררות) ויתבודד בחדרי רוחו (ההתבודדות אינה דווקא ביערות, אלא "בחדרי רוחו" – עם עצמו, היינו לסלק את כל הדברים המסיחים דעתו ולחשוב מה מצבי ומה יהיה עמי לפי האמת, הלא לא יועילו לי כל התירוצים), וישוב יהפוך יד תוכחתו על נפשו, ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדו... ("אין הדבר תלוי אלא בי!") עד אשר תקבל נפשו המוסר, ועד אשר תטהר", ע"כ.

❖ לחזור לעצמנו – "קרוב אליך הדבר מאוד" ❖

הסברנו שהרצון להאשים גורמים חיצוניים במצבנו, הוא הרצון לברוח מעצמנו. מפלתו של אדם היא כאשר הוא בורח ומתעלם מעצמו, וישועתו של אדם היא החזרה אל עצמו – מודעות עצמית. את התיקון שלנו, עלינו לבקש מבפנים. ורק חיזוק הדמוי העצמי שלנו, נטילת השליטה בחיינו – "אין הדבר תלוי אלא בי" – תגרום לנו להתחבר לפנימיותנו האמתית, לנשמתנו הקדושה.

נתבונן בסיפור של רבי אלעזר בן דורדיא. הוא ירד לשפל המדרגה, ומחפש להאשים את כולם בפניה לכל הבריאה כולה שיבקשו עליו רחמים. ולאחר שכולם עונים לו בשלילה, היאוש שלו ותחושת

הדלת הנעולה הולכת ומתעצמת, ואל מול חוסר האונים הזה הוא מבין שבעת הוא יכול לשוב רק אל עצמו – "אין הדבר תלוי אלא בי". אחרי שהוא נרד בין כל זונות העולם, וביקש מכל העולם לבקש עליו רחמים, הוא סוף סוף חוזר לעצמו.

אבל לכאורה יש להבין, אם רבי אלעזר בן דורדיא מגיע למסקנה שאין הדבר תלוי אלא בו, והרי הוא עצמו אבוד וללא תקווה, איך לא התיאש? איך לא הרים ידים? איך הוא זכה לעשות תשובה מאהבה?

ביאור הדברים כך: כתב הדרכי מוסר:^ה בנשמה אין גאווה כי היא חלק אלוקי ממעל. ועל הקב"ה אומרים במקום גדולתו שם ענוותנותו, וממילא זהו גם בנשמה. ענוה אצל הנשמה הוא דבר טבעי בלי שום חשבונות. כל מי שמקורב לנשמתו הוא עניו, ומי שהוא יותר מקורב לנשמתו הוא יותר עניו. ומי שמקורב לגופו ולחומריות הוא בעל גאווה, כי הגוף הוא בטבע בעל גאווה... וכן זה בכל המידות הרעות, שהן לא באות מנשמתו, כי בנשמה אין מידות רעות מאחר והיא חלק אלוקי ממעל, אלא כל המדות הרעות מהגוף העכור. וכמה שהארם חי עם החומר ועם הגשמיות, שולטים עליו המדות הרעות. וכמה שהארם חי עם הנשמה ורחוק מן הגשמיות, אז שולטים עליו מידות טובות, כי כל אלו הם דברים טבעיים, כי הנשמה שנתת בי טהורה היא מכל המדות הרעות, ע"ש.

מכאן אנו למדים משמעות חדשה לפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד" (דברים ל, ד). בכל אחד מאיתנו טמון כל מה שאנו צריכים לחזור בתשובה ולעבוד את ה', ואיננו צריכים לרכוש שום מעלה יתירה מחוצה לנו! כל אחד מאיתנו הוא נשמה קדושה חלק אלוה ממעל, וכשם שכל הטוב והכח שבעולם טמון באלוה ממעל, כן כל הטוב והכח שבעולם טמון בנשמתנו – בנו! לו נגלה ונכיר את הנשמה הטהורה שבקרבו – את עצמנו – נרגיש זאת היטב.

ה. פרשת בהעלותך. ועיין עוד בדרך ה', א, פ"ג במין האנושי.

לכן, למרות שרבי אלעזר בן דורדיא נפל לעומק התהום הרוחני, הוא לא איבד תקווה ממצבו שהיה לכאורה אבוד. וזה מפני שהוא חזר אל נשמתו. כמו עובר, הכנים את ראשו בין ברכיו, ופגש את עצמו לראשונה ונולד מחדש. אז הוא גילה שכל הטוב והכח שנמצאים באלקיו, נמצאים בתוכו! זה שאמר "אין הדבר תלוי אלא בי", כי לראשונה הוא נגע ב"בי" – בעצמו – וגילה שבתוכו טמון הכל, ולכן אין להתיאש ולהרגיש אבוד. "אין הדבר תלוי אלא בי" הוא ביטוי להכרה עמוקה שבכוחות האדם וביכולתו להשתנות ולקום מכל מצב שיהיה. כל התיקון שאליו יהודי שואף, כל עליה שאליו הוא מצפה, הכל בידיו. אף אחד לא יכול ליטול ממנו את השליטה על מצבו. עתידו נתון בידו תמיד, כי בו כל הטוב, ולו כוחות אין סוף. זו התורה שרבי אלעזר בן דורדיא מלמד כל יהודי, שאפילו בשאול תחתית, באמצע מעשה האיסור עצמו – בנו, ורק בנו, הכח לקום, להשתנות, ולשוב לאלקינו. ביכולת כל יהודי לעלות משאול תחתית עד לרום המעלות – עד שיכריזו עליו בשמים שהוא בן העולם הבא.

"אין הדבר תלוי אלא בי" – "קרוב אליך הדבר מאוד". לו רק נגלה את ה"בי" – את עצמנו – נראה כמה התשובה קרובה אלינו. אך אם את עצמנו לא מצאנו, והתשובה קרובה אלינו, לעולם לא נזכה לשוב בתשובה. ככל שאנו מתקרבים לעצמנו, אנו מתקרבים לתשובה. וככל שאנו מתרחקים מעצמנו, אנו מתרחקים מהתשובה. השיבה אל עצמנו, היא היא השיבה אל בוראינו, והניתוק מעצמנו, הוא הוא הניתוק מבוראינו.

❁ גילוי האהבה אל עצמנו ❁

עתה נבין איך רבי אלעזר בן דורדיא זכה להגיע לתשובה מאהבה, שלכאורה אינו מובן איך מתוך מצבו המר והמדכא הגיע לאהבה? מאין באו ללבו רגשי אהבה, כאשר מולו עומדים חיים של זיהום רוחני ושפל תהומי כל יתואר?

הסברנו שהניתוק מעצמנו, הוא הניתוק מבוראינו, והשיבה אל עצמנו, היא השיבה אל בוראינו.

עומק שיבת האדם אל עצמו הוא להכיר שמתחת לכל המינופת והזיהום הרוחני שבו, הוא יהלום בהיר המאיר מאורו יתברך. בשיבתו אל עצמו, האדם מגלה את הטוב שבו, את הטהרה שבו, את אותו מקום קדוש שכל החטאים והטומאה לא יכולים לגעת – הוא מגלה את נשמתו, את עצמו! וגופא הגילוי והכרות עם עצמו, היא שמולידה וממלאה את לב האדם באהבה; אהבה אל עצמו (נשמתו), שהיא גופא האהבה אל אלקיו (בהיותה חלק אלוה ממעל). לזה זכה רבי אלעזר בן דורדיא בשיבתו אל עצמו, שגופא היתה תשובתו מאהבה אל בוראו.

כלל גדול העולה בידנו: כל יהודי – אפילו השפל שבעולם – ששב אל נשמתו, מתמלא באהבה כלפי עצמו, שהיא גופא האהבה כלפי בוראו. כשאדם מגלה כמה שהוא נפלא, טוב, יקר, קדוש וטהור, הדבר בלתי אפשרי שלא יאהב את עצמו, וממילא את בוראו – המקור לאותו טוב, יקרות, קדושה וטהרה. לכן, אדם ה"שב בתשובה" שלא מתוך אהבה, סימן שלא באמת שב אל עצמו, וממילא אל בוראו. יהודי שאינו מלא באהבה אל עצמו, הוכחה שאינו מכיר את עצמו. ובהתאם לזרות עצמית, בוראו זר לו.

חיזוק לדורנו

ה"חפץ חיים" והאופה

אברך בא לפני החפץ חיים בשברון לב. אמר: ראיתי בספרים הקדושים, שהביאו מהזהר הקדוש (תקוני הזהר, כה:) שתורה ומצוות בלא דחילו ורחימו, יראה ואהבה, לא פרכת לעילא, אינן עולות למרום. ואני, אומר אותו אברך, יודע אני כי שכה רחוק אני מקיום מצוות לשמן, בדחילו ורחימו, ואנה אני בא, ולאן הולכות מצוותי...

ענהו החפץ חיים: שמעתי ואספרה -

לפני המלחמה - מלחמת העולם הראשונה - פגשתי בבעל מאפיה. שאלתיו למצבו, והיו בפיו תלונות כרמון: טורח הוא כל הלילה בפרך, לש ומקטף ועורך ואופה ורודה, ולבסוף באות עקרות הבית ובוהנות כל ככר בשבע עיניים: זו לא תפחה דיה וזו תפחה יתר על המידה, זו אינה אפויה דיה וזו נחרכה, זו אינה יפה וזו חסרה. בסוף היום נותרות עשרות ככרות מיותרות שאין להן דורש, ורווחיו יורדים לטמיון.

הצטערתי בצערו וברכתיו ברכת כהן.

המלחמה פרצה, והמחסור נתן אותותיו. הכל הלכו קודרים ועצבים, והנה האופה לקראתי, זורח באושר.

מה הענינים? חסדי שמים: האנשים באים וחוטפים בטרם יחסר, אפוי כך או כך, נראה כך או כך, לוקחים מכל הבא ליד, ומרוקנים את

המדפים!

מבין אתה, סיים החפץ חיים, דברי הזהר הקדוש נאמרו בדורם של רבותינו התנאים, שרפי קודש, דור דעה. אז בחנו כל תורה ומצוה, חלק קבלו וחלק דחו –

בדורנו שורר מחסור כה רב! בתקופתנו, מקבלים כל לימוד תורה וקיום מצוה בלא לדקדק יתר על מידה...*

❁ כל הדורות הקודמים עומדים על מעשי דורנו ❁

כתב בבאר הפרשה (גליון לפרשת פנחס תשע"ו): ידוע שאנו קרויים "דור עקבתא דמשיחא", וכמו שעקבים הם הנמוכים ביותר בגופו של האדם, מכל מקום עליהם כל הגוף עומד ונשען, כך כל הדורות הקודמים שהיו "ראש" ו"לב" של בני ישראל, עומדים ונשענים על מעשינו. ולא עוד אלא דווקא מפני שאנו ב"מקום נמוך" וחשוך, הרי כל פעולה שאדם עושה לגרש את החושך ולהתגבר על יצרו, עושה רעש גדול בשמי מרומים.

אף שדורות הקודמים היו כ"אבוקה של אש", ואנו איננו אלא כנר קטן, מכל מקום הם היו כאבוקה נוכח פני חמה שאין רואים באורה כלל, "שרגא בטיהרא מאי אהניא לן". אך אנו נחשבים כנר קטן בעולם שכולו חושך ואפלה, וכל מעשה קטן, כל שמירת עיניים, כל התגברות על היצר, יש בו כח גדול ורם להאיר על הארץ ולדרים עליה.

אכן זוהי עבודתנו – להאיר חשכת הלילה, החשכות שמביא עלינו היצר הרע בדור אפל זה. אמנם אם כבר הצליח היצר להפילנו בדבר עבירה, חלילה לנו מלהרים את ידינו ביאוש, אלא נמשיך ונתחזק. ובפרט נרבה שכר על שמירת העינים, כמו שכתב הרוקח (סוף הפטרת יתרו)

שישעיה הנביא אמר לאחז, שהיה רשע, שאם יקפיד לשמור את עיניו מראות ברע, מובטח הוא שינצח במלחמות.²

❖ העומדים בבית ה' בלילות ❖

כתוב (תהלים קלד, א) "כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות". פירש רבי אברהם מסלונים (תורת אבות עמ' קפא אות סו) עיקר הנחת רוח לפניו יתברך הוא ממה שיהודי עושה ומתחזק בעבודת ה' אפילו בעת שהדבר קשה עליו. בעת שאין לו מוחין ובכל זאת אינו משנה וגורע מעבודתו ותפלתו ותורתו כמקדם, ומקבל גם ירידתו באהבה ואומר בלבו שאינו כדאי לעבוד את ה' אפילו באופן זה ורק מרוב רחמי ה' המרובים הגיע זוכה לזה, וכשיעזור לי ה' וירם אותי ממצבי הנוכחי אעבדנו יותר ויותר כאשר עם לבבי. עבודה כזו יקרה בעיני ה' מאד מאד, ועל זה נאמר "עבדי ה' העומדים על בית ה' בלילות", ע"כ.

❖ אילו היית צריך כוחות יותר חזקים היו נותנים לך! ❖

אמר רבי אברהם מסלונים (תורת אבות, עמ' קפט אות קנב): מלך שלח אחד משריו לחזית המלחמה, ושלח עמו אנשי חיל כפי הצורך. אלא שלפי דעתו של השר, לא היה מספר אנשי חיל זה מספיק בכדי שיוכל לנצח את האויב, ונפלה רוחו בקרב, וכידוע תחלת נפילה ניסה (פוטח מד:). וכמו כן בעיני עבודת ה', שגם בעת קטנות הדעת על האדם להאמין כי בכשרונות אלו שחנן אותו הקב"ה, בהם יש בכוחו לנצח במלחמת יצרו. ואלמלי היה זקוק לכלים וכוחות גדולים יותר וחזקים יותר, היו נותנים לו זאת מן השמים, ע"ש.

ב. הרה"ק המגיד מזלאטשוב אמר שבכל גופו של אדם אין שום אבר שיזקק אם נכנס לשם מעט עפר, חוץ מבעיניים, שאם נכנס לשם עפר אזי הדבר מביאו לכלל סכנה, כי עיניו של אדם המה איבר נעלה ובה משכן השכינה כבר נסתלקה משם.

יזכנו ה' לגלות את כחנו האדירים ולנצלם לעבודתו יתברך, ולקום
בתשובה שלימה ולהאיר דור אפל זה בתורה, מצוות ומעשים
טובים!

חשיבות מעשינו

❁ היסוד לכל עבודת ה' ❁

כתוב בתורה "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם" (דברים ז, יב). איתא מהחידושי הרי"ם (שפת אמת פרשת עקב, תרג"ו), ש"והיה עקב תשמעון" הוא רמז לרבי עקיבא, ע"ש. וקשה, מה הקשר בין פסוק זה לרבי עקיבא?

פירש רש"י, והיה עקב תשמעון – אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון, ע"כ. מה הכוונה למצוות שאדם "דש בעקביו"?

נראה לי בס"ד לפרש כך: מובא בספרים * שה"עקב" הוא המקום הנמוך ביותר בגוף האדם, והוא רומז למידת הענוה, שצריך האדם להיות עניו ושפל רוח. וכתב העבודת ישראל (פרשת עקב), שפסוק "והיה עקב תשמעון" מרמז ליסוד כל עבודת ה' יתברך, שהוא להיות במדריגת "עקב", דהיינו נכנע ושפל. והנועם אלימלך (פרשת עקב) כתב שפסוק זה מורה שכל מצוה שעושים, צריכה להעשות עם ענוה, ע"ש.

מידת הענוה היא השורש לכל המידות הטובות, ואמרו חז"ל (עבודה זרה כ:): "ענוה גדולה מכולם". אך יש לדעת, שהענוה היא גם מהמסוכנות שבמידות, כשלא משתמשים בה כראוי. ענוה אמיתית – בכוחה לרומם את האדם לרום המעלות. ענוה פסולה – בכוחה להוריד את האדם לבאר שחת. אמר הבעל שם טוב הקדוש (תולדות יעקב יוסף,

א. עיין בעל הטורים ריש פרשתנו, ועוד הרבה ספרים.

פרשת עקב): רוב ענוונותנו של האדם גורם שיתרחק מעבודת ה' יתברך, שמצד שפלותו אינו מאמין שהוא גורם שפע לכל העולמות על ידי תפילתו ותורתו, ושגם המלאכים ניזונים על ידי תורתו ותפילתו. שאילו היה מאמין בזה, כמה היה עובד את ה' בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומילה לאמרה כראוי. וכן יש לתת לב אל מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים סח, יד) "אם תשכבון בין שפתים", שהקב"ה שומר ושוקד על שפתי האדם לנושקם כשמוציא מפיו תיבות של תפילה ותורה ברחילו ורחימו. ואם אדם ישים לב לדברים אלה, בודאי יאחזנו רתת וזיע שהמלך הגדול והנורא שומר ושוקד על שפתיו הנבזים וחדל אישים, ע"ש. וכתב החובות הלבבות (שער חשבון הנפש, פרק ה): "ואל תמנע בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו [יתברך], אפילו במילה או בראיה, כי המנע ממך רב אצלו", ע"כ. נמצא, הדרך הנכונה לגשת לעבודת ה' היא לאחוז בשני הקצוות יחד – להיות עניו ושפל, ובכל זאת לדעת את גודל החשיבות של כל מילה ותנועה קלה שעושה למען שמו יתברך.

ידיעת חשיבותו ומעלתו של עצמו, אינה מפחיתה ממידת הענוה העצמית. העניו האמיתי מכיר את מעלותיו וחשיבותו, ומייחס אותם להקב"ה, ולא לכוחו ועוצם ידו. לעומת זאת, "ענוה פסולה" היא כשאדם חושב שאין לו חשיבות ומעלות. "ענוה פסולה" עלולה להוביל את האדם לעבור על כל התורה כולה.

רבינו יונה פותח את ספרו "שערי עבודה", בזה הלשון: "הפתח הראשון הוא שידע האיש העובד ערך עצמו, ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו, וגדולתם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא יתברך", ע"ש.

עתה נראה לי לפרש בס"ד, שזו הכוונה למצוות שאדם "דש בעקביו". "עקב" רמז לענוה, והכוונה שהאדם דש ומבטל את המצוות מחמת ענוונותו הפסולה. שמרוב ענוונותו אינו מכיר את כבודו האמיתי, ומבטל את המצוות ואינו מחשיבן.

כתב הנועם אלימלך (פרשת עקב), מידת הענוה היא כנגד ה"עקב", כי היא המידה שמקיימת את כל העבודת ה' של האדם, כמו העקב,

שהוא הקיום שהגוף עומד עליו. וזה כפי שאמרנו, שהעניו האמיתי מכיר את כבודו ומעלותיו, ומתוך זה מחשיב את מעשיו ומייקר את עבודתו, וקם וניצב לעבוד את ה' בכל כוחו.

עתה נבין באופן נפלא את דברי החידושי הרי"ם, ש"והיה עקב תשמעון" מרמזו על רבי עקיבא. במקום שהתורה מורה לאדם לעבוד את ה' מתוך ענוה, מתייחסת התורה לסכנה הכרוכה בדבר. יודעת התורה שהאדם עלול ליפול לבאר שחת, ולדוש על מצוות התורה ב"עקביו" – בענוונותו הפסולה וחוסר הכרת כבודו וחשיבותו. ולכן התורה מרמזת לנו באותה מילה שמורה לנו להיות ענווים, על רבי עקיבא.

המשנה במסכת בבא קמא (ז.) דנה בחבלות שאין בעיקרן אלא בושת, וחכמים פסקו בהן דמים קצובים בתורת קנס. אומרת המשנה: התוקע לחבירו (שהכהו באוזנו), נותן לו סלע (דמי בושתו)... סטרו (על לחיו), נותן לו מאתים זוז... צרם (פגם) באזנו, תלש בשערו, רקק והגיע בו רוקן, העביר טליתו ממנו (דהיינו בגדו העליון), פרע ראש האשה בשוק, נותן לו ארבע מאות זוז. זה הכלל: הכל לפי כבודו. פירוש – כל הדמים הקצובים הללו שזכרו במשנה, אינם אלא לאדם המכובד ביותר. אבל לאדם שאינו מכובד כל כך, אינו משלם כשיעורים הללו, אלא לפי ראות עיני בית דין. אבל רבי עקיבא חולק על זה, וסובר שכל בני ישראל שווים בקנסות הללו, והמבייש כל יהודי, אפילו שאינו מכובד, משלם כמו שמבייש את המכובד ביותר. וזה לשון המשנה: אמר רבי עקיבא, אפילו עניים שבישראל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב, ע"ש.

הרי רבי עקיבא מגלה לנו את כבודו וחשיבותו האמיתית, שאפילו הפשוט שבפשוטים שבישראל, הרי הוא כהחשוב שבחשובים, שהרי בן של אברהם יצחק ויעקב הוא. ולכן במילה שהתורה מורה לנו לקיים את המצוות מתוך ענוה – "עקב" – רומזת לנו גם על רבי עקיבא, ללמדנו שיחד עם הענוה, נחיה עם הכרת כבודנו, מעלתנו, וחשיבותנו האמיתית. ובזה לעולם לא ניפול לענוה פסולה ולדוש על המצוות

ב"עקבינו". אלא אדרבה, נשיג ענוה טהורה שתשמש לנו ל"עקב" – להקימנו ולרוממנו עד ה' אלקינו!

❁ איך לא באים לידי עבירה? ❁

איתא במשנה (אבות פ"ב, א): "הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה: דע מה למעלה ממך - עין רואה, ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין". אומרים לנו חז"ל: יהודי קדוש! תסתכל ותעיין "מה למעלה ממך", כלומר מה נעשה למעלה בשמים כתוצאה ממעשיך הטובים: "עין רואה" – מעשיך כל כך חשובים שה' בכבודו ובעצמו שם לב לראות ולחביט אפילו על הקטנים שבהם. "ואוזן שומעת" – כל דיבור של תורה ותפילה היוצא מפך כל כך חשוב, עד שמלך מלכי המלכים כביכול עוצר הכל לשמוע ולחאזין לכל מילה ומילה. "וכל מעשיך בספר נכתבים" – "כל" מעשיך, אפילו הקטנים שבהם, כתובים לפרטי פרטים בספרו האישי של הבורא, מרוב חשיבותם וחביבותם. וכשיהודי יסתכל ויתבונן עד כמה מעשיו חשובים ואהובים לאביו שבשמים, בודאי "אי אתה בא לידי עבירה"!

❁ כוחה של אנחה – כוחה של מחשבה ❁

כתב רבי יצחק בלאזער (כוכבי אור, עמוד קסז), כשאדם עובר עבירה, אבל מתאנח עליה, נכתב ונחתם בשמים "פלוגי עבר עבירה עם אנחה". ואם לא נאנח, נכתב עליו "פלוגי עבר עבירה בלא אנחה". ואל תאמר אין בזה הבדל רב, כי בין עבירה עם אנחה לבין עבירה בלא אנחה, הריחוק כמרחק השמים מהארץ ועוד יותר! ע"ש. האם יש לנו שמץ של השגה בחשיבות מחשבה טובה קטנה?!

וכתב הר"ן (דרשות הר"ן, סוף דרוש העשירי), וזה לשונו: מי שמשלים חק תשובתו הרי זה משובח. ומי שאינו משלים בה, אלא שהתחיל בה ולא גמרה, הרי הקל מחטאתו – שאפילו מי שמשלים אל לבו דעת לשוב בתשובה, מיקל עונשו, עכ"ל. וביאר דבריו בספר שיחות חכמה

ומוסר (לרבי דוד קראנגלאם. ח"א מאמר כחה של תשובה): דאם חשב בלבו לעשות תשובה, דהיינו שנתעורר לעשות תשובה, אף על פי שלא שב עדיין - לא חרטה על העבר ולא קבלה על להבא - אף על פי כן הקב"ה מיכל עליו מעונשו ומרחם עליו, ע"כ.

ובזה מובן מאוד מה שאמר רבי אברהם מסלונים זצ"ל: "ה' יתברך יעזור לנו שנאמין כי מחשבה קדושה אחת יקרה מכל הון דעלמא!" (תורת אבות, עמוד קצה אות רלד).

ואמר רבי מרדכי מלכוויץ (תורת אבות עמ' קצא אות קעה): כשהאדם אינו דבוק בעבודתו יתברך, צריך על כל פנים להשתוקק לזה, אולי יעזור לו ה' יתברך. ואפילו כשאינו מתעורר, בכל זאת התשוקה כשהיא לעצמה יקרה היא וחביבה וחשובה מאד, ע"כ.

❁ "אין פתחיהם מכוונים" ❁

בלעם הרשע אמר "מה טבו אהליך יעקב" (במדבר כד, ה). פירש רש"י שראה "שאין פתחיהם מכוונים". פירש רבי מאיר שפירא מלובלין (רבי מאיר אומר, עמוד 113), שהכוונה למה שאמר הקב"ה לישראל, "פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". ועל דבר זה נתקנא אותו רשע!

❁ מה פסיעה קטנה שלנו מעוררת אצל ה'? ❁

אמר רבי משה מלכוויץ (תורת אבות עמוד רמה, אות א) על הפסוק "שובו אלי ואשובה אליכם" (מלאכי ג, ז): משל לבן מלך שנשבע לבין לסטים ונתרחק הרבה מאוד מאביו המלך, שאם יחזור בפסיעותיו הקטנות, מתי יגיע אל המלך. וישלח המלך להודיעו: דע, כי גם המלך מצפה לתשובתך, אך כל זמן שאתה לא תתחיל לא יתקרב המלך אליך. אבל אם תתחיל לשוב אליו בפסיעותיך הקטנות, יעשה המלך כמו כן לעומתך ויתקרב אליך בכוחו הגדול ובפסיעותיו הגדולות, עד שבזמן

מועט תתקרבנו יחד. וזה "שובו אלי" בכוחכם הדל, "ואשובה אליכם" ברחמים גדולים, ע"כ.

במקום שנדוש על המצוות בעקבנו, נזכה להחשיב כל פסיעה שלנו – ולו הקטנה ביותר – כי פסיעה קטנה שלנו אליו יתברך, מעוררת פסיעה גדולה שלו אלינו. וגודל פסיעה של מלך מלכים המלכים, אין בשכל האנושי היכולת לתאר.

❁ כמה שווה התאפקות של רגע? ❁

כתב החפץ חיים (הקדמה לספר שמירת הלשון): ידוע הוא שמפתה היצר להאדם להתרחק ממדת שמירת הלשון ומללמוד פרטי הדין הזה, ואומר לו: מה תועלת יגיע לך אם תלמד ותעמיק בזה הענין, האם תוכל להגיע עד קצבתה ולשמור את פיך בכל ימי חיידך? הלא ימשך הקיום על יום או יומיים, ואפילו בזה הזמן המועט, האם תשמור בכל ענינים שצריך לשמור, הלא איש מדיני אתה ויש לך עסקים רבים עם מאות בני אדם. טוב לך שלא תתחיל בזה המידה כלל, כי היא מידה שאין לה קצבה בזמן ובענין, כי כוללת לכל חלקי העתים והזמנים אשר יתקיים האדם בימי חלדו, וגם כוללת לכל חלקי הענינים אשר בין אדם לחבירו.

לענין טענת היצר שלא ימשך הדבר יותר מיום או יומים, ישיב לו: לו יהי כדברייך, וכי בשביל זה צריך להתרפות מזה? הלוא ידוע הוא כי כאשר ילך יהיה מי שיהיה, אפילו עשיר גדול, וכל שכן עני, על שפת הים, ויראה שפלטה הים אבנים טובות ומרגליות, האם יתיר לנפשו מלהתרפות מללקטן מהסיבה שלא ימשך זמן לקיטתן רק על איזה שעות ולכל היותר יום אחד? זה לא שייך רק בדבר פחות ונבזה, לא כן באבנים טובות ומרגליות היקרים מאוד בשוויין, אשר כל רגע ורגע אשר ילקטם ויתפשם תחת ידו, שווה יותר ממאה ימים אשר ילקט דברים פחותים. כן הדבר ממש בעניננו. דהלוא ידוע מה שהביא הגר"א בשם במדרש, שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולה לשער. ראה שלא נזכר במדרש

חודש או שבוע או יום או שעה, רק רגע. וזהו בעצם כוונת הכתוב "אם תבקשנה ככסף... (משלי ב, ד), שצריך האדם להתנהג בבקשת התכלית הנצחי כמו שהוא מתנהג בבקשת הכסף וחפוש המטמוניות, ע"כ דברי החפץ חיים.

❁ "ר'אשית ג'וים ע'מלק" – "רגע" ❁

כתיב לגבי עמלק, "אשר קרך בדרך" (דברים כה, יח). פירש רש"י "קרך" לשון קור, צננך והפשיך מרתיחתך, ע"ש. ממה עמלק מקרר את האדם? כתיב "ראשית גוים עמלק" (במדבר כד, כ), והוא ראשי תיבות "רגע". עמלק מקרר את האדם מהחשיבות של "רגע". רגע של התאפקות. רגע של כבישת היצר. רגע של התגברות. רגע של תלמוד תורה. רגע של קדושה. כל רגע כזה הרי הוא רגע מנצח נצחים, ורגע מנצח נצחים גם הוא נצח נצחים! אין לנו השגה בחשיבות של רגע. הרי למדנו החפץ חיים שעל ידי רגע של התאפקות מלדבר לשון הרע, אפילו כשבסוף נכשלים ומדברים – זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולה לשער. נחשוב לעצמנו, היתכן שאדם שהתאפק רק רגע, ומיד נכשל ודיבר שעות של לשון הרע, שמגיע לו מאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולה לשער?! אנו היינו חושבים להפך, שמגיע לו להשרף באור של גיהנום שאין כל מלאך ובריה יכולה לשער. על מה ולמה מגיע לו כל כך הרבה שכר? אך התשובה היא – על רגע של התאפקות! מכאן נלמד החשיבות של רגע של קדושה והתגברות, וכמה אין לנו מושג בחשיבות מעשינו כלל וכלל. אילו היינו יודעים מה זה רגע של התאפקות, לעולם לא היינו נופלים בחטא. היינו מתאפקים בסבלנות ובשמחה, בהיותנו צוברים נצח נצחים שאין כל מלאך ובריה יכולה לשער.

"אשר קרך בדרך" – אולי הפירוש הוא שמעלק מקרר את האדם כשהוא בדרך לחטוא, ובמקום שהאדם התאפק רגע ויקנה את עולמו, עמלק אומר לו: "מה אתה רציני? אתה בדרך לחטוא ואתה חושב שאיכפת לך מהרגע של ההתאפקות שלך? חוצפן!". אבל צריך לדעת שהוא באמת החוצפן הגדול ביותר, הבא לקרר ולמעט מהערך

של רגע של קדושה – אשר אין כל מלאך ובריה יכולה לשער! "אשר קרך בדרך, צננך והפשירך מרתיחתך" – יהודי צריך לרתוח בשביל כל רגע של קדושה!

❁ הכל או כל שהוא ❁

כתוב בתורה "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד, א). מה הכוונה שאברהם התברך "בכל"? מפרש האדמו"ר ממודז'יץ (אמרי אש, פרשת חיי שרה): הגמרא (יומא עד.) לומדת מהפסוק "כל חֶלֶב שור וכשב ועז לא תאכלו" (ויקרא ז, כג) שאיסור אכילת חֶלֶב (וכן שאר מאכלות אסורות) הוא אפילו על כמות הקטנה ביותר, שזהו פירוש המילה "כל", דהיינו אפילו "כל שהוא". וזו כוונת הפסוק "וה' ברך את אברהם בכל" – שבירכו ב"כל שהוא", כלומר שיכיר ויעריך ויודה אפילו על "כל שהוא" של מצוה, עד כאן דבריו.

נמצא שלתיבת "כל" שני פירושים: א. כל שהוא, ב. הכל, שלימות. לפי זה נראה לי בס"ד לבאר שהברכה שקיבל אברהם היתה דו משמעותית: שאיפה ותשוקה לקיים את התורה והמצוות בתכלית השלימות, וגם שיכיר ויעריך ויודה אפילו על כל שהוא של מצוה, אפילו אם לא זכה לקיימה בשלימות.

אך לכאורה שני מושגים אלה סותרים זה את זה, ואיך יתכן שיתקיימו יחד? גם הרצון והתשוקה לקיים מצוות בתכלית השלימות עם כל הדקוקים, ולא להסתפק בפחות מזה; וגם לשמוח אפילו אם מקיימים רק כל שהוא של מצוה, רק חוט השערה של עבודת ה', ללא שלימות כלל.

כאן מונח המפתח לכל עבודת ה' יתברך, והדברים יובנו עם משל בשם רבי עקיבא איגר: יהודי עני ואביון מצא אוצר עצום של כסף, אך לא היו לו כלים וזמן לאסוף את כל האוצר שמצא. הצליח לקחת רק חלק קטן מאוד מהאוצר. בכל זאת, חלק מועט זה שזכה לקחת הספיק להעשיר אותו ואת זרעו אחריו. מצד אחד, אדם זה מרגיש כאב עצום

שמשאיר אוצר כזה נפלא ואינו יכול לקחתו. אבל מצד שני, הוא שמח עד לב השמים על חלק האוצר שכן הצליח לקחת באמתחתו.

בן הוא בעבודת ה' יתברך. עבודת ה' היא ממש כמציאת שלל רב, כדכתיב "שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהלים קיט, קסב). מצד אחד אדם צריך להשתדל לאסוף את כל האוצר, להשתוקק ולשאוף להיות עבד ה' שלם, ולקיים את כל המצוות בשלימות עם התלהבות, בלי לוותר כלל. ואם חס ושלום מחסר בעבודת ה', צריך שיכאב לו מאוד על כך, כמו שכואב לאדם שמשאיר חלק מהאוצר. אך מצד שני, צריך לשמוח על כל חלק מהאוצר שזכה לאסוף, אפילו על החלק הקטן ביותר – על כל חוט השערה שזכה לעבוד את ה', על "כל שהוא" של מצוה שזכה לקיים. כל מילה של תורה שלמד, כל דיבור של תפילה שהוציא מפיו, כל אמן שענה, כל ברכה שבירך, אפילו שזכה רק לחלק מועט ביותר, צריך לשמח אותנו בלי שיעור. אין לנו שמץ השגה מה אנו זוכים וקונים, וכמה נחת רוח עושים לאבינו שבשמים, אפילו על ידי חוט השערה של עבודת ה'. כמה ימים ונהרות של השפעות ברוחניות ובגשמיות אנו משפיעים בעולם – עלינו, דורותינו וכל ישראל – על ידי "כל שהוא" של מצוה. ה' יתברך רוצה שתמיד נזכור ונשגן את שתי העבודות הללו, מצד אחד לשאוף לשלמות ולזכור את האוצר העצום שמונח לפנינו; ומצד שני, אפילו אם לא השגנו את כל האוצר, להודות ולשמח על מה שכן זכינו לקבל ולקחת איתנו.

בספר "שיחות בעבודת ה'" (עמ' ריב) כתב שסיפר לו תלמיד חכם מופלא אחד, שבצעירותו כשנכנס פעם למרן החזון איש, והתרעם החזון איש על הבחורים שאינם מלאים שמחה וחדוה על מעט התורה שזוכים ללמוד. ואמר החזון איש בזה הלשון: "הם מתהלכים עצובים על שאין לימודם כראוי, חושבים הם שזה מצד היצר הטוב, אבל זהו היצר הרע. אם רק אומרים המילים "אמר אביי" צריכים מיד להיות בשמחה", עכ"ל.

דבר זה נוגע גם למלחמות בעבודת ה'. יהודי רצה לגמרי לא לבעוס, לא להקפיד, לשמור את עיניו, לשמור את לשונו וכדומה – ולא

הצליח. למרות שלבסוף נכשל, אבל איזה משהו כן התאפק, איזה חוט השערה כן זכה להלחם ולשמור. אף שלא הצליח לגמרי, מכל מקום כיון שלחם מלחמת ה', אין לנו השגה כלל וכלל, ולא שייך בעולם הזה לדעת אפילו שמץ ואפס קצהו למה הוא באמת זכה. אין באפשרותנו להתחיל להבין את החשיבות של חוט השערה של שמירת העיניים ושמירת הלשון, והתאפקות כל שהיא של כעוס או קפדנות וכדומה. ולכן אפילו שצריכים לשאוף ולהשתדל לנצח את היצר הרע לגמרי, וצריך שיכאב כשלא מנצחים אותו, בכל זאת צריכים להעריך ולהכיר ולשמוח על כל חוט השערה שזוכים להלחם למען ה' יתברך, כי בעיני ה' מלחמה זו חשובה וחביבה עד אין סוף. ה"יהודי הקדוש" (ספר קדושת היהודי, עמוד רטו) אמר שאפילו אם אדם נכשל ועבר עבירה, בשמים שוקלים כמה מלחמות היו לו עם יצרו קודם שנפל.

❁ כוחו של הנחש בעקב, וכוחו בראש ❁

לאחר חטא אדם הראשון, הקב"ה אמר לנחש: "הוא (האדם) ישופך ראש, ואתה תשופנו עֵקֶב" (בראשית ג, טו). עיקר כוחו של הנחש הוא ב"עֵקֶב". כלומר שהוא מזלזל ומקטין את הערך של כל פרט ופרט שאנו זוכים לעבוד את ה', והופך אותו לבחינת "עקב", שהוא החלק הנמוך ביותר בגוף האדם. לעומת זאת, הכח שלנו הוא בבחינת "הוא ישופך ראש", שהוא החלק המרומם והגבוה שבאדם. כלומר עלינו לרומם ולהגדיל את הערך של כל פרט מעבודת ה' שלנו. זו התרופה לארסו הקטלני של הנחש. עלינו לדעת, אם העבודת ה' שלנו – בכל דרגה שתהיה – אינה חשובה מאוד מאוד בעינינו, היצר הרע כבר ניצח את המלחמה!

יהי רצון שיתקיים בכל אחד מאיתנו "וה' בירך את אברהם בכל", שנשאוף ונשתוקק לעבוד את ה' בשלימות בלי לוותר כלל, וגם לשמוח להודות ולשבח לאבינו שבשמים על כל מה שזכינו לקיים ולהלחם למענו. אם הוא יתברך שש ושמח בעבודתנו, איך אנו לא נשמח?!

גאווה דקדושה

✧ תפארתו של העבד העברי ✧

כתוב בתורה "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי חנם... ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי. והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" (שמות כא, א-ו).

מקשה "מי השלוח" (פרשת משפטים): המרחק מפרשת יתרו לפרשת משפטים הוא מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. פרשת יתרו עוסקת בקבלת התורה שכל כולו קרבת אלקים, ופרשת משפטים מתחילה בענין פחות ושפל, עבד עברי שגנב ונתפס בבית דין ואין לו מה לשלם. מדוע התורה דווקא עוסקת בענין כה שפל מיד לאחר הדבר המרומם ביותר, קבלת התורה? עוד יש לעיין, הפסוק אומר "והגישו אל הדלת או אל המזוזה" ורצע אדניו את אזנו. ומובא בגמרא (קידושין כב) שהפסוק הקיש "דלת" ל"מזוזה" ללמד שכמו שמזוזה מעומד, כך דלת, כשרה לרציעה רק בזמן שהיא מעומדת וקבועה בפתח. להוציא מדלת עקורה, המוטלת בארץ ואינה קבועה בפתח, שפסולה לרציעה. ויש להבין, מדוע הדלת חייבת להיות דווקא עומדת ולא עקורה?

לרדת לעומק הדברים, ראשית יש להבין מהי התביעה על עבד עברי שרוצה להשאר עבד לאדונו במקום לצאת לחופשי, שמענישים

א. מזוזה היא כל אחד משתי הקורות שבצדי הפתח.

אותו ברציעת האוזן? על זה אומרת הגמרא (קידושין כב): מה נשתנה אוזן מכל אברים שבגוף [שדווקא היא נרצעת]? אמר הקב"ה: אוזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה), ולא עבדים לעבדים, וחלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע, ע"ש.

מבואר בספרים,^ב שבדאי העבד עברי יודע מה שכתוב "כי לי בני ישראל עבדים". אך יצרו הרע מבלבל את דעתו לחשוב שמושג זה של "עבד ה'", שיידך רק לאנשים גדולים וחשובים שעובדים את ה' באמת. ודווקא הם ראויים להקרא "עבדי ה'". חושב בדעתו: נאמר "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיהו מט, ג), הרי שעבד ה' הוא אדם שהקב"ה מתפאר בו, אדם מרומם וחשוב. משה רבינו נשתבח בתואר "עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא" (במשבר יב, יז) – אבל אני, מה לי ולפסוק "כי לי בני ישראל עבדים", מה אני שיידך להקרא "עבד ה'"? במה יש להתפאר באדם פחות ומגושם כמוני? בדאי שלא נאמר עלי "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, מב). לכן לא משנה אם ארד למצב של "לא אצא חופשי", ואשאר עבד עברי לעולם.

זו גופא התביעה עליו! אבינו שבשמים רוצה שנדע, שבכל מצב שיהודי נמצא, אפילו השפל והירוד ביותר, הוא עדיין כל כולו בבחינת "כי לי בני ישראל עבדים", "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"! כתוב בספר משיבת נפש (אות ד): ה' יתברך מתפאר אפילו בקל שבקלים שבישראל. ואפילו בפושעי ישראל יש לאבינו שבשמים התפארות פרטי. לכן אסור לאדם לייאש את עצמו מה' יתברך אפילו אם קלקל ופגם עד מאוד ח"ו, כי עדיין לא פסקה חביבות ה' יתברך ממנו, ולכן יכול לשוב בתשובה, ע"ש. ומכיון שה' מתפאר בכל יהודי בכל מצב שיהיה, איך יכול הוא לחשוב שאינו כלול בפסוק "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"?

ב. עיין בספר שיחות התחזקות, שמות עמוד 8.

בזה נראה לי בס"ד לפרש מדוע ענין השפל של עבד עברי נסמך לענין המרום ביותר, קבלת התורה. אבינו שבשמים רוצה שנדע, שתכלית מתן תורה, דהיינו יציאה מעבודת מצרים וכניסה לעבודת ה' – "כי לי בני ישראל עבדים" – שייכת לכל יהודי, בין אם הוא אוחז בדרגות הגבוהות ביותר של דבקות בה' (בחינת קבלת התורה), בין אם הוא נופל למצבים השפלים והגרועים ביותר (בחינת עבד עברי)! וזה סוד דברי חז"ל (עי' בבא בתרא י.) שאפילו כשאין ישראל עושים רצונו של מקום, קריים עבדים.

חיזוק עצום הוא לכולנו, לדעת שאפילו אם אנחנו נופלים לדרגות פחותות, אבינו שבשמים עדיין מתפאר בנו, ולא פוסקת חביבותו מאיתנו כלל. וזה גופא כל הפתח שלנו לשוב בתשובה לה' יתברך. ונראה שלכן דווקא דלת מעומדת כשרה לרציעה, ודלת עקורה פסולה. "דלת" מרמזת על תשובה, כדכתיב "כדלים וכרשים דפקנו דלתך". ואבינו שבשמים מלמדנו, שאפילו במצבים הפחותים ביותר, כעבד עברי, אין מושג כזה שנעקרה הדלת לשוב בתשובה. אלא לעולם הדלת עומדת וקבועה בפתח, בצפיה שכל יהודי יפתחנה לשוב בתשובה לאביו שבשמים! וכדברי רבינו יונה בהתחלת ספרו שערי תשובה: "ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה".

❁ "ויגבה לבו בדרכי ה'" ❁

אך מהי הדרך שבה נזכה לשוב בתשובה – לצאת ממצבים שפלים, ולהתעלות לדרגות עליונות בעבודת ה'? הדרך היא: "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב יז, ו.). כתוב בספר עבודת פנים (עמ' נח אות ו.): בתחילה כשרוצה אדם לחזור בתשובה, צריך שיסיח דעתו מחטאו כאילו לא חטא מעולם, ויתחזק ויחדש עצמו כבריאה חדשה ובתינוק שגולד, כמאמר הכתוב "ויגבה לבו בדרכי ה'". ועל זה אמרו חז"ל (יומא כט.) "הרהורי עבירה קשים מעבירה", כלומר כשאדם מהרהר ומתבונן בעבירות שעשה, זה יכול לגרום לו להתייאש וליפול לגמרי, נזק גדול יותר ממה שהעבירה עצמה גרמה. ורק לאחר שעבר זמן בלא חטא,

יקיים "וחטאתי נגדי תמיד" (תהלים נא, ה) כדי שיהא לבו שבור, ויתוודה על חטאו, ע"ש.

עוד בחינה של "ויגבה לבו בדרכי ה'", היא כדברי הפסוק "חשבתני דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" (תהלים קיט, נט). פירש הבית אהרן: "חשבתני" היא לשון חשיבות, ו"רגלי" היא לשון רגילות. ללמד שצריך כל יהודי, אף אם הוא במדרגה פחותה ביותר, להחשיב בעיניו כל דרך וכל פעולה שהוא עושה בעבודת ה' יתברך, ולהאמין שכל פעולה בכל מדרגה שהיא, פועלת דברים עצומים למעלה, ועל ידי זה יוכל לעזוב את הרגילות שלו ולתקן הכל.

בזה נראה לי בס"ד לפרש מה שהתורה אומרת לגבי עבד עברי "ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם". "לעולם" הוא ביובל, והכוונה שעבד עברי יוצא לחופשי ביובל, כדפירש רש"י. והרמז הוא, שהזמן שעבד עברי, וכן כל יהודי השקוע בשפל המדרגה, יוצא לחופשי לשוב בתשובה שלימה – הוא ב"יובל". "יובל" ראשי תיבות "ויגבה לבו בדרכי יהו"ה". כשיהודי מגביה לבו ומתחזק ומתחדש בעבודת ה', ומחשיב כל צעד ופעולה קטנה שעושה, אז יזכה לצאת לחופשי ולשוב לחיקו של אבינו שבשמים!

❖ גאווה דקדושה ❖

כתוב במגילת אסתר "לעשות כרצון איש ואיש" (אסתר א, ח), ודרשו חז"ל (ע"י מגילה יב.) כרצון מרדכי והמן. הקשה בעל התולדות יעקב יוסף (כתונת פסים, פרשת ויקרא): איך נכתב בתורה לעשות כרצון המן? ועוד, מה נפקותא יש בזה, ואיך דבר זה שייך לדורות, שהרי התורה נצחית ושייכת בכל דור ודור?

פירש בעל התולדות: מרדכי נקרא "יהודי" על שכפר בעבודה זרה, שהוא גסות הרוח. ולכן המתנהג בשפלות נקרא "יהודי". ומרגלא בפומא דאנשי, מי שגם רוחו לאמר עליו שיש לו גאווה כהמן. אבל לפעמים צריך להגים דעתו נגד היצר הרע. וזה שכתוב "ואשר חרב

גאותך ויכחשו אויבך לך" (דברים לג, כט), שעל ידי גאווה דקדושה האדם יכול לנצח את יצרו הרע החפץ לדכאו ולהפשילו עד עפר.

לפעמים על האדם להלחם ביצרו הרע עם מידת השפלות – בחינת "מרדכי". ולפעמים אדם צריך להלחם ביצרו עם מידת הגאווה, ולהגים דעתו נגדו – בחינת "המן". וזה "לעשות כרצון איש ואיש" – כרצון מרדכי והמן, ע"ש.

❁ דוגמאות מעשיות ❁

אומרים ב"לך דודי": "תנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי". יהודי צריך להתנער מהעפר – מההרגשה שהוא נמוך ושפל ובוזי. ועליו ללבוש בגדי תפארתך – התפארות וגאות דקדושה, שאפילו אם נפל בעבירות, עליו לחזק את עצמו ולהתפאר ולהגים דעתו נגד יצרו הרע הרוצה להורידו עד באר שחת.

ובספר דברי ישראל (פרשת בשלח ד"ה לא) כתב: לפעמים נראה לאדם בעיני עצמו שהוא בדיוטא התחתונה מאד והוא גרוע מכל בריה שבעולם, ונולד בו עצבות המכבטלו מעבודת ה' יתברך. אז צריך לחזק עצמו ויגבה לבו בדרכי ה', כי מכל מקום הוא מכני אברהם יצחק ויעקב ויש לו נשמה קדושה, ולא יתיאש בעצמו לאמר אפס תקוה, ע"ש.

והדגל מחנה אפרים (פרשת עקב) כתב: בכל המדות – אפילו אלו שאינן טובות – יכולים לעבוד את ה'. כמו בעקבתא דמשיחא חוצפא יסנא (סוטה מט:), שזו מדה לא טובה, ובכל זאת אמרו חז"ל (סנהדרין קה). חוצפא, אפילו כלפי שמיא מהני. כי כשאדם מחזיק את עצמו לכלום, הוא אומר בלבו שאין תפילתו עושה כלום. ולזה טוב מידת העזות, ויחזיק עצמו שתפילתו עושה רושם, ויחזק עצמו בכל כוחו להתפלל ולעבוד את ה', ע"ש.

וכתב התפארת בנים (פרשת וישלח, ד"ה א"י ויאמר): הנה היצר הרע בא לאדם כמה פעמים כשהוא עומד בתפלה או בשעת עשיית

המצוה או כשרוצה להתגבר על יצרו הרע, ועומד כנגדו בדברים המקרים אותו ומטילים בו עצלות ומרה שחורה. אומר לו: הלא אתה רשע גמור וכמה עבירות עברת, הן בשוגג הן במזיד. עוד הוא מגדיל את העבירה שבידו, אף אם אין באמת העבירה חמורה כל כך. ועושה הכל רק כדי שייאש האדם את עצמו, ועל ידי זה יתבטל מעבודתו דבר יום ביומו מחמת בושה, שאיך יעז פניו נגדו יתברך להתקרב לעבודתו ומצותיו. אבל באמת זהו רק תרמית היצר הרע, ובוה יש ליקח ולצרף מה שאמרו חז"ל (פנהרין קה.) חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני, דבוה אסור להשתמש במידת הבושה, רק צריכין להחציף פנים ולהשליך מנגד עיניו כל חטאיו, וכאילו לא חטא מעולם, ולא יתבייש מעשות מצות ה'. וזה מה שאמרו בגמרא (ביצה כה:) מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, מלשון עז פנים – לשם שמים.³

ורבי משה מקוברין אמר (תורת אבות, עמ' קסב אות נ'): מי שאינו יכול ומסוגל לעמוד בתפילה גם אחרי שעבר ונכשל בעבירות החמורות שבתורה, ולשפוך שיחו גם אז לפני הקב"ה כבן המתחמא על אביו ועושה לו רצונו, עדיין לא דרך אפילו על מפתן העבודה.

וכתב העבודת ישראל על המשנה (אבות ה, כ) "יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר": כשהיצר הרע בא אל האדם לבטלו מעבודת ה' יתברך ואין לו במה לבטלו, אז מזכיר לו מעשיו הרעים שעשה באומרו איך אתה באת להתפלל ולעבוד לפני בוראך, ואיך לא תבוש מפניו

ג. כתב האמרי אמת (פרשת וישב, בשם השפת אמת) על הגמרא (פסוק מטי:) בעקבות משיחא חוצפא יסגא, דהיינו שאפילו מי שהוא מרוחק וכל להתקרב על ידי עזות, כדאיתא חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני. (ונראה כוונתו שאפילו אם אדם נפל למצב השפל ביותר, כדוגמת העקב, שהוא המקום הכי נמוך בגוף, בכל זאת על ידי חוצפא ועזות דקדושה, יכול להתקרב לה'). ובליקומי מוהר"ן (תורה ל) כתב שאי אפשר לקבל את התורה כי אם על ידי עזות דקדושה. כמו שאמרו חז"ל (אבות ב, ה) לא הביישן למד. וזה שאמרו חז"ל (ביצה כה:) מפני מה ניתנה תורה לישראל, מפני שעזין הן, וכמו שכתוב (אבות ה, כ) הוי עז כנמר. ובשביל זה התורה נקראת "עז", כדכתיב "ה' עז לעמו יתן" (תהלים כט, יא), כי אי אפשר לבא אל התורה, כי אם על ידי עזות דקדושה, ע"ש.

לדבר דבר?! זכור נא לימים הראשונים, הרבה פעמים עשית כך וכך, ועתה מדמה את עצמך כצדיק. ובוה מבטלו מעבודתו. ורומז לנו התנא שלא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא ירע לבבך כלל בזה, רק תעזי פניך ותעמוד בעזות ובתוקף כל לפני בוראך. וענית ואמרת לפניו יתברך, ודאי שכן הוא לפי מעשי שלא הייתי כדאי לעמוד לפניך, ואף על פי כן בטוח אני במדת טובך שאל תשיבני אחור. ואפיל תחינתי לפניך ואסדר שבחך לפניך כי חפצת בי, כי אתה טוב לכל, ורוצה ומרוצה לשבים וחפץ בתפילתם, ע"ש.

ובספר דודאים בשדה (פרשת במדבר, ד"ה ומקודם) כתב: באמת האדם צריך להיות כלול מכל הבחינות, ולפעמים צריך להיות עז פנים. דרך משל אדם הכעים למלך, והשומרים לא יניחוהו לילך להמלך. בא פעם אחד והשומרים זרקו אותו לחוץ ונתבייש מאוד. השומה מתבייש לילך פעם שנית שלא יביישוהו השומרים שנית, ונמצא לא יוכל לבא לפני המלך. אבל החכם אינו משגיח על הביוש שלו, והוא עז פנים והולך פעם אחר פעם, אף על פי שמביישים אותו וזורקים אותו לחוץ אינו משגיח על זה כלום והולך תמיד לחצר המלך. וכשהמלך רואה שהוא מתאמץ ואינו משגיח על ביושו, ועיקר כוונתו לבא לפני המלך, מצוה המלך להשומרים שיניחוהו לבא לפני המלך ומפיים אותו. והנמשל מובן לענין תשובה, כמו שכתב השל"ה (ראש השנה דחת"מ) אף ששומע אדם שנגזר עליו שלא יקובל תשובתו, אף על פי כן יעשה תשובה, כי כל מה שאומר לך בעל הבית עשה חוץ מצא (פסחים פו:), ע"ש.^ד

כתב האדמו"ר מפיאסעצנא (בצו וזרו, אות כד), בזה הלשון: אם כבר נסית את הכל עליך, ולא הועלת. אם כבר עוררת את עצמך בכל אמצעים ולא נתעוררה נפשך, להזהר בכל הדברים שצריכה להזהר בהם, ולהשתוקק בפועל התשוקין וכסופין שצריכה להשתוקק בהם. עשה זאת, איפוא, צייר בעצמך שאתה צדיק, וראה בדמיונך את גודל נשמתך בשרשה, ואת תפארתה בשעה שה' בא וכל קדושי עמו להשתעשע

ד. ועיין בראשית חכמה, שער הקדושה פרק יז אות כא.

ולטייל עמה בנן אלקים בעדן. הישקע והתמיד במחשבה ודמיון זה נגד עיניך, ואז אי אפשר שלא יתעורר בך זהירות יתרה, שלא למנף את יקר תפארתה כשהיא נתונה בזרועות מלכו של עולם, ותשוקה עד כלות הנפש לזכות לזה תתעורר בך, ע"כ.

❖ התפארות דקדושה ❖

כתב היושר דברי אמת (אגרות): לפעמים נופל אדם בעצבות ומרה שחורה, וזו כפירה עצומה יותר מכל, כי נופל כיסוד העפר אשר קשה משם לעלות. והכלל, גבהות הלב והתנשאות הם השורש כל המדות הרעות, והתפארות לה' יתברך הוא ראש לכל המדות הטובות, ע"ש.

וזה לשון בעל היסוד ושורש העבודה, בצוואה הקדושה (פימן לד): בני אהובי, כל ההנהגות בעבודת יוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה שכתבתי לכן עד הנה, בא לאדם מגדל ההתפארות בתמידות בבוראנו יתברך שמו וזכרו לעד. ואבאר לכם, בני אהובי, מהות ההתפארות ואיכותו. היינו, שהיה בלבי בוער בתמידות שמחה וחדוה עד מאוד, שמחה שאין למעלה הימנה, שיש לי אלוה כזה שלא תכזב אלהותו לעולמי עד... ואחר שברא עולמות לאין מספר וקץ ותכלית, שכולם יכירו גדולתו ורוממותו, וכולם יעבדוהו, ישבחוהו וירוממוהו בתמידות כנודע, בחר גם כי בשר ודם, חרש מחרשי אדמה, וברא אותי מגדל טובו באלהותו הקדושה בתוך עם קדוש הישראלי, שגם אני אכיר גדולתו ורוממותו בעולם הזה השפל והנבזה אפס קצתו רק מכרואיו... והיה בזה בלבי בתמידות התפארות גדול שזכיתי להיות עבד עולם לאלוה כזה... גם מגדל ההתפארות באלהותו הקדושה בתמידות, היה מרגלא בפי לחזכירו יתברך שמו ויתעלה בתמידות, היינו אפילו בעת שלא הייתי עוסק בתורה ובתפילה או במצוה – אמרתי בפה מלא בשמחה עצומה שלש תבות אלו: "יוצרי ובוראי אתה!". ואמרתי שלש תבות אלו פעמים רבות זו אחר זו מגדל התשוקה באלהותו יתברך הקדושה.

ממשיך בעל היסוד ושורש העבודה: כלל אחד אניד לכם, בני אהובי, שהיו שלש תבות אלו וקבלת אלהותו, יתברך שמו ויתעלה,

מרגלא בפי בתמידות, וכל שכן במחשבתי בעת שלא הייתי עוסק בתורה ובתפילה. לולא השכחה הניתן בכוחות הנפש בטבע הבריאה ברצון הבורא יתברך שמו, כמו שכתב החסיד בעל חובות הלבבות (שער הבחינה, פרק ה'), יכול הייתי להעיד על עצמי, בני אהובי, שאף רגע אחד לא היתה נפסקת מחשבתי מלהתפאר באלהותו יתברך שמו וזכרו לעד, בלשון הנ"ל וכיוצא. אך מחמת השכחה כנ"ל, היתה לפעמים נפסקת ממחשבתי התפארות זו זמן קצר ותכף נתעוררה. וכל זה מחמת גודל האהבה באלהותו יתברך שמו, עד כאן לשונו המהור.

מהו העוז של אלקים?

אמר רבי משה מידנר (תורת אבות עמוד קעב אות מח): כתיב "תנו עוז לאלקים" (תהלים סח, לג). מהו העוז? – "על ישראל גאוותו". מה שיהודי שמח ומתגאה בזה שהוא יהודי, זהו העוז לאלקים, ע"ש.

מקור שמחתנו

פעם ישב אחד מאנשיו של רבי אברהם מסלונים על שולחנו הקדוש, והיה ממורמר כל כך עד שתקף אותו יאוש מר ונמאסו עליו החיים. והוא ז"ל הרגיש במחשבותיו ופתח ואמר: אסור לו ליהודי שהחיים ימאסו עליו, כי הוא מחוייב וצריך להיות תמיד שמח במה שהוא יהודי (תורת אבות עמוד קעא, אות מב).

ואמר רבי משה מידנר, (שם עמ' קעב אות מז): כשיהודי מברך בבוקר ברכת "שלא עשני גוי", צריך הוא לשאוב מזה שמחה על כל היום, ע"כ.

כתיב "לשמוח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך" (תהלים קו, ה). פירש רבי משה מידנר (שם אות מז), שהשמחה שלנו תהיה ממה שאנו גויך – "חגוי קדוש" שלך. "להתהלל בנחלתך" – בזה שאנו נחלתך.

הפותח שער לדופקי בתשובה

איזה שער ה' פותח לדופקי בתשובה?

אנו אומרים "הפותח שער לדופקי בתשובה". הקשה האמרי אמת (פרשת וארא, תרע"ה): מדוע ה' צריך לפתוח את השער, שהרי במדרש (דברים רבה ב, יב) כתוב "שערי תשובה לעולם פתוחים"?

נראה לי בס"ד לפרש כך. כתוב בספר יצירה (פרק ה, משנה יב): **שבעה שערים בנפש, שתי עינים, שתי אוזנים, שתי נקבי האף, והפה.** ולפי זה פירשו המפרשים* את הפסוק "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך אשר ה' אלהיך נותן לך" (דברים טז, יח): "בכל שערך" היינו השבעה שערים שיש בראש האדם, שהם שתי עינים שתי אוזנים שתי נחיריו והפה אשר דרכם יכול להכשל אחר היצר הרע – לראות דבר עבירה או לשמוע או לדבר או להריח. וצריך למנות עליהם שופטים ושוטרים, דהיינו להשמר ולהזהר מאוד בכל עת שלא יבואו לידי עבירה ח"ו, ע"כ. (ונראה לי לרמז, "בכל" שערך, "בכל" מספר קמץ 7, רמז לז' שערי הנפש).

אם אדם נופל וחוטא דרך שערי נפשו, הוא מטמא את השערים הללו. הוא ממלא את השערים בלכלוך וזוהמה מעוונותיו, עד שהם נסתמים מלראות, מלשמוע, ומלדבר דבר ה'. ומה יעשה האדם שמימא

א. עיין ש"ך על התורה, שפתי צדיקים פרשת שופטים, אגרא דכלה פרשת חקת ושופטים, ובעוד הרבה ספרים.

וסתם את כל אחד משערי נפשו? איך אותן עיניים שראו מה שראו, יזכו לחזות בנועם ה' ולראות נפלאות מתורתו? איך אותן אוזנים ששמעו דברי נבלה ולשון הרע, יזכו לשמוע דבר ה'? איך אותו פה מלוכלך וטמא מלשון הרע ודברים בטלים, יזכה להפיק מרגליות של תורה ותפילה? הלא כל השערים סתומים! על זה אנו אומרים "הפותר שער לדופקי בתשובה". כלומר, לא זו בלבד שהשב בתשובה זוכה למחילת עוונות, אלא ה' באהבתו פותח כל שער ושער משבעה שערי נפשו שנסתמו מטומאת עוונותיו. וזוכה לשערים קדושים וטהורים לעבוד בהם את אביו שבשמים.²

בזה נבין את עומק הפסוק "שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד, מז). פסוק זה מורה לנו שאפילו אם ח"ו פגמנו וסתמנו את כל שבעה שערי נפשנו – "שבע יפול" – אל לנו להתיאש! אלא עלינו לקום, להתחזק ולשוב בתשובה שלימה, ואבינו שבשמים יפתח לנו את כל השערים שנממאו מגלולי יצרנו הרע, ויטהרם ויקדשם כתינוק שנולד. לכן אין לנו לשמוע לעצת יצרנו הלוחש לנו: "איך עם האכרים הטמאים והמתועבים הללו אתה מעיז ללמוד תורה ולהתפלל לה'?" כי כל דבריו שקר וכזב!

✧ עבר עליה שבעה נהרות ✧

עתה נראה דבר נפלא. כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו

ב. כתוב הפותר "שער", כי אפילו אם יעשה תשובה חלקית על שער אחד משערי נפשו שנממא, ה' פותח אותו שער.

מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה"... אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא נפל לעומקא דתהומא רבא. בלכתו לפרוצה הוא מימא את כל שבעה השערים של נפשו בתכלית הטומאה. ולזה רמזו חז"ל שעבר עליה שבעה נהרות, לרמזו שמימא את כל ז' שעריו בלכתו אליה. ורבי אלעזר בן דורדיא קיים את הפסוק "שבע יפול צדיק וקם" במלא מובן המילה – פגם וסתם את כל שבעה שערי נפשנו, ולא התיאש, אלא קם ושב בתשובה שלימה!

נראה שלכן הוא נקרא "רבי", כי רבי הוא מי שמלמד אחרים (רבי צדוק הכהן, דובר צדק). רבי אלעזר בו דורדיא הוא ה"רבי" של כל היהודים שפגמו וסתמו את כל שבעה שערי נפשם. הוא המלמד שלמרות כן, לעולם אין ליהודי להתיאש, אלא לבטוח בה' ולתלות בידו הפשוטה לקבל שבים ולמהר טמאים. "אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרין, מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים" (יומא פ"ח משנה ט).

❁ איך עושים תשובה כאשר הלב סתום העינים חשכו? ❁

כתב השם משמואל (יום הכפורים): אנו אומרים "הפותח שער לדופקי בתשובה", והפירוש: יש בשמים היכל הנקרא היכל התשובה. ו"דופקי בתשובה" הם הדופקים על פתח היכל זה. לעשות תשובה גמורה בעוד העוונות סותמין את הלב ומחשיכין את העינים, זה קשה מאוד, ועל כל פנים ישראל מתאמצים ורוצים בכל יכולתם לעשות תשובה אלא

שאינם יכולים. ובזה בני ישראל הם כמו מי שעומד מחוץ לפתח ורוצה להכנס אבל הפתח סגור, אז הוא דופק על הפתח. וה' יתברך ברוב רחמיו פותח שער לדופקים בהיכל התשובה. וכשזוכים שהיכל זה נפתח, לעומתו נפתחת סתימת הלב שבאדם, ואז ביכולתו לעשות תשובה שלימה.

תשובה – גילוי חסד ה'

מעלתו של בעל התשובה על הצדיק הגמור

אמרו חז"ל (ברכות לד:) "מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". דבר זה טעון ביאור. היתכן, אדם שלמשך כל חייו מרד במלך מלכי המלכים ועבר על כל איסורי התורה, שבשעה ששב בתשובה זוכה לעלות למעלה ממדרגת הצדיק הגמור, אשר כל כולו קודש לה' מיום לידתו?

נראה לי בס"ד לבאר כך: רבי פנחס מקאריץ (אמרי פנחס, פר' בראשית) מביא את דברי רבינו האריז"ל (ריש אוצרות חיים) שהסיבה שהקב"ה ברא את העולם היא כדי להיקרא "רחום וחנון". כי אם אין בעולם מי שיקבל רחמים ממנו, איך יקרא רחום. ואומר רבי פנחס מקאריץ שזוהי הסיבה שהקב"ה ברא את עץ הדעת – בכדי שתהיה אפשרות לאדם לחטוא, וה' ירחם עליו. מה שאין כן אם ה' לא היה בורא את עץ הדעת ונותן אפשרות לחטוא, כולם היו צדיקים גמורים, ולא היתה באה לידי ביטוי גודל רחמנותו של ה', ע"ש.

גודל רחמנותו של הקב"ה מתגלה בזה שנתן אפשרות לאדם לשוב בתשובה, שאין רחמנות גדולה מהתשובה. כתיב "ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלקיך" (דברים ה, ל-לא), וכתיב "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישוב אל ה' וירחמהו" (ישעיהו נה, ז). ובתנא דבי אליהו (רבה ל, כא) כתוב: בא וראה כמה רחמיו של הקב"ה מרובין על ישראל לעולם, אפילו אם כל ימיהם עובדים עבודה זרה, וכיון שהם עושים תשובה קלה, הוא בוכה עליהם מיד. ועוד כתוב בתנא דבי אליהו (רבה פרשה כ): "אפילו הגדיל אדם מאה עבירות זו למעלה

מזו, הרי אני ברחמים ומקבלו בתשובה, שאפילו עומד אדם ויחרף כלפי מעלה ויחזור ויעשה תשובה, הקב"ה מוחל על כולם, עכ"ל. ולא רק שברגע קט האדם מתקן את כל אשר קלקל ומרד נגד מלך מלכי המלכים במשך כל ימי חייו, אלא "אמש היה זה שנאווי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבת, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד", כלשון הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז הלכה ו'). היש גילוי יותר גדול לרחמנותו של ה' מהתשובה?

ואיתא בזוהר הקדוש (ח"ג פרשת אחרי מות, סט:): בשעה שהקב"ה רצה לברוא את האדם, נתייעץ בתורה, ואמרה לפניו, האדם שאתה רוצה לברוא עתיד הוא לחטוא לפניך, עתיד הוא להרגיז לפניך, ואם תעשה לו כמעשיו, העולם לא יוכל לעמוד לפניך, וכל שכן האדם. אמר לה הקב"ה, וכי לחינם אני נקרא "אל רחום וחנון ארך אפים" (שמות לד ו'). ועד שלא ברא הקב"ה את העולם ברא את התשובה, ואמר לה, אני רוצה לברוא את האדם על תנאי שכאשר ישוּבו אליך מחטאיהם שתהיי מוכנה למחול חטאיהם ולכפר עליהם. ובכל שעה ושעה התשובה מוכנה לגבי בני האדם לכפר על כל חטאיהם, ע"ש. הרי שעל ידי שה' מקבל את השבים, מתגלית רחמנותו לעולם.

וזוה שאמר רבי ישראל מסלאנט: "אם רוצים לציין מידת רחמיו של הקב"ה, הרי ראוי להבליט דבר גדול. ומה כתוב (תהלים עח, לה) "והוא רחום - יכפר עוון", רק עוון אחד. רואים מזה עד כמה גדול העונש על עבירה, שבמחילת העונש מצטיינת ומתבלטת מידת רחמיו של הקב"ה.

עתה נבין את מעלתו של בעל התשובה על הצדיק הגמור. בעל התשובה מגלה את רחמנותו של ה' בעולם בדרגה הגבוהה ביותר. בזה הוא מוציא לפועל את תכלית הבריאה - שה' יקרא רחום וחנון - יותר מהצדיק הגמור, ולכן זוכה לעמוד במקום יותר גבוה. ושמחתי לראות שכוונתי בפירוש זה לדעת ה"שבט מוסר", בספרו "דרוש

א. הובא במכתב מאליהו על יום כיפור, עמוד תקעב.

לתשובה" (דרוש, ג עמוד רכד), וזה לשונו: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, הטעם הוא משום שעל ידו מתפרסם שהקב"ה רחום וחנון, שמדות אלו אינן שייכות לצדיק", עכ"ל. ובעמוד סו' כתב שמטעם זה, השב מאהבה זדונות נעשית לו זכויות, ע"ש.

❁ הלקה הנפלא מסדום ועמורה ❁

כתב השבט מוסר (פרק ד, אות ו-ז): ראה גם ראה ענין סדום ועמורה, ובזה תתחזק אל התשובה אף אם הרבית לפשוע, כי לא תוכל להרבות בפשעים כאנשי סדום, אשר העזו להכריז בעריהם המחזיק יד עני ואביון ישרף (סנהדרין קט:). ועל זה שרפו את הנערה, על שעברה על גזרתם. והיו באים על הזכר ועל הבהמה, ועשו כל תועבות שבעולם. ואם כל זה לא אבדם הקב"ה מיד, עד שגילה הדבר לאברהם, אולי יבקש להם זכות, עד שאם היו בכולם עשרה צדיקים היו ניצולים. ואם היו שבים היה מקבלם אף שגדלו עוונותיהם לשמים. ודע, שאין ספק שידע הקב"ה שלא היה בסדום עשרה, והיה יכול לאבדם מיד; אך הודיע לאברהם, כדי לפרסם עד כמה מגיעים רחמיו על הרשעים, כדי שילמדו הדורות לשוב ואל יתיאשו בעבור רוע עוונות.

במשיר השבט מוסר: אין דור רע בעולם כדור המבול, אשר "אמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו" (איוב כא, יד. סנהדרין קח.), ועשו רעות אשר לא יסופר כגודע (סנהדרין שם). ועם כל זה לא הרחיק הקב"ה מלקבלם, עד שאמרו חז"ל שהיה מרעיש עליהם את ההרים, אולי יראו וישובו. הרי שלעולם אין דלתי התשובה ננעלין וידו פשוטה לקבל שבים. וכיון שכך, איך ימצא החוטא מקום להתנצל עצמו לאמר: לא יכולתי לשוב, כי יראתי שלא ירצה הקב"ה בתשובתי! בראותו שדור המבול וסדום, אם היו שבים היה מקבלם, וגם עשה עמהם אופנים שישובו, ע"כ דברי השבט מוסר.²

ב. בספר זכרון מנחם (פרשת בא, ד"ה החודש) כתב: יש אדם אשר מתבונן במה שעבר עליו מקדמת דנא, אשר עבר חבילות עבירות אשר כל אחת לבדה היה צריך

לכן כל אדם השב בתשובה עליו להאמין שבודאי הקב"ה קיבל את תשובתו. ולכן מברכים ברכה בשם ומלכות "חנון המרבה לסלוח" (הכשרת האברכים, פרק יג, עמ' קסד). ומחמת שהוא יתברך חנון ואין גבול לרחמנותו, מרבה הוא לסלוח אין ספור פעמים.

❁ תשובתו של החוצפן והרשע הגדול ביותר ❁

בתוב בענין תשובתו של מנשה מלך יהודה: מאי ויאסרוהו, עשה לו כמין מולאייר של נחושת ועשו אותו נקבים נקבים ונתנוהו לתוכה והתחילו מסיקין תחתיו. וכיון שראה צרתו צרה, לא הניח עבודת אלילים בעולם שלא הזכירה, צלם פלוני בוא והצילני. וכיון שלא הועיל לו כלום, אמר, זוכר אני שהיה אבי מקרא אותי את הפסוק הזה "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם" (דברים ה, ל-לא). הרי אני קורא אותו, אם יענני מוטב, ואם לאו כל הפנים שווים (דהיינו כמו שהצלמים לא ענוני בצרה, כך כלפי מעלה ח"ו). והיו מלאכי השרת סותמין את החלונות של רקיע שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקב"ה. והיו מלאכי השרת אומרים לפניו, רבוננו של עולם אדם שעבד עבודה זרה והעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה? אמר להם הקב"ה, אם איני מקבלו בתשובה, הרי אני נועל את הדלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקב"ה, חתר לו

תיקון רב, ואם כן איך אפשר שיקרא עליו שם ה' שיהיה עוד בכלל יראי ה'? על כן, מניח דרך התשובה והולך לו לבלתי לבא אל דרך כבושה של תורתנו הקדושה. אולם באמת טועה בדמיונו בזה, כי כל זה יען שאין לו השגה לחסדו של הקב"ה, כי חפץ חסד הוא ורוצה בתשובת רשעים לבלתי ידה ממנו נדח. כי האמת היא במי אשר רוצה לעזוב דרך רשע באמת ובלב שלם, ובוחר לבבות יעיד על זה, אז יבושר לו הטוב לאמר מאי דהוה הוה, מכאן ואילך חושבנא, וכמאמר הכתוב "אל תזכר לנו עוונות ראשונים מהר יקדמנו רחמך כי דלוננו מאד" (תהלים עט, ח), ע"ש.

חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו, וזה שכתב "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו" (דברי הימים ב לג, יג).

כתב על זה רבי שמשון פנקוס (שערים בתפילה, עמ' עט): הנה תמוה הוא מאוד, מה היתה מענתו של מנשה שאם אין הקב"ה מקבלו בתשובה ומצילו עכשיו בנס הרי הוכחה היא דכל הפנים שווים, דהיינו שכמו שכל הצלמים לא ענוהו בצרתו, וראיה היא שאין בהם ממש, כן הוא כלפי מעלה ח"ו. והרי אינו דומה כלל, שהרי אותם צלמים, שכל חייו עבד אותם והשתחוה להם, מן הראוי שיענוהו בצרתו, ואם לא ענוהו, ראיה היא דאינם כלום. אבל הקב"ה, שכל חייו היה מנשה הורג צדיקיו ונביאיו, ומלא את ירושלים פה אל פה בדם, וגם בעת צרתו לא נזכר בצדקת אביו רק אחרי שקרא לכל עבודה זרה שבעולם, ורק אז קרא להקב"ה, ועוד בקריאה של חוצפא ותנאי, אם כן מן הראוי הוא שלא יענוהו, ואם כן מה ההוכחה היא שכל הפנים שווים?

אבל באמת דבר גדול דיבר מנשה, ואף קיבל הקב"ה דבריו. והוא, שאם אין מקבלים את תשובתו, הרי זה מפני שברוב עוונותיו עבר את גבול הרחמים, ונמצא שלרמזי ה' יש גבול, אם כן כמה שונה הוא מכולם ח"ו. דגדולת חסד ורחמים – אם הם רבים יותר או מעטים יותר, אין זה שינוי בעצם ובמהות, שמה שנתייחד הקב"ה מכל שאר הכוחות הוא רק בזה שחסדו הוא בלי גבול כלל ועד אין סוף ובלי תכלית. נמצא, שאם מתחנן ואפילו ממעמקי שאול של חטא ועוון, אם לגדולת חסדיו ורחמיו אין חקר, ודאי שיקבלו בתשובה. ובאמת קיבל הקב"ה את דבריו, ואמר אם איני מקבלו הרי זה סותר כל מידת התשובה, שכל מהותה היא חסד ורחמים בלי גבול ובלי תכלית.

מנשה הכיר מידת טובו יתברך הבלתי בעלת תכלית, וטען שאף על פי שהיה רשע באופן מופלג ביותר, מכל מקום אם אכן קיימת מידה זו של רחמים בלי גבול, הרי מן ההכרח הגמור הוא שיענהו במידה זו. ואם לא יענהו, על כרחך שלא קיימת מידה זו כלל ח"ו. וצדק בדבריו, כיון שבאמת מידה זו קיימת, על כן ענה לו ה' יתברך בצרתו, ע"ש.

❁ העצה למי שמכף רגלו ועד ראשו אין בו מתום ❁

כתב הישמח ישראל (פרשת נח, ד"ה ואפשר), כשישים האדם אל לבו מצבו המר וכל תהלוכותיו, שמכף רגלו ועד ראשו אין בו מתום, שפנם גם בחטא המר, עם כל זה אל יאמר לנפשו נואש חלילה שגזר מארץ החיים ונכרת מחבל נחלת ה'. רק עצתו אמונה, ויאמין ברוב רחמי האב הבלתי בעל תכלית, כי ברוב גדלו משפיל עצמו ופושט יד ימינו לקבל שבים, ודורש ומבקש עצות ותחבולות לבל ידח ממנו נדח, ולבל יאבד שום ניצוץ מישראל, ומאשפות דלותינו ירוממנו, ובאמונה זו מתקן ומטהר המוח, ע"כ.

❁ מה חטא העגל מלמד אותי היום ❁

לאחר שה' מגלה למשה שבני ישראל חטאו בעגל ואומר לו "לך רד כי שחת עמך... סרו מהר מן הדרך...", משה רבינו פונה לה' ואומר: "למה ה' יחרה אפך בעמך". לכאורה דברי משה תמוהים ביותר. איך הוא מעז להתמיה על ה' "למה יחרה אפך בעמך", כאילו שישראל לא עשו כלום. הלא חטאו חטא חמור ביותר מיד לאחר מתן תורה! ועוד תמוה מה שכתוב: "וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב". משה רבינו בא ללמד זכות על ישראל, ואם כן מדוע הוא מגדיל את חטאם?

ונראה לפרש שמשה רבינו בא לה' בתחבולה גאונית. משה ידע שכל תכלית הבריאה היא לגלות את רחמנותו וטובו יתברך בעולם. והרי רחמיו יתברך הם ללא גבול ותכלית, עד אין סוף ממש. אם כן, לעומת אין סוף רחמיו, כעסו על חטא העגל בטל לגמרי, עד שיש לתמוה "למה ה' יחרה אפך בעמך" – הלא בראת את העולם, ובפרט את ישראל, לגלות את רחמך הרבים, ולכן הקדמת להכין להם את התשובה, וממילא עכשיו ההזדמנות הגדולה ביותר להגשים את תכלית הבריאה! "עלובה כלה המזנה תחת חופתה" – אלו ישראל שחטאו בעגל

מיד לאחר מעמד הר סיני³ וכפי גודל החטא והמרד, מתגלה גודל רחמנותו יתברך בעולם. הוי אומר "למה יחרה אפך בעמך", על ה' לשמוח שיכול לגלות כל כך מרחמיו לעולם! עתה מובן היטב את חכמת משה להדגיש ש"חטא העם הזה חטאה גדלה".

כתב הבית יצחק (פרשת כי תשא, ד"ה וביום) על הפסוק "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות לב, לד): לא די שמחלתי להם, אלא שבכל דור ודור אפקוד עליהם חטאתם (כך אמר רבי מנחם מענדל מווארקע זצ"ל). ופירש תלמידיו רבי בעריש מביאלא זצ"ל, כי כל החטאים קלים הרבה מחטא העגל, ומכל מקום מחלתי להם. וכיון שמחלתי להם על חטא העגל החמור יותר מכל החטאים, מכל שכן שאמחול להם על החטאים הקטנים שבכל דור ודור, ע"כ.

לפי זה אפשר להבין מה שאמרו חז"ל (עבודה זרה ד:): לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה, אלא למה עשו, בכדי להורות תשובה לרבים, ע"ש. לכאורה קשה, הלא מצוות התשובה כתובה בתורה, ואם כן לשם מה היו צריכים להורות תשובה לרבים?

אלא הכוונה שאדם יכול להתיאש מהתשובה בחושבו שהתשובה לא נאמרה לחוטאים גדולים כמוהו, שעברו על חטאים חמורים כמו שהוא עבר. על כן בא חטא העגל להורות תשובה לרבים, כי אם ה' מחל לחטא העגל – החמור מכל החטאים – ודאי שהוא ימחול לכל חטאינו, ותשובה שייכת לכל יהודי בעולם באשר הוא.

❖ מי מרחם על רבי אלעזר בן דורדיא? ❖

ידוע הספור של רבי אלעזר בן דורדיא: אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל

ג. עיין שבת פח; וברש"י ד"ה מזנה בתוך חופתה.

כיום דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה... ע"ש.

ראיתי שביארו כך: רבי אלעזר בן דורדיא לא פונה לבני אדם, לדמות רוחנית שתיתן לו משענת, כי הוא איבד את האמון בעצמו, ומתוך כך במין האנושי כולו. הפניה להרים ולגבעות היא ניסיון לחפש יציבות ומשענת בטבע, בבריאה. אך הם עונים לו – "עד שאנחנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו" – הבריאה כולה זקוקה לרחמים. ההרים מצטטים את הפסוק "כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטְנָה וְחִסְדֵי מֵאֲתָד לֹא יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אֲמַר מֶרְחֻמְךָ ה'" (ישעיהו נה, י). הטבע, הבריאה, ההרים והגבעות מועדים גם הם לנפילה, להתמוטטות, הם אינם נצחיים ואינם יציבים כפי שהם נראים. אבל הפסוק טומן בתוכו גם את מי שעליו כן אפשר להישען – החסד האלוקי הוא נצחי, וברית השלום שהוא מבטיח לברואיו היא לעולם. הקב"ה מכונה בפסוק "מרחמך" – רבי אלעזר בן דורדיא ביקש מההרים שיבקשו עליו רחמים, והם כביכול אומרים לו – הקב"ה הוא כבר מרחמך!

בן הוא לגבי כל יהודי, אפילו השקוע במעמקי שאול של חטא ועוון, שיש לו כבר מרחם ואוהב – הלא הוא אביו שבשמים, ואליו אפשר לשוב תמיד!

❁ "ורחמתי את אשר אנכי צריך לרחם עליו" ❁

כתוב "ורחמתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם" (שמות לג, יט). פירש השיר מעון: חז"ל (ברכות ז:) דרשו, ורחמתי את אשר אחון – אף על פי שאינו הגון. ורחמתי את אשר ארחם – אף על פי שאינו הגון, ע"ש. ויש לומר, מי שמוטרד בדברים שונים וגם אינו בריא, בני אדם מרחמים עליו כי הוא באמת בגדר רחמנות וצריך לרחמים. מה

שאין כן באיש מוצלח ובריא בגופו. וכל זה לפי שהאדם יראה רק לעינים החיצוניות, אבל הקב"ה שרואה בלבב יודע שהוא עצמו איש מוצלח ושש ושמח בלבו ואינו צריך לרחם עליו. אבל יש בבני אדם שהכל חושבים אותו לעשיר ואיש מוצלח בכל העינים לפי ראות עיניהם, והקב"ה יודע נגעי לבב שהמה מלאים צרות ופחדים, לזה צריך לחנינת הקב"ה ולרחמיו הטובים. וזה "וחנותי את אשר אחון", דהיינו את אשר אנכי צריך לחונן, וריחמתי את אשר אנכי צריך לרחם עליו, ע"ש.

סכנת התשובה

כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא היה אדם השקוע בטומאה, חוטא פעיל ורודפני שהיה מוכן לסכן את עצמו ולשלם הון עתק למילוי תאוותיו. הוא חי בעולם של תאוה, עד שתאוותיו הובילו את חייו לחלוטין. אם כן, מה גרם לו להתעורר כל כך עד שזכה לתשובה גמורה? מה הביאו לבכי ללא הפוגה, עד צאת נשמתו?

מצוות התשובה יכולה להיות המתנה הכי טובה לאדם, אך מצד שני, היא יכולה להפוך לדבר הכי מסוכן בשבילו. הקב"ה מבטיח שתמיד יש לאן לשוב, תמיד ישנו סיכוי להנצל, שערי תשובה לעולם פתוחים. אבל יתכן שידיעת אפשרות התשובה מעכבת את התשובה בפועל. פתח המילוט שמציעה החזרה בתשובה ממוסס ומטשטש את הקיים, ומאפשר לנו לחיות את חיינו בבקשה לתשובה, אך לא בעשיית תשובה בפועל.

אנו יודעים שלחטוא נגד ה' זה דבר נורא. שמענו על הקלקולים והפגמים שחטאינו גורמים בעולמות העליונים, ובכל הברואה כולה. בכל זאת, נשאר ליצר הזדמנות להביאנו לחטא, והיא גופא על ידי מצוות התשובה. כשאדם מרגיש שעוד יש לו סיכוי לתקן את הכל (ועוד להרוויח לעמוד במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד), החטא משתנה מדבר של סכנה ממש, לדבר שהוא לא כל כך נורא. היצר משתמש עם תורה שלימה שאמורה לעוררנו ולהקימנו ממצבנו הקשים והשפלים כדי להפילנו לבאר שחת.

כתוב בלקוטי מוהר"ן (תניינא, תורה קיב): לענין התחזקות לכל יפול האדם בדעתו מחמת ריבוי הפגמים והקלקולים שקלקל על ידי מעשיו, ענה ואמר, "אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן", ע"כ. משפט זה אמור לעורר אפילו את החוטא הגדול כאלעזר בן דורדיא. אבל יתכן מאוד, שזה גופא המשפט שהיצר השתמש כדי "לקנות" את אלעזר בן דורדיא, ולהביאו לכל החטאים שעשה! מאשה לאשה, היצר אמר לו: "אלעזר! זה לא כל כך נורא! מה אתה עושה סיפור! אם אתה מאמין שאתה יכול לקלקל, תאמין שאתה יכול לתקן! האל יתברך יעזור לך, ותמיד יש לך הזדמנות לשוב!".

מצוות התשובה, היא שיכולה להשקוט את מצפוננו של החוטא המאמין. שערי התשובה שלעולם פתוחים, הם שיכולים לתת לחוטא את ההרגשה שהוא בשליטה על חייו. התשובה, היא זו שבכוחה להרדים את החוטא בלילה, ולערב עליו את שנתו, ביודעו שמחר יוכל לתקן את כל אשר קלקל. התשובה, עם הבטחתה שלעולם יש עוד הזדמנות, היא

מקור שלוותו של החוטא. והתשובה, אשר אין דבר העומד בפניה, היא הנותנת לחוטא אישור ליפול ולשקוע לים תאוותיו.

הזעזוע מגיע לחוטא כשסוף סוף נפקחות עיניו העוורות, ומרגיש בעומק נפשו שהוא לא בשליטה על חייו, על תאוותיו, ועל הרגליו. שהוא חש בלבו שהוא טובע בים התאוה, ללא מציל.

מה עורר את רבי אלעזר בן דורדיא לתשובה שלימה, לבכיה ללא הפוגה עד צאת נשמתו?

לראשונה, אלעזר בן דורדיא זוכה לראות את עצמו כפי שהוא באמת, ולא כפי שהוא השלה את עצמו שיהיה בעתיד. ראה כנה זו, יכל לקבל רק ממישהו שהוא הרגיש שמבין אותו, מכיר בו, ומזדהה עמו – מזונה בכרכי הים הנוטלת כים דיגרים בשכרה! רבי אלעזר הרגיש שהיא זו שמדברת את שפתו, חיה בעולמו, ומכירה את עומק נפשו. את עצמו בפניה ראה כגדול, מכובד ונערץ, ולכן הוא נתן בה אימון מלא.

ולפתע פתאום, בשעת מעשה האיסור, הפיחה, ופלטה לעצמה משפט שזעזע את כל עולמו של אלעזר בן דורדיא. אמרה, "כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה". וככלי מוכן לקבל, אלעזר בן דורדיא שותה בצמא כל מילה היצא מפיה... ונחנק. סוף סוף הוא קולט מי הוא באמת. אותה אשה אינה מכירה ברצונותיו הטובים לשוב בתשובה. היא לא יודעת מהאשליה שהוא בנה לעצמו במחשבתו. כל חייו, אלעזר בן דורדיא התעלם ממי שהוא היום, ודבק במי שהוא רוצה להיות מחר. אותה אשה החזירה אותו להיום, וגילתה לו מי הוא באמת – ואת זה הוא לא יכל לסבול.

ומה תוכנו של אלעזר בן דורדיא? הפחה! ברגע אחד, הגדול בעיניו גילה שהוא אפס, המכובד הפך להבל, והנערץ הכיר שהוא מאוס. בצורת חייו, היא ראתה בו שהוא כבר איבד את הקיומיות שלו, ושכל מה שמקיים אותו זה יצרו הרע. אדם שמוכן להסתכן ולעבור שבעה נהרות, ולשלם כים דיגרים לחטוא, מלמד שרק התאוה היא שנותנת לו קיום. היא ראתה שאין לאלעזר בן דורדיא עוד בעולמו חוץ מתאוותיו,

כמו אותה הפחה שאין לה אחיזה במציאות. וכך אלעזר בן דורדיא אבוד מהעולם הזה ומהעולם הבא.

פתאום הדבר שהשקיט את מצפוננו של אלעזר בן דורדיא על שפל מצבו, הסתלק. ברגע אחד, הדבר שהעלים מעיניו את חייו הריקים, נעלם. ובשניה, הדבר שנתן לו את ההרגשה שחייו עוד בשליטתו, נאבד. שערי תשובה ננעלו לפניו, ועתידו הבהיר הוכה במכת חושך. תחושות אלו הפכו את עולמו של אלעזר בן דורדיא. רבי אלעזר חש מה שכל חוטא יחוש בעולם האמת – עוד בחייו. את זה החי אינו יכול לסבול, ולא נשאר לו אלא לבכות עד צאת נשמתו.

אמרו חז"ל (בראשית רבה צג, י): אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. יוסף קמנן של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, דכתיב "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה, ע"כ. מה הכוונה שהקב"ה יוכיח כל אחד ואחד "לפי מה שהוא"?

התוכחה ביום הדין תהיה על שורש חטאינו. והדבר המביא את האדם לשפל מצבו, ומאשרו להשאר שם, הוא ההתעלמות ממי שהוא היום על ידי העיסוק במי שהוא יהיה מחר. אדם מוכן להכנס לבוץ כי הוא יודע שיתרחץ מיד לאחר מכן. לו ידע שאין לו דרך להתנקות, לעולם לא היה מתלכלך. האפשרות לשוב בתשובה, היא המקלחת הנותנת לאדם את האישור להכנס לטומאה שבו הוא שוקע. דימוי עצמי שלעתיד אהיה טהור, הוא המאפשר לטמא לשכון בתוך טומאתו. וה"צדיק" שהרשע רוצה להיות מחר, מאפשר לו להמשיך לחטוא היום. ולכן כשה' יעמידנו במשפט, הוא יוכיח כל אחד ואחד לפי "מה שהוא" – למה התעלמת ממי שאתה, ותמיד עסקת במי שתהיה?! בעומדנו בשמים במשפט לפני ה', נראה בעליל שמי שחשבנו שנהיה – איננו, ומי שחשבנו שלא נשאר – זה אנחנו – לנצח נצחים! ואז כבר יהיה מאוחר להגיד לה', "רבונו של עולם, מחר, מחר אני אתגבר, מחר

אני אשתנה, מחר אני אתחזק". אז נצטרך להיות עם מי שאנו באמת, ולא עם הצדיק שתכננו להיות! ועל זה אוי לנו ואוי על נפשנו.

על כל אחד מאיתנו לראות את חייו כהווייתם – ולהתעסק במי שהוא באמת היום, ולא להתנחם במי שהוא רוצה להיות מחר. עלינו לוודא שאפשרותנו לשוב בתשובה לא תעכב את תשובתנו בפועל, ושלא נלכד בחיים של בקשה לתשובה – מלכודת שכמעט אי אפשר לצאת ממנה. ומי שכבר נלכד, יבכה לאביו שבשמים, ובודאי יוציאו משם בשלום.

❁ על מה בכה רבי? ❁

המעשה עם רבי אלעזר מסתיים: "יצתה בת קול ואמרה, "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת". מקשים המפרשים, מדוע רבי בכה, הוא היה צריך לשמוח שבכח יהודי לתקן את כל מה שקלקל בשעה אחת, ולזכות לחיי העולם הבא. יתכן שרבי בכה מהמכשול שיכול חס ושלום לצאת מהמעשה של רבי אלעזר בן דורדיא. ברגע שאדם יודע שיש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת, יתכן שיחשוב לעצמו: "מה עלי לעמול שנים רבות, ולהתגבר בכל כוחי על תאוותי ורצונותיי? יש דרך קיצור! אכול ושתה היום, ואקנה את עולמי בשעה אחת!" מזה פחד רבי עד בכיה. אל לנו לקחת את המתנה הנפלאה של "יש קונה עולמו בשעה אחת" ואיתה לבטל עבודת ה' של שנים רבות, ועם זה את כל עולמנו.

הבוחר בעמו ישראל באהבה

הקב"ה נגלה למשה רבינו בסנה, ואמר לו לגאול את בני ישראל ממצרים. משה סירב ואמר "והן לא יאמינו לי" (שמות ה, א). מדוע משה חשב שבני ישראל לא יאמינו לבשורת הגאולה?

נראה לי בס"ד לפרש כך: בני ישראל ידעו שהגאולה ממצרים אינה רק למטרת שיחרורם מהעבודה הקשה שהמצרים מעבדים אותם. אלא שהגאולה היא בבחינת "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים" (שמות י, ז). דהיינו, שהקב"ה יגאל את ישראל מתוך אהבתו אליהם, ורצונו בקרבתם, שיהיו לו לעם סגולה, ולהדבק בו לעד.

לזה חשש משה רבינו שבני ישראל לא יאמינו. בני ישראל היו שקועים במ"ט שערי טומאה, בבחינת "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". "גוי מקרב גוי" (דברים ה, לד), באופן שלא היה ניכר הבדל בינם לבין המצרים. ומשה רבינו חשש, שבהיותם במצב כה שפל, בני ישראל לא יאמינו שהקב"ה עדיין אוהב אותם וחפץ בקרבתם. היתכן שה' ירצה בעם הגובל בשער הנ'?

כתב ה"בני יששכר" (מאמרי חודש תשרי), ביטוי למושג של דבקות וקשר בין הקב"ה לישראל, הוא המילה "לי". האות "ל" היא הגבוהה מכל האותיות, ומרמזת על הקב"ה שהוא גבוה מכולם. והאות "י" היא האות הקטנה מכל האותיות, ומרמזת על כלל ישראל, שהם המעט מכל העמים. נמצא, המילה "לי" מבטאת חיבור וקשר בין הבורא יתברך לעם ישראל.

לזה אמר משה לה': הן לא יאמינו "לי", דהיינו בני ישראל לא יאמינו שאתה יתברך חפץ בהם ורוצה בקרבנם, שהרי שקועים הם במ"ט שערי טומאה ועובדים עבודה זרה!

אך האמת היא, למרות מצבנו השפל, הקב"ה רצה בנו וגאלנו ביד חזקה ובזרוע נמויה. מכאן רואים, שכל מחשבה שעולה בדעתנו, שאולי אין הקב"ה אוהב אותנו ורוצה בנו, היא מחשבת היצר הרע, החפץ לנתק אותנו מאבינו שבשמים. הקב"ה אמר למשה בסנה "ואמרת אל פרעה כה אמר ה', בני בכורי ישראל" (שמות ה, כב). ה' יתברך לא המתין עד שנצא ממצרים ונתקדש בהר סיני לקרוא לנו בנים. אלא קרא לנו בנים עוד בהיותנו במצרים, בפתח כניסתנו לשער הנ'. וגופא בגלל שאנו בניו, חפץ הוא בגאולתנו!

מכאן תקווה לכל יהודי, באשר הוא שם, לצפות לישועה פרטית וכללית מה' יתברך. אילו היינו מרגישים כמה רצויים ואהובים אנו לאבינו שבשמים – בכל מצב שהוא – היינו רצים להתחבק בזרועותיו הפתוחות, ומקיימים את מצוות "ואהבת את ה' אלקיך" בקלי בקלות!

עבודות האהבה

ה' קשור בישראל בעבודות האהבה ❁

כתב הערבי נחל (שבת שובה, דרוש ד): הנה יש לו לאדם לזכור את זאת תמיד, ובזה יתרחק מעבירה, בשומו אל לב מה יהיה בסופי, ואף אם אעשה תשובה איזה פעם, איך אמריח למלך מלכי המלכים כביכול במינופים כאלה. (כוונת דבריו למה שכתב התומר דבורה (פרק א): אין המחילה על ידי שליח, אלא על ידו ממש של הקב"ה, כדכתיב "כי עמך הסליחה" (תהילים קל, ד). ומה היא הסליחה, שהוא רוחץ העון, דכתיב "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון" (ישעיהו ד, ד)... הרי האדם חוטא, והקב"ה בעצמו שלא על ידי שליח, מתקן את מעֹֻותיו ורוחץ צואת עווננו. ומכאן יתביש האדם לשוב לחטוא, שהרי המלך בעצמו רוחץ לכלוך בגדיו, ע"כ.)

ממשיך הערבי נחל: ומכל שכן בשומו ללבו אהבת ה' את ישראל, כאומרו (מלאכי א, ב) "אהבתי אתכם אמר ה'", ואנו אומרים (תפילת ג' גדלים) "אהבת אותנו", ומאמר רבי שמעון בר יוחאי (זוהר ח"ב ה:): "אלמלי היו בני אדם יודעים את האהבה שאוהב הקב"ה את ישראל, היו שואגים ככפירים לרדוף אחריו". ומרוב אהבת ה' את עמו, אמרו חז"ל (פנהרין טל.) "כל בי עשרה שכינתא שריא". וזהו לרוב אהבתו לישראל, מיד כשיש עשרה מישראל, משרה שכינתו בתוכם ואינו פורש מהם, וכביכול קשור בהם בחבלי עבודות האהבה. ולאו דווקא כשמתכנסים עשרה בני אדם לבית הכנסת להתפלל או ללמוד, אלא "כל בי עשרה" – "כל" דייקא, אפילו היותם אוכלים או שותים וכדומה – שכינה שורה עליהם.

ממשיך הערבי נחל: וזה מוסר גדול לישראל, בהיותם יושבים באיזה מקום קיבוץ, יזכרו זאת כי השכינה עמהם, קשורה בחבלי עבודות האהבה, עד שאי אפשר לה לפרוש מהם. ובשומם זאת ללבם, הלא ידעו הלא יבינו שאם ח"ו יעסקו אז בדברי רכילות וליצנות והבלים ודברים בטלים ולשון הרע או מחלוקות וכדומה, אשר כל זה שנוא ומשוקץ ומתועב בעיני ה', הרי זה דומה למי שלוקח אדם איסמנים וקושרו בחבלים ומראה לפניו מיני לכלוכים, אשר נפש האיסמנים הזה קצה בהם מאד. לא יוכל לסבול כלל וישאל את נפשו למות, ויבקש לברוח ולא יוכל, כי קשור הוא בחבלים. כמה צער סובל זה האדם האיסמנים אשר אין לספר. כך כביכול הדברים המתועבים האלה בעיני מלכנו בוראינו יתברך שמו, איך נעשם בהיותו שוכן בתוכינו וקשור בחבלי עבודות האהבה אלינו, ואיך נגרום ח"ו שיקוץ במעשינו ולא יוכל לסבול, ויבקש כביכול לפרוש ולא יוכל כי קשור הוא בנו בחבלי האהבה. הלא זהו גלות השכינה שאין גלות גדול מזה, ולכן גדול מאד העונש המגיע בעת יישבו קיבוץ מעשרה בני אדם או יותר, ויתעסקו בדברים כאלה. ויגדל יותר ויותר עונשם מאילו עשה זאת אדם אחד ביחידות או ט' בני אדם למעם האמור. וראוי לאיש לשום זאת נגד עיניו, ע"ש.

❁ אהבת ה' לכל איש ישראל ❁

כתוב "השוכן אתם בתוך טומאתם" (ויקרא טז, טז. ועיין יומא נו:). ואמרו חז"ל (ספרי, הובא בילקוט נשא רמז תש, א) חביבין הן ישראל שאף על פי שהן טמאין, שכינה שרויה ביניהם. וכתב על זה הבאר מים חיים (פרשת בהעלותך): ויוכל להיות איש אשר שבע תועבות בלבו מעבירות רעות המטמאין את האדם בכל מיני טומאות, ואף על פי כן הקב"ה כביכול איתו, ושוכן עמו בתוך טומאתו, ע"כ.

וכתב התפארת שלמה (פרשת ויגש): ישים נא האדם אל לבו, הלא רוח אלקי בקרבי, אשר הוא מחיה את כל בשר, כמו שכתוב "בקרבי קדוש" (ישעיהו יב, ו). וכל איש מבני ישראל יש בו השראת השכינה ואור

ה' השופע עליו מעולמות העליונים. כי אף בנפש העשיה שבעשיה
(הנמוכה ביותר) מאיר בו ניצוץ האור העליון על כל, ע"ש.

הרי בכל יהודי שורה השכינה הקדושה, ובתוכו נשמה חלק אלוה ממעל
– אפילו בהיותו בשיא הטומאה. ממילא דברי הערבי נחל הנ"ל,
בדרגה מסויימת, שייכים גם ליחיד, מאחר ושכינתו יתברך קשורה בו
בעבות האהבה ושוכנת עמו בתוך טומאתו. מכאן תשובה לכל יהודי
באשר הוא שם, המסתפק אם ה' אוהבו אהבת עולם. וזה צריך לזעזע
ולעורר כל איש יהודי.

אל תתיר את הקשר

כתיב "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" (שמות יג, ט). מה הקשר בין תפילין ליציאת מצרים?

במכת בכורות, הקב"ה בכבודו ובעצמו ירד למצרים להכות את בכוריהם. על זה אמרו חז"ל (שמות רבה טו, ה), "גדולה חיבתן של ישראל, שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן". וכן אמרו חז"ל (ספרי פרשת מסעי פסקא קסא), חביבים ישראל שאף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם, שנאמר "השוכן אתם בתוך טומאתם" (ויקרא טז, טז). יציאת מצרים הייתה ביטוי לאהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שגאלם בעצמו אפילו בהיותם במקום טמא ומתועב, ושקועים במ"ט שערי טומאה.

ה' אמר למשה "וראית את אחורי ופני לא יראו" (שמות לג, כג). פירש רש"י (ע"פ מנחות לה:), מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין (שמקומו מאחורי העורף). ונאמר במסכת ברכות (ז.) שגם הקב"ה מניח תפילין.

מזה המשמעות שה' הראה למשה קשר של תפילין? מפרש רבי אברהם חיים מזלאטשוב בספרו אורח לחיים: "הגמרא שואלת, הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו (מה כתוב בתפילין של ה')? ועונה, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ידוע כשישראל עושים רצונו של מקום,

א. פרשת כי תשא. ועיין עוד לרבי צדוק הכהן בתקנת השבין עמוד קפח, ובשם משמואל פרשת החודש, שנת תרע"ט.

הם נקראים בחינת "פנים". וכשאינן עושין רצונו של מקום ח"ו, הם נקראים בחינת "אחור", כמו שכתוב "כי פנו אלי עורף ולא פנים" (ירמיהו ב, כז). וה' הראה למשה קשר של תפילין שמקומו מאחורי העורף, להודיעו: אפילו כשישראל בבחינת "אחוריים", ואינם עושים רצוני כלל, אף על פי כן אני קשור עמהם ואהבם אהבה עזה. וזהו "וראית את אחורי", כלומר תראה משה את גודל אהבתי לישראל אפילו כשאני עושים רצוני, בבחינת "אחוריים". את גודל אהבתי בשעת רשעם תוכל לראות ולהשיג. אבל "זפני לא יראו", כלומר האהבה והתשוקה שיש לי לישראל כשהם עושים רצוני, בבחינת "פנים", לא תוכל לראות ולהשיג כלל בעולם הזה, כי עין לא ראתה אלקים זולתך.

נמצא שמצות תפילין מזכירה לכל יהודי את קשר האהבה הבלתי פוסק שיש לה' עמו. ואפילו אם יפול לתוך מ"ט שערי טומאה, אבינו שבשמים "שוכן איתם בתוך טומאתם". עתה נפלא הקשר בין מצוות תפילין ("והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך") ליציאת מצרים ("כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים"), אשר גם היא מראה על אהבתו האין סופית של ה' אלינו – שהוא יתברך בעצמו ירד למצרים הטמאה והכה כל בכור, וגאלנו אף בהיותנו שקועים במ"ט שערי טומאה. (וזה נפלא כי רבי צדוק הכהן (פרי צדיק, שבת הגדול, אות א) כתב שהכוונה "כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" היא גופא למכת בכורות, שעל ידה יצאו ממצרים).

ומבואר בספרים² על הפסוק "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לט), שאפילו "אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כלומר כשאנו פוגמים בלבנו ובעינינו, ונופלים לאן שנופלים, אומר לנו אבינו שבשמים, "לא תתורו"! מלשון להתיר קשר, כלומר אל תתירו ותפתחו את הקשר שלכם עמי לעולם! וכל זה למה? כי "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים" (שם, מא). וביציאת מצרים כבר גליתי לכם שאינני מתיר את הקשר שלי עמכם לעולם,

ב. עיין בספר שיחות התחזקות, שמות עמוד רנז.

אפילו כשאינכם עושים את רצוני כלל. לכן גם אתם אל תתירו את הקשר שלכם עמי, אפילו כשאתם נופלים ופוגמים עד למאוד.

ובה כתב רבי משה מקוברין אמר (תורת אבות, עמ' קסב אות נ'): מי שאינו יכול ומסוגל לעמוד בתפילה גם אחרי שעבר ונכשל בעבירות החמורות שבתורה, ולשפוך שיחו גם אז לפני הקב"ה כבן המתחמא על אביו ועושה לו רצונו, עדיין לא דרך אפילו על מפתן העבודה.

יזכנו ה' להשיג אחד מיני אלף מאהבתו יתברך אלינו, ובה לא נתיר את הקשר שלנו עם אבינו שבשמים לעולם ועד.

השוכן אתם בתוך טומאתם

כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

גרסתנו בגמרא היא: "אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה". מבואר שהפירוש אמרה לו זאת. אבל רבינו חננאל כתב "שמע הוּו אומרים אלעזר בן דורדיא אינו מתקבל בתשובה". וכתב השפתי חיים (מועדים א, עמ' ד), שרבינו חננאל מפרש את דברי הגמרא, כלומר היא אכן אמרה

לו זאת, אבל רבי אלעזר הרגיז שמשמים הניחו בפיה לומר דברים אלו, שהם דברי התעוררות המיועדים עבורו, ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא הבין שהבת קול לא באמת באה לדחותו, אלא אדרבה, באה לעוררו לתשובה. וכששמע את ה' קורא לו, השתומם וחשב: היתכן שאחרי כל חטאיי ופשעי, כל הפגמים והקלקולים, הקב"ה יקרא לי, ידרוש אותי, ירצה אותי? הרי האלקים שונא זימה הוא (סנהדרין צג.), ואני חפצא של זימה! היתכן שהוא יתברך הלך איתי לכרכי הים, נכנס למקום מטונף, ובשעת מעשה האיסור מדבר מתוך גרונה של אשה טמאה לקרוא לי לשוב אליו בתשובה?! ולמרות השתוממותו, הוא ידע שזו האמת.

❁ "אהבתי אתכם אמר ה'" ❁

הסבר הדברים כך: כתוב "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א, ב), "אהבת עולם אהבתך" (ירמיהו לא, ב). והרי "על כל פשעים תכסה אהבה", ואפילו אם אדם יעשה את כל הפשעים, הקב"ה עדיין אוהב אותו. "אהבת ה' לכל יהודי – אפילו הרשע ביותר – היא למעלה מהשכל, ופורצת כל גבול. היא אהבה טהורה ונצחית שאינה תלויה בדבר. אהבה בעבור שכל יהודי הוא בנו יחידו של ה'." "אהבת עולם אהבתך" פירושו שה' לעולם אוהב כל יהודי, בין אם הוא בבית המדרש, בין אם הוא בכרכי הים.

אמרו חז"ל (מגילה כט.): בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן. גלו למצרים, שכינה עמהן. גלו לבבל, שכינה עמהן. ואף כשהן עתידין להיגאל שכינה עמהן, ע"כ. ובמכות בכורות, הקב"ה בכבודו ובעצמו ירד למצרים להכות כל בכור. על זה אמרו חז"ל (שמות רבה טו, ה), "גדולה חובתן של ישראל, שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן".

א. עיין שפת אמת, פרשת שקלים, תרמ"ב.

בן הוא לגבי הגלות האישית של כל יהודי, ששכינה עמו בתוך טומאת גלותו. כתוב "השוכן אתם בתוך טומאתם" (ויקרא טז, טז) – אפילו בשעה שהם טמאים שכינה עמם (וימא נז:). כל יהודי צריך לדעת, כשם שהיתה גאולת מצרים כללית, כך יש "גאולת מצרים" פרטית לכל אחד ואחד. "מצרים" אותיות "מצר - נ", וגדולה חיבתו של כל יהודי, שאפילו אם נפל עד שער הנו"ן – מקום זימה, מנופת וטומאה – יתגלה שם אליו ה' כדי לגאלו.

כתוב בליקוטי מוהר"ן (תורה לג): איתא בירושלמי (תענית פ"א, הלכה א) אם יאמר לך אדם היכן אלקך, תאמר לו בכרך גדול שברומי, שנאמר "אֵלֵי קורא משעיר" (ישעיהו כא, יא). אדם ששואל "היכן אלקך", בודאי הוא משוקע במדור הקליפות. כי הוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר, שאמר היכן "אלקך", וגרמה לו שבמקומו אין שם אלקים. בכן תאמר לו, אפילו במקומך, שאתה משוקע במדור הקליפות, גם כן שם תוכל למצוא אלקותו. כי הוא מחיה את הכל, כמו שכתוב "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו). ומשם אתה יכול לדבק את עצמך בו יתברך, ולשוב אליו בתשובה שלימה. כי לא רחוקה היא ממך, אלא שבמקומך שם רבו הלבושים, ע"כ.²

לכן, מורה לנו התורה, "ובקשתם משם את ה'... ומצאת" (דברים ה, כט). פירש הבעל שום טוב: ³ "משם" דייקא, באיזה מקום שאתה, באיזו מדריגה שתהיה, "משם" תמצא את ה' ותוכל להדבק בו. וזה כי הוא יתברך שוכן עם האדם בכל מקום שהוא. ודוד המלך אומר "ממעמקים קראתיך ה'" (תהלים קל, א), דהיינו אפילו

ב. אמר הבעל שם טוב: האות א' מובלעה בתוך המילה "חטא", ואינה נשמעת בביטוי המילה. וזה להודיע שגם במקום החטא שורה אלופו של עולם, מובלע ומכוסה, כי מבלעדו לא ירים איש את ידו לעשות קטן וגדול (דגל מחנה אפרים, פרשת עקב ד"ה ויש להבין).

ג. הובא במאור עינים, ליקוטים.

ממעמקי הקליפות קראתיך ה' (תורת אבות, ר"ה אות יח), כי הוא יתברך נמצא שם יחד עמו. ד' ה'

❖ הלך... עמד... ישב... שכב... ❖

מצינו ג' מדרגות בחטא: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א, א). והישיבה קשה מכולם (אבן עזרא). אך יתכן שיש מצב יותר קשה מהישיבה, והוא השכיבה. כתיב "אם אָסַק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך" (תהלים קלט, ח). פירש המצודת דוד: אם אעלה אל השמים, הלא אתה שם. ואם אעשה לי משכב בשאול מתחת לארץ, הלא הנך גם שם, ע"ש. וזה מה שאומר דוד המלך: "ואציעה שאול", "אציעה" הוא לשון משכב – ללמד שאפילו אם יהודי נופל לשאול תחתית ושוכב שם בקביעות – "הנך" – אתה נמצא שם שוכן עמו בתוך טומאתו, וגם שם תאחזנו ימינך.¹

ודע, שמעשה דרבי אלעזר בן דורדיא הוא דוגמא חיה ל"ואציע שאול הנך". אדם זה לא הניח פרוצה אחת בכל העולם שלא בא עליה,

ד. ונראה לי לרמז: מאחר וה' שוכן עם ישראל "בתוך טומאתם", ממילא "ממעמקים קראתיך ה'", אפילו ממעמקי הקליפות אפשר לקרא לו. וראה זה פלא: המילוי של "טומאתם" (טית מם אלף תו מם – עם הכולל) עולה בגימטריא "ממעמקים קראתיך ה'" (1197). כי מאחר והוא יתברך נמצא עם ישראל בתוך טומאתם, אפשר לקרא לו אפילו ממעמקי הקליפות.

ה. וכתב המאור עינים (פרשת יתרו): והנה צריך האדם שגם בנפלו ממדרגתו יתאמץ לעלות אל ה' באותו מדרגה שהוא עכשיו, כי צריך להאמין שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ואפילו במדרגה שהוא עכשיו יש גם כן ה' יתברך כי לית אתר פנוי מיניה רק שהוא מצומצם מאוד, ע"כ. ובספר נפלאות חדשות, (פרשת וילך, ד"ה ואנכי) כתב על הפסוק "ואנכי הסתר אסתיר" (דברים לא, יח): הפשט הוא שאפילו בשעת הסתר בתוך הסתר, גם כן "אנכי" שם, זה ה' יתברך, ע"כ. וכתב רבי צדוק (פרי צדיק, פרשת נשא אות טו): "שמענו מהרבי מאזכינא זצ"ל שכל נפש ישראל, איך שנופל, הוא נופל בחיקו של ה' יתברך", ע"כ.

ו. עיין מחשבת חרוץ לרבי צדוק הכהן, אות ט.

והיה שקוע במעמקי הקליפות והטומאה. זימן הו' עתק, חצה שבעה נהרות, והלך לכרכי הים למלא תאוותו. והנה בשעת מעשה האיסור, באמצע ה"שכיבה" עמה, בבחינת "ואציעה שאול" – "הנך" – היית שם איתו ודברת מתוך גרונה של הטמאה, ועוררת אותו לתשובה. וראה זה פלא: "אלעזר בן דורדיא" (עם הכוללים) עולה בגימטריא "ואציעה שאול הנך" (588).

באותה שעה, הבין רבי אלעזר בן דורדיא שהוא לא חצה שבעה נהרות והלך לכרכי הים לבד, אלא "גם כי אלך בגיא צלמות" – לתכלית החשכות והטומאה – "אתה עמדי!" "ואציעה שאול" – אפילו אם אשכב בשאול תחתית – "הנך!" רבי אלעזר בן דורדיא חש את אהבת ה' הבלתי פוסקת אליו, וכמים הפנים לפנים, התעורר לשוב בתשובה מאהבה לאביו שבשמים.

ושכנו "אלעזר" מלמדנו שאפילו בחיותו בכרכי הים – שוכב בשער הנו"ן – ה' אלקיו היה בעזרו, ולא עזבו לרגע קט. כן אבינו הרחמן והאוהב אינו עוזב שום יהודי. לכן אפילו אם חס ושלום נפלנו לאן שנפלנו, אפילו ששוכבים בעמק השאול הרוחני, עלינו למצוא את אבינו שבשמים השוכן עמנו שם, לחוש את אהבתו, ולשוב אליו מיד!

❁ עצות לצאת משאול תחתית ❁

כתוב בליקוטי מוהר"ן (תניינא, תורה יב): איתא בחז"ל (ירושלמי תענית פרק א, הלכה א): אם יאמר לך אדם היכן אלקיך, תאמר לו בכרך גדול של רומי. שגם שם שמלאים גלולים ועבודה זרה, מוסתר ה' יתברך. והכלל, כשנופל לשם ח"ו, אזי כשמתחיל לבקש "איה מקום כבודו", בזה הוא מחיה את עצמו מחיות הקדושה. כי חיות הקליפות היא רק מההסתרה – מה שנסתר ה' יתברך שם בתכלית ההסתרה, עד שאין יודעים ממנו יתברך כלל. אבל תיכף כשמבקשים "איה מקום כבודו", נמצא שיודעים על כל פנים שיש אלוה יתברך, רק שהוא נסתר ונעלם, ועל כן מבקשים "איה מקום כבודו". ובזה בעצמו מחיה את עצמו במקום נפילתו, ע"ש

עוד עצה כתב רבי צדוק (מחשבות חרוץ, אות ט): אפילו כשישראל שקועים בחשכות כל כך, עם כל זה לא אבדה האמונה ונכרתה מפייהם ולבם. ועיקר האמונה הוא להאמין שאף על פי שהוא במקום שהוא, עם כל זה ה' יתברך עמו, כי "אני ה' השוכן אתם בתוך טומאותם". ועל ידי זה ממילא יוכל לצאת מהאפילה והטומאה, דכיון שה' יתברך עמו אין רע כלל, רק ה' יתברך רצה כן שיהיה ברישא חשוכא והדר נהורא. ועל דרך שנאמר (תהלים כג, ד) "גם כי אלך בגיא צלמות" – שהוא תכלית החשכות והרע, "לא אירא רע כי אתה עמדי" – גם שם, כי אין עוד מלבדו ואפס זולתו. ואפילו בשאול תחתית, כמו שנאמר (תהלים קל"ט, ח-י) "ואציעה שאול הנך... גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך". ובזה הוא יכול לשוב למקורו ושורשו ולצאת מעמקי שאול. וכמו ביציאת מצרים, דמאפילה זו דייקא יצאו לאור גדול, כי כך רצה ה' יתברך שיהיה קילוסו עולה גם ממקומות היותר אפלים וחשוכים, ועד שגם הם ישיגו אור גדול, ע"ש.

וכתוב בתורת אבות (עמוד קכב, אות עא) על הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד, ל"ט): פירוש, שתדע בלבבך שאפילו אם אתה בבחינת "הארץ מתחת", בדרגה השפלה והנמוכה ביותר, אם רק תתחזק באמונה כי ה' יתברך טוב ומטיב לכל, תוכל להתעלות עד בחינת "שמים ממעל", גבוה מעל גבוה. וזה מאמר הכתוב "אתה סתר לי מצר תצרני" (תהלים לב, ז), רוצה לומר, אפילו כאשר אדם שרוי בבחינת הסתר בעבודת ה' ולבו סגור ומסוגר, אם הוא רק מתחזק בה' בבחינת "אתה" שהוא לשון נוכח, שמאמין באמונה פשוטה כי הקב"ה אצלו תמיד בבחינת נוכח, אז "מצר תצרני", ע"ש.

ואמר רבי מרדכי מלכוביץ (תורת אבות, עמוד קסח אות ב) אם המרירות שאדם מרגיש היא מענייני חטאים ופגמים, הרי כשמתבונן בגודל חסדי ה' איך שהוא יתברך שוכן אתנו אפילו בתוך טומאותינו, צריך כבר מזה לבד להתעורר בשמחה עצומה. וכפי שמקובל כי המרירות

האמתית לשם שמים מביאה לידי שמחה, ובאם לאו, הרי זה סימן שהיא לא מצד הקדושה כי אם מהתגברות המרה שחורה, ע"ש.¹

וכתב התפארת שלמה (פרשת ויגש): "כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם" (ויקרא מז, מז), אף על פי שהם טמאים, השכינה שרויה ביניהם. ולכך ישים נא האדם אל לבו, הלא רוח אלקי בקרבי, אשר הוא מחיה כל בשר, כדכתיב "בקרבך קדוש" (ישעיהו יב, ו). וכל איש מבני ישראל יש בו השראת השכינה ואור ה' השופע עליו מעולמות העליונים, כי אף בנפש העשייה שבעשייה (הנמוכה ביותר), מאיר בו ניצוץ האור העליון על כל. נמצא כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבך לעשותו, וקרוב ה' לכל קוראיו, ע"ש.

כתיב "ונתתי משכני בתוכם" (ויקרא כו, יא). פירש האור החיים הקדוש, על דרך אומרו "אהל שכן באדם" (תהילים עח) שעיקר משכנו יתברך הוא תוך נשמות עם קדושו. וכתב האור המאיר (פרשת פקודי): "אהל שכן באדם" הוא ראשי תיבות "אשב", ע"כ. ונראה לי בס"ד לרמז דבר נפלא: כתיב "כי אשב בחשך ה' אור לי" (מיכה ז, ה). מלמדנו הפסוק, שאפילו אם "אשב בחושך", דהיינו בחושך של טומאה ועבירות, "ה' אור לי", כי הוא יתברך "השוכן איתם בתוך טומאתם", ואינו עוזב את היהודי לעולם. ולכן "אשב" הוא ראשי תיבות "אהל שכן באדם", כי אף בהיותי יושב בחושך, הוא יתברך שוכן בקרבי, ומאיר את חשכי.

❁ תירגול מעשי ❁

ינשום האדם נשימה עמוקה, ויתבונן... מה מחיה אותי ברגע זה? הלא הבורא יתברך מחיה אותי, נשמתי הקדושה אשר נפח באפי נותנת לי חיות כל רגע ורגע. נמצא שעצם קיומי, כל נשימה ונשימה,

ז. וזה קשור למה שכתבתי למעלה שרבי אלעזר בן דורדיא ראה איך שה' שוכן עמו בתוך טומאתו, ושאפילו מפי הטמאה דיבר ה' לעוררו. זה שימח אותו ועוררו לחזור לה'. כי הרגיש שה' לא עזב אותו אפילו בשעת עצם מעשה החטא כשהיא אמרה זאת אליו.

מעידה על אלקותו יתברך השוכנת בקרבי. ואפילו אם אני רואה את עצמי כטמא, ומעשי מנגדים כל שמץ של קדושה, הלא אתה יתברך עדיין שוכן איתי בתוך טומאתי! ומדוע תשכון איתי בתוך טומאתי? אין זה אלא מחמת עוצם אהבתך אלי, אהבה שאינני יכול לתפוס בשכלי המוגבל, כי אהבתך אלי היא ללא גבול, ולמעלה מהשכל.

אדם שיתרגל לחוש את רוח ה' המחיה אותו בכל מצב שבו הוא נמצא, לאט לאט יקלוט וירגיש איך ה' תמיד לצידו, נוכח ממש בחייו, אוהבו ומרחמו כבן יחיד. ומתחושות אלו יתעורר לקום מתוך האפילה, להתחזק באמונה ותקווה, ולשוב בתשובה מאהבה לה'.

❖ עצה למי שאינו יכול לחשוב אפילו מחשבה אחת טובה ❖

אפילו אם יהודי אינו יכול לחשוב מחשבה אחת טובה, או להתחזק באמונה, עדיין אל לו להתיאש. כה כתב האוהב ישראל (ליקוטים חדשים, פרשת נצבים): ידוע כי כמו שיש ז' היכלות דקדושה, יש כנגדם ז' היכלות דטומאה וכן ז' מדורי גיהנם. והנה האדם המשקע את עצמו בקליפה על ידי העבירות שעושה, הוא ממש בגיהנם. ואדם כזה הרוצה לשוב אל ה' בתשובה, מאין נמצא זה שיעלה על לבו לעשות תשובה? כיון שהוא משוקע בתוך הרע, איך תגיע לו מחשבה קדושה? אך האמת היא שזה מחמת אהבת הבורא לישראל. וכביכול ה' יורד אליו לתוך ז' היכלות דטומאה כדי להחזירו בתשובה. וזה שאמר דוד המלך "והצלת נפשי משאול" (תהלים פז, יג), דהיינו שאתה דייקא תציל את נפשי מיד שאול – ז' היכלות דטומאה. וזהו "והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה" (דברים ל, א), כי הגוים וז' היכלות דטומאה וז' מדורין דגיהנם חד הוא. ואם תרצה לידע מנין באה לך התשובה הזאת ("והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך"), היא מחמת ה' אלהיך שמה", שיוורד להציל אותך מיד שאול ואבדון, ע"ש.

ולפי דבריו הקדושים נראה לפרש את הפסוק "כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי" (מיכה ז, ח). כלומר, אפילו אם נפלתי לשאול

תחתית באופן שאני יושב בחושך של ז' מדורי גיהנום, כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה יד, ב) הרשעים מתכסים בחושך בגיהנום. בכל זאת אין להתיאש, כי "ה' אור לי", ורחמי ה' רבו, ואור ה' בוקע וחודר לתוך כל לבות ישראל לעוררם ולהשיבם בתשובה. וימינו פשוטה לקבל שבים, אפילו הרשע הגדול ביותר הנמצא בעמק השאול.

וכתב רבי צדוק:^ח בצאת בני ישראל ממצרים לא היה שום הבדל ביניהם למצרים, כמו שאמרו "גוי מקרב גוי", "הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה". רק שהקב"ה חשק בהם ונשבע לגואלם, ובחסדו הגדול האיר והופיע בתוך עומק לבבם מגודל קדושתו בלי הכנה מצדם, עד שהוציאם ממצרים. לכן נצטוונו לזכור בכל יום יציאת מצרים. ואין המכוון על הזכרה בפה בלבד, אלא שיהיה דבר זה נקבע בעומק לב כל ישראל – שאם ח"ו יהיה משוקע באיזו תאוה ופיאוב, ולא יוכל לשית עצה בנפשו, אל ייאש עצמו, רק שיאמין ויצפה לה' יתברך ויציאו מהסגירו. כי יתחזק לבבו שהוא לא משוקע יותר ממה שהיו אז בני ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה, וה' יתברך הוציאם משם בלי אתערותא דלתתא. כן גם לי יעזור ה' יתברך, ולזה נצטוונו לזכור יציאת מצרים, ע"ש.

❁ "אפילו שם יכולים להכיר את ה'" ❁

כתב הרבי מאיר יחיאל מאסטרואוצא:^ט איתא במדרש שתבת "אנכי" היא לשון מצרית. וצריך להבין, מדוע פתח ה' יתברך את עשרת הדברות בלשון מצרית? ונראה לפרש שה' רצה להורות לנו שאפילו האדם העומד במדרגה פחותה ונמוכה, בחינת מצרים – ערוות הארץ, אפילו שם יכולים להכיר את ה' אחד ואין עוד מלבדו. ואפילו בשעה שאיש ישראל עוסק בדברים גשמיים צריך לדבק עצמו בו יתברך ולקיים

ח. פרי צדיק לחג הפסח, אות כד.

ט. מאיר עיני חכמים, מהדורא תנינא, לשבועות עמוד טו.

"ולדבקה בו", וכמו שכתוב "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו). ומה שנאמר "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו, מז), מדבר בעכו"ם. אבל אצל ישראל, אין שום גשמיות וגם הארץ מלאה כבוד שמים, כמו שנאמר "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ג, ג). וזה שאיתא בגמרא (סנהדרין ד:): שארבע פרשיות של תפילין מרומזות במלת "מִטְפֶּת", טט בכתפי (שם מקום) שתיים, פת באפריקי (שם מקום) שתיים. וצריך להבין למה בפרשת תפילין נכתב בלשונות נכרים. ובוזה מובן, שהתורה רמזה לנו שמצות תפילין – שהיא ליחוד שמו יתברך – יכולים לקיים אפילו בכתפי ובאפריקי, שהם ארצות גוים, כי גם שם יכולים לעבוד את ה', אם רק רוצים, ע"ש.

וכתיב "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניןך". פירש השפת אמת (פרשת חיי שרה, תרמ"ט), שזה מנפלאות הבורא יתברך שנמצא אלקותו בכל. לכן נקרא "קונה הכל", פירוש שהגם שהעולם הזה גשמי, מכל מקום הוא קן ומקום לאלקותו יתברך. אפילו שאין הקדושה מתגלה בקביעות, היא מקננת בעולם, ע"ש.

ומכיוון שאלקותו היא בכל, אפילו בארציות ובגשמיות, לכן אפשר לקנות את ה' ולהתחבר אליו אפילו על ידי אותם דברים. וזה שכתוב "מלאה הארץ קניןך", שאפילו הארציות והגשמיות של העולם הזה מלאים בדרכים לקנות את אלקותו יתברך. וכן הוא אומר "מלא כל הארץ כבודו", שאפילו בארציות, כבודו יתברך נמצא.

וכתב בספר ויאמר משה (פרשת וארא, ד"ה ולמען) על הפסוק "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (שמות ח, יח): אם האדם נפל בתוך הארציות – "בקרב הארץ" – ידע כי גם שם "אני ה'", שיאיר לפניו גם בקרב הארץ השם הוי"ה יתברך, שלית אתר פנוי מניה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ותוך כל עלמין, ובכח זה יתעלה הכל. וזה הראה ה' יתברך במופתים במצרים, מקום הטומאה, אשר פעל כל האותות והמופתים בעניני הגשמיים, כדי להראות שאין שום דבר גשמי שאין לו

י. עיין בספר עבודת פנים, עמ' ה אות ט, בשם המגיד ממזריטין.

שייכות לה' יתברך, כדי שיוכל האדם לחפש שמו יתברך בכל מקום, אף שהוא עומד בדיוטה התחתונה יתקשר לה' יתברך, ע"ש.

רבי ברוך ממעזבוז אמר שהקב"ה מתחבא מאיתנו, כדי שאנחנו נחפש אותו. ורבי שמחה בונים מפשיסחא אמר על הפסוק "ישמח לב מבקשי ה'" (תהלים קה, ג) – טבעו של אדם כשהוא מחפש אבידה, הוא בצער. ורק כשמוצא את האבידה הוא שמח. אולם מבקשי ה' תמיד בשמחה, גם כשמבקשים אותו.

חיזוק למתאווה

❖ המוותר על הנאה גשמית אינו מפסיד כלום ❖

כתב רבי אלימלך בידרמן (גליון באר הפרשה, פנחס תשע"ו): אשרי הזוכה לשבור טבעו ולעשות נחת רוח לכורא יתברך שמו, ובפרט בענינים שנפשו נוטה ומחמדת אותם, כי דייקא בדברים אלו יזכה לשכר עד אין קץ. ולא ידאג מ"הפסד" הנאותיו בזה העולם – כי אדרבה "אמר הקב"ה, עלי לשלם שכר על אותה עין" [שלא הביטה בעבירה] (במדבר רבה, יד, ו), והקב"ה ימלא כל חסרונ הנאותיו בעודו בעולם הזה.

ולא עוד אלא שזהו שבחו של מקום "ברוך משלם שכר טוב ליראיו" (נוסח ברוך שאמר). וכך כתב הסטייפלער (קריינא דאיגרתא, אגרת קט): גם צריך לדעת כי בהתגברו ועומד בנסיון מתקדש שם שמים מאוד וזכותו נורא ועצום, וגם בעולם הזה יראה נועם ברוב הימים, כי כל ההנאות שהאדם נמנע מהם מפני כבוד שמים, משתלם לו ממקום אחר בהיתר בהמשך הזמן, ע"ש.

וביאר רבי שלומק'ע מזוויעהל שתיבת "קדושה" ו"קדשה" (ההפך מהקדושה רח"ל) נכתבים באותן האותיות. ללמד שהמוותר על ה"קדשה" אינו מפסיד את ההנאה, אלא אותה ההנאה ייחנה בבואו אל ה"קדושה", ואף בתוספת מרובה על העיקר. כי ארון הכל שכל ההנאות שלו אומר לאדם – רצונך ליהנות בחיך, אל תפן אל בורות מים דלוחים, אלא בבואך אלי אמלא את כל ישותך בהנאה מרובה עד אין קץ.

והגר"א כתב (אבן שלמה, פ"ב אות י'): מה שמשיג בעת התאווה אחר רוב השתדלות בענין רע, נעשה לתמומי דרך בענין טוב – בלא עמל. וכמו בכבוד, שכל הבורח ממנו רודף אחריו. כן הוא בכל התאוות.^א

מבאן יענה כל איש ליצרו הבא לסמא את עיניו ולומר, איך אשמור את חוקי ה' ואנצור את בריתו, וכי נגזר עלי שלא להנות מן העולם הזה?! עליו לדעת שכל זה הבל ורעות רוח. אדרבה, הירא את אלקיו ומתגבר על יצרו, הוא יזכה לנעימות ועריבות ומתיקות, לתענוג שאין כל בריה יכולה לשער, לא רק בעולם שכולו טוב אלא אף בעולם הזה.

❁ "אשריך בעולם הזה!" ❁

כתוב במשנה (אבות ו, ד): כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא... ואל תתאווה לשלחנם של מלכים, ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, ע"ש.

לכאורה המשנה נותנת לאדם את המִתְכוּן לחיי עוני סבל וצער, ואם כן איך היא אומרת "אשריך בעולם הזה"?

א. וכמקור לדבריו מציין שם הגר"א לגמרא במנחות מד. – "אותן המצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר", ע"ש. ובה מתורץ מדוע הגמרא בכלל אמרה דבר זה, שהוא לכאורה ללא צורך. וגם מתורץ מדוע היא לא זרקה את המצעות הטמאות הללו כשהיא באה לעשות תשובה. אלא מן השמים גלגלו זאת ללמדנו יסוד גדול זה.

נתבונן, איך אנו מביטים על אדם כזה שבעבור עסק התורה, מוותר על כל הנאות הגשמיות של העולם הזה, וחי חיי צער וסבל? הרי אנו מרחמים עליו, ו"יושבים שבעה" על חייו המיוסרים והנמולים כל ריח של הנאה ותענוג. ומגלה לנו המשנה שכל מחשבות אלו הבל הם, ומשקריו הגדולים של היצר הרע!

המשנה אומרת "אשריך בעולם הזה" ללמדנו שאדם לא מפסיד כלום מכל הנאה גשמית שהוא מוותר למען עסק התורה, כי הקב"ה ימלא כל חסרון הנאותיו בעודו בעולם הזה בדרך קדושה. וכלשון הסטייפלר: "וגם בעולם הזה יראה נועם ברוב הימים, כי כל ההנאות שהאדם נמנע מהם מפני כבוד שמים, משתלם לו ממקום אחר בהיתר בחמשך הזמן". עלינו לשמוע את קולו של האדון הכל, אשר כל ההנאות שלו, אומר לנו – רצונך ליהנות בחיך, בא אלי ואמלא את כל ישותך בהנאה מרובה עד אין קץ.

וזה שמסיימת המשנה "ואל תתאווה לשלחנם של מלכים, ששולחנך גדול משולחנם... ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך". איזה שכר? הוי אומר שכר הנאה בעולם הזה, בעבור כל הנאה גשמית שעליה ויתרת, שזהו שבחו של מקום – "ברוך משלם שכר טוב ליראיו". ולכן אין לך להתאווה לשולחן ההנאות של מלכים, כי שולחן הנאותך בעולם הזה גדול משלהם!

❁ סכנת התאווה – כהטובע בים ❁

תחבולות רבות ליצר הרע לצוד נפשות יקרות על ידי פיתויים "קטנים". "רק עוד פעם אחת", "רק היום, ומחר אתה כבר תפסיק", "זו הפעם האחרונה וגמרת". מוכרים משפטים אלו שמשמיע לנו יצרנו הרע, ברצונו לאבדנו לא רק מן העולם הבא, אלא גם מכל הטוב אשר מתאווה לתת לנו אבינו שבשמים בעולם הזה.

כתיב "למען ספות הרווה את הצמאה" (דברים כט, יח). פירש הרמב"ן: ² נפש שבעה נקראת "רווה", ונפש מתאווה נקראת "צמאה". נפש אדם רווה ושבעה כשאיננה מתאווה לדברים הרעים לה. אבל כאשר מתעוררת בה מעט תאווה, והיא ממלא את תאוותה, מתוספת בה יותר תאווה, והיא נהיית צמאה מאוד לדבר ההוא שאכלה או עשתה, יותר מאשר בראשונה. והיא מתאווה גם לדברים רעים שלא הייתה מתאווה להם תחילה. כגון, המתאווה לזימת נשים יפות, כשיהיה שטוף בזמנתן תבואהו תאווה לבוא על הזכר ועל הבהמה. וכך הוא גם אצל שאר התאוות, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה נב:): "אבר קטן יש לאדם, משביעו רעב, מרעיבו שבע".

ולכן הפסוק אומר על ההולך בשרירות לבו, שאם ימלא את נפשו בתאוות שהן שרירות וחזקות עליה אשר היא צמאה להן, היא תוסיף את הרווה אל הצמאה, כלומר היא תתאווה אל מה שהיתה שבעה ממנו (אל דברים שלא היתה מתאווה אליהם בתחילה), ואל מה שכבר השביעה עצמה בה (היא תחזור ותתאווה ביתר עז), עכ"ת דברי הרמב"ן.

והגר"א אמר שהרודף אחר תאוותיו הוא כאדם צמא שהיה מהלך בדרך. מצא באר מים מלוחים ושתה מהם, כסבור שהיו מתוקים, והוסיפו לו בצמא. וכל מה שהיה שותה מהם, כסבור שירווה צמאונו, היה צמא יותר. כך הרודף אחר תאוות העולם הזה, ככל שימלא תאוותו, יתאווה ויצמא יותר. ורבי שלמה אבן גבירול (מבחר הפנינים, שער הפרישות מעולם הזה, אות כו) כתב: "דומה האדם בבקשת העולם לכלב רעב. מצא עצם לעם אותה. יצא הדם מפיו, והוא מוצץ הדם וחושב כי הוא מן העצם, והוא מדמו".

לכן, כאשר נתאווה תאווה, אל לנו לשמוע ליצרנו הרע, הלוחש לנו שבמילוי תאוותנו נשיג רגיעות, שלווה ושמחה בעולם הזה. אלא עלינו לראותו כמציג לנו כוס גדול של מים מלוחים – אמנם המלח

ב. בשינוי לשון, עיין טוב ירושלים.

אינו נראה לעינים, אבל מורגש היטב הוא לגרון. תשאל נא את עצמך, קורא נעים: מה הייתה עושה לאדם, השונא אותך שנאת מוות, ומגיש לך מים מלוחים ומייצגם כמים זכים ומרוויים – וכוונתו אך ורק כדי לצער אותך? וכי לא היית שופך את כוסו על פניו, וגוער בו עד שהיה מפחד מלגשת אליך שוב?

❁ תאוותו האמיתית של כל יהודי ❁

נאמר בחטא עץ הדעת, "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל" (בראשית ג, ו). כאן התורה מגלה לנו התכסים של היצר הרע, ואיך הוא מרמה ומפתה לבבות בני אדם לעבירות. דרכו של היצר לבא לאדם ולפתותו לחשוב שהעבירה היא ערבה! משכנע אותו שהיא התענוג האמתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכול להמצא. "טוב למאכל", "תאוה לעינים", "נחמד להשכיל" וכו'. ועל ידי זה, מכנים בלב האדם הרגשה שהוא באמת רוצה בעבירה. וכשהאדם מרגיש כך, מיד נכשל ונופל ביד יצרו, כי מי הוא זה שלא יבחר להדבק ב"טוב האמתי"?

אך זהו שקר שקרים, ורמאות שאין כדוגמתה! כולנו צריכים לדעת, שיש לנו רצון אחד, ואחד בלבד, והוא לעשות רצון אבינו שבשמים (עיין ברכות ז.). פנימיות כל יהודי הוא קדש קדשים כפשוטו, נשמה קדושה חלק אלוה מעל. כל כולו השתוקקות וציפיה, כמיהה וגעגועים, להדבק ולהתקרב לאביו שבשמים ולקיים מצוותיו. אך לכל יהודי יש יצר הרע שמלאכתו להסתיר את ההרגשות הללו ממנו, ופשוט לסמאות את עיניו ולהמית את חושיו מלראות ולהרגיש ש"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" (תהלים סג, ב), "ואני קרבת אלקים לי טוב" (תהלים עג, כח), "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו" (תהלים כז, ד). כולנו צריכים לדעת שדבקות בה' היא רצוננו האמיתי, ולא תמיד מה שאנו מרגישים וחושבים בפועל, הוא האמת.

נמצא, לא רק שיהודי באמת אינו חפץ בעניני עולם הזה ותענוגיו, אלא אף מואס בהם (כמו שכתב המסילת ישרים, פרק א). וכל מלאכתו של היצר הרע הוא לקחת דבר מאוס ומתועב, ולהציגו כדבר טוב ומתוק. לצפות רעל בשוקולד ולהאבד יהודים קדושים.

נמצא, שעבודתנו היא לשגן כסדר, פעם אחרי פעם, ש"גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה [היצר הרע] בלבד". אנו פשוט צריכים לדבר עם עצמנו ולנסות להפנים עמוק עמוק ללבנו, שכל ההרגשות של רצון ותאוה לעולם הזה ותענוגיו, אינם באמת רצוננו, אלא רק פיתויים ושקרים, דמיונות כוזבים שהיצר מכניס ללבנו, כדי לנתקנו מבוראנו ולהאבידנו מהעולם הזה והבא. לא קל להרגיש זאת במהרה, אך ככל שנתבונן בדברים, נתחיל להכיר את עצמיותנו האמתית, את נשמתנו הקדושה. לאט לאט נרגיש שכל הרצונות הללו אינם אלא דמיונות מצד יצרנו, ושתאוותנו האמתית והיחידה היא רק להתקרב לאבינו שבשמים.

מהו המפתח והסוד לנצח במלחמת היצר: אומר האדמו"ר מפיאסעצנא (צו זרזו, אות טז): **פשוט לשנוא אותו!** כשאדם ירגיש בלבו שרצוננו באמת הוא רק לעשות רצון ה', ושהיצר מרמא אותו ומוכר לו רעל להאבידו מעולם שכולו טוב, רק אז יתמלא לבו בשנאה אמתית אל יצרו, עד שמלכתחילה לא יתעסק עמו כלל וכלל. וזה שאמרה הגמרא (ברכות ה.): לעולם ירגיז אדם יצר הרע, שנאמר: "רגזו ואל תחטאו" (תהלים ה, ה). דהיינו שיהודי צריך להכיר ברעת היצר ולהתרגז ולכעוס עליו עד שפשוט מגיע למסקנה אחת: אין לי עסק עם מנוול כזה כלל וכלל!

אמר רבי שמחה בונם מפשיסחה: "יצר הרע – יש לראותו כרוצח העומד מולך ובידו גרזן, והוא מוכן תמיד להתזו את ראשך מעליך. ואם קשה לך לציירו כך – סימן הוא שכבר התזו את ראשך". ה' יצילנו מידו.

סוד התאווה

❖ ריש לקיש, מ"רבי" של ליסטים, ל"רבי" של חכמים ❖

כתוב בגמרא (בבא מציעה פד.), יום אחד היה רבי יוחנן רוחץ בירדן. ראה אותו ריש לקיש, שהיה ליסטים באותו זמן, וקפץ ונכנס אף הוא לירדן כדי לפוגשו. כשראה רבי יוחנן את כוחו של ריש לקיש, אמר לו "חילך לאורייתא" (כוחך גדול וראוי לסבול את עול התורה). השיב ריש לקיש לרבי יוחנן, "שופרך לנשי" (יופיך ראוי לנשים). אמר לו רבי יוחנן, אם תניח מללסטם את הבריות ותקבל על עצמך עול תורה, אשיא לך את אחותי שיפה ממני. קיבל ריש לקיש על עצמו עול תורה. רצה ריש לקיש לקפוץ בחזרה לשפת הירדן להביא את בגדיו, ולא יכל לקפוץ כבראשונה (דמשקבל עליו עול תורה תשש כוחו – רש"י).

ממשיכה הגמרא: יום אחד נחלקו החכמים בבית המדרש בענין זה: הסיף והסכין והפגיון (סכין ארוכה) והרומח ומגל יד ומגל קציר, ממתי הם ראויים לקבל טומאה? משעת גמר מלאכתן (משעה שנגמרה עשייתם). ומאימתי גמר מלאכתן? רבי יוחנן אומר: משיצטרפם בכבשן.^א ריש לקיש אומר: משיצחצחן במים.^ב אמר לו רבי יוחנן לריש

א. מאז שהוא מחזקם על ידי ליבונם בכבשן האש בסוף יצירתם זהו גמר מלאכתם לענין קבלת טומאה.

ב. מאז שהוא נותנם במים לאחר שהוא מלכנם בכבשן האש.

לקיש: "לסטאה בלסטיותיה ידע" (ליסטים בקי הוא בכלי הליסטים, דהיינו מכיון שהיית ליסטים בעבר, בקי אתה בכלי אומנותם לדעת מתי הוא גמר מלאכתו). אמר לו ריש לקיש לרבי יוחנן: ומאי אהנת לי? התם "רבי" קרו לי, הכא "רבי" קרו לי (ומה הועלת לי בזה שגרמת שאקבל על עצמי עול תורה, הלא גם שם בין הליסטים היו מכנים אותי "רבי"). אמר לו רבי יוחנן: אהנאי לך דאקריביןך תחת כנפי השכינה (הועלתי לך במה שקרבתך תחת כנפי השכינה), ע"ש בדברי הגמרא.

מעשה זה תמוה ביותר. איך יתכן שריש לקיש, לאחר שחזר בתשובה ונעשה גדול בתורה, יאמר לרבי יוחנן, האדם שהחזירו בתשובה, "מאי אהנת לי, התם "רבי" קרו לי, הכא "רבי" קרו לי"?

❖ זאת תורת התאווה ❖

כתב הבאר מים חיים (פרשת אמור): יש אשר יאהב דבר מדברים שבעולם בלבבו ונפשו עד אשר יכלה נפשו ורוחו ונשמתו לדבר ההוא. וכאשר לא ישיג הדבר הזה, ירדוף ויבקש אחריו יום יום ויחלה נפשו עבורו, כי עגמה נפשו מאוד מאוד לזה. וכאשר ישיג הדבר ההוא, אז לרוב אהבתו בו, יבטל ממציות ממש שמחשבתו וכל כוחי גופו ואבריו מצומדים ומקושרים בתאווה ואהבה ההיא, עד אשר לא יפנה לכונו כלל לדברים אחרים. ואף אם ילחש לו אחד באזנו דבר מה, לא ישמע כלל, כי נתבטל ממציותו בדבר הזה. כמו אחד הטרוד בחשבון הון רב, אשר לרוב אהבתו בו וטרדתו, אינו שומע כלום מדברים אחרים, אף אם יעמדו כל מיני כלי זמר שבעולם, וכדומה בשאר האהבות.

ממשיך הבאר מים חיים: והנה ענין זה בקדושה הוא, כי יש אשר יאהב לבוראו אהבת אמת, אהבה חזקה בוערת ברשפי אש שלהבת י"ה, עד אשר אש ממש תוקד בקרבו יומם ולילה לדרוש ולחקור ולבקש כל האופנים והתחבולות איך לעבוד אותו ולעשות לו נחת רוח ולאהבה אותו ולירא ממנו. וקודם כל מצוה ומצוה נפשו משתוקקת

ובוערת לומר מתי יגיע לידי מצוה זו ואקיימנה, ויום לשנה נחשב אצלו טרם הגיע עת זמן המצוה. כמו מצות סוכה ואתרוג וכדומה, משתוקק אליה הרבה ימים טרם בואם בחולת אהבה לומר מתי יגיעו ימים האדירים לקיים מצות בוראי לעשות נחת רוח לפניו. וכל הימים שקודם להם תוחלת ממושכה הוא לו. בבוקר יאמר מי יתן ערב, ובערב יאמר מי יתן בוקר. כמו אחד שמצפה על הון רב לזמן ידוע, אשר קודם הגיע זמנו, נפשו בוחלת ובושרת, מצפה ומשתוקקת מתי יגיע הזמן הזה להגיע אל הון יקר זה. ויותר מזה נמצא באהבת הבורא כידוע, כי זה נלקח מאמית מדת האהבה עליונה אשר כל חפצי עולם הזה ומחמדיו ומטעמותיו ותענוגיו לא ישווה אף על אחת מגי אלף אלפי אלפים למי שזכה לטעום בנפשו תשוקה זו, אף רגע אחת מכל ימי חייו.¹

ולעומת זה בקליפה ובכל תאוות עולם הזה, באכילה ושתיה ומשגל וחמדת ממון או כבוד ואהבת השררה. כי האדם אשר ישקע בהן ולא יזהר לזכות יצרו ולכבוש תאוותו קצת במעט מעט, יבוא לתאווה כזו עד אשר יכלה נפשו ולבו לתאוותו, וח"ו לא יהיה לו עוד לבו ברשותו להטותה לאשר יחפוץ כי יתחזק כל כך כח התאוות בלבבו עד אשר יצמא נפשו עליהם אף שלא בפניהם, ותבער אש בלבבו אליהם לדורשם ולבקשם באשר ימצא. ובפרט בעוונותינו הרבים בתאוות נשים שהממלא תאוותו בהתר, יגדל אש המדורה בקרבו עד אשר אם לא ימצא בהיתר יבקש באיסור. ויחלה חולת אהבה לתאווה ההיא. ויהיה חקוקה על לבו בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך ולא יזיז מחשבתו ממנה. ומכל שכן בעת עשותה שיעשנה בביטול המציאות ממש. שיקשר ויצמד עם כל חושיו ואבריו וכוחותיו בדביקות האהבה. וכן באכילה ובממון ושאר תאוות כאשר שמענו וראינו מרשעי ארץ רחמנא ליצלין.

ג. מרגלא בפומיה של הרבי מרדכי מלכוביץ (תורת אבות עמוד קצב, אות קפט): אלמלי היו בעלי התאוות יודעים את התענוג הגדול של מצוות, והיו משליכים את כל התענוגים המכוערים שלהם ומשקיעים עצמם בתענוגי קדושה של קיום המצוות.

❁ הגדולה הטמונה בכל רשע ובעל תאווה ❁

מזמשיך הבאר מים חיים: ותדעו אחיי ורעיי, כי הנה אלה הרשעים ושלזוי עולם הבוערים בלבבם לכל מיני התאוות ועבירות רעות בחמדה עזה וחזקה, אילו היו רוצים להכנס לקדושה, היו יכולים להכנס ממש כמו בן שיחשק ויתלהב ויתאווה ויחפוץ בלהבי יקודי אש לאהבת ה' ותורתו ומצוותיו. כי את זה לעומת זה עשה אלקים. וכפי אשר נראה בוחו בקליפה מהתאווה המופלגה והחמדה עזה, בן היה בוחו בקדושה לאהבת ה', מה שאדם אחר שלא נברא בכח הזה להיות אהבה עזה תקועה בלבבו לדבר מן הדברים, לא היה יכול להגיע כלל למדריגה עליונה כזו.^ד

ועל זה אמר ריש לקיש (בבא מציעא פד.) "התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי", כי הוא לפי מדרגתו בכל מקום אשר פנה והביט, היה גדול ונפלא בערכו. ובעת היותו בליסטים היה רב וגדול בבחינתם, וכשנכנס תחת כנפי השכינה נעשה רב וגדול מאוד אף נגד חכמים אחרים (עיין יומא ט:). עתה ראה והבט מה שיוכל להעשות מרשעי ישראל. וכל אדם בערכו כפי ערך תאוותו וחמדתו לעולם הזה, יכול להכנס בקדושה להתאוות ולחמוד לבוראו, ואף יותר מזה, לפי שזו היא אהבת אמת, ע"כ דברי הבאר מים חיים.

נמצא, ריש לקיש לא התכוון לומר לרבי יוחנן שהוא לא הועיל לו כלל בזה שהחזירו בתשובה. אלא כוונתו לומר שעוצם גדולתו שהשיג בתורה – שנקרא "רבי" – באה מכח נפשו וערכה הנפלאה. וזו תכונה שהייתה לו אף כשהיה מלסטם את הבריות, שהרי גם אז היה רב וגדול בבחינתם. ריש לקיש היה אדם ענק הרוח, ובכל דבר שהיה

ד. אמר רבי אברהם מסלונים (תורת אבות עמוד קפח, אות קלז): חובתו של אדם בעולמו היא להכניס את כל כח האש שיש בו בעבודת ה', ולבו יהיה בוער כלחב ה'. שאם אינו עושה כן, מי יודע לאן תוליד אותו האש הזאת.

מתעסק היה מגיע לגדולות, ולכן עצם גדולתו בתורה אינה מתייחסת לרבי יוחנן.

❁ כוחות נפשו של רבי אלעזר בן דורדיא ❁

עתה נראה דבר נפלא. כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוסלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

כתב הדברי חיים (פרשת פרה): הטעם שבעל התשובה גדול מהצדיק דמעיקרא, משום שבעל תשובה מוציא גם מדברים תחתונים מאוד ניצוצין הקדושים. על דרך משל, שעושה עבירות גדולות ומזוהמות באהבה לא טובה, וכשעושה תשובה עושה מצוה בתשוקה נפלאה ואהבה, אשר צדיק לא יוכל עשות ככה, כי לא הורגל בתשוקה כזו. וגם כי מאוד גדלה אהבה מרחוק, וכשבעל תשובה יזעק מקירת לבו

אל ה' ונתעורר אהבה מרחוק אשר לא יוכל לשער גודל השתוקקות אהבה, ובעין שמצינו ברבי אלעזר בן דורדיא שמגודל אהבה יצאה נשמתו בגודל השתוקקות אהבה, ומתקן גם מדריגות הנפלות. וכלל הדבר שמכל דבר יתגלה כבוד ה', וכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מן הצדיקים, כך עולה מן הרשעים... וכשבעל תשובה לוקח מן האהבה הלא טובה את הטוב שבה לאהבת ה', נופל הרע, והטוב הניצוץ הקדוש חוזר לשרשו, וזה נקרא תשובה שלימה, ע"ש.

ברבי אלעזר בן דורדיא מצינו דוגמא חיה לסוג האהבה שתיאר הבאר מים חיים, כפי שכתב: "יש אשר יאהב דבר מדברים שבעולם בלבבו ונפשו, עד אשר יכלה נפשו ורוחו ונשמתו לדבר ההוא. וכאשר לא ישיג הדבר הזה, ירדוף ויבקש אחריו יום יום ויחלה נפשו עבורו, כי עגמה נפשו מאוד מאוד לזה... ובפרט בתאוות נשים... יחלה חולת אהבה לתאוות ההיא. ויהיה חקוקה על לבו בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך ולא יזיז מחשבתו ממנה".^ה

המושכיל יבין, כשם שריש לקיש היה אדם גדול ונפלא מצד עצמו ותכונות נפשו, כן רבי אלעזר בן דורדיא היה אדם גדול ונפלא מצד עצמו ותכונות נפשו. וזה גופא רואים מעוצם רדיפתו ותשוקתו אחר תאוותיו. בזה מגלים את אישיותו כבעל כוחות נפש אדירים. וכמו שריש לריש – בוכות תכונות נפשו האדירות – היה "רבי" של הליסמים ("רב וגדול בבחינתם"), וכשחזר בתשובה נעשה "רבי" של

ה. המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב התשובה פרק ח'). על פי הסברו של השפתי חיים, מועדים א, ריש הספר) ביאור: נצטוונו בתורה "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (דברים ו, ה). "בכל לבבך" – הלב הוא מרכז חיות הגוף, ומקור כל הרצונות והתאוות, ועל האדם להעתיק את תאוות הגוף שיתאוות להקב"ה. "ובכל נפשך" – במסירות נפש. "ובכל מאודך" – בכל ממונה. רבי אלעזר בן דורדיא היה כל כך אדוק בעבירה זו, שמסר עליה את נפשו, גופו וממונו. הלך דרך רחוקה עד כדי חיים, והיה מוכן לסבול את טרחת הדרך אשר מי כמוה משבט את כל הגוף, הרי טרח בכל הלב בכל הגוף – כנגד "בכל לבבך". סיכן נפשו לעבור עליה שבעה נהרות, על כל המכשולים שבהם – כנגד "בכל נפשך". וגם זימן כסף רב על מנת למלא תאוותו – כנגד "ובכל מאודך", ע"ש.

החכמים, בן אלעזר בן דורדיא – בזכות תכונות נפשו האדירות – היה "רבי" של בעלי התאווה והחוטאים ("רב וגדול בבחינתם"), וכשחזר בתשובה נעשה ה"רבי" של אוהבי ה' ומבקשי שמו. הוא השיג תשוקה נפלאה ואהבה בלתי מתוארת להקב"ה, עד שמת מתוך אותה תשוקה ואהבה – דבר שאדם מן השורה לא יכול אפילו לתאר. ותכונות נפש אלו הביאוהו למעלתו הקדושה, וגרמו שיכריזו עליו מן השמים "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא".¹

❁ המפתח להבנת המעשה ❁

עתה נראה לי בס"ד לפרש פירוש נפלא בלשון הגמרא: "אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה". כתב בסדר יעקב:² בדקדוקי סופרים לא גרס כאן (בתחילת הסיפור) "רבי" אלעזר בן דורדיא. וכן מסתבר, דאם נקרא "רבי" איך היה נסמך? ורחוק מאוד שקלקל כל כך מי שידע כל התורה, שהרי צריך לדעת את כל התורה כדי לקבל סמיכה. גם אם כן מה חידוש שאמר אחר כך "לא עוד אלא שקורין אותן רבי", הלא כיון שתיקן עוונותיו בתשובה, למה לא יקרא כמקודם? אלא על כרחך דבאמת לא היה נסמך, רק עכשיו הוסיפו לו תואר זה, ע"כ.

הרי ברצונם להשמיט את המילה "רבי" מתחילת המעשה. וראיתי בספרים אחרים שנדחקו לתרץ, שאף על פי שהוא לא היה רבי

1. המדרגת האדם (מאמר יראה ואהבה, פרק יד) כתב על רבי אלעזר בן דורדיא: חרמנו התגברה מהתפעלותו העצומה מרוממות ה' ומחסרונו הפחות, והיתה התפעלותו כל כך גבוהה וחזקה עד שרכזה כל כחות נפשו להתחרט על החטא שלו. וכמו שהיה קודם כח התפעלותו בצד הרע כל כך גדולה עד שקבעה כל כחותיו אל נקודת העבירה הנמצא בכרכי הים, עד שראה בנפשו כאילו חוט מתוח מהעבירה אל עצמו ודרך אחריה בכל כחותיו, עד שהוציא לאור מה שלבו חפץ, בן ממש התהפך לגמרי, והתגברה עליו ההתפעלות שהיתה ממונה בפנימיות לבבו, אלא שהיתה מעוגנת מעפירות ההרגל הרע, ע"ש.

2. הובא בספר עבודה ברורה על מסכת עבודה זרה, עמוד שנו.

בתחילת המעשה, בכל זאת בעל הגמרא קראו "רבי" כי הוא כתב את המעשה אחרי שאלעזר בן דורדיא היה כבר ידוע בעולם בשם "רבי" (או שקראו "רבי" על שם סופו). ואלו תירוצים דחוקים.

ואני הדל יאמר שבמילה יחידה זו, רמזו לנו חז"ל את המפתח להבנת כל המעשה! חז"ל רצו לגלות לנו את הסוד של אלעזר בן דורדיא ותשובתו הנפלאה. איך אדם כל כך נבזה ושפל, זכה לדרגה כה נשגבה של אהבת ה', ולהקרא "רבי" מפי עליון?! "אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בכל בעולם שלא בא עליה". הוי אומר שאלעזר בן דורדיא אכן היה "רבי" אף לפני שחזר בתשובה - "רבי" של בעלי התאווה והחוטאים! וזה גופא מחמת שהיה אדם נפלא ובעל כוחות נפש אדירים, כמו ריש לקיש שהיה "רבי" של הליסמים. וזוה מבינים את סוד תשובתו הנשגבה והנפלאה של אלעזר בן דורדיא, כי גופא בעבור אותן תכונות נפש אדירות שעשוהו "רבי" של בעלי התאווה, זכה להשיג תשוקה נפלאה ואהבה בלתי מתוארת להקב"ה, ולהקרא "רבי" לאוהבי ה'. וכל מילה של חז"ל הקדושים מדקדקת בדקדוק רב. והדברים משמחי לב ונפש.

והרי לך דבריו הנפלאים והמחזקים של רבי צדוק הכהן (צדקת הצדיק, אות מד): "מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף, אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך. כי אדרבה הוא בלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת".

❖ התעוררות לתענוגים רעים – סימן טוב הוא! ❖

כתב רבי אברהם מסלונים (תורת אבות, עמוד צו, אות ה'): קודם מתן תורה כתוב, ^ח "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם, וה' יתברך השפיע להם תענוג רוחני נפלא. אולם מכיון שמדת התענוג התפשטה גם בגוף, הוצרכו לשמירה גדולה. משום כך בלוחות האחרונות שאחרי

ח. שבת קמו ע"ב.

הפגם, נאמר כבר לשון "שמור", שהוא בחינת יראה. ומכאן חיזוק גדול לאדם שרואה בעצמו התעוררות תענוגים רעים רח"ל, אל יפול לבבו, כי יתכן שהקב"ה משפיע לו תענוג בעבודתו יתברך, אלא שהשפעה זו גורמת שגם הגוף יתפעל מתענוג זה לתשוקותיו הרעים. וצריך אז להתגבר ולבטל את תשוקות הגוף ולבוא לתענוג הרוחני הטוב, ע"ש.

ובהגדה של פסח נאמר: "רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם". פירש רבי משה מקוברין (תורת אבות, עמוד פג אות י'): ודאי אין המדובר כאן ברשע הכופר בעיקר שהוא מין. אלא ברשע שהיצר הרע בוער בו מגדל כח התאווה, ואין לו כח להכניע ולשבר את יצרו. ואומר "מה העבודה הזאת לכם", לכם ולא לו, דהיינו שחושב כי רק אנשים שאין להם יצר הרע גדול כל כך, רק בשבילם העבודה, אבל לא לו. ועל ידי זה כפר בעיקר, שזוהו עיקר העבודה להכניעו בשעה שמתגבר ביותר, ע"כ.^ט

בתוב "להודיע לבני אדם גבורותיו" (תהלים קמה, יב). פירש רבי אברהם מסלונים (תורת אבות, עמוד קפח אות קמב): רוצה לומר, שעל האדם לדעת גבורת עצמו, שבידו לנצח את יצרו הרע אף על פי שהוא מלאך, כי אין נותנים לו מן השמים יצר הרע שהוא למעלה מכוחותיו.

והאמרי אמת (פרשת נצבים תרצ"א) הביא בשם הרמב"ן (דברים כט, יח) שהבעל עבירה מתאווה לתאוות גשמיות אפילו שלא כדרך הטבע. ולמה ה' נותן לו את הכח הזה? אלא כדי שיהיה כח להיפך, שהבעל תשובה יוכל להתקרב בדרכים שלא כדרך הטבע, ע"ש.

ט. איתא בחז"ל (פסחדין מג): כל הזוכה את יצרו ומתוודה עליו וכו'. פירש בתורת אבות, מתחילה אדם זוכה את יצרו בעל כרחו, והגם שעדיין כל התשוקות הרעות בלבו, כופה הוא את עצמו על דרך מאמר חז"ל (אבות ב) בטל רצונך מפני רצונו. ואחרי כן רואה כבר בעצמו כמה מאוסים הם תשוקותיו הרעות, והריחו מתוודה מפנימיות לבו, ע"ש.

אני כל עולמו של ה'

❖ "בשבילי נברא העולם" ❖

בתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נופלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

מה הכוונה במה שאמרה לו "כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה"? וכן מה כוונת רבי אלעזר בן דורדיא בפניה להרים וגבעות ושאר דוממים אלו? מבאר

המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב התשובה, פרק ה): הפיחה היא רוח שאין בה ממש... ואשה זו התכוונה לומר שאין מקבלים את אלעזר בן דורדיא בתשובה, מפני שנעשה על ידי החטא לדבר של רוח שאין בו ממש, ואין חזרה אליו, שהרי כאילו היה אינו עוד אדם, ולא שייך בזה חזרה בתשובה. לכן פנה רבי אלעזר בן דורדיא להרים ולגבעות, לשמים ולארץ וכו'. חשב אולי יהיה לו קיום מצד אחרים... כי אף אם היה נוטה אל החטא ונעשה כאילו איננו כלל, היה אומר אולי כאשר הוא מצורף אל זולתו מן הנמצאים, יחשב לדבר מה, ויחשב לו מציאות. וכן הרבה דברים אינם נחשבים כאשר הם בעצמם, וכאשר הם מצורפים אל זולתם יש להם מציאות מה. ולפיכך אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, כי הרים וגבעות הם מצד הנמצאים התחתונים, וכן האדם בכלל הנמצאים התחתונים, לכך אמר בקשו עלי רחמים, שאף אם אין מציאות לו מצד עצמו, הרי הוא נכלל בכלל הנמצאים האחרים. והשיבו לו כי הם בעצמם בעלי הפסד, ולפיכך איך יבוא מצידם קיום אל האדם, ע"ש בדברי המהר"ל.

ביאר דבריו השפתי חיים (מועדים א, עמ' ז): הנה ידוע כי האדם הוא תכלית הבריאה – כל הבריאה נבראה למענו, והוא הנותן תוכן רוחני וזכות קיום לבריאה על ידי שמשתמש בה לעבודת ה' שלו. וזה לשון המסילת ישרים (פרק א): "כי העולם נברא לשימוש האדם. אמנם הנה הוא (העולם) עומד בשיקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו", עכ"ל. וכתב "ויהי ערב ויהי בקר יום השישי" (בראשית א, לא), ודרשו חז"ל (עבודה זרה ג) שהכוונה לשישי בסיון, יום מתן תורה. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלים את תורתי מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, ע"ש. הרי כל מטרת הבריאה היא לשימש לישראל כלי לעבודת ה', ועל כן בלא קבלת התורה אין כל ערך וזכות קיום לבריאה.

בשעה שהתעורר לעשות תשובה, הכיר רבי אלעזר בן דורדיא עד כמה הוא התרחק מה', וחשב שלפחות יהא חלק מהבריאה כמו הדומם, שמים וארץ וכו'. זכות הקיום של הדומם הוא שהם המסגרת שבתוכה בני ישראל עובדים את ה' – "כלי" לעבודת ה'. וסבר שאולי יקבל זכות קיום על ידי שיהא חלק מהבריאה, ולא יהא גרוע מאשר הדומם, ע"ש בשפתי חיים.

אבל למעשה, ההרים והגבעות, השמים והארץ, השמש והירח, הכוכבים והמזלות – כולם דחו אותו. ומזה גופא הבין רבי אלעזר בן דורדיא שהבריאה אינה יכולה לתת לו מציאות, אלא אדרבה, הוא זה שנותן מציאות לבריאה. וגילה את הסוד שאמרו חז"ל (סנהדרין לז): נברא האדם יחידי, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם. וזה שאמר רבי אלעזר בן דורדיא: "אין הדבר תלוי אלא בו" – כי הבין שכל העולם נברא בשבילו, וממילא הכל תלוי רק בו. והרי זה לומדים ממה שהאדם נברא יחידי בעולמו, ולכן רבי אלעזר בן דורדיא "הניח ראשו בין ברכיו" – רמז לתחילת בריאתו של אדם שנברא יחידי, וממילא כל העולם נברא בשבילו, ואין הדבר תלוי אלא בו.

✽ **אנו אומרים "בשבילי נברא העולם", וה' אומר...** ✽

כל אדם חייב לומר "בשבילי נברא העולם". ביאר רבי משה רוזנשטיין (אהבת מישרים, פרק לד): ידע האדם מזה עיקר גדול רב הערך – כמה גדולה מעלתו וחשיבותו לפני ה', ואיך משגיחים עליו מן השמים על כל מעשיו ודרכיו, וכמה נחת רוח יש למעלה מדרכיו הטובים והצער הגדול ממעשיו הרעים. כי כמו שעל האדם לאמר בשבילי נברא העולם, כמו כן גם בעיני ה' נחשב כל אדם כיחיד בעולם. אין להקב"ה עם מי להתעסק אלא עמו לבדו, וכל העולם לא ברא כי אם בשבילו לבד. מזה ידע האדם שכל המקרים המגיעים לו אינם דברים בטלים, אך המה בהשגחה גדולה להורות לאדם את דרכו, כמו שכתוב "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" (תהלים כה, ה). מזה ישים האדם את לבו להתבונן על המקרים המגיעים לו וללמוד מהם דעה והשכל. כמו שאין בעולם

בכל הנבראים דבר בטל, כמו כן, ומכל שכן, שאין במקרים המגיעים לאדם דבר בטל, כי כולם מלמדים לאדם דעה ובינה, ויש לאדם ללמוד מהם.

מבזשיך רבי משה: ונכלל בענין זה, עוד ענין אחד נכבד מאוד ראוי לאדם לדעת אותו. והוא לבל יפול לב האדם בראותו כי רבו פשעיו ועצמו אשמוי, לבל יחשוב כי נגזרתי מארץ החיים אבד נצחי ותוחלתי מה', בל יחשוב כן. כי אם אין להקב"ה בעולמו אלא הוא לבדו, והוא יחידי בעולמו, מזה יבין שלא אבדה תקוותו. ואף אם הרבה לפשוע לא נסגרו בעדו דלתי תשובה, כי כל אדם נחשב בעיני ה' כאילו היה יחיד בעולם, ובהאבדו ח"ו יאבד העולם כולו. ואיך לא יחום הקב"ה על עולמו הגדול וכל מעשה בראשית, ע"כ דברי רבי משה רוזנשטיין.

❁ "יש קונה עולמו בשעה אחת" ❁

עתה נבין דבר נפלא. גרסתנו בגמרא היא: "אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה". מבואר שהיא אמרה לו זאת. אבל רבינו חננאל כתב "שמע הו' אומרים אלעזר בן דורדיא אינו מתקבל בתשובה". וכתב השפתי חיים (שם), שרבינו חננאל מפרש את דברי הגמרא, דהיינו, היא אכן אמרה לו זאת, אבל רבי אלעזר הרגיש שמשמים הניחו בפיה לומר דברים אלו, ע"כ. נמצא שהוא שמע כעין בת קול שאין מקבלים אותו בתשובה. ולכאורה יש להתפלל, איך הוא לא התיאש מזה, הרי דחו אותו ואמרו לו מן השמים שאין לו תקוה לשוב. ואפילו אם ישוב, "אין מקבלין אותו בתשובה"!!

נראה לפרש, שרבי אלעזר בן דורדיא הבין את הבת קול בצורה אחרת לגמרי. הסברנו שהוא אמר "אין הדבר תלוי אלא בי" כי הבין שכל העולם נברא בשבילו. ויחד עם הבנה זו, הבין שגם הוא יחיד בעולמו של הקב"ה, ושהוא כל עולמו של אביו שבשמים, ובלעדיו אין

עולם כלל! ולכן ידע שלא אבדה תקוותו, ואף אם הרבה לפשוע לא נסגרו בעדו דלתי תשובה. כי בהאבדו יאבד העולם כולו, ולאבד את כל עולמו לא יעשה אב הרחמים. לכן הבין שהבת קול באה לעוררו לעשות תשובה. הוא ראה את דברי הבת קול כבשורה שאכן יש לו תשובה, ולכן קם ושב בתשובה מאהבה עד שיצתה נשמתו!

עתה נבין את עומק דברי רבי: בכה רבי ואמר "יש קונה עולמו בשעה אחת". רבי אלעזר בן דורדיא זכה לקנות את עולמו הבא גופא על ידי שהבין שהעולם הזה הוא "עולמו" - שבשבילו נברא העולם - וממילא הוא כל עולמו של ה'. רק בזכות זה הוא לא נשבר ולא התיאש, אלא עשה תשובה שלימה וקנה את עולמו הנצחי.

אלעזר בן דורדיא נקרא בשם "רבי" בעבור לימוד גדול זה שהוא מלמד כל יהודי באשר הוא, אפילו השקוע בתחתית המדריגה. צא נא יהודי יקר - עם כל החטאים שלך - החוצה, והביט מתחתך ומסביבך ועד שמי השמים. כל העולם הנפלא שאתה רואה, מהדבר הקטן ועד הדבר הגדול, נברא בשבילך. אתה כל עולמו של ה', ולכן אין ה' מתיאש ממך לעולם! אין לו יתברך עם מי להתעסק אלא איתך! ואין לו שום דבר חוץ ממך! עליך לשמוע את קול ה' האומר לך "אנכי ה' אלקיך" - בלשון יחיד - כי אתה הוא בנו היחידו בעולמו, כמו שהוא אביך היחיד שבשמים. לך נא יהודי יקר ותקנה את "עולמך"!

❖ עצה להתקרב לה' אפילו כשאדם בתכלית השפלות ❖

כתב האמרי אלימלך (פרשת ויחי, ד"ה יהודה), כשאיש הישראלי מגרב לבו להתקרב לבורא עולם, ויודע ומבין ומרגיש בעצמו איך שהוא משוקע ח"ו בגדל הגשמויות ובכבלי היצר הרע, מתדמה בנפשו כי אין לו עוד שום תקוה, ואינו יכול לשית עצה בנפשו באיזו פנים יקום קדם מלכא להתקרב אליו יתברך שמו. העצה היעוצה לזה, להתבונן בגדל ועוצם אהבת הבורא לכל איש הישראלי אף להפחות שבפחותים. וכמו

שאמרו חז"ל חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, כי אפילו כשאדם בתכלית השפלות ונפל מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, עם כל זה חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, כי יוכל עוד לזכות ולעלות להתדבק באלקים חיים ומלך עולם. וכשיתבונן כך, בודאי יוכל להתחזק ולהתקרב עצמו לבורא, בראותו גודל אהבתו יתברך אליו, ע"ש.

❖ רוגז של אהבה ❖

יהודי יכול למעות ולחשוב, שכאשר הוא חוטא נגד מלך מלכי המלכים, המלך מתמלא חרון אף וקצף עליו, וכדי להתנקם בו, מענישו ומייסרו. אך האמת היא בדיוק להפך, כפי שמעידים הפסוקים: "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרך" (דברים ה, ה), "את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה" (משלי ג, יב). הרי שהיסורים שאדם מקבל מאת הבורא הם ממש יסורים של אבא המייסר את בנו, שאינם באים חס ושלום כדי להתנקם בו, אלא להיטיב עמו למען ילך בדרך ישרה להתקרב אליו יתברך.

רבי יצחק בלאזער (כוכבי אור, עמ' קעב) תיאר זאת במשל נפלא. יהודי שהולך בשוק ורואה שיכור המתגולל ברחוב, אם השיכור הוא נכרי אינו מתייחס אליו כלל. אם השיכור הוא יהודי הוא מצטער עליו. אבל אם השיכור הוא ידיו ועמיתו ואדם נכבד, הרי ודאי שכאבו וצערו גדול. יותר מזאת, אם יכיר ששיכור זה הוא בנו יחידו האהוב לו כנפש, הרי לא יהיה קץ לצערו ולדאבונו. ואם יתרגז עליו ויכלמהו ויכהו, הרי ככל שרוגזו וקצפו יגדל, הוא סימן לגודל אהבתו והתקשרותו לבנו אהובו. מכאן אנו למדים כלל גדול הקשור למאורעות הקשים שבחינו: בהיותנו נחשבים בנים למקום, הרי אם אנחנו רואים ח"ו רוגז בא עלינו מהשמים, אין זה אלא סימן לגודל אהבת ה' יתברך אלינו, כי מסתמא אנו נמצאים באיזה מצב רוחני כאותו שיכור המתגולל ברחוב, ע"ש.

ויתכן שזה מה שהבין רבי אלעזר בן דורדיא משמיעת הבת קול. הוא הרגיש שה' אווזו בו ולא מזניחו, ושאביו הרחמן רואה בו תקוה

לשוב בתשובה. בזה הוא חש את אהבתו יתברך אליו, ושכל כוונת הבורא היא להטות את לבבו לדרך טובה. וכדברי רבי משה מלכוויץ (תורת אבות, עמוד קץ אות קפא): כל אדם צריך לקבל חיזוק מהיסורים הבאים עליו, כי אם מרביצים לו, הרי זה סימן שבודאי הכוונה העליונה היא שיש לו תקוה, שעל ידי זה יתעורר.

❖ תירגול מעשי ❖

קודם שבא אדם להתפלל לה' יתברך, יתבונן: כל העולם לא נברא אלא בשבילי. אני כל עולמו של הקב"ה – אני יחיד בעולמו. אין להקב"ה מי שיתפלל אליו אלא אני. אין לה' מי שידבר אליו חוץ ממני. אין לו למי לשמוע אלא לי. אין לו למי לענות אלא לי.

בעומדו לעשות מצוה, יתבונן: אין להבורא יתברך מי שישרת אותו אלא אני. אין לו מי שיקיים את מצוותיו אלא אני. אין לו מי שיעשה לו נחת רוח אלא אני. אני כל עולמו.

כל פעם שמרגיש צער וכאב, יתבונן: הקב"ה מרחם עלי יותר מכל מרחם, ואוהב אותו כבנו היחידו בעולמו. כל דבר שהוא יתברך עושה עמי הוא לקרב אותי אליו. אין מצב שה' דוחה אותי ממנו, כי אין לו יתברך שום דבר בעולמו חוץ ממני. אבי שבשמים מתגעגע אלי כל רגע. הוא תמיד מצפה ומשתוקק, מיידל ומתאוה שאשוב אליו, ולעולם לא סוגר בעדי דלתי תשובה, כי אני כל עולמו, ואם אני נאבד, נאבד כל עולמו חס ושלו.

יוסף החכם להקיש יסוד חשוב זה לכל תחום בעבודת ה' ובחייו, ויראה איך שחיו יתחפכו לחיים שמחים המלאים אושר ותקוה, מרוב דבקות באבינו שבשמים.

שבע יפול צדיק וקם

שבעה שמות ליצר הרע

שבעה שמות יש לו ליצר הרע. הקב"ה קראו רע, משה קראו ערל, דוד קראו טמא, שלמה קראו שונא, ישעיה קראו מכשול, יחזקאל קראו אבן, ויואל קראו צפוני (סוכה נב.).

כתב רבי יצחק בלאזער (כוכבי אור, עמוד קנז) השבעה שמות של היצר הרע הם שבעה כוחות אשר בהם ינגח אפסי ארץ להניא לב האדם מאחרי ה'. ידוע שבמלחמה, השונא מתחבא באחד המקומות ויפול פתאום עליו, כן כאשר היצר רואה כי האדם יעשה חיל ביראת ה', ירפה ממנו ויתחבא כדי שלא יהיה ניכר כלל. וממילא האדם בראותו כי אין שטן ופגע, מתרפה במלאכתו ואז יפול עליו היצר ללכדו בערמה. אולם הכלל הוא, אם יפול האדם, לא ירך לבבו, ורק ימהר יקום וילך לעבודתו, כי פעמים רבות אשר האדם יפול בנופלים ממדרגתו, וזאת הדרך כי יקום בזריזות. וזה שכתוב "שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה". "שבע יפול צדיק וקם" – נגד השבעה כוחות של היצר הרע, שאפילו אם נפל לכולם, הצדיק יקום בכל פעם עד שלא יוסיף לנפול וטוב לו. "ורשעים יכשלו ברעה" – השם הראשון של היצר הרע, "הקב"ה קראו רע". הרשע נלכד אחרי הנפילה הראשונה ואינו קם, ע"ש.*

א. רואים מפסוק זה שצדיק אינו אדם שלא נופל כלל בעבודתו, אלא צדיק הוא אדם שקם אחר נפילותיו.

❖ שבע מידות רעות ❖

כתוב בפסוק "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם" (ויקרא כו, מד). פירש הבת עין (פרשת בחקותי, בשם המגיד ממוז'יץ): ארץ שבעה עממין מרמז על שבע מדות הרעות.² והנה זה הכלל, אין לאדם לייאש את עצמו מפעולת התשובה, אפילו חס ושלום כשיפול לכל ז' מדות הרעות בנוקבא דתהומא רבא. כי זה הוא מפתויי היצר להכניס בלב האדם יאוש גמור ולהחליט בדעתו שאין עזר ותרופה למכתו. אבל האמת היא, כשאדם יודע מזה שהוא בנוקבא דתהומא רבא, היינו בשבע מדות הרעות, ומחמת זה יש לו לב נשבר ונדכה, ומחזק את עצמו בלימוד התורה, אז בוודאי אור התורה ושכירת לבו ימשוך אותו מתהומא רבא ויעלה אותו למקורו ושרשו למעלה מעלה. ולזה רומזת התורה: "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם" – דהיינו אפילו כשאדם נפל לארץ ז' עממין, שהן ז' מדות הרעות, "לא מאסתים ולא געלתים לכלתם" עד שלא תהיה להם תקומה, אלא יכול לצאת מנוקבא דתהומא רבא ולעלות למקורו, ע"ש.

ונראה לי שזו גם כוונת הפסוק "שבע יפול צדיק וקם". כלומר, אפילו אם אדם נפל לשבע מידות הרעות ושקע לנוקבא דתהומא רבא, בכל זאת אין לו להתיאש, אלא לקום ולהתחזק ולשוב אל ה' וירחמנו.

ב. השבע מדות הן: אהבה, לאהוב את ה'. יראה, לירא מלפניו. תפארת, לפאר את ה'. נצח, לנצח את היצר הרע. חוד, להודות לה'. יסוד, שיהא מקושר אל כל המדות הנ"ל. ומלכות, ליתן ממשלה ושררות לה' להמליכו על כל העולם. והנה היצר הרע בא להחטיאו בשבע המדות: לאהוב חמדת ממון ושאי תענוגים. לירא את העונש. להתפאר בעצמו. לנצח את שונאו. להודות את עצמו. ולהיות מקושר בכל דבר הנ"ל (יסוד). ולהשתרר הוא בעצמו (מלכות) (מאור עינים, פרשת מקץ, ועין בבאר מים חיים פרשת חקת יט, יא).

❁ שבעה מדורי גיהנום ❁

נראה שרמוז בפסוק "שבע יפול צדיק וקם" דבר נוסף. מצינו בחז"ל הלשון "נופל לגיהנום", כגון "כל המתיהר נופל לגיהנום",^ג "כל המרפה עצמו מדברי תורה נופל לגיהנום".^ד ואיתא בחז"ל^ה שיש שבעה מדורי גיהנום. וזה שכתוב "שבע יפול צדיק וקם", כלומר אפילו אם אדם רואה שהוא עתיד לנפול לשבעה מדורי גיהנום, אל לו להתיאש לחשוב שאין קימה לנפילתו, אלא לקום ולשוב אל ה' וירחמהו.

❁ שבעה נהרות ❁

עתה נראה דבר נפלא. כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר

ג. ילקוט שמעוני משלי, רמז תתקנב.

ד. ילקוט שמעוני משלי, רמז תתקנט. ועין עוד שם רמז תתקסא.

ה. עיין סוטה י; מדרש תהלים יא, ה.

תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

רבי אלעזר בן דורדיא נפל לעומקא דתהומא רבא, ובלכתו לפרוצה נפל תחת שליטת כל ז' כוחות היצר, שקע לו' מידות הרעות, והיה עתיד לנפול לו' מדורי גיהנום. ולזה רמזו חז"ל שעבר עליה שבעה נהרות. למרות זאת, רבי אלעזר בן דורדיא לא התיאש ממצבו השפל, שלכאורה היה נראה בלתי הפיך. להיפך, הוא קיים את הפסוק "שבע יפול צדיק וקם" במלא מובן המילה – עבר עליה שבעה נהרות, נאחו בשבעה כוחות היצר, שקע לשבע מידות הרעות, מזומן לנפול לשבעה מדורי גיהנום, ובאמצע מעשה האיסור הוא שומע שאין מקבלים אותו בתשובה – "וקם"! מתחזק כגיבור, וגועה בבכיה עד שיצתה נשמתו מתוך תשובה מאהבה.

אלעזר בן דורדיא נקרא "רבי", כי הוא הרבי של כל היהודים הנאחזים בז' כוחות היצר, שנפלו לו' מידות הרעות, ושעתידים לנפול לו' מדורי גיהנום. הוא המלמד שיהודי לעולם אינו מתיאש, ושאין מצב בלתי הפיך. יש תקנה לכל קלקול, ותקווה כל עוד שהאדם נושם, כמו שאמר רבי ישראל מסאלנט "כל עוד שהנר דולק אפשר לתקן". שבע יפול צדיק וקם!

❁ "רשעים בחושך ידמו" ❁

כתוב "רשעים בחושך ידמו" (שמואל א ב, ט). פירש האלשיך הקדוש: "ידמו" פירושו ישתקעו. והכוונה שהרשעים משוקעים בחשך מעשיהם, עד שהחושך אינו מניחם להיטיב דרכם, כי עבירות גורמות עבירות. ומה גם שיצרם נעשה בעל הבית ואינו מניחם לצאת ממחשך מעשיהם ולהשמר מלחטוא עוד, ע"ש.

ישנם יהודים המתאשים וחושבים שהם כבר בגדר "רשעים בחושך ידמו" – שיצורם הרע נעשה בעל הבית עליהם, ואינו מניחם לצאת ממחשך מעשיהם ולהשמר מלחטוא עוד. "רבי" ראשי תיבות "רשעים בחושך ידמו".¹ אלעזר בן דורדיא הוא ה"רבי" של אותם יהודים החושבים שהם בגדר "רשעים בחושך ידמו". הוא המזרים שפע של תקווה ועידוד אל חייהם, ומלמדם שבשעה אחת יכולים לצאת מתוך חושך מוחלט ולאור באור החיים. וכפי שרבי משה מקוברין היה רגיל לומר:² יהודי צריך ומחויב להאמין בכל מצביו כי "קץ שם לחושך" (אייב כה, ג), והחושך יעבור ובמקומו יופיע אור!

וכתב המהרש"א (ראש השנה יז.) שהכוונה של "רשעים בחשך ידמו", הוא **בניהנם**, ע"ש. וזה כפי שאמרו חז"ל (שמות רבה יד, ב) "הרשעים מתכסים בחושך בניהנם".

לפי זה אפשר לומר שאלעזר בן דורדיא הוא ה"רבי" של אלו החושבים שהם עתידים להיות "רשעים בחושך ידמו" – להתכסות בחושך של ז' מדורי גיהנום, בלי אפשרות להמלט. אלעזר בן דורדיא הוא ה"רבי" שלהם, המלמדם שבשעה אחת יכולים להמלט מחושך הגיהנום, ולקנות את עולמם בגן עדן.

וראה זה פלא: ישנם שבעה מדורי גיהנום. "גיהנום" בגימטריא 114, ושבע פעמים גיהנום עולה 798, שזה בגימטריא "רבי אלעזר בן דורדיא" (עם הכולל).

❖ "כי אשב בחושך ה' אור לי" ❖

כתב הנתיב מצוותיך (נתיב אמונה, שביל ד אות א): ידע האדם ויאמין כלל זה שהוא כלל גדול, שאין שום מסך מבדיל בינו ובין אלקיו, אף

1. עיין ליקוטי מוהר"ן, תורה קיא.

2. תורת אבות, עמוד קצג אות רט.

שהוא בחושך גדול ולכו אטום וסובר בדעתו שאין לו תקנה חלילה, כי החשך והעצבות וטמטום הלב מכסה אותו בכל צד, יתחזק ויאמין שה' יתברך יאיר עליו – "כי אשב בחושך ה' אור לי" (מיכה ז, ח). ואמרו חז"ל (שוחר טוב תהלים ה) אם לא הייתי יושב בחושך, לא היה ה' אור לי, כי הכל לנפיון. ויבקש רחמים ותחנונים מבעל הרחמים שירחם עליו, ויחזק עצמו מאד, ע"ש.

ואפשר לפרש "כי אשב בחושך ה' אור לי" (מיכה ז, ח) – כלומר, אפילו אם אדם שקוע בחטא באופן שהוא עתיד לישב בחושך של גיהנום, אין להתיאש, כי רחמי ה' רבו, ואור ה' בוקע וחודר לתוך כל לבות ישראל לעוררם ולהשיכם בתשובה.

❁ מאין יבוא מחשבה קדושה לאדם השקוע ברע? ❁

כתב האוהב ישראל (ליקוטים חדשים, פרשת נצבים) על הפסוק "והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה" (דברים ל, א): ידוע כי כמו שיש ז' היכלות דקדושה, יש כנגדם ז' היכלות דטומאה, וכנגדם ז' מדורים בגיהנם. והנה האדם המשקיע את עצמו בקליפה על ידי עבירות שעושה, אז הוא ממש בגיהנם. ואדם כזה הרוצה לשוב אל ה' יתברך בתשובה, מאין נמצא זה שיהיה עולה על לבו לעשות תשובה, כיון שהוא שקוע בתוך הרע? איך יגיע לו מחשבה קדושה? אך האמת היא שזו מחמת אהבת הבורא לישראל. וכביכול ה' יורד אליו לתוך ז' היכלות דטומאה כדי להחזירו בתשובה!

וזה שאמר דוד המלך "והצלת נפשי משאול" (תהלים פו, ג), דהיינו שאתה דייקא תציל את נפשי מיד שאול – ז' היכלות דטומאה. וזהו "והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך", כי הגוים ז' היכלות דטומאה ז' מדורים בגיהנם, חד הוא. ואם תרצה לידע מנין באה לך התשובה הזאת? היא מחמת "ה' אלהיך שמה", שיורד להציל אותך מיד שאול ואבדון, ע"ש.

❁ "כי נפילתי קמתי" ❁

כתב הבית אברהם (להנחה עמ' לו): "סומך ה' לכל הנופלים". לכל "שנפלו" לא כתיב, אלא לכל "הנופלים". ללמד שה' סומך לא רק מי את שנפל פעם אחת, אלא אפילו אדם שהולך ונופל, וחושב שאין לו תקומה ואין לו כח להתחזק. האדם שכבר קיבל כמה פעמים קבלות גדרים וסייגים ונכשל, עד שאין בו כבר כח ללחום, ונופל ביאוש רח"ל – ה' יתברך סומך ומחזק אותו, ע"ש. ורמז לכך: "יפול" הוא בגימטרא "סומך" (126), ללמדנו שהקב"ה סומך אפילו את האדם שנראה שודאי יפול.

ונראה לי לרמז: "סומך ה' לכל הנופלים" – ל"כל" הנופלים דייקא. "כל" בגימטריא 50, ללמדנו שה' סומך אפילו את הנופלים לשער החמישים משערי המומאה. "הנופל-ים" = "הנופל – נ". אפילו הנופל לתוך נ' שערי מומאה, ה' סומכו ומקרבו אליו. ולכן נ' שערי מומאה עולה בגימטריא "ירידה לצורך עליה" (עם הכולל) (691), כי אפילו אם יהודי יפול לנ' שערי מומאה, אין לו להתיאש, אלא להתחזק ולהאמין שירידתו היא לצורך עלייתו, ובשעה אחת יכול לצאת מתוך ההפכה ולשוב עד כסא הכבוד.^ח

❁ עצה טובה לנופל ❁

כתוב בתורת אבות (עמוד קפו, אות קלא): אם יהודי נפל ונכשל בתאוה או במידה רעה, אל יפול רוחו בקרבנו, אלא יתחזק ויעשה תשובה.

ח. כתב אור החיים הקדוש (שמות ג, ח): הובטחנו כי לעתיד לבוא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמשים והשגתו הוא באמצעות הגלויות, ובפרט גלות האחרון אנו משיגים הדבר. ומעם שנסתכנו ישראל במצרים בכידור שער הנ', לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהציא בולעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת המומאה, ע"ש.

משל למלך ששלח ב' עבדיו למלחמה. אחד מהם היה חכם והשני לא היה בר דעת. ובעיצומו של הקרב פגע כדור בידו של העבד החכם, והחליט כי אין הזמן מתאים עתה, באמצע המלחמה, לחבוש את פצעי ידו, כיון שבנתיים יפגע בו האויב עם כדור נוסף בלבו, והמשיך להילחם בכל עוז עד שניצח את האויב. ורק אחר כך התחיל להתעסק בפצעי ידו. אבל השומה שלא עשה כן, וכשנפגעה ידו הניח את נשקו כדי להתקין תחבושת לידו, מיד פגע כדור מוות בלבו. וכמו כן צריכה להיות על דרך זו דרכו של איש יהודי הלוחם במלחמת היצר, שאם נכשל בדבר עבירה אל יפול לכו בעצבות, כי על ידי זה לא יוכל שוב ללמוד ולהתפלל, והיות והנפש של איש יהודי היא מעולם התענוג או כשהוא במרה שחורה ואינו מרגיש תענוג בדבר מצוה, הריחו נמשך אחרי תענוגים ותאוות רעות, אלא מחובתו לשוב בתשובה ולהתחזק תיכף ומיד מכאן ולהבא, ע"ש.

אין לך אדם שאין לו שעה

❁ כוחו של רגע ❁

כתוב במסכת אבות (פרק ה, משנה ג): בן עזאי היה אומר אל תהי בו לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה, ע"ש. פירש העבודת ישראל (ליקוטים לאבות), כשהצדיק רוצה לקרב את העולם לה', אל יאמר איך אוכל לקרב את הרשעים הגמורים. לזה אמר התנא "אל תהי בו לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה". "שעה" הוא מלשון "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה" (בראשית ה, ד-ה). פירש רש"י, "וישע" - ויפן, וכן "לא שעה אל מנחתו", לא פנה, ע"ש. וכוונת בן עזאי, שאין לך אדם שאין לו שעה, כלומר שאין לו לב לפנות להקב"ה. כי ברגע יכול לפנות עצמו אל הבורא ולקבל עליו שלא לעשות עוד שום עבירה, ובוה הוא תיכף נהיה צדיק גמור. וכמו ששנינו (קידושין מט:): האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו הוא רשע גמור, מקודשת. שמא הרהר תשובה בדעתו, ע"כ דברי העבודת ישראל.

יש פירוש נוסף למילה "שעה". כתב רבי ירוחם ממיר (דעת תורה, ח"א עמוד רעז): הנה "שעה אחת" לאו דווקא שעה, אלא הכוונה היא בפרט אחד, תוך פעולה אחת, הנה ברגע אחד אדם קונה עולמו, ע"כ.

ונראה לי שזו כוונת המשנה (אבות ד, יז) "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". "שעה אחת" של תשובה ומעשים טובים דהיינו אפילו רגע אחד או פעולה אחת, כי ברגע אחד של תשובה יכול לקנות את כל עולמו. ומשמעות הגמרא

הנ"ל "האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו הוא רשע גמור, מקודשת" – שאפילו אם יודעים שעד רגע זה היה רשע גמור, וממש לפני רגע ראינו אותו בולע כזית חזיר, הדין כן, שמא ברגע זה הרהר תשובה בדעתו. הרי ברגע אחד של הרהור תשובה נעשה הרשע הגדול צדיק גמור.

בעין זה כתב המגיד ממזריץ (תורת המגיד, עבודה זרה יז): "שעה" הוא לשון "פנה", (כדכתיב "ואל קין ואל מנחתו לא שעה"). ולפעמים ברגע אחד שאדם עושה תשובה בהתלהבות גדולה, הוא בא למדרגה גדולה מאוד. וזה "יש קונה עולמו בשעה אחת" – בפניה שהוא פונה את עצמו לה' יתברך בתשובה, הוא משיג עולמו, כל מה שאפשר לו להשיג, ע"כ.

ומזובא מהאדמו"ר מריז'ין לפרש את הפסוק "כרחק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו" (תהלים קג, יב), שעל ידי סיבוב כל שהוא – כמו שאדם מסתובב ממזרח למערב – יכול אדם להתרחק מפשעיו, ולהתקרב לה' יתברך.

❁ האם כל יהודי יעשה תשובה? ❁

בנוסף לפירושים הנ"ל, נראה לי שמה שאמר בן עזאי "שאין לך אדם שאין לו שעה", הוא קביעת עובדה. בן עזאי קובע כאן עובדה שאין לך אדם, אפילו הרשע ביותר, שלא תהיה לו שעה של תשובה. כי לבסוף, כל יהודי, אפילו הרשע ביותר, ודאי יעשה תשובה.

כתוב "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כג, כא). פירש הדגל מחנה אפרים (עיין פרשת בלק, ולראש השנה): אף כשאדם עובר עבירה, מכיון שיש לו חלק אלוה ממעל, בודאי יחזור בתשובה. והסיבה: אוריינתא וקב"ה וישראל כולו חד (זהר, ח"ג ע"ג א). שורש נשמתו של יהודי הוא מהתורה. ולפי זה הוא כלל גדול: אפילו כשאדם חוטא הרבה, בכל זאת הוא נקרא גיצון ישראל ויש בו חלק אלוה ממעל, ובודאי יחזור בתשובה על כרחו, כי לא יוכל להיפרד מהתורה וקב"ה, כיון שהם בקרבו ממש. וזה "לא

הביט און ביעקב, "יעקב" (לשון "עקב") רמז לאלו שבמדרגה הפחותה שבישראל, וכל שכן ש"לא ראה עמל בישראל", דהיינו שלבסוף ה' לא יראה חטאים אצל הכלל ישראל, כי יחזרו בתשובה. וזה מפני ש"ה' אלהיו עמו" ממש יחד כאחד, דהיינו שהאדם הוא חלק אלוה ממעל. וגם "תרועת מלך בו" דהיינו התורה – הרמוזה במילה "תרועה", שהיא אותיות תורה ע', שנדרשת בע' פנים – היא בו בתוך היהודי, דקב"ה ואורייתא חד. ולכך לא ידח ממנו נדח, ובודאי יחזור בתשובה, ע"ש.^א

וזה שאומרת המשנה: "אל תהי בו לכל אדם" – אפילו הרשע הגדול ביותר – "שאין לך אדם שאין לו שעה" כי ודאי יהיה לכל יהודי שעה של תשובה. וכל כך למה? כי הוא נשמה חלק אלוה ממעל, ואי אפשר לו להפרד מה'. וזה נפלא, כי כתב הצפנת פענח (פרשת תרומה) על משנתנו בשם הוזהר:^ב השכינה נקראת "שעה", ע"ש. נמצא, שהמשנה עצמה מגלה לנו מדוע כל יהודי ודאי יעשה תשובה – כי אין לך אדם שאין לו "שעה" דהיינו שכינה בקרבו, נשמה אלוהית.

❁ איך ברגע אחד אדם מתקן מה שחטא כל ימי חייו? ❁

הסברנו שהמשנה מורה שכל יהודי – אפילו הרשע הגדול – יכול לשוב בתשובה ברגע אחד ולקנות את עולמו בשעה אחת. אבל נשאלת השאלה, איך ברגע אחד יכולים לשוב ולתקן כל אשר חטאנו?

התשובה לזה גם כן רמוזה במילה "שעה". כתוב במדרש (בראשית רבה סה, טו) על הפסוק "ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשיו אחי

א. לפי זה נראה לפרש את הפסוק "ואתה באלקיך תשוב" (הושע יב, ז), כלומר אתה עם האלקות שנמצא בקרבך, תוכל לשוב אליו יתברך (ועיין בתורת אבות, עמוד רמו אות יב).

ב. תיקוני הוזהר, תיקון ס"ט.

איש שעיר ואנכי איש חלק" (בראשית כו, יא). "ואנכי איש חלק" – כמו שכתוב "כי חלק ה' עמו" (דברים לב, ט). רבי לוי אמר משל לקוויץ (בעל שיער) וקרח שהיו עומדים על שפת הגורן. עלה המוץ בקוויץ, ונסתבך בשערו. עלה המוץ בקרח, ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך עשיו הרשע (שהוא איש שעיר) מתלכלך בעוונות כל ימות השנה, ואין לו במה יכפר. אבל יעקב (שהוא איש חלק) מתלכלך בעוונות כל ימות השנה, ובא יום הכפורים ויש לו במה יכפר, ע"כ.

ביאור הדברים: נשמות ישראל הם חלק אלוה ממעל ("כי חלק ה' עמו"). לכן אפילו אם יהודי ירשיע דרכו בתכלית, אותו חלק אינו נפגם והרע לא נדבק בו, אלא הוא כאיש חלק שכל לכלוך נופל ממנו. וזה שנאמר: אף על פי שחטא "ישראל" הוא (סנהדרין מה). ממילא ביכולת כל יהודי לשוב בתשובה ולתקן את כל אשר פגם כל חייו ברגע אחד. מה שאין כן עשיו שהוא איש שעיר, וכמו שטיח כל לכלוך נדבק בו, ואי אפשר להפרידו ממנו.¹

זה שאמר רבי אשר מסטאלין (מובא בסוף ספר בית אהרן) על הפסוק "בנים לא אמון בם" (דברים לב, כ), שלעולם אין אמונה ביהודי, כי יכול להיות רשע כל ימי חייו, וברגע אחד להתהפך לצדיק, ע"כ. וזה גופא מאחר ויהודי הוא בן של ה' מצד נשמתו, וכל הרע לא נעשה חלק ממנו, וברגע אחד יכול להפרד מהרע ולהתהפך לצדיק.

עתה נשכיל שהכל טמון במשפט "שאין לך אדם שאין לו שעה". אין לך אדם, אפילו הרשע ביותר, שלא תהיה לו "שעה" של תשובה, מאחר ויש לו חלק מהשכינה ("שעה") בתוכו, ולא יוכל להפרד מה'. וממילא אין לך אדם שאין ביכולתו לשוב בתשובה ולהתהפך לצדיק ב"שעה" קלה, מאחר ויש בו נשמה אלוקית ("שעה"), והרע לא נעשה חלק ממנו. ונפלא שהכל רמוז באותה מילה.

ג. עיין בשפת אמת ליום כיפור שנת תרנ"ו. והביא שם שבני ישראל דומים ללב שאינו מקבל מום, כדכתיב "כולך יפה רעיתי ומום אין בך". כמו שכתוב "שחורה אני ונאווה", ע"ש.

וזה שכתוב "ובקשתם משם את ה'... ומצאת" (דברים ד, כט) פירש הבעל שם טוב: ^ד "משם" דייקא, באיזה מקום שאתה, באיזה מדריגה שתהיה, "משם" תמצא את ה' ותוכל לשוב בתשובה ולהדבק בו. וזה נפלא, כי "ובקשתם משם" עולה בגימטריא "שאין לך אדם שאין לו שעה" (1228). ללמד שהסיבה שאפשר לבקש את הקב"ה "משם" – אפילו מעומק התהום – היא גופא בגלל "שאין לך אדם שאין לו שעה", נשמה אלוקית.

❖ לקחו האדיר של רבי אלעזר בן דורדיא ❖

כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימוש וגבעות תמוטנה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

ד. עיין מאור עינים, ליקוטים.

כתב רבי צדוק הכהן מלובלין (דובר צדק עמוד קנ): השם "רבי" שייך רק לאדם כשיש לו תלמיד. ואלעזר בן דורדיא פעל כל כך בשורש הפרטי שלו, עד שנעקר אותו שורש רע לגמרי, וממילא נתעורר על ידו הרהורי תשובה בכל העולם באותו שורש רע. ועד שעל ידי התעוררותו, עורר גם לרבי במה שבכה רבי. והדבר שאלעזר בן דורדיא עורר, הוא שאין לאדם לייאש עצמו בענין פרטי שלו. כי אלעזר בן דורדיא היה נראה כמויאש, ושאין מי שיבקש עליו, ונתעורר בבכיתו לבקש רחמים על עצמו ושלא להתייאש, עד שקול בכיתו עורר בכיה גם לרבי, ולעוררו על זה שאין להתייאש דיש קונה עולמו בשעה אחת אף על פי שחטא מקודם כזה בשנים הרבה. ולכן הוא נקרא "רבי", כי הוא הורה לכל העולם שאין להתייאש כלל, דיש קונה עולמו בשעה אחת, אף על פי שחטא מקודם כזה בשנים הרבה, ע"ש.

ורבי שלמה קלוגר כתב (עבודת עבודה): הטעם שקראו "רבי", הוא כי המלמד דעת לאדם נקרא בלשון "רבי". ואף שכבר ידענו מדוד המלך שתשובה מועילה, אך לא ידענו אם יכול אדם לקנות עולמו בשעה אחת, או שצריכים הרבה שעות. ומזה שבכה רבי ואמר "יש קונה עולמו בשעה אחת", משמע שעתה נתחדש לו כן, ועד עתה לא ידע מזה. ואם כן באופן זה הוי רבי אלעזר בן דורדיא "רבי" לכל העולם, שלימד דעת לכל העולם, שיש קונה עולמו בשעה אחת, ולשם כך נקרא "רבי", ע"ש.

נמצא, רבי אלעזר בן דורדיא הוא דוגמא וקיום למשנה "אל תהי בו לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה", כי ממנו רואים שאין לבזות ולוותר על שום יהודי, אפילו רשע גמור השקוע בטומאה כל חייו. ונפלא ביותר, ש"אל תהי בו לכל אדם" (עם הכוללים) עולה בגימטריא "אלעזר בן דורדיא" (585).

❖ "הייתי ככלי אבד" ❖

דוד המלך אמר "נשכחתי כמת מלב, הייתי ככלי אבד" (תהלים לא, ג). לפעמים אדם נופל לדרגה כה נמוכה, ולחטאים כה חמורים, עד

שהוא מרגיש שאפילו הקב"ה בעצמו התייאש ממנו. הוא חושב שבורא עולם חס ושלום שָׁכַח אותו, כי כבר אין לו תקוה לשוב בתשובה. וזה פירוש "נשכחתי כמת מלב", שמרגיש כמת שנשכח מלב אוהביו, שאין להם תוחלת ותקווה שישוב אליהם עוד. "הייתי ככלי אֶבֶד", ככלי שנפל ונתרסק לרסיסים, שאפילו בעליו נתיאשו ממנו, כי מי יכול לתקנו ולהדביק את כל הרסיסים יחד. פשוט אין תקוה.

אבל כל הרגשות הללו הם שקר ומעצת היצר, כי אפילו אם אתה מרגיש "ככלי אֶבֶד", עד שאפילו בוראך התיאש ממך, בכל זאת יש לך תקווה. מלמד אותנו רבי אלעזר בן דורדיא – ה"רבי" של היהודים המיואשים והשקועים בתוך טומאתם – שאצל יהודי אין מושג של יאוש כלל. וברגע אחד יהודי יכול לשוב בתשובה ולהיות צדיק גמור ולקנות את עולמו. לכן יהודי יקר, כשאתה מרגיש "ככלי אֶבֶד", עליך לזכור את "אלעזר בן דורדיא" – ראשי תיבות "אֶבֶד" – ולהיות מתלמידיו ולקום בתשובה שלימה!

❁ "המנוס הוא התשובה" ❁

עוד אמר דוד המלך: "הביט ימין וראה ואין לי מכיר אבד מנוס ממני אין דורש לנפשי" (תהלים קמב, ה). נראה לי לפרש כך: כתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער א, ב): ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאוד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה. והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה, עכ"ל.

יש אדם המרגיש "אבד מנוס ממני" – שאין לו דרך לשוב בתשובה, כי שערי תשובה ננעלו בפניו. הוא מרגיש שאבד תקוותו, וכאילו שמע בת קול המכריזה "שובו בנים שובבים חוץ ממנו". אומר לנו דוד המלך, בשעה שאתה חושב "אבד מנוס ממני", תדע ש"אבד" גופא מגלה לך שיש לך מנוס! "אבד" ראשי תיבות "אלעזר בן דורדיא" – המלמד

כל יהודי שהדרך לתשובה לעולם פתוחה לפניו, אפילו אם נפל לשאול תחתית של חמא, כי אין יאוש בעולם כלל!

ונפלא שרבי ירוחם ממיר (עי' מכתב מאלהו ח"ה עמ' 393) כתב שאלעזר בן דורדיא נקרא "רבי" כי באותו רגע של תשובה הורה כה התשובה לכל העולם, וממילא נעשה רבי לכל העולם.

❁ החושך יעבור ובמקומו יופיע אור! ❁

כתב העבודת ישראל (ליקוטים לאבות): "אל תהי בז לכל אדם", אף לעמי הארץ ופחותי הערך ורשעי ישראל רח"ל. "כי אין לך אדם שאין לו שעה", כמו "ולתפילתם שעה" (שמונה עשרה), רוצה לומר שגם לרשע יש לו שעה מיוחדת שיפנה בה אל הבורא יתברך, או יתפלל איזה תפילה לפני ה' יתברך, או אף דיבור אחד בשלימות לכבודו יתברך. כי לא תוהו בראה, באם לא היה שום תקווה לזה הרשע שיעבוד את ה' יתברך אף רגע אחד כל ימי חייו, בוודאי היה חלף והלך לו, וגם לא היה נברא. אך הבורא יתברך הוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות ויודע תעלומות לב, ועומד ומצפה כביכול על הדיבור של תורה או תפילה או שום דיבור של קדושה שיעלה לפניו מזה הרשע ויהיה נחת רוחו לפניו כביכול, ע"כ.

מכאן שאל יפול רוחנו ממצבנו, אפילו אם נתקענו בו שנים רבות. אלא עלינו להתחזק, וכפי שרבי משה מקוברין היה רגיל לומר: ה' יהודי צריך ומחויב להאמין בכל מצביו כי "קץ שם לחושך" (איוב כה, ג), והחושך יעבור ובמקומו יופיע אור!

❁ אם אתה נושם, יש לך צורך בעולמו של ה'! ❁

"שאין לך אדם שאין לו שעה", פירש התפארת ישראל: אף שעכשיו לא תראה בו צורך כלל בעולם, שהוא משולל מכל דעת, ולא

עוד אלא שתראהו גם כן דוחק עבדי ה' ורודפם, והוא כשחפת בעולם, על כל פנים דע, שלא לחינם הניחו הקב"ה בחיים עדיין. על כרחך שיש בו עכשיו צורך הנעלם ממך, או שיבוא שעה שיהיה צורך בו, ומי יודע מהו הטוב שיתגלגל על ידו, ואל דעות ה', ע"כ.

מכאן שאל יתייאש אף אדם מחייו, כי כל יהודי חשוב ונצרך בעולמו הנפלא של הבורא יתברך. אבינו שבשמים מחיי אותנו בכל רגע ורגע, ומזה עצמו יש לנו לשאוב חיזוק ועידוד, שיש לנו צורך ותועלת בעולמו הנפלא של ה'. מי יודע לאיזה שליחות נשלחנו לעולם הזה, או איזה דבר גדול יצא מאיתנו!

רעת המתאחר לשוב

❖ מה יותר חמור מהחטא עצמו? ❖

כתב בספר ברית אברהם (פרק רביעי): אדם הנפטר מן העולם בלי תשובה, דומה למלך שהיו לו עשרה שרים, והיה המלך אוהב אותם, והיו נכבדים בעיניו ויקרים אצלו. פעם אחת לקחו לעצמם עצה נבערה, ובאו לארמון המלך לילה, וחתרו הקורות, ונכנסו לאוצר בית המלך, וגנבו משם כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובות ומרגליות. ליום השכים המלך ומצא אוצרותיו שרודים וכל מחמדיו בזוים. ויצו המלך לחקור ולדרוש ולדעת מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן. ויבוקש הדבר וימצא. ויאמרו לו עבדיו: אדוננו המלך! שריך העשרה, הנכבדים אצלך, אשר שמת כסאותם מעל כל שריך, הם בזו אוצריך וחמודתך. ויתעצב המלך מאוד על שריו, ולא חשב הגנבה למאומה באהבתו אותם. ויאמר: שקר הוא, כי עבדים נאמנים הם, ואיני מאמין לכם. ויאמרו לו: אדוננו, הגנה הגנבה בידם! אמר המלך: מה אעשה? אם אמת הדבר – לא אוכל להציל אותם מיד ההמון, ואיך אהרוג אותם מפני חטאתם. מה עשה? אמר לעומדים לפניו: הביאו אותם לפני ואראה אם הגנבה בידם כדברכם. והיה בין מושב השרים האלה ובין חצר המלך נהר, והיה להם לבוא לפני המלך לעבור בספינה. וקודם לכן שלח המלך אחד מעבדיו ויאמר להם: אמר המלך, כשתעברו בנהר לבוא אצלי, תשליכו הגנבה בנהר, כדי שלא תמצא בידכם ותמותו; ואל תחוס עינכם על זהב ופנינים, כי אין זהב ופנינים נחשב אצלי למאומה נגד אהבתכם. ויהי בעודם בנהר, וישליכו כולם בנהר מה שהיה בידם מן הגנבה, חוץ מאחד

שלא השליך הגנבה מידו. ויביאו אותם לפני המלך, ויצו המלך לחפש בבגדיהם – ולא מצאו. ויחפשו לאותו האיש שלא השליך הגנבה מידו, וימצאו בידו חלקו ממנה. ויחר אף המלך ויאמר לו, למה לא השלכת מידך כחברידך? ולא מצא מענה. ויאמר המלך: חטאתך השני יותר מהראשון, כי מתחילה אמרתי יצרך השיאך, אבל עתה כשנתתי לך עצה להנצל בה מן המוות, וראית חברידך שהשליכו גנבתם מידם – מדוע אתה לא עשית מאמרי כדי שתנצל? והואיל ובזית דברי ולא התנחמת על מעשיך הרעים, אני אשלם לך גמולך. ויצו המלך להמית אותו ביסורים רעים ובענשים קשים, וישלח לחבריו התשעה שמחים ומובי לב לביתם.

בך הוא האדם בעולם הזה, הקב"ה מזהירו על התשובה כדי שלא ימות ברשעתו, שנאמר "שובו שובו מדרכיכם הרעים, ולא תמותו בית ישראל" (יחזקאל לג, יא). וכתוב "כי לא אחפוץ במות המת" (יחזקאל יח, לב). ועתה פקח עיניך וראה דברי חכמים ומשליהם, כי נעים כי תשמרם, ע"כ דברי הברית אברהם.

❁ מחתרת התורה לפניך! ❁

כתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער א, ב): ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה על הענין הזה (קהלת רבה ז, לב): משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו. אמר לו: קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך? עד כאן לשונו.

לבאורה משל זה אינו מובן. היכן מצינו ששר בית הסוהר יכה אסיר מפני שלא ברח? אדרבה, יש לתת לו פרס שלא ברח, שהרי התנהג לפי החוק, ואילו את הבורחים תופסים ומענישים! עונה על כך הרב שך (מחשבת מוסר, ח"ג עמוד סג) מי שלא ברח מראה שאין על מה לברוח. אין לו סיבה לברוח! הרגת בני אדם ועשית עוולה וכדומה, ואתה עומד לפני המשפט ודנים אותך למיתה. יש לך אפשרות לברוח מהעונש ואינך בורח, מדוע? כי אתה כה אומלל ושקוע בחטא עד שאינך מבין שמגיע לך עונש על כך, ושיש לך סיבה לברוח. זה עצמו חטא גדול, ועל זה יש להכות אותך! אבל הבורח מבין שחטא ומגיע לו עונש במשפט, ולכן הוא מפחד ובורח, ע"כ.

❧ מי אני במשל? ❧

קל מאוד לקרוא משלים אלה ולהמשיך הלאה בלי שום בעיה. אפשר לקרוא את הדברים מאות פעמים בלי לשייך אותם לעצמנו כלל! אדם צריך לשאול את עצמו, מי אני במשל? האם אני מהגנבים שברחו מבית הסוהר, או אולי אני אותו גנב שמחתרת חתורה לפניו, ויושב הוא לו על מי מנוחות, אדיש ושלו, וממשיך את חייו כרגיל? האם אני מהשרים החכמים שהשליכו את גניבתם לנהר, או אולי אני אותו שר על האוניה בדרך למלך מלכי המלכים, עם הגניבה עוד בכיסו? מי אני? ואם אין אני לי - מי לי?!

❧ "אחרי בלותי היתה לי עדנה" ❧

למרות הכל, תמיד יש ליצר הרע תחבולה להרחיק את האדם מהתשובה. אומר הוא לאדם, נכון שאתה צריך לשוב בתשובה, אבל מאחר ועברו כל כך הרבה שנים שאתה שקוע ורגיל בחטא, כבר אין בידך כח להשליך את הגניבה מכיסך. לא משנה שמחתרת חתורה לפניך, כי כבר אין ברגליך כח למהר להמלט על נפשך ולברוח מבית האסורים!

על זה נשיב לו בתקיפות: כתיב "אחרי בלותי היתה לי עדנה" (בראשית יח, יב). פירש רבי מענדיל מרימינוב", אף אם יהודי נתישן בחטא, עם כל זה "היתה לי עדנה" לשוב בתשובה, כי אין ליהודי להתיאש מהתשובה אף בימי חלדו!

האלקים יבקש את הנרדף

כתוב בגמרא (עבודה זרה יז.), אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוסלת כים דינרין בשכרה. נטל כים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר (תשמיש) הפיחה. אמרה, כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר, הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה". אמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה". אמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "וחפרה הלבנה ובושה החמה". אמר, כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר, "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן "רבי", ע"כ.

הקשו המפרשים, מדוע רבי אלעזר בן דורדיא התעורר כל כך מדברי הפרוצה הזאת, וכי טובה היא ממנו להוכיחו כדי שיקבל דבריה?

נראה לי בס"ד לפרש כך: כתב בעל ה"שבט מוסר" (בדרוש לתשובה, דרוש ג עמוד רכד), וזה לשונו: במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות לד:). כתיב "והאלקים יבקש את

הנרדף" (קהלת ג, טו). ולכן כיוון שהרשעים נרדפים מן העליונים ומן התחתונים – שהעליונים מקטרגים עליהם, והתחתונים שונאים אותם ומבקשים להורגם – לכן כששבים להקב"ה, חביבים הם ביותר מהצדיקים הגמורים, לפי שהם היו נרדפים והקב"ה יבקש את הנרדף, אפילו צדיק רודף רשע. ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, עכ"ל.

איתא במדרש: * "והאלהים יבקש את נרדף" – אמר יוסי ב"ר נהוראי, לעולם הקב"ה מבקש קרבתו של נרדפים מן הרודפים, שכן מצינו הבל נרדף מפני קין כתיב "וישע ה' אל הבל", ע"ש.

"וישע" פירש רש"י "פנה אל מנחת הבל". הנרדף זוכה שה' יפנה אליו, וזהו שמבקש קרבתו.

כשהאשה הזו אמרה לאלעזר בן דורדיא "כשם שאין הפחה זו חוזרת למקומה, כך אין מקבלים את אלעזר בן דורדיא בתשובה", היא "רדפה" אותו. אלעזר בן דורדיא היה בגדר "נרדף", ולעולם הקב"ה מבקש קרבתו של נרדפים, ולכן זכה שה' פנה אליו ושלח לו התעוררות גדולה לתשובה, עד שזכה לתשובה גמורה.

וזה שבכה רבי, "יש קונה עולמו בשעה אחת", כלומר, שאפילו הרשע הגדול ביותר יכול לקנות את כל עולמו ולחזור בתשובה מחמת "שעה" אחת – פניה אחת שהבורא פונה אליו, מחמת שהיה נרדף מהעליונים ומהתחתונים.

עתה נבין דבר נפלא. איתא במסכת אבות (פרק ד, משנה ג): בן עזאי היה אומר אל תהי בו לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה, ע"ש. פירש העבודת ישראל (ליקוטים לאבות), רצה לומר כשהצדיק רוצה לקרב את העולם לה', אל יאמר איך אוכל לקרב את הרשעים הגמורים. לזה אמר התנא "אל תהי בו לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה".

"שעה" הוא מלשון "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. פירש רש"י, "וישע" – ויפן. וכוונת בן עזאי, שאין לך אדם שאין לו "שעה", כלומר שאין לו לב לפנות להקב"ה. כי ברגע יכול לפנות עצמו אל הבורא ולקבל עליו שלא לעשות עוד שום עבירה, ובזה הוא תיכף נהיה צדיק גמור, ע"כ דברי העבודת ישראל.

ולפי דבירנו יתפרש, שאין לך אדם, אפילו הרשע ביותר, שאין לו "שעה" – שאין הקב"ה פונה אליו ושולח לו הרהורי תשובה, כי האלקים יבקש את הנרדף, והרשע נרדף מהעליונים ומהתחתונים, וחפץ ה' בקרבתו.

זה חיזוק עצום לכל אחד ואחד לא להתיאש ממצבו ולאבד תקוה, אפילו אם הרשיע הרבה. ככל שיהודי נופל יותר, הרי הוא "נרדף" יותר, שהעליונים מקמרגים עליו יותר. והרי לעולם הקב"ה מבקש קרבתו של נרדפים, וישלח לו התעוררות תשובה ממרום. אבל העיקר הוא לנצל כל התעוררות, ולא לדחות אותה, כי אז באמת יזכה לתשובה שלימה ולעמוד במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים עומדים, מרוב חיבת ה' לקרבתו.

שערי תשובה נפתחים

❖ בכל יום נפתחת דרך חדשה לתשובה ❖

כתב האמרי אמת: "בכח התורה, בכל יום נפתחת דרך חדשה לתשובה. ואיתא במשנה (אבות ו, ב) "בכל יום ויום יוצאת בת קול מהר חורב ומכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה". והכוונה, שבכל יום מתגלות הארות חדשות, ואם אין נוטלין אותן, זהו "עלבוניה של תורה". וכשם שמתגלות הארות חדשות מהתורה, כך נפתחים דרכים חדשות לתשובה. וזה שאומרים (ברכת יוצר לשבת) "הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח", אלו הם שערי תשובה. הגם שאיתא (דברים רבה ב, ז) "שערי תשובה לעולם פתוחים", אולם הכוונה לדרכים החדשות הנפתחות לתשובה. וזה הוא כח האבות. איתא "הפותח שער לדופקי בתשובה", ובשם השפת אמת (לשבת תשובה, תרל"ו) "דופקי בתשובה" הם האבות, שהם דופקים אצל כל יהודי. "דלתות שערי מזרח" זה הוא כחו של אברהם אבינו, דכתיב "וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם" (בראשית טו, יא). ואיתא (בראשית רבה מד, יח) והשיב אותם אברם בתשובה וכו' לכשיעשו בניך פגרים וכו', על ידי אברהם אבינו יכולים גם אותם שהם בבחינת פגרים מתים לחזור בתשובה. וזה שמברכים בכל יום "המחזיר נשמות לפגרים מתים". "ובוקע חלוני רקיע זה" מה שהקב"ה חותר חתירה מתחת כסא הכבוד (עי' דב"ר ב יג), ע"ש.

❁ האבות דופקים תמיד בלבם של ישראל לעשות תשובה ❁

כתב האמרי אמת: ^ב כל איש ישראל יש בו נקודה שלא יכולה להתרחק ואפילו על ידי הטאים ועל ידי זה יכול הוא לעשות תשובה. איתא בשפת אמת ^ג על "הפותח שער לדופקי בתשובה", שהאבות הם הדופקי בתשובה – האבות דופקים תמיד בלבם של ישראל לעשות תשובה. כתיב "אני ישנה ולכי ער קול דודי דופק פתחי לי וגו'". זו היא נקודת אהבת ה' ויראת שמים שיש בכל אחד מאברהם ויצחק. אברהם נטע נקודה פנימית בתוך כל איש ישראל שנוכל להמשיך אחר הקב"ה כענין שאומרים "וחיי עולם נטע בתוכנו" (ברכת התורה). וכתיב (שיר השירים א, ה) "שחורה אני ונאווה", פירש רש"י שחורה אני במעשי, ונאווה אני במעשה אבותי. והכוונה למעשה אבות הנמצאים בכל איש ישראל, הגם שנדמה ששחורה אני מכל מקום לישראל יש רצון, ע"ש.

ועוד כתב האמרי אמת, ^ד בשם השפת אמת, "הפותח שער לדופקי בתשובה" היינו האבות, שעל ידי הכח שיש לכל איש ישראל משהו חלק באבות, יכול הוא לדפוק ולעשות תשובה, ע"ש.

❁ אפילו עבירות שאין יכולים לעשות עליהם תשובה... ❁

כתב האמרי אמת: ^ה כתוב "הפותח שער לדופקי בתשובה". והלא כתוב במדרש (דברים וכה ב, ז) שערי תשובה לעולם פתוחים, ואם כן מדוע צריכים לפתוח את השער? אלא שאפילו עבירות שאין יכולים לעשות עליהם תשובה, כדאיתא בזוהר הקדוש (ח"א ריש ב) דלא רואה פני השכינה, אף על פי כן הקב"ה פותח שערים חדשים לדופקי

ב. פרשת תרומה תרצ"א.

ג. שבת תשובה, תרל"ז תרנ"ב.

ד. פרשת פקודי, שבת תשובה תרנ"ב.

ה. פרשת וארא תרע"ה, ד"ה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים.

בתשובה... וזה שאיתא בזוהר הקדוש (ח"א קיז.) שלפני הגאולה בשית מאה שנין לשיתא יתפתחון תרעי דחכמתא (יפתחו שערי חכמה). ואיתא בספר הזכות (ליקוטים נח), שהפירוש הוא שיוכלו לעשות תשובה אפילו על עוונות קשים, ע"ש.

וכתב השפת אמת:¹ "הפותח שער לדופקי בתשובה", הם האבות. ואף ששערי תשובה לעולם פתוחים (דב"ד ב ז), אלא שישנם חטאים שאין יכולים לעשות תשובה עליהם כחוטא ומחטיא (סנהדרין קז:), מכל מקום על ידי כח האבות יכולים לבוא לידי תשובה, ע"ש.

מה הועילה תפילתו של נח לאחר המבול?

כתב האמרי אמת:¹ כתוב בזוהר הקדוש (קיז.), בשנת שש מאות שנה לחיי נח... יתפתחון תרעי דחכמתא (יפתחו שערי חכמה). ואיתא בספר הזכות שנפתחו שערים שנוכל לשוב אף על חטאים קשים שמקלקלים את הלב והמוח, וקשה לשוב עליהם. וכתב השפת אמת,² "הפותח שער לדופקי בתשובה", הרי שערי תשובה לעולם פתוחים (דב"ד ב, יב), אלא הכוונה על חטאים שצריכים תיובתא סגי (תשובה רבה), וצריכים לדפוק לפתיחת השערים.

ובזוהר הקדוש (השממות לח"א רנד:) כתוב שנח לא עשה כהוגן בזה שלא התפלל על דור המבול. נח ידע כי חטאי דור המבול קשים, וחשב שלא תועיל התשובה. אולם בכל רע יש בתוכו טוב, וכן בעומק הדין יש חסד. וכן היה אז שנפתחו השערים – "מעינות תהום רבה", הכוונה על הלב, ו"ארובות השמים" על המוח. וכתוב "צדיק מושל יראת אלקים" (שמואל ב כג, ג), והכוונה שהצדיק מושל שיועיל תשובה על הכל. ודבר זה גילו אז לנח "כי אותך ראיתי צדיק לפני", ואיתא בזוהר הקדוש

1. שבת תשובה, תרל"ו, לך תרנ"ח.

2. פרשת נח, תרצ"ג.

ח. פרשת וארא, תרס"ב.

כשיצא נח מהתיבה הוא התפלל. ומה היתה תפלתו? שתועיל תשובה.
והלא היה צריך להתפלל מקודם, ומה הועילה תפלתו עתה לאחר
המבול? אולם הועילה תפלתו לדורות, שנוכל לשוב תמיד גם על
חטאים קשים, ע"ש.

סופו הטוב של כל יהודי

משה רבינו אמר לבני ישראל "ממרים הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם" (דברים ט, כד). הקשה השם משמואל (פרשת ואתחנן), איך משה אמר להם מילים קשות כאלו, ולא חשש לבל יגרום להם יאוש נורא הגרוע מן הבל? ועוד, הקשה האדמו"ר בעל מנחת אלעזר ממונקאטש, מדוע משה אמר להם "ממרים הייתם עם ה' אלקיכם", היה לו לומר ממרים הייתם "נגד" ה' אלקיכם?

פירש המנחת אלעזר, לכל יהודי יש נשמה חלק אלוה ממעל. נמצא, כאשר יהודי חוטא, משתמש הוא כביכול עם חלק ה' יתברך שבו. וזהו "ממרים הייתם עם ה' אלקיכם", דהיינו כאשר המריתם את ה', זה היה גופא עם ה' עצמו, כי בתוכם ה', ע"כ.

עתה, לכאורה, קושיית השם משמואל מתעצמת. איך משה רבינו אומר לבני ישראל תוכחה כה חזקה, העלולה לשבור אף את החזקים ביותר, ולא חשש שישראל יפלו ליאוש?

אבל האמת היא בדיוק להפך. באומרו "ממרים הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם", משה רבינו מחזק ידיים רפות, וגותן כח וחיזוק לכל בר ישראל. כתוב "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כג, כא). פירש הדגל מחנה אפרים (עין פרשת בלק, ולראש השנה), אף כשאדם עובר עבירה, מכיון שיש לו חלק אלוה ממעל, בודאי יחזור בתשובה. והסיבה: אורייתא וקב"ה וישראל כולו חד (וזהר, ח"ג ע"ג א). שורש נשמתו של יהודי הוא מהתורה. ולפי זה הוא כלל גדול: אפילו כשאדם חוטא הרבה, בכל זאת הוא נקרא ניצוץ ישראל ויש בו חלק אלוה ממעל, ובודאי יחזור בתשובה על כרחו, כי לא יוכל

להיפרד מזהתורה וקב"ה, כיון שהם בקרבו ממש. וזהו "לא הביט און ביעקב", "יעקב" (לשון "עקב") רמז לאלו שבמדרגה הפחותה שבישראל, ומכל שכן ש"לא ראה עמל בישראל", דהיינו שלבסוף ה' לא יראה חטאים אצל הכלל ישראל, כי יחזרו בתשובה. וזה מפני ש"ה' אלקיו עמו" ממש יחד כאחד, דהיינו שהאדם הוא חלק אלוה ממעל. וגם "תרועת מלך בו" דהיינו התורה – הרמוזה במילה "תרועה", שהיא אותיות תורה ע', שנדרשת בע' פנים – היא בו בתוך היהודי, דקב"ה ואורייתא חד. ולכך לא ירח ממנו נדח, ובודאי יחזור בתשובה, והבן, ע"ש.

הרי כל יהודי ודאי יחזור בתשובה, כי קב"ה ואורייתא וישראל חד, ואינו יכול להפרד מהבורא ומהתורה. וזה עומק כוונת משה רבינו: "ממרים הייתם עם ה' אלקיכם" – כי בתוכם ה'. אבל מטעם זה גופא יש לכם להתחזק, שהרי מאחר ואתם חלק מזה, לא תוכלו להפרד ממנו, ומובטח שתעשו תשובה! משה רבינו נותן כאן מסר מאיר לכל יהודי באשר הוא שם, שלמרות שהמרה את ה', אפילו בדברים החמורים ביותר, ודאי יקום מתוך האפילה לאור גדול, שהרי בתוכו ה', ובלתי אפשרי לו להתנתק מזה, ובודאי יעשה תשובה. ולכן אמר משה "ממרים הייתם עם ה' אלקיכם", בלשון עבר, ולא אמר ממרים "אתם", בלשון הווה. כי משה מחזק את ישראל בחיזוק עצום, שכל יהודי, אפילו אם נפל לכירא עמיקתא, ודאי ישוב בתשובה, ועוונותיו יהיו דברים שבעבר, ולא בהווה (ועיין באור החיים הקדוש, דברים לא, כז).

יחזקאל הנביא אמר לישראל חזרו בתשובה. אמרו לו בושים אנחנו, שנאמר "נשכבה בבשתנו ותכסנו כלמתנו" (ירמיהו ג). אמר להם כלום יש בן המתבייש מאביו. * הקשה רבי יצחק בלאזער (כוכבי אור עמוד קל), מה תשובה היא זו "בושים אנחנו", וכי משום שהם בושים יחטאו עוד? מפרש הרב בלאזער: איש אשר עבר עליו רוח רעה וחירף וגידף גאון וחסיד אחד המפורסם בכל העולם. כאשר נח רוחו וניחם על מה

א. הובא בכוכבי אור עמוד קל, קבת. ועיין במדרש דברים רבה ב, כד.

שעשה, וירצה להתנצל להגאון ולבקש ממנו מחילה, ודאי בשום אופן לא יוכל להביא את עצמו – מפני הבושה – לראות פני הגאון, ולומר לפניו אנכי זה שחרפתי אותך! ואם ירצה לכוף את טבעו וללכת לבקש מחילה, הלא יהיה לו שפיכות דמים הרבה מפני הבושה. על אחת כמה וכמה מפני מלך מלכו של עולם, כאשר יקיף האדם בדעתו את כל הטובות וחסדים שה' עושה עמו בכל יום ויום, וזה שה' הוא מלך מלכי המלכים, הלא על פי השכל היה לאדם להתבייש ולהכלם מלעשות תשובה ולומר "חטאתי". וזה שאמרו בני ישראל ליחזקאל שאינם יכולים לשוב בתשובה כי "בושים אנחנו".

ממשיך רבי בלאזער: אבל האמת היא שיש הבדל גדול בין אדם שחטא נגד גדול הדור או מלך, לבין אדם שחטא נגד אביו. הקב"ה הוא אבינו, וכל אב משתוקק ומצפה ליום שבנו חביבו ישוב אליו, למרות שמרד נגדו. ובן המרגיש שכל רצון אביו הוא שישב אליו ויאמר לו "חטאתי", לא ימנע מלשוב מפני הבושה. והנה מה מאוד ישמח כל איש ישראל בהטובה הגדולה שעשה ה' יתברך אתנו שקורא אותנו בנים, והוא כאב רחום אלינו, מה שלא עשה כן לכל גוי, רק "בני בכורי ישראל". ולולי זה היה מן הנמנע לשוב אליו מחמת הבושה! וזה מה שיחזקאל ענה לבני ישראל, "כלום יש בן המתבייש מאביו". וכן זה שאמר רבי עקיבא (יומא פה:) "אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים". כי על כן לא נבוש לבוא לפניו ולשוב אליו, ע"כ דבריו.²

ב. וכבר הקשה החיד"א (פני דוד פרשת ראה, ובבני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ב - ימי הגבלה, ועוד) איך שייך לעשות תשובה על עבירות, הלא הקב"ה הוא מלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות יז.). ותירצו, כי הקב"ה הוא אבינו, ואנו בניו, ואב שמחל על כבודו, כבודו מחול (קדושין לב.), ע"ש. ונראה שלכן בברכות "השיבנו" ו"סלח לנו" שבשמונה עשרה, מקדימים לומר: "השיבנו אבינו", "סלח לנו אבינו", כי לולי שה' הוא אבינו, לא היה לנו פה להשיב ומצח להרים ראש לשוב בתשובה מפאת עוצם הבושה, ומפני שהוא מלך.

עתה נבין דבר נפלא מאוד. איתא במשנה בסוף מסכת סוטה (מט:):
בעקבות משיחא, חוצפא יסגא (תתרבה)... הגפן תתן פריה והיין
 ביוקר (כי כולם יהיו עסוקים בשתיה), ומלכות תהפך למינות, ואין
 תוכחת, בית וועד יהיה לזנות... וחכמות סופרים תסרת, ויראי חטא
 ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני
 קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי
 ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו
 להשען, על אבינו שבשמים, עכ"ל.

יש כאן בשורה על רוע מצבם של ישראל בעקבות משיחא. "עקבות"
 משיחא על שם ה"עקב", מקום הנמוך בגוף האדם, שכן בני ישראל
 יפלו למדרגה הנמוכה והשפלה ביותר. אבל המשכיל יבין, שעם כל זה,
 לבסוף בני ישראל ישובו בתשובה, ויתקיים "לא הביט און ביעקב" –
 שאפילו בעקבות משיחא – לבסוף ה' לא יראה בנו חטא, כי כולם
 יעשו תשובה. ונראה לי בס"ד שזה רמזו בסוף דברי המשנה, שאחרי
 כל הדברים הנוראים שהמשנה מתארת, הדבר האחרון הוא: "הבן אינו
 מתבייש מאביו". במילים אלו חז"ל מגלים לנו שלבסוף בני ישראל ישובו
 בתשובה, ויתקיים בהם דברי יחזקאל "כלום יש בן המתבייש מאביו".
 הבנים של הקב"ה לא יתביישו מאביהם שבשמים, ועם כל הרשע
 והמרד, ישובו אל ה' בתשובה שלימה! וזה שמסיימת המשנה: "ועל
 מה יש לנו להשען, על אבינו שבשמים", כי מאחר והוא אבינו, לא
 נתבייש מלשוב אליו. וזה חידוש יקר ומשמח לב ונפש בדברי המשנה.¹

עתה אולי אפשר לתרץ קושיא עצומה על המשנה הנ"ל. המעיין בכל
 המשנה יראה שהיא מביאה שלש פעמים את הלשון "ועל מי יש
 לנו להשען, על אבינו שבשמים". בפעם הראשונה והשניה כתוב "ועל

ג. לאחר זמן ראיתי שכתב האמרי קודש (אות צא): אמרו חז"ל (סוטה מט:) בעיקבות
 משיחא חוצפא יסגא. פירוש, אפילו איש ישראל אשר יהיה ריק מתורה ומעשים
 טובים, ויהיה בדיוטא התחתונה בדעת וביראה רח"ל, ואף על פי כן יעיז פניו לחזק
 עצמו ולצעוק זמירות הודו וכו'. ולמעלה גדולה נחשב דבר זה, כי עיקר עבודה של
 איש ישראל הוא התחזקות, ע"ש.

מי יש לנו להשען, על אבינו שבשמים". אך בפעם השלישית, בסוף הקטע של "בעקבות משיחא...", כתוב "ועל מזה יש לנו להשען, על אבינו שבשמים". והקשו ההון עשיר (על המשנה) ורבי ירוחם ממיר (דעת חכמה ומוסר), מדוע המשנה שינתה את הלשון בפעם האחרונה וכתבה "ועל מזה יש לנו להשען"? פירש ההון עשיר: ועל "מזה" - על איזה מעשה טוב, יש לנו להשען, כי כל המעשים מקולקלים, ע"כ. לפי זה נראה לפרש, שבני ישראל יפלו לתחתית המדריגה עד שלא יהיה להם אפילו מעשה אחד להשען עליו, ובכל זאת, לבסוף ישובו בתשובה וכו"ל. ואפשר לרמוז: "מזה" הוא ראשי תיבות "ממרים הייתם". באותה מילה מזעזעת המגלה לנו שלא יהיה לישראל אפילו מעשה אחד טוב, רמז הנחמה הגדולה - "ממרים הייתם" בלשון עבר - ושגופא על "מזה", אכן יש לנו להשען, כי לבסוף אין הבן מתבייש מאביו ויקומו ישראל לשוב אל אביהם שבשמים, וכל הרע יהיה דבר שבעבר!

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר **אורן קאשי** הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר

להצלחת כל משפחתו

ולרפואתו השלימה של

מנשה בן אבלין הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,

ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה,

בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר **דני ציוני** הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

MOSHE BEN KHALIL

TAJI BAT BLOOR

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,

ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה,

בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

לעילוי נשמת

סביחה שרה בת גורג'יה ז"ל

ראובן בן גורג'יה ז"ל

זכריה בן אסתר ז"ל

ברטה מרסלה בת גמילה ז"ל

יעקב בן ברטה מרסלה ז"ל

לאון אריה בן אסתר ז"ל

אליס בת אסתר ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

לרפואתם השלימה של
מזל בת ברטה מרסלה הי"ו
מירב ברכה בת מזל הי"ו
מרים בת אידא הי"ו
יהודית בת שרה הי"ו
יחיאל בן שרה הי"ו
בתוך שאר חולי ישראל

להצלחת הורי היקרים
מר אבי אמיל בן שרה
ומרת אמי מזל בת ברטה מרסלה הי"ו
יהי רצון שייזכו לבריאות איתנה, שפע של פרנסה,
אורך ימים ושנות חיים, ולראות נחת מכל יוצאי חלציהם,
מתוך שלווה ורגיעות, שלום ושמחה, אמן כן יהי רצון.

להצלחת בני היקרים
אביאל ושמואל עמיאל בני רזון הי"ו
יהי רצון שייזכו להתעלות ולגדול להיות תלמידי חכמים גדולים המאירים את העולם
באור תורתנו הקדושה. ושיזכו לחדש חידושים ולחבר חיבורים בתורתנו הקדושה, ולזכות
את הרבים ולהעמיד תלמידים. ושיזכו למידות טובות, אהבת ה' בתכלית, יראת שמים,
ולהוציא את כל כוחותיהם מן הכח אל הפועל, ולהיות עבדי ה' אמיתיים, אמן כן יהי רצון.

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר עקיבא יצחק אולמן הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתם השלימה של

צבי יהודה בן תאנה פייגה הי"ו

עקיבא יצחק בן תאנה פייגה הי"ו

ולעילוי נשמת

הרב פרץ בן הרב צבי יהודה ז"ל

תאנה פייגה בת רבי עקיבא הלוי ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה, ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר חיו נח הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתה השלימה של

בורריה בת חנה הי"ו

ולעילוי נשמת

אריק בן שושנה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה, ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר ליאור הררי הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר

לעילוי נשמת

גולן בן דבורה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה, ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר **אליעזר שלמה מלמד** הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר
לרפואתם השלימה של

לאה בת ביילע, לאה בת חנה ביילע, מרים רבקה בת חיה, נפתלי בן מרים, צבי יוסף בן מנדל, חננה זכריה
בן חנה מנדל, אליעזר שלמה בן לאה, שמואל בן זייל, רוחמה מלכה בריינדל בת שיינה שפרה הי"ו
להצלחת צבי יוסף בן מנדל הי"ו

ולעילוי נשמת

ישעיה בן פינול, טשרנא בת יצחק, פינול בן שלמה, ביילע בת יעקב יוסף, מנחם הילל בן אליעזר,
חיים בן פינול, אברהם בן פינול, עטל בן פינול, זעליג בן ישעיה, גיטל הודס בת אברהם יחינה,
יהודית בת דוד ביר, אהרן בן משה, חיה בת הרב אהרן, חיה שרה בת יעקב, משה בן שמואל,
רבקה בת הרב משה, אשר בן יהושע, גיטל בת הרב יהודה

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה, ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב
פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן.

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר **משה קלרר** הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתם השלימה של

דוד בן מיכל זיסי הי"ו

ולעילוי נשמת

שלמה אליעזר בן הרב יעקב ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקרים והנעלים רודפי חסד וצדקה

משפחת שאשו הי"ו

שתרמו בעין יפה להוצאת הספר

לעילוי נשמת אביהם

יגאל שאשו בן זכיה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבם לטובה,
ויזכו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה,
בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר דן פנדו הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתה השלימה של

מיטל רבקה בת דינה אודליה הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

לרפואתה השלימה של

שרה בת שלמה הי"ו

לעילוי נשמת

יוסף בן אברהם יהודה ז"ל

מלכה בת ישראל חיים ז"ל

רבקה בת מנשה ז"ל

נחום מרדכי בן טוביה גדליה ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

זושא בן חיים מאיר ז"ל

הינדא לאה חיה בת אברהם ז"ל

מאיר בן יעקב יהודה ז"ל

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר דניאל ואנונו הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

מסעוד בן אסתר ז"ל

ולהצלחת כל משפחת ואנונו הי"ושה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר רפאל בן חמו הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר

לעילוי נשמת

מיכאל בן פרחת ז"ל

ורחל בת שרה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרום פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר מיכאל ביטון הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר

ולרפואתם השלימה של

שמעון בן רבקה, רפאל חיים בן רות

אליהו בן גיטל, רבקה בת חסיבה

ולורן רבקה בת עינת הי"ו

ולמציאת זוג הגון במהרה
לתומר חיים בן רות,
ורועי בן תמר הי"ו

להצלחת
שמעון בן רבקה
ומיכאל בן רות הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרום פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר ישעיה בלונד הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

רבקה לאה בת צבי הרש ז"ל

לאה בת צירל ז"ל

נתן זייליג בן ישראל יצחק ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרום פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר ישעיהו סבג הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתו השלימה של

מרדכי ישעיהו בן טובה הי"ו

ולעילוי נשמת

נינו בנימין בן ג'ורה ז"ל

יוסף בן חריה טובה ז"ל

חריה טובה בת אסתר ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר דוד יעקב הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

חנן בן רותי ודוד ז"ל

מאיר בן חתון ז"ל

רבקה בת פנינה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר מיכה קלבו הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

יצחק קלבו בן בבנוטה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר יוסף פרידמאן הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתו השלימה של

יהודה בן צפרה הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

הרב דוד קראנגלאס הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לזכותם של

מירל פריידא בת גאלדא אטא הי"ו

יצחק בן אסתר גיטל הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר מנשה חבוב הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לרפואתה השלימה של

קלי רבקה בת גילה הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה
מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר ברוך חיים קאסעל הי"ו

שתרם בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

עזרא בן ברוך חיים ז"ל

משה אריה הכהן בן יעקב דוד ז"ל

אלטע שרה פייגע בת משה ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה, ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן.

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקרים והנעלים רודפי חסד וצדקה

משפחת פריינד הי"ו

שתרמו בעין יפה להוצאת הספר לעילוי נשמת

יהושוע בן אלכסנדר ז"ל

ניסל לאה בת יעקב אשר ז"ל

משה בן אברהם ז"ל

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויזכו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה, בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן.

מעריך ומוקיר את עזרתו האדיבה

של ידידי היקר

ר' יעקב הרכבי הי"ו

בהגהת הספר

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,

ויזכה הוא ומשפחתו לשפע של פרנסה,

בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן.

להצלחת קהלתנו הקדושה "מגן אברהם"

יהי רצון שכל אנשי הקהילה יזכו לשפע ברכה והצלחה,
פרנסה טובה, בריאות איתנה, שנות חיים ואורך ימים.
ונזכה לישוב בשלווה ובשלום,
ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל את דברי תורתנו הקדושה.

להצלחת

חזה מיטל בת רותי נתן חיים ואברהם בני חזה מיטל שרה ותהילה בנות חזה מיטל

שיזכו לשפע של רוחניות וגשמיות, מידות טובות,
אהבת ה' בתכלית, יראת שמים,
ולהוציא את כל כוחותיהם מן הכח אל הפועל,
ולהיות עבדי ה' אמיתיים, מרוב נחת ושלווה,
אמן כן יהי רצון.

להצלחת בן דודי היקר והנעלה

אלון בן אברהם הז"ו

שיזכה לזוג הגון בקרוב, ולעמיד דורי דורות של עבדי ה',
מתוך תשובה ושמחה, פרנסה ושפע.
ויזכה להיות גדול בתורה ולהרביץ תורה רבים!

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

הרב אשר וויינבערגער הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו לשפע של פרנסה וברכה,
בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

הרב אהרן משה יעקובסון הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו לשפע של פרנסה וברכה,
בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

זכרה ה' לתודה ולברכה

לידידנו היקר והנעלה רודף חסד וצדקה

מר זכריה זיו הכהן הי"ו

שה' יתברך ימלא כל משאלות לבו לטובה,
ויזכה הוא ומשפחתו להמשיך להעמיד את התורה ולומדיה מרוב פרנסה,
בריאות איתנה, נחת ושלווה, והצלחה בכל, אמן

